KLASİK YUNAN ve ROMA MİTOLOJİSİ

THOMAS BULFINCH

THOMAS BULFINCH

KLASİK YUNAN ve ROMA MİTOLOJİSİ

İNKILÂP

6. BASKI

KLASİK YUNAN ve ROMA MİTOLOJİSİ

THOMAS BULFINCH

Klasik Yunan ve Roma Mitolojisi / *Bulfinch's Greek and Roman Mythology*

Yayıncı ve Matbaa Sertifika No: 10614

Genel yayın yönetmeni Ahmet Bozkurt
Yayıma hazırlayan Sena Akpınar
Kapak tasarım Okan Koç
Sayfa tasarım Şirin Kazındır

ISBN: 978-975-10-3247-8

18 19 20 21   10 9 8 7 6
İstanbul, 2018

Baskı ve Cilt
İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel . (0212) 496 11 11 (Pbx)

İNKILÂP Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com
www.inkilap.com

KLASİK YUNAN ve ROMA MİTOLOJİSİ

THOMAS BULFINCH

İngilizceden çeviren
Özgür Umut Hoşafçı

İNKILÂP

Thomas Bulfinch

1796'da doğan yazar, ünlü mimar Charles Bulfinch'in oğludur. Çocukluk yıllarını Massachusetts, Newton'da geçirdikten sonra Boston Latin Lisesi, Philips Exeter Akademisi ve Harvard Üniversitesi'nde eğitim almıştır. Mezuniyetinin ardından babasının görevi nedeniyle ailesiyle birlikte Washington'a taşınmış, 1825'te tekrar Boston'a yerleşmiştir. 41 yaşında Merchants' Bank of Boston'da başladığı yazmanlık mesleğini 1867'deki ölümüne dek sürdürmüştür. Hiç evlenmeyen Bulfinch, yaşamı boyunca edebiyata ve tarihe ilgi duymuş, 59 yaşında yayımladığı ikinci kitabı *Klasik Yunan ve Roma Mitolojisi* ile dünya çapında bir başarı elde etmiştir.

Özgür Umut Hoşafçı

1976 yılında Eskişehir'de doğan çevirmen, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunudur. Çeviri kariyerine üniversite yıllarında akademik tercümelerle başlayıp, ilk roman çevirisini yüksek lisans eğitimine devam ettiği sırada Aleister Crowley'nin *Ayçocuk* kitabı ile yapmış, sonraki yıllarda ağırlıklı olarak astroloji, mitoloji, okült bilimler gibi alanlarda pek çok kitap çevirmiştir. Hoşafçı, çeviri çalışmalarını sürdürmenin yanı sıra müzikle de ilgilenmektedir.

İçindekiler

ÖNSÖZ

Eğer bilgi, yalnızca sahip olduklarımızı artırmaya ya da toplumdaki mevkimizi yükseltmeye yaradığında faydalı olarak nitelendiriliyorsa, mitolojinin böyle bir iddiası yoktur. Ama eğer bizi daha mutlu ve iyi kılmaya yardım eden bilginin de faydalı olduğu söyleniyorsa, o zaman mitoloji bu konuda iddialı olabilir, çünkü mitoloji edebiyatın hizmetindedir ve edebiyat da erdemin, mutluluğun en iyi müttefiklerinden biridir.

Mitoloji bilgisi olmadan, kendi dilimizdeki o zarif edebiyatın çoğu ne anlaşılır ne de takdir görür. Byron, Roma'dan "ulusların Niobe'si" ya da Venedik'ten "Okeanos'tan yeni çıkmış bir deniz Kybele'si" olarak söz ederken, aklımıza çizimle ifade edilebileceğinden çok daha canlı ve çarpıcı görüntüler gelir. Mitolojiye uzak okurlar ise bu görüntülerden mahrum kalacaktır. Milton'da benzer göndermelerden bolca bulunur. Örneğin, kısa bir şiir olan *Comus*'ta sayıları otuzdan fazla, *On the Morning of the Nativity* adlı odda[1] bu sayının yarısı kadardır. *Yitik Cennet*[2] şiirinin hemen her yerinde çok miktarda vardır. Hiç de cahil sayılamayacak insanların Milton okumaktan zevk almadıklarını söylemelerinin nedenlerinden biri de budur. Oysa onlara "kaba ve karmaşık" görünen Milton'ın dizelerinin çoğu, bu küçük kitabı okuduktan sonra, "Apollon'un liri ile çalınan latif birer ezgi" gibi gelebilir. Spenser'dan Longfellow'a kadar yirmi beşi aşkın şairden yaptığımız alıntılar, mitolojiden imgeler, ödünç almanın ne denli yaygın bir uygulama olduğunu gösterir.

Nesir yazarları da aynı kaynağın zarif ve anlamlı görüntülerinden yararlanır. *Edinburgh* ya da *Quarterly Review*'ın sayılarından birini alıp da bu örneklere rastlamayan yok gibidir. Macaulay'ın, Milton üzerine makalesinde buna benzer yirmi örnek mevcuttur.

O halde, Roma ve Yunan dillerini bilmeyen birine mitolojiyi nasıl öğretmeli? Böylesine pratik bir çağda, genel okuyucudan sahte mucizeler ve modası geçmiş inançlarla dolu bir öğrenme türüne kendini adamasını beklemek yersiz olur.

---

1 Od: Antik Yunan ve Latin edebiyatında ezgilenmek üzere yazılan şiir. (yay. hzl.)

2 Yitik Cennet (çev.)

Gençler bile olgu ve nesnelerle ilgili pek çok bilimi öğrenmekle öylesine meşgul ki, yalnızca hayal gücüne dayalı bir bilim üzerine yapılacak incelemelere ayıracak zamanları kalmıyor.

Peki bu konuda gerekli bilgiler antik şairlerden dilimize yapılan tercümeleri okuyarak öğrenilemez mi? Soruyu, bu alanda açılacak bir hazırlık kursunun epey maliyetli olacağını söyleyerek yanıtlayabiliriz. Üstelik bu tercümelerin anlaşılır kılınabilmesi için evvelce edinilmiş bir birikimle okunmaları gereklidir. Bundan şüphe duyan varsa *Aeneid*'in ilk sayfasını okusun ve o birikime sahip olmadan "Juno'nun Nefreti", "Parcea'nın Buyruğu", "Paris'in Yargılanışı" ve "Ganymedes'in Onuru"ndan ne anladığını görsün.

Bu tür sorulara verilecek yanıtların dipnotlara veya Klasik Çağ sözlüğüne başvurarak bulunacağı söylenebilir mi? Bu soruyu şöyle yanıtlayabiliriz; okumanın her iki yöntemle de bölünmesi öylesine rahatsız edicidir ki, çoğu okur göndermelere takılmadan devam etmeyi yeğler. Ayrıca, bu tür kaynaklar bize orijinal metnin büyüsünü zerre kadar taşımayan kuru gerçekleri aktarmakla kalır. O halde, şiirselliğinden arındırılırsa o şiirsel mitten geriye ne kalır? Kitabımızda tastamam bir bölümü dolduran Keyks ve Alkyone'nin öyküsüne Smith'in *Klasik Çağ Sözlüğü*'nde en fazla sekiz satır yer ayrılmıştır. Diğerleri için de durum aynı.

Kitabımız mitolojik hikâyeleri birer eğlence kaynağı gibi anlatarak bu soruna bir çözüm girişimi niteliği taşır. Hikâyeleri antikçağ otoritelerinin de görüşlerine başvurarak doğru biçimleriyle anlatmaya gayret ettik. Bu sayede, okuyucu günün birinde bu hikâyelere atıfta bulunulduğunu görünce, o referansı tanımakta tereddüt etmeyecektir. Mitolojiyi bir araştırma alanı değil, aksine bunaltıcı araştırmalar sonrası bir rahatlama aracı olarak öğretmeyi umuyoruz. Her ne kadar çalışmamıza bir hikâye kitabının büyüsünü versek de eğitimin önemli bir dalına özgü bilgileri de bu yolla vermeyi arzuluyoruz. Bununla birlikte, sonda yer alan dizin bölümü her okuyucunun başvurabileceği şekilde düzenlenmiştir ve bu eseri kütüphanenize koyabileceğiniz bir Klasik Çağ sözlüğü haline getirir.

Tanrı ve kahramanların öykülerindeki klasik efsanelerin çoğu, Ovidius ve Vergilius'tan kaynaklanmaktadır. Ancak kelimesi kelimesine çevrilmemiştir, çünkü yazarın kanaatine göre, şiir bire bir biçimde nesre tercüme edildiğinde ortaya hiç de cazip bir okuma metni çıkmaz. Tüm kafiye ve ölçülere sadık kalınarak tercüme edilmesinin sıkıntılı olduğu inancı nedeniyle bunlar manzum eserler de değildir. Hikâyelerin şiirselliği, akılda yer edecek biçimde ve dilin kendisinden bağımsız halde muhafaza edildi, bu forma uymayan ayrıntılı anlatımlarsa dışarıda bırakılarak öykülerin nesir biçiminde aktarılmasına özen gösterildi.

Kuzeye ait mitoloji öyküleri Mallet'nin *Northern Antiquities* kitabından kısaltılarak kopyalanmıştır. Bu bölümler, Doğu ve Mısır mitolojisi üzerine bölümlerle

birlikte, her ne kadar bu başlıkların genellikle klasik masallarla aynı cilt içerisinde sunulmaması gerektiği yönünde bir inanç hâkim olsa da, konuları tamamlamak açısından gerekli görülmüştür.

Olabildiğince serbest şekilde sunulan şiirsel alıntıların pek çok değerli amaca hizmet edeceği umulmaktadır. Bunlar her öykünün temel bilgilerini hafızada kalıcı hale getirir, belli isimlerin doğru telaffuz edilmesine yardımcı olur ve bazıları sıklıkla alıntılanan şiirsel mücevherlerle hafıza zenginleşir.

Mitoloji ile edebiyat arasında bağ kurmayı seçerek, incelikli edebiyat okurlarının ilgisini çekebilecek hiçbir şeyi atlamamaya gayret gösterdik. Saf beğeni ve iyi ahlaka yakışmayan bazı öyküler veya öykülerin bazı bölümlerine ise yer verilmedi.

Kitabımız âlimler, teologlar ya da filozoflar için değil, konuşmacıların öğretmenlerin, deneme yazarlarının ve şairlerin sıklıkla zikrettiği cümlelerin ne anlama geldiğini kavramak isteyen edebiyat okurları içindir.

Genç okurlarımızın bu kitabı eğlenceli bulacağını düşünüyoruz. Daha ileri yaştakiler içinse yararlı bir elkitabı, seyahat edenlerle müze ve sanat galerilerini gezenler için eserlere iyi bir yorumcu, genel kültür sohbetlerinde yapılan göndermelere bir anahtar olacaktır.

Bu çağrışımların kalıcılığı *The Piccolomini* Perde II, Sahne 4'te şu satırlarla pek güzel ifade edilmiştir:

> Antik şairlerin gözlerimizi alan o biçimleri,
> Eski dinin o güzel insanları,
> Vadilerde ya da çamlı tepelerde uğrardı onlara
> Kudret, Güzellik ve Görkem
> Ya da ormanlarda, aheste nehirlerin veya çakıllı pınarların aktığı
> Ya da uçurumlarda ve derin kuyularda... Tüm bunlar yitip gitti
> Yaşamıyorlar artık bu akılcı inancımız içinde;
> Ama kalp hâlâ ihtiyaç duyuyor bir dile, hâlâ da
> O eski içgüdü eski adları çağırıyor geriye;
> Yeryüzünü paylaşmaya alışmış insanlarla
> Sanki dostlarıymış gibi ruhlar ve tanrılar ve bu günde
> Yüce olan her ne varsa getirir Jupiter,
> Ve Venus güzel olan her şeyi de.

THOMAS BULFINCH

1

GİRİŞ

Eski Yunan ve Roma dinlerinin nesli tükendi. Yaşayan insanlar arasında Olymposlular olarak bilinen tanrılara tapan tek bir kişi bile yok. Onlar artık teolojinin değil edebiyatın konusu. Oradaki yerlerini ise halen muhafaza ediyorlar ve etmeyi de sürdürecekler, çünkü gerek antik gerekse modern şiir ve sanatın unutulmazları arasına girecek en güzel eserlerle yakın bir ilişki içerisindeler.

Niyetimiz, onların kadim zamanlardan bizlere ulaşarak modern şairler, deneme yazarları ve hatipler tarafından zikredilen öykülerini anlatmak. Böylelikle okurlarımız, bir yandan hayal gücünün yarattığı en büyüleyici masalların keyfine varırken, bir yandan da kendi çağının zarif edebiyatını idrak ederek vazgeçilmez bilgilere sahip olacak.

Bu öyküleri anlayabilmek için, Romalılar ve onların aracılığıyla da diğer ulusların, bilim ve dinlerini ödünç aldıkları Yunanların, evrenin yapısı konusundaki yaygın fikirlerine aşina olmamız gerekir.

Yunanlar dünyanın tepsi gibi düz ve dairesel olduğuna, kendi ülkelerinin bu dairenin ortasını işgal ettiğine, merkezde yer alan noktanın ise ya tanrıların mesken tuttuğu Olympos Dağı ya da kehanetleriyle ünlü Delphoi olduğuna inanırlardı.

Yeryüzünün diski batıdan doğuya uzanıyor, Akdeniz adını verdikleri deniz ve onun devamı olan Euksine (Karadeniz) ile iki eşit parçaya ayrılıyordu. Deniz olarak sadece bu ikisini biliyorlardı.

Yeryüzünün çevresinde ise batı tarafında güneyden kuzeye, doğu tarafında ise aksi istikamette akan Nehir Okyanusu bulunurdu. Bu okyanusun fırtına ya da kasırga ile hırçınlaşmayan sakin bir seyri vardı. Denizler ve yeryüzündeki tüm nehirlerin suyu buradan gelirdi.

Yeryüzünün kuzey bölümünde Hyperboreoi'liler adı verilen neşeli bir ırk otururdu. Yüce dağların ardında sonsuz saadet ve baharı yaşarlardı. Hellas halkını adeta donduran Kuzey rüzgârının delici esintilerinin, bu yüce dağların büyük mağaralarından çıktığı düşünülürdü. Ülkelerine ne karadan ne de denizden ulaşılabi-

lirdi. Hyperboreoi'lilerin hayatında hastalık ya da ihtiyarlık olmadığı gibi sıkıntı ve savaşlardan da muaf yaşarlardı. Bizlere Moore tarafından armağan edilen *Bir Hyperboreoi'li Şarkısı* şöyle başlar:

Parlak güneş kadar uzak bir ülkeden gelirim,
Işıl ışıldır altın bahçeleri,
Orada Kuzey rüzgârları uykularında sakinleşir,
Uğuldamaz hiç büyük deniz kabukları.

Yeryüzünün güney kısımda, Nehir Okyanusu'nun yakınında Hyperboreoi'liler kadar mutlu ve erdemli bir başka halk daha yaşardı. Bunlara Etiyopyalılar adı verilirdi. Tanrılar onları öylesine kayırırdı ki ara sıra Olympos'taki meskenlerinden ayrılarak oraya gidip sunulan kurban ve ziyafetleri paylaşmayı âdet edinmişlerdi.

Yeryüzünün batı sınırında, Nehir Okyanusu'nun yanı başında ise Elysium Düzlüğü adı verilen mutluluk dolu bir yer uzanırdı. Tanrıların ayrıcalık tanıdığı faniler, ölümü asla tatmamaları, ölümsüzlüğün saadetinin keyfini sürmeleri için buraya getirilirdi. Bu mutlu bölgeye "Talihliler Ülkesi" ve "Kutsanmışların Adaları" denirdi.

Böylelikle ilk çağlarda yaşayan Yunanların, kendi ülkelerinin doğu ya da güneyindekilerle Akdeniz kıyısı yakınlarındakiler haricinde kalan gerçek insanlar hakkında fazla bir şey bilmediklerini anlıyoruz. Hayal güçleri bu denizin batı kısmını devler, canavarlar ve büyücü kadınlarla dolu bir yer haline getiriyor, yeryüzü diskinin muhtemelen pek de geniş olmadığını düşündükleri çevresine ise tanrıların bahşettiği özel ayrıcalıkların keyfini süren, mutluluk ve uzun ömür bağışlanmış ulusları yerleştiriyordu.

Şafak, Güneş ve Ay'ın, doğuda bulunan okyanustan yükseldiğine, insanlara ve tanrılara ışık vererek gökyüzünü boydan boya geçtiğine inanılırdı. Büyükayı veya Küçükayı'yı oluşturanlar ve bunların yakınındaki diğerleri hariç tüm yıldızlar Nehir Okyanusu'ndan doğardı. Güneş tanrısı, onu yeryüzünün kuzeyi boyunca dolaştıran ve doğudaki yuvasına geri taşıyan kanatlı gemisine orada binerdi. Milton *Comus*'ta güneş tanrısından şu şekilde söz eder:

Günün o yaldızlı arabası şimdi
Hafifliyor altın mili
Dik akar Atlantik Nehri,
Ve inerken Güneş aşağı, yukarı bakar ışınları
Vurur koyu karanlık kutba,
Adımlarken hızla doğuya
Evinin bulunduğu vadiye doğru.

Tanrıların meskeni, Olympos Dağı'nın doruğundaki Tesalya idi. Burada, semavilerin yeryüzüne inerken dışarı çıkmalarına izin veren veya geri döndüklerinde onları içeri alan, Mevsimler adındaki tanrıçalar tarafından korunan bulutlardan bir kapı bulunurdu. Her tanrının ayrı bir evi vardı. Ancak toprak, su ve yeraltını mesken tutan tanrılar da dahil toplanılacağı zaman hepsi Jupiter'in sarayına giderlerdi. Tanrıların ambrosia[1] ve nektarlarla her gün ziyafet çektikleri yer ise Olympos kralının sarayındaki o büyük salondu. Nektarları güzel tanrıça Hebe dağıtırdı. Ziyafetler sırasında müzik tanrısı Apollon lirinin tınısıyla onları hoş tutar, Musalar bu tınılara melodileriyle karşılık verirken, onlar nektarlarını yudumlayıp yer meseleleri hakkında sohbet ederlerdi. Güneş battığında ise kendi hanelerine çekilip uyurlardı.

Aşağıdaki mısralar Homeros'un Olympos'u zihninde nasıl canlandırdığını göstermektedir:

Böyle diyerek Minerva, gökgözlü tanrıça,
Çıktı Olympos'a, o saygın makama
Tanrıların sonsuz yurdudur orası ki ne fırtına
Uğrar, ne de ıslatır yağmur ya da yağar kar,
Usulca parlar günün saflığı ile engin ve bulutsuz
Sakinleri ise hep neşe içinde
Sonsuza dek.

—Cowper

Tanrıçaların kaftanları ile diğer kıyafetleri Minerva ve Üç Güzeller tarafından dokunurdu. Daha sert yapıdaki diğer şeylerin yapımında ise çeşitli madenler kullanılırdı. Vulcanus mimar, demirci, silahtar, araba imalatçısı ve Olympos'taki tüm işlerin sanatkârıydı. Tanrıların bronz evlerini inşa ederdi. Karada ya da suda gezerlerken ve bir yerden bir yere rüzgâr, hatta düşünce hızında geçerken ayaklarına giydikleri altın ayakkabıları da o yapardı. Tanrıların arabalarını gökte ya da denizde hızla çeken göksel atların ayaklarına bronz nalları da o çakardı. Üstelik ustalığını konuşturduğu nesnelere kendiliğinden hareket yeteneği de bahşedebiliyor, böylelikle üçayaklı eşyalar (sandalye ve masalar) o göksel salonda kendiliğinden bir oraya bir buraya hareket ediyordu. Hatta kendisine hizmet etsinler diye yaptığı altın hizmetçi kızlara bile zekâ bağışlamıştı.

Her ne kadar tanrı ve insanların babası olarak anılsa da Jupiter ya da Jove'nin (Zeus[2]) de bir başlangıcı vardı. Babası Saturnus (Kronos), annesi ise Rhea (Ops)

1 Ambrosia: Olympos tanrılarına gençlik, mutluluk ve ölümsüzlük sağladığına inanılan bal. (yay.hzl.)
2 Parantez içindeki isimler Grekçe, diğerleri ise Latince isimleridir.

idi. Saturnus ve Rhea Titan soyundandı. Sonraki bölümde ayrıntılarıyla anlatacağımız Khaos'tan fırlayıp çıkan Titanlar, Yer ve Gök'ün çocuklarıydı.

İlk varlıkların Yer, Erebos ve Sevgi olduğunu söyleyen bir başka kozmogoni ya da yaratılış öyküsü daha vardır: Sevgi (Eros), Gece'nin Khaos'un içinde sürüklenen yumurtasından çıkmıştır. Okları ve meşalesiyle her şeyde delikler açar, yaşam ve neşe vererek onları canlandırırdı.

Titan olanlar sadece Saturnus ve Rhea değildi. Erkeklerinin adları Okeanos, Hyperion, Lapetus ve Ophion, kadınlarının adları ise Themis, Mnemosyne ve Eurynome olan başkaları da vardı. Onlara, "egemenliklerini sonradan diğerlerine bırakan eski tanrılar" denirdi. Saturnus yerini Jupiter'e, Okeanos Neptunus'a Hyperion ise Apollon'a bırakmıştı. Hyperion Güneş'in, Ay'ın ve Şafak'ın babasıydı. Bu nedenle ilk güneş tanrısı oydu ve sonraları Apollon'a bağışlanacak olan ihtişam ve güzellikle resmedilmişti.

Hyperion'un lüleleri; tıpkı Jove'nin yüzü gibi.
—Shakespeare

Ophion ve Eurynome, Saturnus ve Rhea tarafından tahtlarından indirilmeden önce Olympos'a hükmediyordu. Milton *Yitik Cennet* şiirinde onlardan bahseder. Bu kâfirlerin, insanın günaha sokulması ve cennetten düşürülmesiyle ilgili bazı şeyler bildiğini söyler.

Ve anlatılırdı Ophion adını verdikleri yılanın,
O büyük Eurynome ile birlikte (ve Havva'ya sokulan oydu belki de)
Yüce Olympos'u ilk yönetenlerden olduğu
Ve oradan sürüldükleri Saturnus tarafından.

Saturnus'un temsil şekilleri arasında çok da tutarlılık yoktur. Bir yandan onun saltanatının masumiyet ve saflığın altın çağı olduğu söylenirken, diğer yandan Saturnus çocuklarını yiyen bir canavar olarak tasvir edilmiştir.[1] Buna karşın Jupiter ise bu kaderden kaçabilmiş ve büyüdüğünde, Saturnus'a çocuklarını kusmasını sağlayan bir içki sunan Metis (İhtiyat) ile evlenmiştir. Jupiter, erkek ve kız kardeşleri ile birlik olarak babası Saturnus'a ve onun kardeşleri Titanlara başkaldırmıştır. Onları yenmiş ve birkaçını Tartaros'a hapsedip diğerlerini ise başka cezalara çarptırmıştır. Atlas da hüküm giyerek, göğü omuzları üzerinde taşımaya mahkûm edilmiştir.

1 Bu tutarsızlık Romalıların Saturnus'u ile Yunanların Kronos'unu bir tutmaktan kaynaklanır. Başlangıcı olan her şeye bir son getirdiği için kendi soyunu da yediği söylenebilir.

Saturnus'un tahttan indirilmesi ile Jupiter ve erkek kardeşleri Neptunus (Poseidon) ile Pluton (Dis) onun idaresindeki bölgeleri paylaştılar. Jupiter'e gök, Neptunus'a Okeanos, Pluton'a ise ölüler diyarı düştü. Yeryüzü ve Olympos ortak mülk olarak kabul edildi. Tanrıların ve insanların kralı ise Jupiter oldu. Silahı yıldırımdı ve Vulcanus'un onun için yaptığı, Aegis denilen bir de kalkanı vardı. Gözde kuşu kartaldı. Yıldırımlarını da kartal taşırdı.

Juno (Hera) ise Jupiter'in karısı ve tanrıların da kraliçesiydi. Gökkuşağı tanrıçası İris onun yardımcısı ve ulağıydı. Gözde kuşu ise tavus kuşuydu.

Semavi sanatkâr Vulcanus (Hephaistos), Jupiter ve Juno'nun oğluydu. Doğuştan topaldı ve annesi onu gördüğünde öylesine hoşnutsuz olmuştu ki, gökyüzünden fırlatıp atmıştı. Diğer anlatılar ise Jupiter'in, Juno ile aralarında geçen bir tartışmada annesinin tarafını tuttuğu için Vulcanus'u gökten aşağı attığını söyler. Bu anlatı Vulcanus'un topallığının nedenini bu düşüş olarak gösterir. Düşüşü gün boyu sürmüş ve o günden sonra onun için kutsal kabul edilen Lemnos Adası'nda son bulmuştu. Milton, *Yitik Cennet*'in I. kitabında bu hikâyeden şöyle söz eder:

... Sabahtan
Öğleye dek düştü, öğleden de çiyle kaplı akşamına
Bir yaz gününün ve batan güneşle
Düştü zirvesinden göğün, bir yıldız gibi tıpkı,
Ege adası Lemnos'a.

Savaş tanrısı Mars (Ares), Jupiter ve Juno'nun oğluydu.

Okçuluk, kehanet ve müzik tanrısı Phoibos Apollon ise Jupiter ve Leto'nun oğlu, Diana'nın (Artemis) kardeşiydi. O güneş tanrısı, kız kardeşi Diana ise ay tanrıçasıydı.

Sevgi ve güzellik tanrıçası Venus (Afrodit) Jupiter ile Dione'nin kızıydı. Başka hikâyelerde Venus'un denizköpüğünden doğduğu söylenir. Meltem onu dalgalarla Kıbrıs Adası'na sürüklemiş, orada Mevsimler tarafından alınmış, giydirilmiş ve tanrılar toplantısına götürülmüştü. Güzelliğinden büyülenen tüm tanrılar onu eş olarak almak istemişti. Jupiter ise onu, yıldırımları tavda döverken gösterdiği hizmete karşılık olarak Vulcanus'a vermişti. Böylece tanrıçaların en güzeli, tanrıların en çirkininin karısı oldu. Venus'un Cestus adı verilen, sevgi esinleme gücüne sahip bir kemeri vardı. Gözde kuşları kuğularla güvercinlerdi ve kutsal saydığı bitkiler ise gül ve mersindi.

Aşk tanrısı Cupido (Eros), Venus'un oğluydu. Annesine daima yoldaşlık ederdi. Yay ve ok taşır, tanrı ve insanların kalplerine arzu okları fırlatırdı. Anteros adı

verilen bir tanrı daha vardı. Bazen görmezden gelinen âşıkların intikamcısı, bazen de karşılıklı sevginin simgesi olarak temsil edilirdi. Anteros'a dair efsanelerden biri şöyledir:

Venus, Themis'e oğlu Eros'un hep çocuk kaldığından şikâyet edince o da Venus'a bu durumun Eros'un yalnız olmasından kaynakladığını, erkek kardeşi olursa onunla birlikte serpileceğini söyler. Bir süre sonra Anteros doğar, Eros'un boy ve güç olarak hızla büyüdüğü görülür.

Bilgelik tanrıçası Minerva (Pallas Athena), Jupiter'in, annesi olmadan doğan çocuğudur. Babasının başından baştan aşağı silahlanmış halde çıkmıştır. Gözde kuşu baykuş, kutsal bitkisi ise zeytindir.

Byron, *Childe Harold* şiirinde Minerva'nın doğuşuna şu şekilde değinir:

Yalnızca tiranlar mı fetheder tiranları
Ve özgürlük bulmaz mı kendine bir çocuk ya da bir destekçi,
Pallas olarak çıktığında lekelenmemiş ve silahlı
Açınca gözlerini Columbia'nın gördüğü gibi?
Ya da yabanlarda mı beslenmelidir zihinler böyle,
Budanmamış ormanların derinlerinde ya da ortasında
Kükreyen şelalelerin, koruyucu doğanın gülümsediği yerde
Çocuk Washington'a? Ya da tutmaz mı artık toprak göğsünde
Böylesi tohumlar ya da yok mudur bir kıyı Avrupa'nın koynunda?

Mercurius (Hermes), Jupiter ile Maia'nın oğludur. Ticareti, güreş ve diğer jimnastik hareketlerini, hatta hırsızlığı, kısacası beceri ve ustalık gerektiren her şeyi yönetirdi. Jupiter'in ulağı olan Mercurius'un kanatlı bir başlığı ve sandaletleri vardır. Elinde *kadüse* adı verilen, çevresinde iki sarmal yılanın bulunduğu bir asa taşırdı.

Liri Mercurius'un icat ettiği söylenir. Bir gün bir kaplumbağa bulur ve kabuğunu çıkarır. Uçlarına birbirine karşılık gelecek şekilde delikler açar. Bu deliklerin içinden keten ipler geçirir ve çalgı böylece tamamlanır. Dokuz Musayı onurlandırmak adına çalgıda dokuz tel bulunur. Mercurius liri Apollon'a verir, karşılığında *kadüse*'yi[1] almıştır.

Ceres (Demeter), Saturnus ve Rhea'nın kızıydı. Sonradan Pluton'un karısı ve

1 Çalgının böyle bir kökeni olması nedeniyle "kabuk" sözcüğü genellikle "lir" ile eşanlamlı, mecazi olarak da müzik ve şiir için kullanılır. Bu yüzden Gray, *Progress on Poesy* adlı *od*unda şöyle der:

Gönüllü Ruhun Hükümdarı
Tatlı ve ağırbaşlı solunan havanın babası
Büyüleyici kabuk! Asık yüzlü kaygılar
Ve çılgınca tutkular duyar senin sakin denetimini

ölüler diyarının kraliçesi olan Proserpina (Persephone) adında bir kızı vardı. Ceres ziraati yönetirdi.

Şarap tanrısı Bacchus (Dionysos) Jupiter ile Semele'nin oğluydu. Şarabın yalnızca kişiyi kendinden geçirme gücünü değil, aynı zamanda toplumsal ve faydalı etkilerini de temsil ederdi. Bu nedenle medeniyetin destekçisi, yasa koyucu ve barışsever olarak görülmüştür.

Musalar, Jupiter ile Mnemosyne'nin (Hafıza) kızlarıydı. Şarkıları onlar yönetir, hafızayı güçlü kılarlardı. Sayıları dokuz olan Musaların her biri edebiyat, sanat ve bilimin belli dallarını yönetmek üzere tayin edilmişti. Kalliope şiire ilham verirken, Kleio tarihe, Euterpe lirik şiire, Melpomene tragedyaya, Terpsikhore koral dans ve şarkılara, Erato aşk şiirlerine, Polymnia kutsal şiirlere, Urania astronomiye, Thalia komedyaya ilham verirdi.

Üç Güzeller (Gratia) ziyafetleri, dansı, bütün sosyal eğlenceleri ve güzel sanatları yöneten tanrıçalardı. Euphrosyne, Aglaie ve Thalia olmak üzere üç güzeldiler. Spenser Üç Güzeller'in görevlerini şöyle anlatır:

> Bu üçü insanoğluna latif hediyeler verir,
> Bedeni donatan ya da süsleyen aklı
> Sevimli yapmak için onları ya da yakışıklı belki
> Alımlı bir duruş, kibar bir eğlencedir,
> Seni alıkoyan tatlı sureti, dostane hizmetleridir
> Ve tüm nazik iltifatlar.
> Bize tüm derece ve türleri öğretir
> Denk yaparız kendimizi hem alçağa hem yükseğe
> Dosta düşmana; insanın medeniyet dediği hüner adına.

Kader tanrıçaları Klotho, Lakhesis ve Atropos, tahtta Jove'nin yanında oturup ona danışmanlık yapan Themis'in (Yasa) kızlarıydı. Görevleri insan kaderinin iplerini eğirmekti. İstediklerinde bu iplikleri kesmeleri için birer makasları da bulunurdu.

Erinys'ler ya da Furia'lar ise kamu adaletinden kaçanları veya ona karşı çıkanları gizli iğneleriyle cezalandıran üç tanrıçaydı. Yılan dolanmış başlarıyla Furia'ların görünüşü ihtişamlı ve korkunçtu. Adları Alekto, Tisiphone ve Megaira'ydı. Eumenid'ler diye adlandırıldıkları da olurdu.

Nemesis intikam tanrıçasıydı. Tanrıların, özellikle de kibirli ve küstahlara karşı duyduğu haklı öfkesini temsil ederdi.

Satyr'ler ormanların ve kırların tanrılarıydı. Diken gibi tüyleri ve başlarında kısa boynuzları olduğu, ayaklarının keçi toynağına benzediği hayal edilirdi.

Momus kahkaha, Plutos ise refah tanrısıydı.

Roma Tanrıları

Yukarıda anlatılanlar Yunan tanrıları olsa da Romalılar tarafından da benimsenmiştir. Aşağıdakiler ise yalnızca Romalılara özgüdür:

Saturnus antik döneme ait bir İtalyan tanrısıdır. Yunan tanrısı Kronos ile bir tutulmuş ve Jupiter tarafından tahttan indirildikten sonra İtalya'ya gittiği ve Altın Çağ denilen dönemin hükümdarı olduğu anlatılmıştır. Hüküm sürdüğü dönemin iyi geçmesinin anısına her yıl kış mevsiminde Saturnalia şenliği düzenlenirdi. Şenlik boyunca tüm kamu işleri durur, savaş ilanları ve suçlu infazları ertelenir, arkadaşlar birbirleri için hediyeler hazırlar ve kölelere büyük özgürlük bahşedilirdi. Köleler adına bir ziyafet verilir, Saturnus'un saltanatı zamanındaki doğal eşitliği ve her şeyin herkese eşit miktarda ait olduğunu göstermek için köleler masada oturur, efendileri ise onlara hizmet ederdi.

Saturnus'un torunu Faunus'a[1] tarlaların, çobanların ve kehanetin tanrısı olarak tapılırdı. İsmi çoğul halde Fauns olarak söylendiğinde Grek dinindeki Satyr'lere benzer neşeli tanrıları ifade ederdi.

Roma'nın kurucusu Romulus ile aynı kişi olduğu söylenen savaş tanrısı Quirinus, öldükten sonra tanrılar katına yükseltilmiştir.

Bellona bir savaş tanrıçasıydı.

Terminus sınır taşlarının tanrısıydı. Onun heykeli, arazilerin sınırlarını işaretlemek üzere yere konulan kaba bir taş ya da direkti.

Pales, büyükbaş hayvanlarla otlakların tanrıçasıydı.

Pomona, meyve ağaçlarını yönetirdi.

Flora, çiçeklerin tanrıçasıydı.

Lucina, bebek doğumlarının tanrıçasıydı.

Vesta (Yunanlarda Hestia), halkın ya da ailenin ocağını yönetirdi. Onun adına yapılan tapınakta Vestalar adı verilen altı bakire rahibenin ilgilendiği kutsal bir ateş yanardı. Şehrin güvenliği bu ateşin korunmasıyla ilişkilendirildiği için, eğer ihmal sonucu sönecek olursa bakireler şiddetli cezalara çarptırılır ve ateş güneş ışınlarıyla yeniden canlandırılırdı.

Liber, Bacchus'ün Mulciber ise Vulcanus'un Latin dilindeki adıdır.

İanus göğün kapısını beklerdi. Seneyi o açtığı için ilk aya onun ismi verilmiştir.[2] Kapıların koruyucu tanrısıdır, bu nedenle de genelde iki başlı olarak temsil edilir, çünkü kapılar her iki yöne de bakar. Roma'da sayısız tapınağı mevcuttur. Savaş zamanlarında, en önemli tapınağın kapıları daima açık tutulurdu. Barış zamanlarında ise kapatılırdı. Ancak Numa ve Augustus'un saltanatı döneminde kapılar bir kereye mahsus kapatılmıştır.

---

1 Fauna ya da Bona Dea diye anılan bir tanrıça daha vardı.

2 İngilizce *January*, yani ocak ayı. (çev.)

Penates ailenin refah ve zenginliği ile ilgilendikleri düşünülen tanrılardı. Adları onlar için kutsal sayılan kiler anlamındaki *penus* kelimesinden türemiştir. Her aile reisi, kendi evindeki Penates'in rahibiydi.

Lares ya da Lar da ev tanrılarındandı, ancak Penates'ten farklı olarak onlar fanilerin tanrısallaştırılmış ruhlarıydı. Larların, ailenin atalarının ruhları olduklarına inanılır, torunlarını gözetip korudukları düşünülürdü. Lemur ve Larva kelimeleri ise dilimizdeki *Ghost*[1] kelimesine tekabül eden kelimelerdir.

Romalılar her erkeğin kendi Genius'u, her kadının kendi Juno'su olduğuna inanırdı. Diğer bir deyişle bu onlara varlığını veren ruhtu ve bu ruhlar yaşam boyunca koruyucu olarak görülürdü. Erkekler doğum günlerinde Genius'larına, kadınlar ise Juno'larına adaklar sunardı.

Modern şairlerden biri bazı Roma tanrılarından şöyle bahseder:

Pomona meyve bahçelerini sever
Liber ise üzüm bağlarını
Ve Pales samandan kulübeleri sever
İneklerin nefesiyle ısıttığı;
Ve Venus fısıltılarını sever
Vaat veren delikanlının ve hizmetçinin
Nisanın fildişi ayışığında
Gölgesinde kestane ağacının.

—Macaulay

2

PROMETHEUS VE PANDORA

Dünyanın yaratılışı, üzerinde yaşayan insanoğlunun doğal olarak en canlı ilgi alanlarından biridir. Bizim bu konuda Kitab-ı Mukaddes'ten edindiğimiz bilgilere sahip olmayan antik dönem paganlarının hikâyeyi kendilerince anlatma yolu aşağıdaki gibidir:

Yeryüzü, deniz ve gökyüzü yaratılmadan önce her şeyin tek bir görünüşü vardı. *Khaos* adını verdiğimiz bu görünüş, ölü bir ağırlıktan ibaret, karmaşık ve biçimsiz bir kütleydi. Ancak içinde her şeyin tohumu uyku halinde bulunuyordu. Toprak, deniz ve hava birbirine karışmıştı. Bu yüzden toprak katı, deniz sıvı, hava

1 İngilizce *Hayalet*. (çev.)

ise saydam değildi. Tanrı ve Doğa en sonunda araya girip bu uyumsuzluğa son vererek toprağı denizden, göğü de diğer ikisinden ayırdılar. En hafifleri olan ateşten parça yukarı sıçrayarak göğü oluşturdu. Ağırlık ve yerlerine göre sıradaki havaydı. Daha ağır olan toprak aşağı çöktü, sular en aşağıdaki yerleri aldı ve toprağı kendi üzerinde yüzdürdü.

Bu noktada bir tanrı -hangisi olduğu meçhul- arabuluculuk yaparak yeryüzüne çekidüzen verdi ve onu toparladı. Nehirleri ve koyları yerli yerine koydu, dağları yükseltti ve çukurlar açıp vadileri oluşturdu, ormanları, pınarları, bereketli toprakları ve taşlı düzlükleri farklı yerlere dağıttı. Hava berraklaşınca, yıldızlar belirmeye başladı. Balıklar denizi, kuşlar havayı ve dört ayaklı hayvanlar da karayı ele geçirdi.

Ancak daha soylu bir havyana ihtiyaç vardı. Böylece *insan* yaratıldı. Yaratıcının onu ilahi bir malzemeden mi, yoksa gökten daha sonra ayrılan, içinde hâlâ bazı göksel tohumlar gizleyen toprakta mı yaptığı ise bilinmiyor. Prometheus bu toprağın birazını aldı, onu suyla yoğurdu ve tanrıların suretindeki insanı yarattı. Diğer bütün hayvanlar yüzünü yere dönmüş toprağa bakarken, o başını göğe kaldırabilsin ve yıldızları seyredebilsin diye ona dik bir duruş verdi.

Prometheus, insanın yaratılışından önce dünyada yaşayan dev soylu Titanlardan biriydi. Ona ve kardeşi Epimetheus'a insanı yaratma ve hem onu hem de hayvanları hayatta kalmaları için gerekli yeteneklerle donatma görevi verilmişti. Epimetheus bu işleri üstlenecek ve işler bittiğinde Prometheus onun yaptıklarını denetleyecekti. Epimetheus böylece bazı hayvanlara cesaret, güç, çeviklik, zekâ gibi yetenekler, kimine kanat, bir diğerine pençe ya da kendini koruması için kabuk bahşetti. Ancak diğer bütün hayvanlardan üstün olan insana sıra gelene kadar Epimetheus elinde ne var ne yok hepsini müsrifçe dağıttığı için ona verebileceği bir şey kalmadığını gördü. İşin içinden çıkamayınca ağabeyine başvurdu. Bunun üzerine Prometheus, Minerva'nın da yardımıyla göğe çıktı, meşalesini güneş arabasında yaktı ve insana ateşi getirdi. Bu armağan ile insan bütün diğer hayvanlar arasında eşsiz hale geldi. Ateş onun hayvanları dize getireceği silahlar, toprağı işleyebileceği aletler yapmasını, evini ısıtarak iklim koşullarından nispeten bağımsızlaşmasını ve son olarak zanaatları, alışveriş ve ticaret gereçleri olan sikkeleri üretmesini sağladı.

Kadın henüz yaratılmamıştı. Hikâyeye göre kadını Jupiter yarattı ve onu göklerden ateş çalma cüretini gösteren Prometheus ile kardeşini ve bu armağanı kabul eden insanı cezalandırmaya gönderdi. İlk kadına Pandora adı verildi. Gökte yaratılmıştı ve kusursuz olması için her tanrı ona katkıda bulunmuştu. Venus ona güzellik, Mercurius ikna, Apollon ise müzik yeteneği vermişti. Böylece donatılan kadın yeryüzüne gönderildi ve onu sevinçle kabul ederken ağabeyinin Jupiter ve onun hediyelerinden uzak durması yönündeki uyarılarını dikkate almayan Epimetheus'a

sunuldu. Epimetheus'un evinde, içinde bazı tehlikeli nesneleri sakladığı ve insanı yeni meskenine alıştırmakla uğraştığından açmaya fırsat bulamadığı bir kutusu vardı. Pandora ise kutunun içinde ne olduğunu öğrenmek için önlenemez bir meraka kapılmıştı. Günün birinde kutunun kapağını kaldırdı ve içine baktı. Hemen o anda kutudan, talihsiz insanoğlunun başına gelebilecek, bedeni için gut, romatizma, kolik ve zihni için kıskançlık, kin, intikam gibi çok sayıda felaket dışarı kaçtı ve uzaklara dağılarak gözden kayboldular. Pandora telaş içinde kapağı kapamaya uğraştı ama ne yazık ki kutunun içindekilerin tümü kaçmıştı, biri dışında: Umut. İşte bu yüzden günümüzde etrafımız ne kadar kötülükle dolu olursa olsun umut bizi asla bırakmaz ve bizler ona sahip oldukça hiçbir hastalık bizi perişan edemez.

Bir başka hikâyede ise Pandora, Jupiter tarafından insanoğlunu kutsamak üzere iyi niyetle yeryüzüne gönderilmiştir. Yanına ise, içine her tanrının düğün hediyesi olarak bir lütfunu koyduğu bir sandık verilmiştir. Pandora bir gün düşüncesizlik edip sandığı açar ve ona verilen bütün lütuflar uçar, geriye yalnızca umut kalır. Bu hikâye ilkinden daha muhtemel görünmektedir, çünkü böylesine değerli bir mücevher olan umut nasıl olur da ilk hikâyede olduğu gibi kötülüklerle dolu bir kutuya konur?

Dünyanın bu şekilde, üzerinde sakinleri ile geçirdiği ilk çağ, *Altın Çağ* adı verilen masumiyet ve saadet çağıydı. Kanunlar ya da tehditkâr ve cezalandırıcı yargıçlar olmamasına karşın doğruluk ve hak üstün geliyordu. Ormanlar, gemilere kaburga olsunlar diye henüz ağaçlardan yoksun bırakılmamış, insan şehirlerin etrafına korunmak için surlar dikmemişti. Kılıç, mızrak veya miğfer diye bir şey yoktu. Toprak sürüm ve ekim için emek harcamasına gerek olmadan istediği her şeyi insana veriyordu. Daimi bir bahar egemendi. Tohum ekmeden topraktan çiçekler fışkırıyor, nehirlerden süt ve şarap akıyor, meşe ağaçlarından bal damıtılıyordu.

Sonra *Gümüş Çağ* geldi. Altın Çağ'dan daha aşağıydı, ancak Bronz'dan daha iyiydi. Jupiter baharı kısalttı ve seneyi mevsimlere böldü. Daha sonra, insanlar başlarda sıcak ve soğuğun uç noktalarına dayanmak zorunda kaldıklarından barınmaya ihtiyaç duyuldu. Kalınan ilk yerler mağaralar, ağaç yapraklarıyla örtülü sığınaklar ve dallarla örülen barakalardı. Ekin yapılmadan mahsul alınmıyordu artık. Çiftçiler tohum ekmek ve bin bir zahmetle öküzlerle toprağı sürmek zorundaydı.

Ardından *Bronz Çağ* geldi. Tabiat olarak daha vahşiydi. Silahlı çatışmalar daha kolay çıkıyordu, ama bütünüyle kötü değildi. En serti ve kötüsü *Demir Çağ'dı.* Suçlar çığ gibi büyüdü. Hoşgörü, hakikat ve onur gitti, yerlerine sahtekârlık, kurnazlık, şiddet ve lanetli bir kazanç hırsı geldi. Sonra denizciler rüzgâra yelken açtı. Gemilere omurga yapmak için dağlardaki ağaçlar söküldü ve Okeanos'un yüzeyi dalgalandı. O zamana dek ortak ekilip biçilen toprak mülkiyetlere bölünmeye başladı. İnsanlar yeryüzünün ürettikleriyle yetinmiyordu. Onun derinliklerini kazmalı ve maden cevherleri çıkarmalıydı. Zararlı demir ve ondan daha da zararlı altın

üretilmişti. Savaş patlak veriyor, iki madenden de silahlar yapılıyordu. Konuklar dostlarının evinde güvende değildi. Damatlar kayınpederlerine, kız kardeşler erkek kardeşlerine, kocalar karılarına güvenemiyordu. Oğullar mirasa konabilmek için babalarının ölmesini istiyordu. Aile sevgisi ayaklar altına alınmıştı. Yeryüzü kan gölüne dönmüş ve tanrılar tarafından birer birer terk edilmiş, en sona Astraia[1] kalmış, nihayet o da çekip gitmişti.

Olayların seyrini gören Jupiter yakıcı bir öfkeyle bütün tanrıları çağırdı. Tanrılar gökteki sarayın yolunu tuttular. Gökyüzü boyunca bir uçtan diğerine uzanan, berrak bir gecede herkesçe görülebilecek bu yola *Samanyolu* dendi. Şanlı tanrıların sarayları bu yol boyunca sıralanıyordu. Göklerin sıradan insanları ise ayrı bir yerde yolun iki yanında yaşıyordu. Jupiter meclise hitaben konuştu. Yeryüzündeki olayların korkunç durumunu anlattıktan sonra, konuşmasını orada yaşayanların hepsini yok etme niyetinde olduğunu ilan ederek bitirdi. Onların yerine, ilkine hiç benzemeyen, yaşamayı hak eden ve tanrılara çok daha iyi ibadet eden yeni bir ırk getirecekti. Bunları söyleyerek eline bir yıldırım aldı ve tam dünyaya fırlatıp yakıp yıkmak üzereyken, aklına böylesi büyük bir yangının göğe de sıçrayabileceği tehlikesi geldi. Planlarını değiştirdi ve yeryüzünü sele boğmaya karar verdi. Bulutları dağıtan Kuzey rüzgârı zincire vuruldu. Güney rüzgârları gönderildi ve çok geçmeden göğün yüzü kapkara bir pelerinle örtüldü. Bir araya toplanan bulutlar büyük bir gürültüyle çarpıştı ve şiddetli sağanaklar başladı. Ekinler boynunu büktü, çiftçilerin bütün yıl harcadığı emek bir saatte yok oldu. Kendi yolladığı selle yetinmeyen Jupiter, kardeşi Neptunus'u de yardıma çağırdı. Neptunus nehirlerin taşmasını sağladı ve sularını topraklar üzerine boca etti. Tüm bunlar olurken, yarattığı depremler yüzünden de yer yerinden oynuyor ve cezir halindeki Okeanos'un kıyılara geri akmasına neden oluyordu. Koyun ve sığır sürüleri, insanlar ve evler sularda sürükleniyor, tapınaklar ve içlerindekiler kutsallığını yitiriyordu. Büyük binalar ayakta kalsa da sulara gömülüyor ve kuleleri dalgaların altında kalıyordu. Her yer alabildiğine denizdi; kıyısı olmayan uçsuz bucaksız bir deniz. Sağda solda yüksek bir tepenin üzerinde duran bir iki insan görülebiliyor, kayıklara binmiş birkaç kişi

1 Masumiyet ve saflık tanrıçası. Yeryüzünü terk ettikten sonra yıldızlar arasında yerini alarak Başak (Bakire) takımyıldızı oldu. Astraia'nın annesi Themis (Adalet) idi. Elinde her iki tarafın iddialarını tarttığı bir teraziyi tutar şekilde temsil edilir.
Bu tanrıçaların bir gün geri gelerek Altın Çağ'ı yeniden başlatacağı fikri eski şairlerin en gözde fikirlerinden biriydi. Pope'a ait bir Hıristiyan ilahisi olan *Messiah*'da bu fikir şöyle ifade edilir:

> Bitecek tüm suçlar ve kadim hileler güçten düşecek,
> Dönen adalet kaldıracak terazisini daha yükseğe
> Dünyaya barışı yayacak onun zeytin dalı,
> Ve beyaz giysili Masumiyet inecek gökten.

Ayrıca bkz. Milton, *Hymn on the Navity* XVI. ve X. kıtalar.

ise yakın zaman önce sürdükleri tarlanın üzerinde kürek çekiyordu. Balıklar ağaç tepelerinde yüzüyor, çapalar bahçelere atılıyordu. Bir zamanlar narin kuzuların oynadığı yerlerde şimdi hantal ayıbalıkları oynuyordu. Kurt, kuzuların arasında yüzüyor, sarı aslanlar ve kaplanlar suda çırpınıyordu. Ne yabandomuzunun gücünün ne de geyiğin çevikliğinin hükmü kalmıştı. Kanadında derman kalmayan kuşlar dinlenecek kara parçası bulamadan suya düşüyorlardı. Sudan kurtulan canlılar ise açlığa yenik düşüyordu.

Tüm dağlar arasında sadece Parnassus dalgaların üzerinde kalabilmişti. Prometheus soyundan Deukalion ve karısı Pyrrha bu dağın tepesine sığındılar. Deukalion adil bir adamdı, karısı da tanrılara ibadetini eksik etmeyen inançlı bir kadındı. Jupiter geri kalan herkesin öldüğünü, yalnızca bu çiftin hayatta kaldığını gördü, onların zararsız yaşamlarını ve dindar davranışlarını hatırladı. Kuzey rüzgârlarına bulutları uzağa götürmelerini emretti. Göğü yere indirdi, yeri de göğe çıkardı. Neptunus da Triton'a deniz kabuğunu üflemesini ve sulara geri çekilmeleri için işaret vermesini emretti. Sular itaat etti, denizler kıyılarına ve nehirler de yataklarına çekildi. O an Deukalion karısına şöyle seslendi: "Ey karım, hayatta kalan tek kadın, bana önce akrabalık ve evlilik bağıyla, şimdi ise ortak bir tehlike nedeniyle bağlandın. Keşke atamız Prometheus'un gücüne sahip olsaydık da ırkımızı onun başta yarattığı şekilde yenileyebilseydik! Ama bunu yapamayız, o halde ötedeki tapınağa gidelim ve tanrılara ne yapmamızı istediklerini soralım." Balçıktan tanınmaz hale gelen tapınağa girip, içinde ateş yanmayan sunağa vardılar. Yere kapanıp tanrıçadan bu perişan halden nasıl kurtulabileceklerini söylemesini isteyerek dua ettiler. Kâhin cevap verdi: "Başınızı örtüp, giysilerinizi çözerek tapınaktan çıkın ve annenizin kemiklerini arkanızdan savurun."

Sözleri hayret içinde dinlediler. Sessizliği ilk bozan Pyrrha oldu: "Buna itaat edemeyiz. Ebeveynlerimizin kutsal mirasına saygısız davranamayız." Ormanın en kuytu köşesine çekilip kehaneti zihinlerinde döndürüp durdular. Neden sonra Deukalion şunları söyledi: "Aklım beni yanıltmıyorsa bu emre saygısızlık etmeden de itaat edebiliriz. Hepimizin en büyük anası toprak, taşlar ise onun kemikleri. Arkamızdan taşları savurarak gideceğiz. Bence kehanet bunu söylüyor. Hiç değilse denemekten zarar gelmez." Yüzlerini örttüler, giysilerini çözdüler ve taş toplayarak arkalarından savurdular. Arkalarında bıraktıkları taşlar yumuşamaya ve biçim almaya başladı. Bir heykeltıraşın elinde yarısı işlenmiş taş bloklar gibi gittikçe insan şekline bürünüyorlardı. Etraflarındaki nem ve balçık ete, taş kısımları ise kemiklere dönüştü. Taşın damarları ise yine damar olarak kaldı. İsimleri aynıydı ama kullanımları değişmişti. Adamın elinden savrulanlar erkeğe, kadının savurdukları ise kadına dönüşüyordu. Böylece kökenlerimize dair açık işaretler veren, tıpkı günümüzde olduğu gibi kas gücüne dayalı, sert bir ırk ortaya çıktı.

Pandora ile Havva'nın kıyaslaması *Yitik Cennet* şiirinin IV. kitabında Milton'ın gözünden kaçamayacak kadar belirgindi:

Tanrıların hediyeler bahşettiği Pandora'dan
Daha sevimli ve Ey! Ne de benzer
O üzücü olayda, Akılsız oğul Yafet'i
Getirdiği Hermes'in ve düşürmesine tuzağa
İnsanoğlunu alımlı bakışlarıyla, almak için öcünü,
Jove'nin gerçek ateşini çalandan.

Prometheus ile Epimetheus, Milton'ın Yafet olarak değiştirdiği Japetus'un oğullarıydı. Prometheus şairlerin en gözde konularından biridir. İnsanoğlunun dostu olarak temsil edilmiş, Jove'nin öfkeli olduğu dönemde onların tarafını tutmuş, onlara uygarlığı ve sanatları öğretmiştir. Ama bunu yaparken Jupiter'in iradesine karşı gelmiş, insan ve tanrıların hükümdarının öfkesini üzerine çekmiştir. Jupiter onu Kafkas Dağı'na, sürekli yenisi çıkan karaciğeriyle beslenen bir akbabanın olduğu kayaya zincirletmiştir. Prometheus kendisine zulmedene boyun eğmeyi kabul ettiği an bu işkence sona erecekti, çünkü Jove'nin tahtını sağlama alan bir sırra sahipti ve bunu ifşa etmesi halinde yeniden tanrılardan lütuf görecekti. Ancak buna tenezzül etmiyordu. Bu nedenle de haksız yere çekilen acıya gösterilen yüce gönüllü bir tahammülün ve baskıya direnen iradenin sembolü oldu.

Hem Byron hem de Shelley şiirlerinde aynı temayı işlemiştir. Aşağıdaki dizeler Byron'dan:

Ey Titan! Ölümsüz gözlerine
Dayanılmaz acıları faniliğin
Kendi gerçeklikleriyle görünür, üzgün
Tanrıların küçümsediği gibi değildi şeyler;
Düştüğün çukurun neydi ödülü?
Yoğun ve sessiz bir acı;
Kaya, akbaba ve zincir;
Gururunu acıtacak her şey;
Azap vermez onlar;
Istırabın o boğucu duygusu kadar.
Tanrısal suçun, inceliğindi;
Kuralları hiçe sayıp aldığın ceza
Yine de az insanlığın sefaletinden,
Ve güçlendirir insanı kendi zihniyle,

Ve şaşırtır çünkü gökten gelmişsindir,
Yine, o sabırlı gücünle
Metanetin ve reddedişinle
Yer ile göğün sarsamadığı
O güç işlemez ruhundan
Kuvvetli bir dersi miras alırız.

Byron *Ode to Napoleon Bonaparte* adlı şiirinde de aynı göndermeyi kullanır:

Ya da gökten ateşi çalan hırsız gibi,
Sen de dayanır mısın felaketlere?
Ve onunla -affedilmeyenle- ortak olur musun
Akbabasına ve kayasına?

3

APOLLON VE DAPHNE – PYRAMUS VE THİSBE – KEPHALOS VE PROKRİS

Sel sularıyla yeryüzünü kaplayan balçık, yoğun bir bereket de getirmişti. Bu bereketlilik hem kötü hem de iyi türde pek çok şeyin üremesine yol açıyordu. Diğer pek çok şey yanında, insanları dehşete düşüren devasa yılan Python sürünerek ilerlemiş ve Parnassus Dağı'nın mağaralarında pusuya yatmıştı. Eskiden oklarıyla yalnızca kuvvetsiz hayvanları; tavşanları, dağ keçisi ve benzerlerini vuran Apollon silahlarını bu kez Python'a karşı kullanarak onu öldürmüştü. Kazandığı bu şanlı zafer anısına da Pythian oyunlarını başlattı. Bu oyunlarda güç, ayak çabukluğu ya da araba yarışlarında yiğitlik göstererek galip gelenlerin başına kayın yapraklarından yapılma bir taç takılırdı, çünkü o zamanlarda defne ağacı henüz Apollon tarafından benimsenmemişti.

Belvedere adı verilen meşhur heykel, Apollon'nun Python yılanına karşı zaferini temsil eder. Byron, *Childe Harold,* IV, 161'de ondan şöyle söz eder

... Şaşmaz yayın efendisi,
Tanrısıdır hayatın, şiirin ve ışığın

Güneş ki parlatır insan uzuvlarını ve alnını
Hepsi de yayılır savaşta kazandığın zaferden.
Daha yeni atıldı ok ve parlıyor
Bir ölümsüzün kiniyle, gözlerinde
ve burun deliklerinde güzel bir horgörü
Kudret ve heybetle parlatıyor yıldırımları böyle
Tek bir görüntüyle oluşturuyor tanrıyı.

Apollon ve Daphne

Daphne Apollon'un ilk aşkıydı. Kazara değil, Cupido'nun kötü niyeti yüzünden ortaya çıkmıştı bu aşk. Apollon çocuğun ok ve yaylarıyla oynadığını görmüş ve Python'a karşı kazandığı zaferin kıvancı içinde ona şöyle demişti: "Senin savaş silahlarıyla ne işin olabilir, arsız? Onları hak eden ellere bırak. Zehirli vücudu ile yüzlerce dönüm araziyi geçen iri yılana karşı bu silahların yardımıyla şanlı bir zafer kazanan biri var karşında! Sen meşalenle uğraş, çocuk ve nereye gidiyorsan git, senin deyişinle şu alevlerini canlandır, ama sakın silahlarıma bulaşayım deme."

Venus'un oğlu bunları duyar duymaz cevabı yapıştırdı: "Senin okların her şeyi vuruyor olabilir, Apollon, ama benimkiler seni vuracak." Böyle diyerek Parnassus Dağı'nın üzerindeki bir kayaya çıktı ve sadağından özel bir işçilikle yapılmış iki ok çıkardı. Oklardan biri aşkı alevlendirmek diğeri ise kovmak içindi. İlki altın ve sivri uçlu, ikincisi ise kurşun ve kör uçluydu. Kurşun okla, nehir tanrısı Peneus'un kızı nemf Daphne'yi, altın okla ise Apollon'u kalbinden vurdu. Hemen o anda Apollon o bakireye karşı aşkla yanmaya, kız ise aşkın fikrinden bile nefret etmeye başladı. Onun başlıca zevki orman sporları ve kovalamaca sonunda kazandığı ganimetlerdi. Peşinden koşan çok olmuştu ama o hepsini de reddetmiş, ne Cupido'yu ne de Hymenaios'u dikkate almış, ormanda koşup oynamayı seçmişti. Babası ona sık sık şöyle söylerdi: "Kızım, bana bir damat, bir torun borçlusun." Evlilikten sanki bir kabahatmiş gibi nefret eden kızın yüzü kızarır, kollarını babasının boynuna dolayıp şöyle derdi: "Sevgili baba, ne olur bana da Diana gibi hiç evlenmeden yaşamayı lütfet." Babası razı gelmişti, ama aynı zamanda şöyle demişti: "Şu güzel yüzün buna izin vermeyecektir."

Apollon onu seviyor ve elde etmeyi istiyordu. Üstelik bütün dünyaya kehanetler sunan Apollon'un aklı kendi talihini göremeyecek kadar başından gitmişti. Saçlarını omuzlarına gevşekçe bırakan kıza bakıyor ve, "Dağınıkken böylesine büyüleyiciyse kim bilir toplandıklarında nasıldır?" diyordu. Onun yıldızlar kadar parlak gözlerini görüyordu. Dudaklarına bakıyordu ve yalnızca bakmakla yetinmiyordu.

Omuzlarına kadar çıplak olan ellerine ve kollarına hayran kalıyor gözlerden uzak yerlerinin daha da güzel olduğunu hayal ediyordu. Apollon kızı kovalıyor, kız ise onun yalvarışlarını dinlemek için bir an bile beklemiyor, rüzgârdan daha hızlı koşarak kaçıyordu. "Bekle!" diyordu Apollon, "Peneus'un kızı. Ben düşman değilim. Kuzunun kurttan, güvercinin şahinden kaçtığı gibi kaçma benden. Aşkımdan düştüm peşine. Bu taşların üzerine düşüp de bir yerini inciteceksin diye korkudan perişan oldum. Hem düşersen sebep benim. Yalvarırım yavaşla. Ben de yavaş gelirim peşinden. Ne bir soytarı, ne de köylüyüm. Babam Jupiter, bense Delos ve Tenedos'un efendisiyim. Bugün ve gelecekte olan her şeyi bilirim. Şarkıların ve lirin tanrısıyım. Oklarım hedefine gider, ama heyhat! Benimkilerden daha da ölümcül bir ok deldi geçti yüreğimi! Tıp tanrısıyım, şifalı otların bilirim maharetlerini. Ama ne acı ki! Hiçbir merhemin derman olmadığı bir derde düştüm."

Nemf onun yakarışlarını bitirmesini beklemeden kaçmayı sürdürüyordu. O kaçtıkça Apollon daha da büyüleniyordu. Elbisesi rüzgârda uçuşuyor ve dağınık saçları ardı sıra dalgalanıyordu. Tanrı yaptığı kur karşılıksız kaldıkça sabırsızlanıyor ve Cupido'nun verdiği süratle yarışta onu yakalıyordu. Tavşanın peşinden her an pençelerini geçirmeye hazır olarak koşturan av köpeği gibiydi. Çelimsiz tavşan ise bu darbelerden kaçıp kurtularak ok gibi ileri fırlıyordu. Tanrı ile bakire arasında işte böyle bir kovalamaca sürüyordu. Biri aşkın diğeri ise korkunun kanatlarıyla uçuyordu. Ne var ki kovalayan daha hızlıydı ve diğerine yetişti. Hızlanan nefesi kızın saçlarında geziniyordu. Daphne'nin takati tükenmişti ve pes etmek üzereydi ki nehir tanrısı olan babasına seslendi: "Yardım et Peneus! Toprak yarılsın, içine alsın beni ya da değiştir şu şeklimi ki tehlike artık uğramasın bana!" Birden kol ve bacakları sertleşmeye başladığı için güçlükle konuşabilmişti. Göğsünde körpe bir kabuk oluşuyor, saçları yapraklara, kolları ise dallara dönüşüyordu. Ayakları tıpkı bir kök gibi hızla toprağa sabitlenmişti. Yüzü ağacın tepe kısmı olmuş, eski benliğinden güzelliği dışında hiçbir şey kalmamıştı. Apollon hayretler içinde bakakalmıştı. Ağacın gövdesine dokundu. Taze kabuğun hemen altında titreyen teni hâlâ hissedebiliyordu. Dallara sarıldı ve ağacı beyhude yere öptü durdu. Dallar o öptükçe büzülüyordu. "Madem karım olamayacaksın," dedi, "bari ağacım ol. Seni başıma taç yapacağım. Lirimi ve sadağımı seninle donatacağım. Romalı büyük fatihler, görkemli zaferlerinin ardından Capitolium'a çıkarken alınlarını süsleyen çelenkler senden dokunacak. Ve sonsuz gençlik nasıl benimse, sen de her daim yeşil kalacaksın. Yaprakların solmak nedir bilmeyecek." Bir defneye dönüşmüş olan nemf, minnet dolu bir kabulle başını eğdi.

Apollon'un hem müzik hem de şiir tanrısı olması tuhaf gelmeyecektir, ama tıbbın da onun ilgi alanına ayrılması garip görünebilir. Kendisi de hekim olan şair Armstrong bu sebeple konudan şöyle bahseder:

Müzik artırır her neşeyi, dindirir her kederi,
Kovar hastalıkları, hafifletir her acıyı;
Kadim günlerin bilgeleri bu nedenle taptılar.
Hekimliğin, ezginin ve şarkıların eşsiz gücüne.

Apollon ile Daphne'nin hikâyesi şairlerin sıklıkla işlediği konulardan biridir. Waller'ın şiirindeki kahraman, aşk dolu dizeleriyle sevgilisinin yüreğini yumuşatamasa da şairin şöhretini dünyaya yaymıştır:

Ölümsüz bir ezgiyle söylediği şarkı,
Etkisiz de kalsa boşuna söylenmiş değildi,
Yalnızca su nemfinde vardı onun dermanı,
Kulak verse tutkusuna şarkısını duysaydı.
İstemediği halde övgüler alan Phoibos gibi,
Yakaladı aşkı ve defnelerle doldurdu kollarını.

Shelley'nin *Adonais* şiirinde yer alan aşağıdaki dörtlük, Byron'ın eleştirmenlerle girdiği ilk çekişmeleri konu alır:

Kurt sürüleri sadece kovalarken cesur;
Küfürbaz kuzgunlar yaygara çıkarır ölünün üstünde;
Fatihin sancağına sadık duran Akbabalar
Beslenir, önceleri Kasvet'in beslendiği yerde.
Yağmur bulaşır kanatlarına, nasıl da uçuşurlar,
Tıpkı bir zamanlar Pythian lakaplı Apollon'un
Fırlattığı ok gibi altın yayından hızlanarak
Ve gülümseyerek! İkinci bir darbeye gönlü yok yağmacıların;
Giderken arkalarından tekme savuran ayağa yaltaklanırlar.

Pyramus ve Thisbe

Pyramus, Semiramis döneminde tüm Babil'in en yakışıklı delikanlısı, Thisbe ise en güzel kızıydı. Aileleri bitişik evlerde otururdu. Bu komşuluğun bir araya getirdiği gençlerin ilişkisi zamanla aşka dönüşmüştü. Evlenmeyi çok istiyorlardı, ama aileleri engel olmuştu. Her ikisinin kalbinde aynı arzuyla akan aşka ise engel olamamışlardı. İşaretlerle ve gözleriyle anlaşıyorlar, aşklarının gizliliği onları daha da yakıcı bir ateşle sarıyordu. İki evi birbirinden ayıran duvarda, yapıdaki bir ha-

tadan kaynaklanan bir çatlak vardı. Kimsenin fark etmediği bu çatlağı âşıklar keşfetmişti. Aşk neleri keşfetmez ki! Bu çatlak, seslerin karşı tarafa geçmesini sağlıyor ve aralarında aşk mesajları gidip geliyordu. Pyramus çatlağın bir ucunda, Thisbe öteki ucunda dururken nefesleri birbirine karışıyordu. "Zalim duvar," diyorlardı, "neden ayırıyorsun âşıkları? Ama nankör değiliz. Kabul ediyoruz, aşk sözcüklerinin onları bekleyen kulaklara ulaşması ayrıcalığını sana borçluyuz." Duvarın iki yanından bunları söyleyip dururlardı işte. Karanlık bastığında ve vedalaşma zamanı gelince ise kız kendi, delikanlı kendi tarafında, yaklaşabildikleri son noktaya kadar dudaklarını bastırırlardı.

Ertesi sabah, Aurora yıldızları söndürdüğünde, güneş çayırlardaki çiğleri erittiğinde iki sevgili her zamanki yerlerinde buluştu. Sonra, kötü kaderlerine ağıt yakmalarının ardından, ertesi gece, etraf sessizleştiğinde uyanık gözlerden kaçıp, evlerini terk ederek kırlarda dolaşmak üzere sözleştiler. Buluşacakları yer olarak şehrin sınırları dışında kalan, Ninus Lahdi adındaki meşhur yapıyı seçtiler. Kim önce giderse oradaki bir ağacın altında diğerini bekleyecekti. Seçtikleri ağaç, serin bir pınarın yanı başında duran bir dut ağacıydı. Her şey konuşulmuştu. Güneşin sulara gömülmesini ve aynı yerden gecenin doğmasını sabırsızlıkla beklemeye koyuldular. Sonunda Thisbe başını bir peçe ile örterek, ailesine belli etmeden dikkatlice evden çıktı. Doğruca anıta giderek, ağacın altında oturup beklemeye başladı. Gecenin loşluğunda bir başına otururken, ağzından biraz önce boğazladığı avın buharı tüten bir dişi aslanın susuzluğunu dindirmek için pınara yaklaştığını fark etti. Thisbe aceleyle kaçıp, bir kayanın kovuğuna sığındı. Koşarken yüzünü örttüğü peçeyi düşürmüştü. Aslan pınardan su içtikten sonra ormana geri dönmek üzereyken yerde peçeyi gördü, kanlı ağzına alarak çekiştirdi ve parçalayarak bıraktı.

Geciken Pyramus buluşma yerine ancak gelebilmişti. Kumda aslanın ayak izlerini görünce yanaklarının rengi soldu. Hemen ardından paramparça olmuş ve kanlar içindeki peçeyi buldu. "Ah talihsiz kız," dedi, "ölümüne ben sebep oldum! Yaşamayı benden çok hak ederken, ilk kurban sen oldun! Ben de seninle geleceğim. Seni böylesi tehlikeli bir yere gelmek üzere ayarttım ama korumakta aciz kaldım. Gelin bakalım aslanlar, çıkın kayaların ardından, geçirin dişlerinizi bu suçlu bedene!" Yerden peçeyi alıp sözleştikleri ağacın oraya götürdü ve gözyaşları içinde defalarca öptü. "Benim kanım da karışsın kumaşına," dedi ve kılıcını çıkarıp kalbine sapladı. Yaradan fışkıran kan önce ağaçtaki beyaz dutları kızıla boyadı, sonra toprağa sinerek ağacın köküne ulaştı, böylece ağacın gövdesinden meyvesine kadar her yerini kırmızı renk kapladı.

O sırada Thisbe hâlâ korkudan titreyerek, ama âşığını hayal kırıklığına uğratmamak ümidiyle temkinli adımlarla kovuktan çıktı. Endişeli gözleri sevdiği delikanlıyı arıyor, tehlikeden nasıl kaçtığını anlatmak için can atıyordu. Buluşma

noktasına gelip dutların farklı renkte olduğunu görünce yanlış yere geldiğinden şüphe etti. Tereddüt içerisinde düşünürken, ölümcül acılar içerisinde çırpınan birini gördü. İrkilerek geri çekildi. Durgun suyun yüzeyi aniden çıkan rüzgârla nasıl hafifçe dalgalanırsa, onun vücudunda da bir ürperti öyle dolaşmıştı. Ancak âşığını tanımasıyla bağırması ve dövünmesi bir oldu. Bir yandan cansız bedeni kucaklıyor, delikanlının yaralarını gözyaşlarıyla suluyor ve buz kesmiş dudaklarını öpücükleriyle mühürlüyordu. "Ah Pyramus," diye ağlıyordu, "bunu sana kim yaptı? Söyle bana Pyramus. Konuşan benim, Thisbe'n. Buradayım. Duy beni sevgilim. Kaldır o düşen başını!" Pyramus Thisbe'nin hatırına gözlerini son bir kez açtı, sonra tekrar yumdu. Thisbe kan lekeli peçesini ve kınından sıyrılmış kılıcı gördü. "Kendi ellerinle canına kıydın ve bunu benim için yaptın," dedi. "Ben de senin kadar cesur olabilirim. Benim aşkım da seninki kadar güçlü. Peşinden ben de ölüme gideceğim, çünkü buna ben sebep oldum. Bizi ayırabilecek tek şey olan ölüm bile birleşmemizi engelleyemeyecek. Siz mutsuz ebeveynlerimize gelince, bizleri reddedin, birleşme dileğimizi değil. Aşk ve ölüm bizi birleştirsin, ikimizi aynı mezara gömün. Ve sen ağaç, bu kıyımın işaretlerini daima taşı. Dutların akan kanımızın anısı olarak kalsın." Böyle dedikten sonra kılıcı kalbine sapladı. Ebeveynleri kızın dileğine razı geldi, tanrılar da. İki âşığın bedeni tek bir mezara kondu ve dut ağacı bugün de olduğu gibi daima mor meyveler verdi.

Moore, *Sylph's Ball* şiirinde Davy'nin Madenci Lambası'ndan bahsederken, Thisbe ile sevgilisini ayıran duvarı anımsar:

Ey şu lambanın madeni gazı,
Koruyucu telden perde diye,
Davy'nin ihtiyatla çektiği
Etrafına o aykırı, tehlikeli alevin!
Ateş ve Hava arasına koyduğu duvar
(Genç Thisbe'nin mutluluğunu gölgeleyene benzer)
Küçük deliklerinden onun çift tehlike altında
Görür birbirlerini, ama öpüşmezler.

Mickle'ın *Lusiad* tercümesinde de Pyramus ve Thisbe'nin hikâyesine ve dutların değişimine dair aşağıdaki gönderme vardır. Şair Aşk Adası'nı şöyle anlatır:

... Burada Pomona'nın eliyle sunduğu her hediye
Dizginsiz hür akışlardır, düzenli bahçe içinde
Şimdiye dek dokunmamış olsa da itinanın eli

Lezzeti daha bir tatlı, daha açıktır rengi
Parlak bir kızıllıkla ışıldar kiraz burada,
Ve sallanan her sırası lekeli sevgililerin kanıyla,
Eğilmiş dalları doldurur dutlar.

Genç okuyucularımız arasında zavallı Pyramus ve Thisbe'nin hikâyesine gülecek kadar katı yürekli olanlar varsa, Shakespeare'in *A Midsummer Night's Dream*[1] adlı oyununda buna fırsat bulabilirler. Oyunda bu öykü epey eğlenceli biçimde hicvedilmiştir.

Kephalos ve Prokris

Kephalos güzel bir delikanlıydı ve erkekçe sporlara meraklıydı. Her sabah gün doğmadan kalkar, ava giderdi. Aurora bir sabah gözlerini ilk açtığında onu gördü. Delikanlıya âşık olup onu kaçırdı. Ancak Kephalos henüz evlenmişti ve büyüleyici karısına sadakatle bağlıydı. Karısının adı Prokris idi. Av tanrıçası Diana'nın gözdelerindendi. Diana ona tüm rakiplerini geride bırakacak bir köpek ve her atıldığında hedefini vuran bir mızrak vermiş, o da bunları kocasına hediye etmişti. Kephalos karısıyla öyle mutluydu ki Aurora'nın hiçbir ricasını kabul etmedi. Sonunda Aurora memnuniyetsizlik içinde delikanlıyı kovarken şunları söyledi: "Haydi git seni nankör fani. Karının yanına git, ama eğer yanılmıyorsam, günün birinde onun yüzüne üzüntü içinde bakacaksın."

Kephalos evine döndü. Her zamanki gibi karısıyla ve orman sporlarıyla mutlu hayatını devam ettirdi. O sıralarda öfkeli bir tanrı ülkeyi rahatsız etmesi için açlıktan gözü dönmüş bir tilki göndermişti. Avcılar var güçleriyle onu yakalamaya çabalıyor, ama bütün gayretleri boşa gidiyordu. İzini hiçbir köpek süremiyordu. Sonunda köpeğini ödünç almak üzere Kephalos'un kapısını çaldılar. Adı Lelaps olan köpek ipinden kurtulur kurtulmaz öylesine hızlı fırlamıştı ki, avcılar onu gözleriyle bile takip edemedi. Kumda ayak izlerini görmemiş olsalar uçtuğunu düşüneceklerdi. Kephalos ve diğerleri bir tepeye çıkıp kovalamacayı izlemeye koyuldular. Tilki bütün hünerlerini sergiledi. Daire çizerek koştu. Bıraktığı izlerden giden köpek ona yaklaştı, açık çenesi ile tilkinin topuklarına saldırdı ama hamlesi havada kaldı. Kephalos mızrağını kullanmak üzereyken, hem köpeğin hem de avın aniden donakaldığını gördü. Hem köpeği hem de tilkiyi veren semavi güçler iki tarafın da kazanmasını istememişlerdi. Yaşamın ve eylemin en canlı olduğu an ikisi de

1 Bir Yaz Gecesi Rüyası (çev.)

taş kesilmişti. Öylesine hayat dolu ve doğal görünüyorlardı ki, bakanlar köpeğin havlayacağını, diğerininse fırlayıp gideceğini sanırdı.

Kephalos köpeğini kaybetmiş de olsa keyifle avlanmayı sürdürdü. Sabah erkenden kalkıp ormanları, tepeleri bir başına, kimsenin yardımı olmadan dolaşıyordu. Mızrağı olabilecek her durum için güvenilir bir silahtı. Ava çıktığı bir gün yorulunca tepedeki güneşten kaçabileceği, kenarından dere akan kuytu bir yer arandı ve sonunda serin bir dere kenarında kuytu bir köşe buldu. Giysilerini bir kenara atıp çimlerin üzerine uzandı ve esintinin tadını çıkardı. Arada yüksek sesle, "Gel tatlı meltem, gel de serinlet sinemi, söndür ateşimi," diyordu. O esnada oradan geçen biri onun bu sözleri bir bakireye söylediği fikrine kapıldı budalaca. Gidip bu sırrı Kephalos'un karısı Prokris'e yetiştirdi. Aşk insanı saflaştırır. Yaşadığı şok yüzünden Prokris'in rengi soldu. Kendini toparlayınca, "Bu doğru olamaz. Kendi gözlerimle görmeden asla inanmam," dedi. Böylece ertesi sabah endişeli bir kalple kocasının her zamanki gibi uyanıp ormana gitmesini bekledi. Sonra çıkıp gizlice peşinden gitti. Muhbirin söylediği yerde bir köşeye saklanıp bekledi. Kephalos spordan yorulunca alıştığı üzere geldi ve yemyeşil kıyıya uzandı ve, "Gel tatlı meltem, gel de serinlet beni, seni ne kadar sevdiğimi biliyorsun! Ormanları ve başıboş gezintilerimi sen güzel kılıyorsun," sözlerine devam edecekti ki çalıların arkasından hıçkırık benzeri bir ses geldiğini duydu ya da duyduğunu sandı. Sesi vahşi bir hayvanın çıkardığını zannederek mızrağını fırlattı. Sevdiği kadın Prokris'in çığlığı, mızrağın hedefine bir kez daha tam isabet ettiğini gösterdi ona. Kephalos fırlayarak çalılara gitti ve kanlar içindeki karısını gördü. Dermansız bir güçle yaradan, kadının armağanı olan mızrağı çıkarmaya çabaladı. Kephalos onu tutup yerden kaldırdı, kanı durdurmaya uğraştı. Hayata dönmesini, onu perişan halde, ölümüyle vicdan azabı içinde bırakmamasını söyledi. Kadın güçlükle gözlerini araladı ve kendini zorlayarak şunları söyledi: "Sana yalvarıyorum, eğer beni birazcık sevdiysen, eğer biraz olsun nezaketi hak ediyorsam, kocam olarak, bu son arzuma razı gel. O iğrenç meltemle evlenme!" İşte bu bütün gizemi ifşa etmişti. Ama heyhat! Gizemin çözülmesinin kime ne yararı vardı ki! Kadın öldü. Ama ölmeden önce kocası ona hakikati anlattığında, kadın ona acıyarak ve affederek bakmış, yüzünde rahatlamış bir ifade ile ölmüştü.

Legendary Ballads adlı eserinde Moore, Kephalos ve Prokris'e de yer vermiştir. Anlatmaya şöyle başlar:

Avcının biri uzanmış koruda,
Korunmak için öğlenin parlak gözünden
Ve kur yaparmış sık sık dolaşıp duran rüzgâra

Serinletmek için alnını rüzgârın nefesinden.
Yatarmış sessizce vahşi arı vızıldarken bile,
Ve hatta esinti karıştırırken kavağın saçaklarını,
Hâlâ "Ey tatlı Hava, gel!" diye şarkı söylermiş
Cevaplarmış onu Yankı, "Ey tatlı Hava, gel!"

4

JUNO VE RAKİPLERİ – İO VE KALLİSTO – DİANA VE AKTAİON – LETO VE KÖYLÜLER

Günlerden bir gün Juno havanın aniden karardığını görünce, kocasının, çevirdiği işleri gizlemek, gün yüzüne çıkmasını önlemek için göğü bulutlandırdığından şüphelendi. Bulutları püskürtünce kocasını billur bir ırmağın kıyısında, yanı başında bir düve ile gördü. Juno, düvenin fani görüntüsünün ardında güzel bir nemfin gizlendiğinden kuşkulandı. Aslında durum tam da böyleydi, çünkü Jupiter'in flört ettiği kişi, nehir tanrısı İnakhos'un kızı İo idi. Karısının yaklaştığını fark edince kızı derhal bu kılığa sokmuştu.

Juno kocasının yanına geldi. Düveyi görünce güzelliğini övdü, hayvanın kimin ve hangi sürüden olduğunu sordu. Jupiter soruları engellemek için, onu az önce topraktan yarattığını söyledi. Bunun üzerine Juno kocasından düveyi hediye olarak ona vermesini istedi. Bu durumda Jupiter ne yapabilirdi? Metresini karısına teslim etmeye gönlü elvermiyordu. Ama düve gibi basit bir hediyeyi vermeyi reddetmesi mümkün müydü hiç? Vermemesi şüphe uyandırırdı. Mecburen razı oldu. Ama tanrıçanın kuşkuları hafiflemedi. Düveyi Argos'a teslim edip, göz hapsine almasını tembihledi.

Argos'un başında yüz gözü vardı ve uyurken tek seferde ikiden fazla gözünü asla yummazdı. Böylece de İo'yu sürekli gözetim altında tutabiliyordu. Gündüzleri otlanmasına izin veriyor, ama geceleri boynuna ip bağlıyordu. İo kollarını uzatıp Argos'a kendisini serbest bırakması için yalvarmak istiyordu, ama uzatacak kolları yoktu ve sesi ise duyduğunda kendisini bile ürkütecek denli kötü bir böğürtüydü. Babası ve kız kardeşlerini görüyor, yanlarına gidiyor, sırtını okşamalarına izin veriyor ve güzelliğini övdüklerini duyuyordu. Babası ona bir tutam ot verdiğinde, o uzanan eli yalıyordu. Kendisini tanımalarını, dileğini duymalarını istiyordu. Ama ne yazık! Kelimeler onda noksandı. Uzun uzadıya düşündükten sonra, toynağıyla adını kuma yazarak kendini onlara tanıtmayı akıl etti. Kısa da bir ismi vardı. İnak-

hes durumun farkına vardı. Ne zamandır boş yere arayıp durduğu kızının bu kılık altına gizlendiğini anlayınca durumuna üzüldü. Düvenin beyaz boynuna sarılarak şöyle haykırdı: "Heyhat! Seni büsbütün kaybetmek bile böylesine acı gelmezdi!" Onun böyle ağıt yaktığını gören Argos yanlarına gelip düveyi uzağa götürdü ve tekrar çevreyi her yönden rahatça gözetleyebildiği yüksek kıyıdaki yerini aldı.

Sevgilisinin çektiği acıları görmek Jupiter'in canını sıkıyordu. Nihayet Mercurius'u çağırdı ve gidip Argos'u öldürmesini istedi. Kanatlı ayakkabıları ayağına, başlığını da başına geçiren Mercurius hızla gidip uyku-veren asasını aldı ve göksel kulelerden yeryüzüne atladı. Yere varınca kanatlarını bir kenara bıraktı ve yanına sadece asasını aldı. Onun sayesinde sürüsünü otlatan bir çoban gibi görünecekti. Ağır ağır ilerlerken bir yandan da Syrinks ya da Pandean adı verilen kavallarını üflüyordu. Argos bu sesi dinlemekten zevk duyuyordu, daha önce bu enstrümanı da görmüşlüğü yoktu. "Genç adam," dedi. "Şu taşın üzerine gel de yanıma otur hele. Bu civarda, sürünü otlatman için daha güzel bir yer bulamazsın. Çobanların tam sevdiği gibi bir gölgelik de var." Mercurius, Argos'un yanına gidip oturdu. Geç saatlere kadar konuşup hikâyeler anlattı. Kavalıyla sakinleştirici ezgileri çalarak bekçinin gözlerini kapamasını bekledi ama hepsi boşunaydı. Argos gözlerinden çoğunu kapatsa bile birkaç tanesi yine de açık kalıyordu.

Bazı hikâyelerde Mercurius, üflediği çalgının nasıl icat edildiğini anlatır: "Syrinks adında bir nemf varmış, satyrler ve orman ruhları ona âşıkmış. O ise hiçbiri ile ilgilenmezmiş, çünkü Diana'nın sadık bir kuluymuş ve avların izini sürermiş. Av giysileri içinde onu görsen Diana sanırmışsın. Tek farkı onun yayının boynuzdan, Diana'nınkinin gümüşten yapılmasıymış. Günlerden bir gün Syrinks avdan dönerken, Pan ile karşılaşmış. Pan da ona aynı şeyleri söylemiş ve benzer laflar ekleyerek sözlerini sürdürmüş. Nemf ise onun iltifatlarını dinlemeyi beklemeden kaçıp uzaklaşmış. Pan onun peşini bırakmamış ve nehir kıyısına geldiğinde yetişmiş. Ansızın yakalanınca dostları olan su nemflerinden yardım isteyecek vakti zar zor bulabilmiş. Su nemfleri onu duyup yardımına koşmuşlar. Pan kollarını bir nemfe doladığını zannederken bir de ne görsün, kucakladığı bir sazlık demeti! Pan iç çekerken, çıkardığı hava sazlıkların içinden geçip hüzünlü bir ezgi oluşturmuş. Bu yeni ve tatlı müzikle büyülenen tanrı, 'Hiç değilse bu şeklinle benim olursun!' demiş. Bunun üzerine, sazlıkların bir kısmını almış ve farklı boylardaki kamışları yan yana dizerek nemfin onuruna Syrinks adını verdiği bir enstrüman yapmış." Mercurius hikâyenin sonuna gelmeden Argos'un tüm gözlerini kapayarak uyuduğunu gördü. Başı göğsüne düşer düşmez, Mercurius tek vuruşla boynunu kesti ve kopan baş aşağıdaki kayalıklara yuvarlandı. Talihsiz Argos! Yüz gözünün feri bir anda söndü! Juno onları alıp tavus kuşunun kuyruğuna süs diye koydu. O günden beridir kuyrukları öyledir.

Ancak Juno henüz öcünü alamamıştı. İo'ya işkence etmesi için bir atsineği yolladı. İo sineğin takibinden kaçmak için dünyanın her yanını dolaştı. Adını ondan alan İyon Denizi'ni bir baştan diğerine yüzdü. İlyria ovalarında dolaştı, Haimos Dağı'na tırmandı, o sıralar adı Bosphorus (İnek Geçidi) olan Trakya Boğazı'nı geçti, İskit ve Kimmer'lerin ülkesinde gezindi. En sonunda Nil Nehri'nin kıyılarına vardı. Jupiter dayanamayıp onun adına ricacı oldu ve bir daha ilgilenmeyeceğine dair karısına söz verince Juno kızın eski haline dönmesine rıza gösterdi. Bedenindeki kaba tüyler döküldü, boynuzları büzülerek yok oldu, gözleri ufaldı, ağzı küçüldü. Toynakları ve önayakları yerine el ve ayakları geri geldi. Sözün özü, güzelliği dışında düveden eser kalmamıştı. Sesinin böğürtü şeklinde çıkacağından korkarak başta konuşmaktan korktu, ama sonra güvenini geri kazandı, babası ve kız kardeşlerine kavuştu.

Leigh Hunt'a atfedilen şiirinde Keats, Pan ve Syrinks'ten şöyle söz eder:

Böyle düşünmüştü dalı kenara çeken kişi,
Bizlerin bu yolla ormanı alabildiğine göreceğimizi,

Korkudan iyiden iyiye titreyen Syrinks'in
Arkadialı Pan'dan dehşet içinde nasıl kaçtığını anlatırken.
Zavallı nemf -zavallı Pan- nasıl da ağlamıştı bulamayınca
Hiçbir şey rüzgârın o içli esişinden başka;
Sazlı nehir boyunca hayal meyal duyulan bir ezgiydi o,
Tatlı bir kasvet ve hoş bir acı.

Kallisto

Juno'da kıskançlık uyandıran bir diğer bakire de Kallisto idi. Bu kez tanrıça onu bir ayıya dönüştürmüştü. Tanrıçanın, "Kocamı büyüleyen o güzelliği alıp götüreceğim!" demesiyle Kallisto'nun el ve dizlerinin üzerine çökmesi bir olmuştu. Kollarını yalvarmak üzere uzatmaya uğraşsa da her yanını kapkara tüyler kaplamaya başlamıştı çoktan. Elleri irileşip yuvarlaklaştı, eğri pençelerle donandı ve ayaklara dönüştüler. Jove'nin bir zamanlar güzelliğinden dolayı övdüğü ağzı korkunç bir çift çene oluvermişti. Eskiden yürek burkan sesi, artık yalnızca dehşet veren bir hırıltı haline geldi. Buna karşın önceki mizacı yerli yerinde duruyor, sürekli iniltiler çıkararak, ağlayarak talihinden yakınıyordu. İki ayağı üstünde durabildiği kadar dikiliyor, merhamet dilenmek için pençelerini kaldırıyordu. Her ne kadar

söyleyemese de Jove'nin ona çok acımasız davrandığını hissediyordu. Ah, bütün gece ormanda yalnız kalmaktan korktuğu için eskiden uğradığı yerlerin çevresinde ne de sık dolanıp durmuştu! Yakın zaman önce avcıyken şimdi köpeklerden korkup, avcıların dehşetinden ne kadar da sık kaçar olmuştu! Çoğunlukla kendisinin de bir hayvan olduğunu unutarak, ne zaman vahşi bir hayvan görse kaçıyordu, kendisi de ayı olduğu halde ayılardan korkuyordu.

Günün birinde, avlanan bir delikanlı onu fark etti. Kallisto da onu gördü ve delikanlının oğlu olduğunu anlaması uzun sürmedi. Artık büyümüş ve genç bir adam olmuştu. Bir an durdu ve onu kucaklamak üzere içinde bir istek duydu. Ona yaklaşmak üzereyken, delikanlı dehşete içinde mızrağını kaldırdı. Postunu delmek üzereyken, olan biteni gören Jupiter bu suça engel oldu. Onları kaptığı gibi Küçükayı ve Büyükayı olarak gökyüzüne yerleştirdi.

Juno rakibinin bu şekilde onurlandırıldığını görünce öfkeden deliye döndü ve soluğu denizlerin kudreti Tethys ile Okeanos'un yanında aldı. Sorularına yanıt olarak geliş nedenini şöyle anlattı: "Tanrıların kraliçesinin gökleri bırakıp sizin enginliklerinizde ne aradığını mı soruyorsunuz? Bilin ki, makamımdan oldum, yerimi başkasına verdiler. Bana inanmayacaksınız belki. Gece dünyayı kararttığında gökyüzüne bakın o halde. Orada, çemberin en dar olduğu yerde, kutupların yakınında, haklarında şikâyet etmek için pek çok nedenim olan o ikisinin yüceltilerek göklere çıkarıldığını göreceksiniz. Beni hoşnutsuz bırakmanın ödülü bu olacaksa bundan böyle Juno'ya saldırmaktan kim çekinir? Verdiğim cezanın sonucu, gücümün sınırı buymuş! İo'ya da izin verdiğim gibi insan biçimine dönseydi, daha iyiydi. Belki de Jove o kızla evlenip beni bir kenara atmak istiyor! Ama sizler süt ailemsiniz, eğer ne hissettiğimi anlıyorsanız ve bana haksızlık yapıldığını hoşnutsuzluk içinde görüyorsanız, size yalvarıyorum bu ikisinin sularınıza girmesine izin vermeyerek gösterin bunu." Okeanos'un kudreti bu ricayı kabul etti. Bundan böyle Büyükayı ve Küçükayı gökte bir uçtan diğerine dolanacak, ama asla öteki yıldızlar gibi Okeanos'un içine batmayacaktı.

Milton aşağıdaki dizelerde Büyükayı ve Küçükayı takımyıldızının asla batmadığından söz eder:

> Bırakın lambamın ışığı, gece yarısı
> Çıkıp Ayı'yı gözlediğim,
> O yüksek, yalnız kuleden görülsün.

J. R. Lowell'ın şiirinde ise Prometheus şöyle der:

Art arda yükseldi ve kuruldu göğe yıldızlar,
Zincirimin beyaz soğuğunda parıldayarak;
Kuzey yıldızının kıvrımları arasında gece boyu
Sinsice dolaşan Ayı, çekildi mağarasına,
Ürkerek gamsız adımlarından Şafak'ın.

Küçükayı'nın kuyruğunun ucunda yer alan son yıldız, Kutupyıldızı ya da Cynosura olarak da adlandırılır. Milton şöyle der:

İlerideki manzaranın etrafa sunduğu
Yeni zevkleri yakaladı gözlerim

Kuleler ve mazgallı siperler gördü
Kümelenen ağaçların kucağında,
Belki de bir güzellik uyuyordur orda,
Yakınlardaki gözlerin Kutupyıldızı.

Buradaki gönderme hem denizcilere kılavuzluk yapan Kutupyıldızı'na hem de Kuzey'in manyetik çekiminedir. Kallisto'nun oğlunun adı olan Arkas'tan ve ana oğlun Arkadia'da yaşamış olmalarından yola çıkarak, aynı zamanda "Arkadia Yıldızı" da demektedir. *Comus* şiirinde gece ormanda kalan kardeş şöyle söyler:

... Ey incecik ışık!
Balçık bir evin hasır deliğinden
Sızan saz mumu da olsan
Ziyaret et bizleri
Upuzun menzilli akıp giden ışığınla
Ve Arkadia'daki yıldızımız ol bizim,
Ya da Tyros'lu Cynosura.

Diana ve Aktaion

Böylece iki örnekte Juno'nun rakiplerine karşı ne denli amansız olabildiğini öğrendik. Şimdi de bakire bir tanrıçanın mahremiyetine saldıranları nasıl cezalandırdığını görelim.

Kral Kadmos'un oğlu Aktaion, öğle vakti ve güneş her iki hedefe de eşit uzaklıktayken, onunla birlikte dağda geyik avlayan gençlere şöyle seslendi: "Arkadaş-

lar, ağlarımız ve silahlarımız kurbanlarımızın kanıyla ıslandı. Bugünlük bu kadar spor yeter. Gücümüzü yarına saklayalım. Phoibos'un dünyayı sıcaktan kavurduğu şu saatlerde aletleri bir kenara bırakıp dinlenmeye çekilelim."

Avcı kraliçe Diana için kutsal sayılan vadi servi ve çam ağaçlarıyla kalınca çevrelenmişti. Vadinin ucunda ise bir mağara vardı. Burası sanat yapıtlarıyla donatılmamış, bizzat doğa orada bir sanat eseri yaratmıştı. Diana mağara tavanının kemerine, insan eliyle konmuş gibi incelikli taşlar yerleştirmişti. Bir köşesinde, açık havzası çimenli bir kıyı ile çevrili bir kaynak fışkırıyordu. Orman tanrıçası avdan yorulduğunda buraya gelir, bakire bedenini pınarın köpüklü sularında yıkardı.

Oraya nemfleriyle birlikte geldiği bir gün mızrağını, sadağını ve yayını birine, çıkardığı giysilerini bir başkasına verdi. Bir üçüncüsü de ayağındaki sandaletleri çıkarıyordu. Nemflerin en beceriklisi Crocale, tanrıçanın saçlarını topluyor Nephele, Hyale ve diğerleri ise büyükçe testilerle su çekiyorlardı. Nemfler bütün bu temizlik işleriyle meşgulken, onları gözetleyen biri vardı. Arkadaşlarının yanından ayrılıp amaçsızca dolaşırken talihin bir cilvesiyle buraya kadar gelen Aktaion'du bu. Mağaranın ağzında bir erkek olduğunu gören nemfler çığlık çığlığa sağa sola koşuşturup tanrıçayı kendi bedenleriyle örtmeye çalıştılar. Ama Diana hepsinden uzundu ve nemflere rağmen başı yukarıda kalmıştı. Çok şaşırmış olan tanrıçanın yüzü gün batımında ya da şafakta bulutların aldığı renkteydi. Etrafı halen nemflerle sarılıyken hafifçe yan döndü ve ani bir içgüdüyle oklarına bakındı. Ama yakında değillerdi. Bunun üzerine davetsiz konuğun yüzüne su fırlatarak şunları söyledi: "Haydi, şimdi git, herkese Diana'yı çıplak gördüğünü söyle, eğer yapabilirsen." O an birdenbire Aktaion'un başında bir çift geyik boynuzu budaklanmaya başladı. Boynu uzadı, kulakları sivrildi, elleri toynağa, kolları ise bacağa dönüştü. Vücudu benekli bir postla kaplandı. Önceki cesaretinin yerini korku aldı ve oradan hızla kaçtı. Koşma hızına kendisi bile hayran kalmıştı, ama suya yansıyan boynuzlarını gördü ve "Vah, zavallı ben!" dedi kendi kendine. Ama bunu söylerken ağzından tek bir kelime bile çıkmamıştı. Kederle inledi ve eski yüzünün yerini alan surattan gözyaşları süzüldü. Ama bilinci hâlâ yerindeydi. Şimdi ne yapacaktı? Eve dönüp saraya mı gitmeliydi, yoksa ormanda kalıp saklanmalı mıydı? İkinci seçenekten korkuyor, ilkini yapmaktan ise çekiniyordu. Tereddüt içinde düşünürken, av köpekleri onu fark etti. İlk gören Spartalı köpek Melampus idi ve havlayarak ötekilere işaret verdi. Ardından Pamphagus, Dorceus, Lelaps, Theron, Nape, Tigris ve diğerleri yerlerinden fırlayarak rüzgârdan bile hızlı onun peşi sıra gittiler. O önde köpekler arkada tepelere, kayalıklara tırmanıyor, yol vermez görünen darboğazlardan geçiyorlardı. Bir zamanlar geyik kovalayıp köpeklere komutlar verdiği yerlerde, şimdi kendi sürüsü onu kovalıyor, sürüyü ise av arkadaşları coşturuyordu. "Ben Aktaion, efendinizi tanıyın!" diye bağırmak istiyor, ama ağzından kelimeler

çıkmıyordu. Köpeklerin havlamaları havada yankılanıyordu. İçlerinden biri aniden sırtına atlayıverdi, bir diğeri ise omzunu yakalamıştı. Onlar efendilerini kıskıvrak yakalarken, sürünün kalanı da yetişip dişlerini geyiğin etine geçirdiler. Aktaion acı içinde inledi. Sesi ne bir insanın ne de geyiğin sesine benziyordu. Dizlerinin üzerine çöktü, yukarı baktı; kolları olsa kaldırıp yalvaracaktı. Dostları ve av arkadaşları köpekleri kutluyor ve bir yandan da Aktaion'a seslenerek onun da ava katılmasını istiyorlardı. Adının çağrıldığını duyan Aktaion döndü ve arkadaşlarının onun olmayışından duydukları üzüntüyü görmekle yetindi. O da aralarında olmayı çok isterdi. Köpeklerinin başarısını görmekten o da mutlu olurdu. Ama köpeklerin yaptıklarını kendi üzerinde hissetmek dayanılacak gibi değildi. Başına üşüşmüşler, etini parçalıyor ve koparıyorlardı. Diana'nın öfkesi ise ancak Aktaion'un canı bedeninden ayrıldığında dinmişti.

Shelley *Adonais* şiirinde Aktaion'dan şöyle söz eder:

Belli belirsizler arasından göründü narin bir şekil,
İnsanlar arasında bir hayalet; kimsesiz
Son bulutu gibi bir fırtınanın tükenip yiten,
Onun ki gürültüsü bir matem çanıdır ve sanırım
Doğa'nın çıplak güzelliğine dalmış o,
Aktaion gibi ve artık çıkmış yolundan
Dünyanın ıssızlığında bitkin adımlarıyla
Ve şimdi kendi fikirleri, o engebeli yol boyunca
Kovalıyordu öfkeli köpekler gibi atalarını ve avını.
—*Adonais*, 31. kıta

Burada Shelley muhtemelen kendinden bahsetmektedir.

Leto ve Köylüler

Bazıları bu olayda tanrıçanın adilden ziyade zalim olduğunu düşünür, bazıları ise bakire asaletine uygun davranışından dolayı över. Her zaman olduğu gibi, bu son olay da öncekileri akla getirmişti ve oradakilerden biri yaşadıklarını anlatmaya başladı: "Lykialı köylüler bir keresinde Tanrıça Leto'ya hakaret etmişler, cezasız da kalmamışlardı. Gençken, babam güç gerektiren işleri yapamayacak kadar yaşlandığında, birkaç seçkin öküzü gütmem için beni Lykia'ya göndermişti. Mucizenin gerçekleştiği gölü ve bataklığı da orada tanıdım. Yakınlarda, yakılan adakların dumanıyla kararmış ve sazlıkların arasına neredeyse gömülmüş eski bir sunak vardı.

Kimin sunağı olabileceğini merak ettim. Faunus'un mu yoksa Naiad'ların mı ya da yakınlardaki dağların tanrılarının mı diye soruşturdum. Köylülerden biri yanıtladı: 'Ne bir dağ ne de bir nehir tanrısıdır oranın sahibi. O sunak, kıskançlıktan gözü dönmüş Tanrıça Juno'nun ülke ülke dolaştırdığı, ikizlerini yetiştirmesi için bir karış toprağı bile çok gördüğü kişiye aittir. Kollarında bebek tanrıları taşıyan Leto yükünden takatsiz düşmüş ve susuzluktan kavrulmuş halde bu topraklara gelmiş. Tesadüfen vadinin dibinde suları berrak akan bu kaynağı görmüş. O sırada köylüler söğüt ve çalıkavak toplamakla meşgulmüş. Tanrıça yaklaşmış, serin sudan içmek üzere kıyıda diz çökünce köylüler ona engel olmuş. 'Neden suyu benden esirgiyorsunuz?' diye sormuş. 'Herkes su içmekte özgürdür. Doğa, gün ışığı, hava ve suyun kimsenin mülkiyetine girmesine izin vermez. Bu ortak lütuftan payıma düşeni almaya geldim. Yine de sizden bunu bana bir iyilik gibi istemek zorunda kalıyorum. Şu dermansız ayaklarımı yıkamak gibi bir niyetim yok içinde. Yalnızca susuzluğumu dindireceğim. Ağzım öylesine kurudu ki güçbela konuşabiliyorum. Bir damla su bile bana nektar gibi gelir şu an. Canlandırır beni. Hayatımı size borçlu hissederim. Hiç değilse benim için yalvarır gibi kollarını uzatan şu bebeklere merhamet edin.'

"Tanrıçanın bu nazik sözlerinden kim etkilenmezdi ki? Ama bu köylüler kabalıklarının yanına alay ve gitmemesi durumunda şiddet göstereceklerine dair tehditler de eklemişler. Hepsi bu da değilmiş. Kaynağa girip, suyu içilmez hale getirmek için ayaklarıyla bulandırmışlar. Leto o kadar kızmış ki susuzluğunu bile umursamaz olmuş. Köylülere yalvarmayı bırakmış, bunun yerine kollarını kaldırıp gökyüzüne haykırmış: "Bu sudan asla çıkamasınlar, ömürlerini orada geçirsinler!" Söyledikleri bir bir olmuş. Köylüler artık suda yaşıyorlarmış. Bazen bütünüyle sualtında kalır, sonra kafalarını çıkarıp su üstünde yüzerlermiş. Bazen kıyıya çıksalar da kısa süre sonra tekrar suya atlıyorlarmış. O çirkin sesleriyle küfreder ve su kendilerinin olsa da ortasında durup vıraklamaktan utanmazlarmış. Sesleri kulak tırmalayıcı, gırtlakları şişkin, ağızları sürekli küfretmekten uzamış, boyunları kısalmış ve yok olmuş, başları vücutlarıyla birleşmiş. Sırtları yeşil, orantısız karınları beyazmış, kısacası artık hepsi kurbağa olmuş ve balçıklı su birikintilerinde yaşarlarmış."

Bu öykü Milton'ın *On the detraction which followed upon his writing certain treatises* adlı sonesinde neden söz ettiğini açıklıyor.

Kadim özgürlüğün o bildik kanunlarıyla,
Can verdim bir çağa engellerini aşmak için onların,
Baykuş ve guguk kuşu, eşek, maymun ve köpeklerin
Barbar gürültüsü sarmışken her yanımı
Tıpkı şu köylüler kurbağaya dönüştüğünde

Sövdükleri gibi Leto'nun ikiz bebeklerine,
Sonra miras almıştı onlar güneş ve ayı.

Hikâyede, Leto'nun Juno yüzünden çektiği eziyetten söz ediliyor. Anlatıldığı kadarıyla, Juno'nun gazabından kaçan Apollon ve Diana'nın müstakbel annesi Ege'nin bütün adalarını dolaşarak, dinlenebileceği bir yer arar. Ancak herkes gökyüzünün kudretli kraliçesinden korktuğu için onun rakibine de yardım etmek istemez. Yalnızca Delos geleceğin tanrıları için doğum yeri olmayı kabul eder. Delos o zamanlar yüzen bir adadır ama Leto oraya vardığında, Jupiter âşığına güvenli bir dinlenme yeri sağlamak üzere adayı kopması imkânsız zincirlerle denize bağlar. Byron, *Don Juan* adlı eserinde Delos'tan söz eder:

Yunan adaları! Yunan adaları!
Tutkulu Sappho'nun âşık olduğu ve şarkılar söylediği,
Savaş ve barış sanatlarının geliştiği,
Delos'un yükseldiği, Phoibos'un yüceldiği!

5

PHAETHON

Phaethon, Apollon ile nemf Klymene'nin oğluydu. Bir gün, onun tanrının oğlu olduğunu duyan bir okul arkadaşı onunla alay edince Phaethon öfke ve utançtan çılgına döndü ve olanları annesine anlattı. "Gerçekten bir tanrının oğluysam," dedi, "bunu bana kanıtla anne, onurumu kurtarmamı sağla." Klymene ellerini göğe uzattı ve şöyle dedi: "Yukarıdan bizi izleyen Güneş şahidim olsun ki sana gerçeği anlattım. Şayet yalan söylediysem, bu onun ışığını son görüşüm olsun. Ancak bunun doğru olduğunu kendin de gidip öğrenebilirsin. Güneşin yükseldiği ülke buraya çok uzak değil. Gidip babandan seni oğlu olarak sahiplenmesini iste." Duydukları Phaethon'u sevindirmişti. Güneşin doğrudan yükseldiği topraklar olan Hindistan'a gitti. Umut ve gururla babasının seyrine başladığı yere ulaştı.

Sütunlar üzerinde yükselen Güneş'in sarayı, altın ve mücevherlerle parıldıyordu. Tavanlar parlak fildişinden, kapılar ise gümüştendi. Vulcanus duvarlara yeryüzünü, denizleri, gökleri ve buraların sakinlerini resmetmişti. İşçiliği, malzemenin kendisinden de kıymetliydi;[1] denizlerde, kimi dalgalar arasında süzülen, kimi balık-

1 Materiem superabat opus. –Ovidius

ların sırtına binmiş, kimiyse kayaların üzerinde su yeşili saçlarını kurutmakta olan nemfler vardı. Tıpkı kız kardeşler gibi[1], yüzleri ne birbirinin aynı, ne de birbirinden çok farklıydı, yeryüzünde ise şehirler, ormanlar, ırmaklar ve kır tanrıları vardı. Hepsinin üzerine oymalarla görkemli göğün resmi işlenmişti. Her iki tarafta altışarlı olarak dizilmiş on iki gümüş kapı, her birinin üzerinde de bir burcun simgesi vardı.

Klymene'nin oğlu yokuşu tırmandı ve sarayın salonuna girdi. Babasının huzuruna çıkmak için ilerledi ancak ışığı öylesine parlaktı ki, gözleri dayanamadığından çok yaklaşamadı. Phoi bos, elmaslarla süslenmiş parıldayan bir tahtta, üzerinde mor bir giysiyle oturmaktaydı. Sağ ve sol tarafında Gün, Ay, Yıl ve düzenli aralıklarla sıralanmış olan Saatler duruyordu. Başında çiçeklerden tacıyla İlkbahar; giysilerinden kurtulup üzerine sivri olgun ekinlerden bir çelenk almış olan Yaz; ayaklarında üzüm suyuyla lekelenmiş Sonbahar ve ak kırağı ile donmuş kaskatı saçlarıyla buzlu Kış duruyordu. Maiyetiyle çevrelenmiş olan Güneş, bu manzaranın görkemi ve ihtişamı karşısında büyülenmiş gence her şeyi gören bakışlarını çevirip ziyaret nedenini sordu. Delikanlı yanıtladı: "Sınırsız dünyanın ışığı, Phoibos! Sana baba demeye hakkım var mı? Sana yalvarırım bana oğlun olduğumu gösteren bir kanıt bahşet," dedi. Babası, önce başını çevreleyen ışınları yatıştırdı, Phaethon'a yaklaşmasını söyledi ve onu kucakladı. "Sen reddedilmeyi hak eden bir evlat değilsin oğlum, annenin sana anlattıklarını onaylıyorum. Kuşkularını sonlandırmak adına, benden istediğini dileyebilirsin, sana dilediğin armağanı vereceğim. Hiç görmediğim, ancak biz tanrıların üzerine en kutsal yeminlerini ettiği korkunç göl şahidim olsun." Bunun üzerine Phaethon, bir günlüğüne güneş arabasını sürmek istediğini söyledi. Baba, verdiği söz için pişman olmuştu, ışınlar saçan başını üç dört defa uyarırcasına salladı. "Düşünmeden konuşmuşum," dedi. "Benden kabul edemeyeceğim bir dilek istedin. Dileğini geri almanı istiyorum. Bu çok tehlikeli bir istek Phaethon; hem ne gençliğin ne de gücün bunu yapmana elverir oğlum. Sen bir fanisin, oysa benden bir faninin yeteneklerini aşacak bir şey istiyorsun. Cehaletin ve toyluğun yüzünden, tanrıların dahi başaramayacağı bir şeye hevesleniyorsun. Alev alev yanan Güneş'in arabasını benden başka kimse yönetemez. Sağ kolu korkunç yıldırımlar yağdıran Jupiter dahi bunu yapamaz. Bu yolun ilk kısmı öylesine diktir ki, atlar dinç oldukları sabah saatlerinde bile o yokuşu çok zor tırmanır, ikinci aşamada aşılacak yol göklerin o denli yükseklerindedir ki, ben bile altımda uzanan yeryüzüne ve denizlere bakmakta zorlanırım. Son bölümünde ise hızlı bir alçalış bekler, buradan inerken arabayı çok dikkatli sürmek gerekir. Beni almak için aşağıda bekleyen Thethys bile çoğunlukla, tepetaklak düşme korkusuyla titrer. Tüm bunlar yetmezmiş gibi gök taşıdığı yıldızlarla beraber durmadan

1 Facies non omnibus una,
Nec diversa tamen, qualem decet esse sororum. –Ovidius

döner. Her şeyi beraberinde sürükleyen bu gücün beni de çekmemesi için her an tetikte olmam gerekir. Sana arabayı verirsem onu nasıl idare edebilirsin ki? Altında yerküre dönüp dururken, yolundan şaşmamayı başarabilecek misin? Muhtemelen bu yolun üzerinde ormanların, kentlerin, tanrıların evleri ile sarayları ve tapınaklarının olduğunu sanıyorsun. Aksine, bu yol korkunç canavarların arasından geçer. Boğa'nın boynuzlarından kurtulup Yay'ın önünden ve Aslan'ın dişlerinin yanı başından geçmen, ardından bir tarafındaki Akrep'in güçlü kollarını, diğer yanındaki Yengeç'in kıskaçlarını aşman gerekir. Ciğerleri ağızlarından ve burunlarından saçtıkları alevle dolu olan atları yönetmek de hiç kolay değildir. Dizginlere direndikleri asi zamanlarında onları ben bile zorlukla zapt edebilirim. Sakınmalısın oğlum, sana ölümcül bir hediye sunmama mani olmak için, henüz vakit varken dileğini geri almalısın. Benim kanımdan olduğuna dair kanıt mı istiyorsun? Senin için duyduğum korku bunun kanıtı değil mi? Yüzüme bak; yüreğimin içine bakabilseydin, orada tek bulacağın bir babanın kaygısı olurdu. Bunun yerine," diye sürdürdü, "dönüp bir dünyaya bak; en kıymetli hazinelerle dolu olan topraklardan ya da denizlerden birini seçip benden onu iste. Kesinlikle reddedilmeyeceksin. Benden bunun isteme de, ne istersen iste oğlum. Bu isteğin sana onur değil felaket getirir. Neden hâlâ üstüme varıyorsun? Israr edersen sana istediğini vermek zorundayım, yemin ettim ve yeminimi tutmaya mecburum. Bu nedenle, yalvarırım daha akıllıca bir seçim yap."

Sözünü bitirdiğinde delikanlı babasının tüm nasihatlerine rağmen ısrar etti. Elinden geldiğince direnmiş olan Phoibos sonunda pes ederek oğlunu azametli arabasının yanına götürdü.

Altından yapılma bu araba Vulcanus'un armağanıydı; teker direkleri ve dingili altından, tekerlek parmaklarıysa gümüştendi. Oturağı ise, dört yanına güneşin parlaklığını saçan sıra sıra krizolit ve elmas ile döşenmişti. Pervasız genç arabaya hayranlıkla bakarken, Şafak doğudaki mor kapılarını açtı ve güllerle bezenmiş bir yol göründü. Tüm yıldızlar en son çekilen Seher Yıldızı'nın yönetiminde gerilediler. Baba yeryüzünün aydınlanmaya başladığını ve Ay'ın çekilmeye hazırlandığını görünce, Saatlere atların koşum takımlarını takmalarını buyurdu. İstenileni yaptılar ve ambrosiayla beslenerek semirmiş atları, ahırın azametli bölmelerinden getirip dizginlerini taktılar. Baba, oğlunun alevlerin parlaklığına dayanabilmesi için yüzüne kuvvetli bir merhem sürdü. Işınları oğlunun başına yerleştirdikten sonra, bir önseziyle içini çekti ve, "Oğlum," dedi, "en azından şimdi nasihatlerime kulak ver; bu atlar zaten fazlasıyla hızlıdır, asıl sorun onları zapt edebilmekte. Bu yüzden kırbacı bırak ve dizginleri sıkıca tut. Beş çemberin arasından yoldan dümdüz ilerlemek yerine sola dön, mutlaka orta kuşağın sınırları içinde kalmalısın. Güney ve kuzey işaretlerini göreceksin, kuzeye de güneye de sapma. Göreceğin tekerlek izleri de sana

yol gösterecektir. Gökler ve yeryüzü paylarına düşen doğru ısıyı alabilmeli, çok yükselirsen gökteki evleri yakarsın, çok alçalırsan yeryüzünü ateşe verirsin. Orta kuşak en güvenlisi ve en iyisidir.[1] Artık, seni talihine emanet ediyor ve senin kendin için planladıklarından daha iyi şeyler düşündüğünü umuyorum. Gece, batı kapılarından çıkmak üzere, artık yola çıkmalısın. Dizginleri al; ancak cesaretini kaybettiysen nasihatimi dinle oğlum, yeryüzünü aydınlatma ve ısıtma işini bana bırak, sen güvende olduğun yerde kal." Ancak genç bir sıçrayışta arabaya atlayıp dizginleri eline aldı. Gururla dimdik durdu ve gönülsüz babasına coşkuyla teşekkür etti.

Artık atlar ateşli soluklarını salarak homurdanmaya, sabırsızlıkla tepinmeye başlamıştı. Sonunda kapılar açıldı ve evrenin sonsuz ovası önlerinde uzandı. Atlar ok gibi fırlayarak bulutları yararak ilerledi; doğudan aynı amaçla esmeye başlayan sabah rüzgârını bile geride bıraktılar. Ancak atların, taşıdıkları yükün her zamankinden daha hafif olduğunu anlamaları çok sürmedi. Yükü hafif bir geminin denizde yalpalanması gibi araba boşmuşçasına savruluyordu. Pervasızca koşan atlar her zamanki yollarından saptılar. Phaethon onları nasıl yönlendireceğini bilmediğinden paniğe kapıldı, aslında bilse de buna gücü yeteceğini sanmıyordu. Büyükayı ve Küçükayı ilk defa kavruldu, mümkün olsa suya dalacaklardı. Kuzey kutbunun çevresine zararsızca kıvrılıp uyuşuk uyuşuk yatmakta olan Serpent'in[2] öfkesi sıcak yüzünden dirilmişti. Boötes[3] bile sabanını yüklenip kaçmıştı, oysa hiçbiri böylesi hızlı hareket etmeye alışkın değildi. Talihsiz Phaethon, altında alabildiğine uzanmakta olan yeryüzüne bakınca sapsarı kesildi, yaşadığı dehşetle dizleri titremeye başladı. Çevresini saran parlaklığa rağmen gözleri karardı. Babasının atlarına hiç dokunmamış, hatta onun babası olduğunu öğrenmemiş ve isteğini kabul ettirememiş olmayı diledi. Adeta kasırganın önüne katarak sürüklenen bir teknenin, elinden hiçbir şey gelmediğinden dualarına sığınmış olan kaptanı gibiydi. Ne yapabilirdi ki? Göklere baktı, bir kısmını kat etmiş olduğu semavi yolun büyük kısmı hâlâ önünde uzanıyordu. Bakışlarını telaşla bir o yöne, bir bu yöne çeviriyor; bir yolculuğa başladığı yere, bir de ulaşması gereken ancak o istikamete doğru gitmediği günbatımı ülkesine bakıyordu. Artık kendisini kaybetmişti; dizginleri çekmesi mi yoksa gevşetmesi mi gerektiğini bilmiyor, hatta atların isimlerini bile anımsamıyordu. Göğün her yerine yayılmış canavarları gördüğündeyse büsbütün dehşete kapıldı. Akrep iki güçlü silahını iki burcun üzerinden uzatmıştı bile, kuyruğu ve çarpık kıskaçları hızla yaklaşıyordu. Delikanlı canavarın zehir ve tehdit saçan dişlerini gördüğünde dengesini kaybetti ve sonunda dizginlerini de elinden kaçırdı. Atlar gevşeyen dizginleri hissederek bir anda atıldı, kontrolsüzce göğün bilinmez

1 Medio tutissimus ibis- Ovidius
2 Yılan takımyıldızı (çev.)
3 Çoban takımyıldızı (çev.)

diyarlarına dalarak, yıldızların arasından geçit vermeyen yollardan geçerek arabayı bir göklere, bir yeryüzüne doğru savurdular. Ay, kardeşinin arabasının kendisininkinin altında ilerlediğini görünce hayrete düştü. Bulutlar tütmeye başladı, dağların zirveleri alev aldı, tarlalar kavruldu, bitkiler soldu, ağaçların yemyeşil dalları ve mahsuller tutuştu! Ancak bu kadarla da kalmadı. Koca şehirler surları ve kuleleriyle beraber yıkılmış, bütün ulusların halkları yanarak kül olmuştu! Ormanlarla örtülü Athos, Toros, Tmolos ve Oete Dağları yanıyordu. Bir zamanlar pınarlarıyla ünlü olan İda tamamen kurumuştu. Musaların dağı Helikon ve Haimos da alevler içindeydi. Etna hem içerden hem dışarıdan tutuşmuştu. Parnassus'un her iki zirvesi ile Rhodope sonunda kardan taçlarını bırakmak zorunda kalmıştı. Scythia'nın soğuk iklimi bile onu kurtarmaya yetmemişti. Kafkaslar, Ossa ve Pindus, hatta hepsinden de büyük olan Olympos, zirveleri göğe uzanan Alpler ve bulutlarla taçlanmış Apeninleri bile alevler sarmıştı.

Phaethon alevler içindeki dünyaya baktı, sıcaklık artık dayanılacak gibi değildi. Sanki bir ocağın içinde nefes almaya çalışıyordu, soluduğu hava küllerle dolmuş, siyah bir duman her yanı kaplamıştı. Göz gözü görmediğinden, nereye gittiğini bilemeden öne atıldı. Bu yüzden Etiyopya halkının vücutlarındaki kanın yüzeye hücum ettiği ve karardığına, Libya Çölü'nün ise kuruyarak bugünkü haline geldiğine inanılır. Irmaklar kıyılarının altında dahi artık güvende değildi, kaynakların nemfleri darmadağın saçlarla suları için gözyaşı döküyor, Tanais, Kaikus, Ksanthos, Menderes ve Babil'deki Fırat, Ganj, altın kumlu Tagus ve kuğu cenneti Kayster buharlar saçıyordu. Nil kaçarak başını çöl kumlarının altına saklamıştı, hâlâ orada gizlenir. Bir zamanlar nehrin sularını yedi kaynaktan denize taşıdığı yerde, artık yedi kuru kanal kalmıştı. Yeryüzü çatladı, yarıkların içinden geçen ışık Tartaros'a ulaşarak, ölüler diyarının kral ve kraliçesini korkuttu. Denizler küçüldü, bir zamanlar suların olduğu topraklar kurak ovalara dönüştü, dalgaların altında uzanan dağlar başlarını yükselterek adalar oluşturdu. Balıklar derinlere kaçmaya çalıştı; yunuslar artık suyun yüzeyinde oynaşamaz oldu. Hatta Nereus, karısı Doris ve kızları Nereid'ler bile sığınacak mağaralar bulmak umuduyla derinlere indi. Neptunus üç kez başını suyun yüzeyine çıkarmaya kalkıştı, sonuncuda o da sıcağa dayanamayacağını anlayıp derinlere çekildi. Hâlâ sularla çevrili olsa da, yüzü ve omuzları çıplak kalmış olan Yeryüzü sonunda yüzünü eliyle koruyarak göğe baktı ve boğuk bir sesle Jupiter'e seslendi:

"Ey tanrıların hükümdarı, bu muameleyi hak ettiysem, alevlerin içinde yok olmamsa arzun, neden üzerime yıldırımlarını göndermiyorsun? Hiç olmazsa sonum senin elinden olsun. Bereketliliğimin ve itaatimin mükâfatı bu mu? Sürülere yeşillik, insanlara meyve ve sunaklarına buhur vermemin ödülü bu mu? Madem mükâfatlandırılmaya layık değilim, peki ya kardeşim Okeanos böylesi bir kaderi

hak edecek ne yaptı? Madem merhamet etmiyorsun, en azından kendi göklerini düşün yalvarırım; sarayını ayakta tutan, yok olurlarsa sarayının da yıkılacağı şu iki kutuptan yükselen dumanlara bir bak. Atlas bitkin düştü, artık yükünü taşımaya gücü kalmadı. Deniz, yer ve gök yıkılırsa, yine o kadim Khaos'a düşmez miyiz? En azından bu yıkıcı alevlerden bize ne kaldıysa onu kurtar, bizi bu dehşetten kurtar!" Yeryüzü sıcağa ve susuzluğa yenik düştüğünden daha fazla konuşamadı. Her şeye gücü yeten Jupiter onu duymuştu, bunun üzerine arabayı ödünç veren de dahil tüm tanrıları huzuruna çağırdı ve bir çare bulunmazsa her şeyin yok olacağını söyledi. Sonra bulutları saldığı ve yeryüzüne yıldırımlar yağdırdığı azametli kulesine tırmandı. Ancak ne yeryüzünü örtebilecek bir bulut, ne de tükenmemiş bir yağmur damlası bulabildi. Gürledi ve sağ elinde beliriveren yıldırımı arabacıya fırlattı, hemen oracıkta Phaethon'u hem arabanın koltuğundan, hem de yaşamdan çekip kopardı! Saçları alev almış olan çocuk, kayan bir yıldız misali ardında parıltılı bir iz bırakarak, hızla düştü. Nihayet büyük Eridanus[1] onu kucaklayarak alevlerini söndürdü.[2] İtalyan Naiad'lar ona bir mezar yaparak mezar taşına şunları yazdılar:

Bu taşın altında yatar Phaethon,
Phoibos'un arabacısı, vurulan Jove'nin yıldırımıyla,
Babasının alevden arabasını dizginleyemese de,
Denedi hiç değilse soyluca.

Ardından onun kaderine dövünen kız kardeşleri Heliad'lar, nehrin kıyısında yükselerek kavak ağaçlarına dönüştüler. Akmaya devam eden gözyaşları ise akıntıya karışınca kehribar rengine dönüştü.

Milman, *Samor'da* Phaethon'un öyküsünden şöyle bahseder:

Sarsak evren nasıl donakalırsa,
Öyle yatar işte ... dilsiz ve kımıltısız
Güneşten olma delikanlı sürer, şairler söyler şarkısını
Gökteki ürkütücü burçlar boyunca dolanarak,
Atasının gönülsüzce verdiği arabasını. Yıldırımcı savurur
Apar topar gökten onu
Yarı-kavrulmuş Eridanus'un körfezine doğru
Şimdi bile orada Phaethon'un zamansız ölümüne
Kız kardeş ağaçları kehribar gözyaşları döker.

---

1 Irmak takımyıldızı (çev.)
2 Hic situs est Phaethon, currus auriga paterni, Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis. –Ovidius.

Walter Savage Landor da, deniz kabuğunu anlattığı güzel dizelerinde Güneş'in sarayına ve arabasına gönderme yapar. Nemf şöyle der:

... Kıvrımlı deniz kabuklarım var
İçleri inci rengi ve parlayan nesneler çekilir
Güneş sarayının sundurmasına,
Orası ki çıkınca boyunduruğundan
Arabasının tekeri durur dalganın ortasında.
Sars birini ve uyansın, sonra
Parlak dudaklarını kendi dikkatli kulağına daya,
Ve hatırlasın kendi ağustos meskenlerini,
Ve mırıldansın orda, mırıldanan Okeanos gibi.
—*Gebir*, I. Kitap

6

MİDAS, BAUKİS VE PHİLEMON

Günlerden bir gün Bacchus'ün eski öğretmeni ve babalığı Silenos kayboldu. Yaşlı adam çok içmiş, o haliyle dolaşırken yolunu şaşırıp kaybolmuş ve köylüler tarafından bulunarak kralları Midas'ın huzuruna çıkartılmıştı. Midas yaşlı adamı tanıyarak onu on gün on gece boyunca aralıksız eğlencelerle, konukseverce ağırladı. On birinci günde ise götürüp öğrencilerinin himayesine teslim etti. Bunun üzerine Bacchus ödül olarak Midas'a kendisinden her ne isterse yerine getireceğini söyledi. Midas dokunduğu her şeyin altına dönüşmesini diledi. Daha iyi bir seçim yapmamış olmasına üzülmesine karşın Bacchus bu dileği kabul etti. Midas kazandığı bu gücü bir an önce deneme hevesiyle, memnuniyetle oradan ayrıldı. Bir meşe ağacından kopardığı dalın, ellerinde altına dönüştüğünü gördüğünde, gözlerine inanamadı. Bir taş aldı, o da altına dönüşmüştü. Çimlere dokundu, yine aynısı oldu. Ağaçtan bir elma kopardı, onu gören olsaydı Hesperid'lerin bahçesini yağmaladığını sanırdı. Mutluluktan yerinde duramıyordu, eve döner dönmez hizmetkârlarına mükellef bir sofra hazırlamalarını buyurdu. Fakat sofraya oturunca dehşete düştü, dokunduğu her şey altına dönüşüyordu, ekmek dokunuşuyla anında sertleşmiş, ağzına attığı lokma ise neredeyse dişini kıracak olmuştu. Sonra şarap içmeye yeltenmiş ancak kadehinden boğazına akan sadece erimiş altın olmuştu.

Görülmemiş bu musibet karşısında ne yapacağını şaşırmıştı, yakın zamana kadar sahip olmaya can attığı bu güçten artık nefret ediyordu; bu beladan kurtulmaya

çalıştı. Ancak nafileydi, artık açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Sonunda altınlarla parıldayan kollarını dua etmek için kaldırdı ve Bacchus'e onu bu ışıltılı beladan kurtarması için yakardı. Merhametli Bacchus yakarışını duyup kabul etti. "Paktolus Nehri'ne git," dedi, "suyu izleyerek kaynağını bul ve orada suya gir, bu kabahatinden ve cezandan yıkanıp arın." Midas denileni yaptı. Çekinerek suya dokundu, akıntı altına dönüştürme yeteneğini ondan aldı ve günümüze kadar kalmış olan nehrin kumları o anda altına dönüştü.

O günden sonra Midas zenginlik ve ihtişamdan nefret ederek kır tanrısı Pan'a inananlardan oldu. Derken bir gün, Pan müziğini Apollon'unkiyle kıyaslama cüretini göstererek lir tanrısına meydan okudu ve yeteneklerinin mukayese edilmesini istedi. İsteği kabul edildi. Hakem olarak seçilmiş olan dağ tanrısı Tmolos yerine oturdu ve müziği daha iyi işitebilmek adına kulaklarındaki ağaçları temizledi. İşaret verilmesinin ardından Pan flütünü üfledi ve çaldığı kır ezgisinden hem kendisi haz aldı, hem de orada bulunan sadık takipçisi Midas'a büyük bir haz verdi. Tmolos başını Güneş tanrısına çevirdi, ağaçları da onunla birlikte döndü. Alnındaki parnasyen defnelerden çelengiyle Apollon ayağa kalktı, Tyros moru[1] giysisi yerleri süpürüyordu. Sol elindeki lirinin tellerine sağ eliyle vurmaya başladı. Ezgiyle kendinden geçen Tmolos hemen lir tanrısının galibiyetini ilan etti. Herkes bu karara katılmıştı, ancak Midas itiraz ederek bu hükmün adil olmadığını iddia etti. Apollon bunun üzerine bu denli bozuk olan kulakların insan kulağı biçiminde kalmayı hak etmediğini düşünerek onları uzattı, içini ve dışını tüylerle doldurup hareketli hale getirdi; kısacası Midas'ın kulakları artık tıpatıp bir eşeğin kulaklarına benziyordu. Bu talihsizlik karşısında Midas utancından yerin dibine geçmişti, yine de bu felaketi bir örtü veya başlık ile gizleyebileceği fikrine sığınarak kendisini avuttu. Ancak berberi elbette bu sırrı öğrenmişti. Adam bunu kimseye anlatmaması konusunda uyarılmıştı, aksi halde korkunç biçimde cezalandırılacaktı. Ancak bu sırrı tutmak onun için son derece zordu. Bu yüzden o da meraya giderek bir çukur kazdı, eğilip hikâyeyi fısıldayarak bu kuyuya anlattı ve ardından çukuru kapattı. Bu çayırda daha önceden bitmiş gür sazlıklar vardı, boylarının uzamasıyla fısıldayarak hikâyeyi anlatmaya başladılar. O günden beri ne zaman bir esinti olsa fısıldarlar.

Kral Midas'ın hikâyesi farklı biçimlerde anlatılmıştır. Dryden'a ait *Wife of Bath's Tale*'de bu sırrı Midas'ın kraliçesi açığa çıkartır:

> Midas biliyordu ve karısı dışında
> Kimseye anlatamadı kulaklarının halini.

---

1 Tiran (Tyrian) moru ve imparatorluk moru olarak da bilinen Tyros moru Lübnan'ın Sur şehri Tyros kıyılarında yaşayan bir salyangozdan elde edilen morun koyu ve yoğun bir tonudur. İşlem çok yüksek maliyetli olduğundan, bununla boyanan eşyaları ancak kral ve soylular kullanabilirdi. (çev.)

Midas Frigya kralıydı. Gelecekteki krallarının bir arabada geleceğini söyleyen kâhine inanan halk tarafından, fakir bir çiftçiyken kral seçilmiş olan Gordias'ın oğluydu. Halk müzakere ederken, Gordios karısı ve oğluyla bir araba içinde meydana varmıştı.

Böylelikle kral ilan edilmiş olan Gordios, arabasını kâhin tanrıya adayarak onu bulunduğu yere sıkı bir düğümle bağlamıştı. İşte bu daha sonraları, onu çözecek kişinin Asya'nın hükümdarı olacağına inanılan meşhur Gordion düğümüdür. Bunu birçok kişi çözmeye çalışmış olsa da, Büyük İskender'in zaferlerle dolu yaşamında yolu Frigya'ya düşene kadar bunu başarabilen olmamıştı. Diğerleri gibi çabaları sonuçsuz kalınca İskender sabırsızlanmış ve nihayet kılıcını çekerek bir vuruşta düğümü tam ortasından kesmişti. Daha sonraları bütün Asya'yı hâkimiyeti altına almayı başardığında, insanlar İskender'in gerçekten de kâhinin bahsettiği kişi olduğuna inanmıştır.

Baukis ve Philemon

Frigya'da bir tepede alçak bir duvarla çevrelenmiş bir ıhlamur ile meşe ağacı vardır. Buranın yakınlarında, eskiden yaşanabilir bereketli topraklar olmasına rağmen artık bataklık kuşlarının ve karabatakların uğrak yeri haline gelen gölcüklerle dolu bir bataklık vardır. Bir gün Jupiter insan görünümünde ve oğlu Mercurius kanatsız olarak (ve kadüsesi olmadan) bu toprakları ziyaret ettiler. Kendilerini yorgun yolcular olarak tanıtıp kapı kapı dolaştılar ve başlarını sokacak bir yer aradılar. Ancak hem vakit geçti, hem de bölge halkı pek konuksever değildi. Kimse yatağından kalkıp onları buyur etmiyordu. Sonunda, yaşlı ve dindar bir hanım olan Baukis ile genç yaşta evlenmiş olduğu kocası Philemon'un yaşadıkları, sazdan yapılma küçük ve mütevazı bir kulübeye kabul edildiler. Yoksulluklarından utanmak yerine, olana tamah ederek kendi düzenleri içinde fakirliği katlanılır kılmışlardı. Evde bir efendiye ya da hizmetkâra gereksinim yoktu. Ev halkı ikisinden ibaretti. Her ikisi de hem efendi hem hizmetkârdı. Göklerden gelen konuklar mütevazı eşikten girdiler ve alçak kapıdan geçmek için eğildiler. İhtiyar adam, Baukis'in üzerine telaşla ve özenle bir örtü serdiği iskemlelere misafirlerini buyur etti. Kadın kömürlerin üzerindeki külleri karıştırdı, üstüne yaprak ve kuru ağaç kabukları atıp cılız nefesi yettiğince ateşi harladı. Bir kenardan kuru dal parçaları çıkardı ve küçük tencerenin altına yerleştirdi. Kocası bahçeden biraz ot topladı, kadın bunları ayıklayıp temizleyerek yemek için hazırladı. Adam bacada asılı olan domuz pastırmasına çatallı bir sopayla uzandı, küçük bir parçasını kesti ve otlarla birlikte haşlanması için tencereye attı, kalanını da yeniden yerine astı. Daha son-

ra misafirlerin yıkanmak isteyeceği düşünülerek kayından yapılma bir leğen sıcak suyla dolduruldu. Tüm bunları yaparken de bir yandan birbirleriyle sohbet ederek hoşça vakit geçiriyorlardı.

Misafirler için ayrılan döşek açıldı, deniz yosunuyla doldurulmuş bir yastık konuldu ve oldukça eski, kaba kumaştan yapılma, ancak sadece önemli zamanlarda kullanılan bir örtü üzerine serildi. İhtiyar kadın üzerinde önlüğü, titrek elleriyle sofrayı hazırlamaya başladı. Masanın bacaklarının biri diğerlerine göre kısa olduğundan, destek için altına bir tahta parçası konuldu. Denge sağlandıktan sonra kadın masanın üzerini hoş kokulu otlarla ovdu. Ardından Minerva zeytini, sirkeli kızılcık, kırmızıturp, peynir ve kül üstünde az pişirilmiş yumurta getirildi. Hepsi topraktan yapılma çanaklarda, sürahilerde ve ahşaptan kupalarda servis edildi. Her şey hazır edildikten sonra, nihayet dumanı üzerinde yahni de getirildi. Yıllanmışı olmasa bile biraz şarap, tatlı olarak elma ile yaban balı ve hepsinden de öte cana yakın tavırlarla sade ancak içten bir karşılama da sofradaki yerini almıştı.

Yemeğe başladıktan sonra ihtiyar çift, hızla içilmesine rağmen hiç eksilmediğini görünce hayrete düştü. Dehşete kapılan Baukis ve Philemon birden semavi konuklarını tanıdılar ve dizlerinin üstüne çöküp, ellerini kenetleyip, onlara layık bir ziyafet veremedikleri için af dilediler. Derken akıllarına, mütevazı kulübelerinin bekçiliğini yapan yaşlı kazlarını misafirlerinin şerefine kurban etmek geldi. Fakat fazlasıyla uyanık olan kaz, hızlı ayakları ve kanatları sayesinde ihtiyarların elinden kurtularak tanrıların arkasına saklandı. Tanrılar kazın öldürülüp kurban edilmesine engel oldu ve şunları söyledi: "Bizler tanrılarız, misafirperver olmayan bu köy saygısızlıklarının cezasını çekecek, ancak siz bu cezadan muaf tutulacaksınız. Bu evden çıkın ve bizimle az ötedeki tepeye gelin." İhtiyarlar telaşla denileni yaparak, dik yokuşu ellerinde bastonlarıyla güçlükle tırmandılar ve ok uçuşu kadar bir mesafeyi aştıktan sonra tepeye ulaştılar. Dönüp aşağıya baktıklarında tüm köyün bir gölün içine batmış olduğunu, yalnız kendi evlerinin sağlam kaldığını gördüler. Şaşkınlık içinde etrafa bakınırken ve bu felaketi yaşayan komşuları için gözyaşı dökerlerken evlerinin bir tapınağa dönüştüğünü fark ettiler. Köşe kirişlerinin yerini sütunlar, sazdan damın yerini ise altın yaldızlı bir çatı almıştı, zemin mermere dönüştü, kapılar çeşitli oymalar ve süslemelerle bezendi. Ardından Jupiter onlara dönüp lütufkâr bir tavırla konuşmaya başladı: "Sen iyi yürekli bir ihtiyarsın ve sen de böylesi bir kocayı hak edecek bir kadınsın. Bizden ne dilersiniz, sizin için ne yapabiliriz?" Philemon ve Baukis birkaç dakika kendi aralarında konuştuktan sonra ortak kararlarını tanrılara ilettiler. "Bu tapınağın rahipleri ve muhafızları olmak istiyoruz. Biz bütün ömrümüzü burada aşk ve uyum içinde geçirdik. Bu yüzden canlarımızın da beraber, aynı anda alınmasını diliyoruz. Ne ben karımın mezarını görecek kadar yaşayayım, ne de o beni mezarıma koymak zorunda kalsın." İhtiyar

çiftin dileği kabul edildi ve ömürleri yettiği sürece tapınağın bekçiliğini yaptılar. İyice ihtiyarladıklarında, günlerden bir gün kutsal tapınağın basamaklarının başında durup bu yerin hikâyesini anlatırlarken, Baukis Philemon'un üzerinde yapraklar yeşerdiğini gördü. İhtiyar Philemon gibi Baukis de değişmeye başlamıştı. Konuşmaya devam edebildikleri sürece sevgi dolu veda sözcükleri söylerken, başlarının üzerinde yapraklardan bir taç yeşerdi. Son olarak "Elveda sevgili eşim" diyebildiler birbirlerine, ardından aynı anda ağızları ağaç kabuklarıyla örtüldü. Tyanalı çoban, bugün hâlâ iyi ihtiyarların dönüşmüş olduğu, yan yana duran bu ağaçları gösterir.

Baukis ve Philemon'un hikâyesi Swift tarafından burlesk tarzda anlatılmıştır. Ancak hikâyenin kahramanları bu defa seyahat eden iki azizdir, ev kiliseye, Philemon ise kilisenin papazına dönüştürülür. Aşağıdaki dizeler Swift'ten alıntıdır:

Tek kelime edemediler görünce
Yükseldiğini dayanıksız çatılarının,
Ve tüm kirişlerin ve direklerin,
Bacaları büyüdü ve genişledi,
Sivri bir çan kulesine dönüştü, sonra
Yükseldi ağır duvarlar yavaşça
Kazan da çekildi yükseğe,
Burada bağlandı bir kirişe,
Fakat baş aşağıydı, beyhude çabaladı
Göstermek için temayülünü aşağıdakine,
Göstermek için oradaki kuvvetin
Nasıl yüce olduğunu, derken durdu
Mahkûm oldu bu muallakta yaşamaya,
Kazan yerine bir çan olarak bundan sonra.
Pişirme yeteneğini yitirmiş artık,
Ocaktaki tezgâhta o ahşap çıkrık
Şimdi bir değişiklik hissediyor.
İçinde yeni çarklar beliriyor.
Ancak asıl şaşılacak olan başka,
Devinimi yavaşlasa da sayıca;
Aldırmadan kurşun ayaklarına,
Öyle çabuk döndü ki göz göremedi
Derken yavaşladı gizli bir güçle,
Bir inç ilerliyor şimdi anca bir saatte.
Çıkrık ve baca, hep yan yana
Bırakmadılar birbirini asla.

Çan kulesine dönüşmüşse de baca,
Çıkrık kalmayacak orada bir başına;
Yükselip kulenin karşısında
Dönüştü bir saate, fakat hâlâ bağlı
Ev halkına, sürer yürekten aşkı
Öğlen vakti gelince tiz sesiyle
Uyarır aşçıyı yakmasın diye eti,
Artık kendisinin döndüremediği.
Gıcırdayan sandalye sürünmeye başladı
Dev bir salyangoz gibi duvar boyunca
Yerleşip yukarıya herkesin gözü önünde
Ve küçük bir değişimle, döndü bir kürsüye,
Artık antika olmuş bir karyola
Atalarımızın kullandıkları gibi,
Yükte ağır bir kereste kütlesi
Dönüştü tapınağın sıralarına
Eski tabiatı korunmuş yine de
Uykusuzları ağırlar geceleri üzerinde.

7

PROSERPİNA – GLAUKOS VE SKYLLA

Jupiter ve kardeşleri, Titanları yenilgiye uğratıp Tartaros'a sürdükten sonra, tanrılara karşı yeni bir düşman daha ayaklandı. Bunlar Tifon, Briareus, Enkelados gibi devlerdi. Bazılarının yüzlerce kolu vardı, bazılarının ise ağzından ateşler çıkardı. Sonunda mağlup edildiler ve bugün hâlâ zaman zaman kurtulmaya çalıştıklarında bütün adayı depremlerle salladıkları Etna Dağı'nın altına diri diri gömüldüler. Nefeslerinin dağın içinden yükselmesi, bugün insanların yanardağ patlaması olarak adlandırdığı olaydır.

Bu canavarların düşüşü yeryüzünü sarsınca Pluton, krallığının gün ışığına çıkacağından korkarak paniğe kapıldı. Endişesi yüzünden siyah atların çektiği arabasına bindi ve zararın boyutlarını anlamak maksadıyla keşfe çıktı. Pluton'un keşif yaptığı esnada Eryks Dağı'nda oğlu Cupido ile oynamakta olan Venus onu fark ederek oğluna dönüp şöyle söyledi: "Oğlum, herkesi hatta Jove'yi[1] dahi alt ettiğin

1 Jupiter (çev.)

oklarını al ve onlardan birini, Tartaros ülkesini yöneten şu karanlık hükümdarın göğsüne at. O neden kurtulsun ki? Böylece hem senin imparatorluğunu, hem de benimkini büyütme şansımız olur. Gökte bile bizim güçlerimizi küçümseyenler olduğunu biliyorsun. Bilge Minerva ve avcı Diana bize meydan okuyor, Ceres'in kızı da onların yolundan giderek tehlike yaratıyor. Hem kendi menfaatini hem de benimkini düşünüyorsan, çıkarlarımızı birleştir." Çocuk sadağını çıkararak en iyi ve en keskin okunu seçti. Dizine dayadığı yayını gerip oku kirişe tutturdu ve silahını hazırladıktan sonra sivri okuyla Pluton'u kalbinden vurdu.

Enna Vadisi'nde, güneşin kızgın ışınlarından onu koruyan ağaçlarla çevrili bir göl vardır, her daim baharın hüküm sürdüğü bu nemli topraklar çiçeklerle bezelidir. Proserpina burada arkadaşlarıyla zambak ve menekşe toplayıp onları sepetine ve önlüğüne doldurarak eğleniyordu ki, Pluton onu gördü ve âşık olarak kızı kaçırdı, Proserpina annesi ve arkadaşlarından yardım istemek için çığlık atarken, bu korkuyla önlüğünün kenarlarını bırakınca kucağındaki çiçekler yere düşmüş, kederine çiçeklerini kaybetmesinin çocuksu üzüntüsü de eklenmişti. Zorba, atlarını tek tek isimleriyle çağırdı; boyunlarının üzerinden demir renkli dizginlerini gevşettikten sonra ganimetiyle birlikte yola koyuldu. Geçidin önündeki Kyane Nehri'ne vardıklarında Pluton nehrin kıyısını üç çatallı zıpkınıyla vurdu ve yer yarılarak Tartaros'a geçit verdi.

Ceres dünyanın her yerinde kızını aradı, sabah parlak saçlı Aurora[1] çıkageldiğinde ve akşam Hesperos[2] yıldızların arasından belirdiğinde hâlâ arıyordu. Ancak boşunaydı; sonunda yorgun ve üzgün bir halde bir taşın üstüne oturdu; dokuz gün dokuz gece boyunca hiç kalkmadan, güneşin, ayın ve yağmurların altında öylece oturdu. Burası o zamanlar Keleos adlı yaşlı bir adamın evinin olduğu, şimdi ise Eleusis adlı kentin yükseldiği topraklardı. Keleos merada meşe palamudu, böğürtlen ve ateş için çalı çırpı toplarken, küçük kızı da iki keçiyi eve doğru gütmekteydi. Kız, görünüşü bitkinlikten ihtiyar bir kadına dönüşmüş olan tanrıçanın yanından geçerken "Anacığım," dedi, sesi Ceres'in kulağında tatlı tatlı çınlamıştı, "neden tek başına bu kayaların üzerinde oturuyorsun?" Ağır yüküne karşın yaşlı adam durarak kadını kulübelerine davet etti. Reddetmesine rağmen adam ısrar edince: "Yolunuz açık olsun," dedi Ceres, "sen kızının değerini bil, ben kendiminkini yitirdim." Konuşurken gözleri sulandı, ancak tanrılar ağlamazdı, gözyaşı yerine ona benzer bir şey yanaklarından süzülüp sinesine aktı. Merhametli baba ile çocuğu onunla beraber gözyaşı döktüler. Adam yeniden "Bizimle gel," dedi, "mütevazı evimizi hor görme; kim bilir belki sağ salim döner kızın," dedi. "Peki," dedi Ceres, "Davetinize daha fazla kayıtsız kalamayacağım." Böylece kayanın üstünden kalktı ve

1 Seher tanrıçası (çev.)
2 Akşam yıldızı (çev.)

onlarla yürümeye başladı. Yolda adam biricik, küçük oğlunun çok hasta olduğunu, ateşler içinde hiç uyuyamadan yattığını anlattı. Ceres bunun üzerine durup biraz gelincik topladı. Kulübeye vardıklarında evde onları büyük bir ıstırap karşıladı, çünkü oğlanın iyileşmesi için hiç umut yokmuş gibi görünüyordu. Anne Metaneira, Ceres'i içtenlikle karşıladı. Tanrıça eğilip hasta çocuğun dudaklarını öptü. Aniden çocuğun yüzündeki solgunluk uçup gitti ve bedenine kuvvet geldi. Bütün aile sevinç içindeydi; evde hiç hizmetkâr olmadığından ev halkı hemen hazırlıklara girişti, sofra kuruldu, süt loru, kaymak, elma ve petek balı getirildi. Hep birlikte yemeklerini yerlerken, Ceres çocuğun sütüne biraz gelincik suyu ekledi. Gece olduğunda ev halkı dinlenirken Ceres yerinden kalkarak uyuyan çocuğu kucağına aldı, kollarını ve bacaklarını elleriyle sıvazlayarak üç kez tılsımlı sözler söyledi, ardından onu küllerin içine yatırdı. O esnada misafirinin yaptıklarını izlemekte olan anne çığlık çığlığa yerinden fırladı ve çocuğunu ateşten kapıp aldı. Ceres bunun üzerine gerçek görünümüne büründü, ilahi ışığı her yanı kaplamıştı. Ev halkı şaşkınlığını üzerlerinden atmaya çalışırken o konuşmaya başladı: "Kadın, çocuğuna olan düşkünlüğün yüzünden ona merhametsizlik ettin; ona ölümsüzlük bahşetmeme mani oldun. Yine de o çok önemli ve faydalı bir insan olacak. İnsanlara saban sürmeyi ve ekilmiş topraktan emek harcayarak mükâfat almayı öğretecek," dedi. Sözlerini bitirmesiyle çevresini bir duman bulutu sardı, arabasına bindi ve uzaklaştı.

Ceres kızını aramaya devam etti. Ülkeler gezdi, denizler ve nehirler aştı. Sonunda yola çıktığı noktaya, Sicilya'ya geri döndü. Pluton'un ganimetiyle ülkesine gidebilmek için geçit açtığı Kyane Nehri'nin kıyısında durdu. Nehir nemfi gördüklerini tanrıçaya anlatmak istiyordu ama Pluton'un korkusundan buna cesaret edemedi ve ancak Proserpina'nın kaçırılırken düşürdüğü kuşağı alarak annesinin ayaklarının dibine atabildi. Bunu gören Ceres'in, kızının kaçırıldığından artık şüphesi kalmamıştı. Yine de bunun nedenini bilemiyordu; önce suçu masum toprağa attı. "Seni nankör toprak," dedi, "sana bereket bahşetmiştim, seni yeşilliklerle ve zengin tahıllarla giydirmiştim, artık lütuflarımın hiçbirinden istifade edemeyeceksin." Birden sığırlar öldü, saban oluğunda kırıldı, tohumlar filizlenip boy vermedi, güneş kavurdu, yağmurlar sel oldu ve kuşlar tohumları çaldı. Sadece devedikeni ve dikenli çalılar yetişti. Bunu gören Arethusa Pınarı toprak için yakarmaya başladı. "Tanrıçam," dedi, "toprağı suçlama, kızın için o geçidi toprak istemeyerek açtı. Ona ne olduğunu sana anlatabilirim, çünkü onu gördüm. Burası benim vatanım değil, ben Elis'ten geldim. Bir orman nemfiydim ve iz sürmeyi çok severdim. Güzelliğim dillere destandı, ancak bu benim umurumda değildi, çünkü ben avcılık yeteneğimden kıvanç duyardım. Yine bir gün ormandan dönüyordum, ateş basmıştı. Sessizce akıp giden, berraklığından dibindeki çakılların sayılabildiği bir derenin başına vardım. Suyu söğütlerle gölgelenmişti, çevresindeki çimenlikler de suyun

kıyısına doğru eğimliydi. Yaklaşıp ayaklarımı dereye soktum ama yetinemedim, giysilerimi söğüt dallarına serip suya girdim. Yüzerken derenin derinliklerinden belli belirsiz bir mırıltı duydum, telaşla kendimi en yakın kıyıya attım. Ses bu defa, 'Neden kaçıyorsun Arethusa? Ben bu nehrin tanrısı Alpheos'um,' dedi. Ben kaçtım, o kovaladı, benden daha hızlı değildi ama daha güçlüydü, güçten düştüğümdeyse bana yetişti. Sonunda bitkin halde Diana'ya yakardım. 'Yardım et tanrıça! Şu adanmışına yardım et!' Tanrıça sesimi duydu ve yoğun bir bulutla beni çepeçevre sardı. Nehir tanrısı bir o tarafa, bir bu tarafa baktı, yakınımda olmasına karşın beni bulamadı. 'Arethusa! Arethusa!' diye seslendi. O an, ağılın dışındaki kurdun hırıltısını duyan bir kuzu gibi tir tir titriyordum. Soğuk terler dökmeye başladım, derken saçlarım akıp gitti, ayaklarımın dibinde bir birikinti oluştu. Ben daha ne olduğunu anlayamadan bir pınara dönüştüm. Fakat Alpheos beni tanıdı ve akıntısını benimkine karıştırmaya yeltendi. Diana o anda yeri yardı, ben de Alpheos'un elinden kurtulabilmek için yarığa daldım ve yerin altında ilerleyip burada, Sicilya'da yeryüzüne çıktım. Yerin derinliklerinden geçerken Proserpina'yı gördüm. Üzgündü ama yüzünde korku yoktu. Bakışları bir kraliçeninkine benziyordu; Erebos'un kraliçesi, ölülerin ülkesinin hükümdarının güçlü gelini gibiydi."

Ceres bunu duyunca afallamıştı, öylece kalakaldı. Ardından arabasını göğe çevirip Jove'nin huzuruna çıkmak için telaşla yola koyuldu. Kızının kayboluş hikâyesini Jupiter'e anlattı ve onun geri dönmesini sağlaması için ona yakardı. Jupiter bunu bir şartla yapabileceğini söyledi; Proserpina yeraltında kaldığı süre boyunca hiçbir şey yememiş olmalıydı, aksi takdirde Kader tanrıçaları onun serbest kalmasını önlerdi. Bunun üzerine Proserpina'yı Pluton'dan istemeleri için Mercurius ile İlkbahar'ı gönderdi. Kurnaz hükümdar onu vermeye razı geldiğini söyledi, fakat şans bu ya, genç kız Pluton'un ikram ettiği narı almış ve çekirdeklerinden tatlı özünü emmişti. Bu, onun tam olarak özgürlüğüne kavuşmasını önlemeye yeterdi; yine de bir anlaşma yaptılar. Buna göre, Proserpina zamanının yarısını annesiyle, diğer yarısını ise kocası Pluton'la geçirecekti.

Ceres uzlaşmaya razı oldu ve toprağı yeniden lütuflarıyla donattı. Ardından Keleos ile ailesini ve küçük çocukları Triptolemos için verdiği sözü anımsadı. Çocuk büyüyünce ona saban sürmeyi ve tohum ekmeyi öğretti. Onu, kanatlı ejderhaların çektiği arabasına bindirdi, insanlığa değerli tahılları ve tarımı öğretmesi için onu ülke ülke gezdirdi. Triptolemos döndükten sonra Eleusis'te Ceres için görkemli bir tapınak inşa etti. Daha sonra tanrıçanın şerefine ihtişamı ve görkemiyle Greklerin bütün kutlamalarını gölgede bırakan ve Eleusis Gizemleri adıyla anılan kutlamaları başlattı.

Ceres ile Proserpina'nın hikâyesinin bir alegori olduğuna neredeyse şüphe yoktur. Proserpina'nın ölüler ülkesinin tanrısı tarafından yeraltına kaçırılması, topra-

ğa ekilen ekin tohumlarının orada bekleyişlerini simgeler. Sonunda tekrar ortaya çıkar, yani Proserpina annesine kavuşur. Onun gün ışığına çıkmasını sağlayan ise İlkbahar'dır.

Milton, *Yitik Cennet,* IV. Kitap'ta Proserpina'nın hikâyesine şöyle değinir:

... Enna'nın bu güzel çayırlarında
Çiçek topluyordu Proserpina,
Kendisi daha alımlı bir çiçek olduğundan,
Kopardı onu Karanlık Dis'[1] dalından,
Her yerde onu arayan Ceres'e acılar bırakarak
... Cennet Bahçesi bile
Bu durumda çabalayabilirdi.

Hood ise, *Ode To Melancholy*'de aynı hikâyeye güzel bir gönderme yapar:

Olur da unutursam bağışla
Keder düşünce mutluluğa,
Proserpina görünce Dis'i
Korkudan düşürür çiçeklerini.

Alpheos Nehri'nin bir kısmı gerçekten de yeraltında gözden kaybolur, yeniden yüzeye çıkana dek yeraltındaki kanallardan ilerler. Sicilya'daki Arethuse Pınarı'nın da aynı nehir olduğu, denizin altından geçtikten sonra Sicilya'da yeniden yüzeye çıktığı söylenir. Bu nedenle, Alpheos'a atılan bir kabın Arethusa'da ortaya çıktığı anlatılır. *Kubla Khan'da* Coleridge Alpheos'un yeraltındaki seyri ile ilgili bu efsaneye değinmiştir:

Kubilay Han buyurdu yapıla,
Görkemli bir zevk kubbesi Xanadu'da,
O kutsal ırmağın, Alph'in,
Uçsuz bucaksız mağaralardan geçip
Güneş görmeyen denize kavuştuğu yerde.

---

1 Dis olarak kısaltılmış olan Dis Pater Roma mitolojisindeki yeraltı tanrısıdır. Önceleri tüm yeraltı zenginliklerinin tanrısı olan Dis Pater, bir yeraltı tanrısı olması nedeniyle ve Grek Mitolojisi'nin de etkisiyle, Pluton ya da Grek mitolojisindeki karşılığı olan Hades gibi ölümle doğrudan ilişkilendirildi ve Pluton'un isimlerinden biri olarak kullanılır oldu. (çev.)

Moore gençlik şiirlerinden birinde bu hikâyeye değinir; akıntıya bırakılan çelenk ya da diğer hafif nesneler sularla taşınırlar ve daha sonra suyun yüzeyinde yeniden belirirler:

Ah sevgilim, bu nasıl da ilahi bir tat
Eş ruhlar buluşunca duyulan bu saf haz!
Tıpkı ırmak tanrısı gibi, onun suları
Aşağı mağaralarda, tek ışığı olan aşkla akar.
Çiçekli örgüler utkuyla sürüklenir,
Bayram çanları çalmaya başlar,
Akıntıyı süslemesiyle Olympos kızlarının
Işıltılı kıyılarında buluşmak için Arethusa'nın.
Düşün, o nihayet pınar geliniyle buluştuğunda,
Kusursuz aşk metcezirleri nasıl da titretir!
Birbirleri içinde kaybolurlar, bir olana dek,
Gölgeden ve güneşten bir olur nasipleri
Gerçek aşktır onların derinliklere akışları.

Moore'un *Rhymes on the Road*'undan alıntılanan dizelerde ise, Albano'nun Milano'daki ünlü resmi *Dance of Loves* betimlenir:

Enna'nın çiçeği topraktan çalındığından,
Kutlar neşeli danslarıyla afacan çocuklar,
Kırdaki periler gibi, yeşil ağacın etrafında.
Onlar aydınlığa en yakın olanlardır,
Bir taçtaki gül goncaları gibi yanak yanağa;
Diğerlerinin kanatlarının altından
Daha uzakta görünür ışıltılı küçük gözleri
Bak işte! Bulutların arasında ağabeyleri
Şimdi uçup yükseldi, mutlu gülümseyişiyle,
Anlattı Pluton'un yaptığı bu muzipliği,
Haberi busesiyle karşılayan cazibeli annesine.

Glaukos ve Skylla

Glaukos bir balıkçıydı. Bir gün ağlarını çekti ve bol bol, çeşit çeşit balık çıkardı. Ağını boşalttıktan sonra balıkları çimlerin üzerinde cinslerine göre ayırmaya

başladı. Nehirde, kendi dışında kimseciklerin uğramadığı, hatta sığır otlatmak için bile kullanılmayan, ıssız ve güzel bir adadaydı. Balıkları çimenlere dizerken, hayvanlar ansızın canlanmaya başladılar, sanki suyun içindelermişçesine yüzgeçlerini oynatıyorlardı. Balıkçı şaşkınlıkla onları izlerken, balıklar nehre doğru ilerlediler, ardından da suya dalıp gözden kayboldular. Adam buna neden olanın tanrılar mı, yoksa çayırdaki birtakım gizli güçler mi olduğunu ayırt edememişti. "Bir çayırın nasıl böyle güçleri olur ki?" diye haykırdı. Ardından yerden biraz ot koparıp tadına baktı. Bu sıra dışı otun bitki özü damağına değdiği an, müthiş bir susuzluk duymaya başladı. Kendisini daha fazla zapt edemedi ve yeryüzüne veda ederek nehrin sularına atladı. Su tanrıları onu merhametle karşıladılar ve aralarına kabul ederek onurlandırdılar. Faniliğinden yıkanıp arınması için denizlerin hükümdarları Okeanos ve Tethys'in iznini aldılar. Yüz ırmağın suyunda yıkandı, böylece eski doğasına dair duyularını ve tüm bilinci kaybetti. Kendine geldiğinde hem biçimsel hem de zihinsel olarak çok değişmişti. Peşi sıra dalgalanan saçları deniz yeşili olmuş ve omuzları oldukça genişlemişti, hatta daha önce kalça ve bacaklarının olduğu yerde artık bir balık kuyruğu vardı. Deniz tanrıları bu değişikliğe övgüler yağdırdığı için oldukça hoş bir görünümü olduğunu düşündü.

Glaukos bir gün, su nemflerinin en gözdesi olan genç Skylla'yı sahilde dolaşırken gördü, genç kız kendisine kuytu bir köşe bulunca berrak suyla kollarını ve bacaklarını yıkamaya başlamıştı. İlk görüşte ona âşık olan Glaukos su yüzeyine çıkıp kendini gösterdi; ancak Skylla onu görür görmez kaçmaya başladı, o da kızı kalmaya ikna edebileceğini düşündüğü sözler söylemeye başladı. Nemf bir kayalığa ulaştığında sonunda durup arkasına baktı ve bir tanrı mı yoksa deniz hayvanı mı olduğunu anlamak için onu merak içinde inceledi. Bir kayadan destek alarak sudan yarısına kadar çıkmış olan Glaukos seslendi: "Ben ne bir canavar ne de bir deniz hayvanıyım. Ben bir tanrıyım. Ne Proteus, ne de Triton benden daha üstündür. Bir zamanlar bir faniydim ve denizden geçinirdim; şimdiyse tamamen denize aidim," dedi. Ardından başından geçen başkalaşımı ve artık sahip olduğu yüceliği nasıl elde ettiğini anlattı. Sonra ekledi, "Lakin senin kalbini kazanamadıktan sonra, tüm bunlar neyime yarar?" Daha devam ediyordu ki, Skylla dönüp telaşla uzaklaştı.

Glaukos ümitsizliğe düşmüştü, o an aklına büyücü Kirke'ye danışmak geldi. Bunun üzerine onun adasına doğru yola koyuldu – bu ada aynı zamanda, daha sonraki hikâyelerimizden birinde de karşımıza çıkacak olan, Odysseus'un karaya çıktığı adadır. Birbirlerini selamlamalarının ardından, "Tanrıça," dedi Glaukos, "merhametine sığınıyorum, çektiğim bu ıstırabı yalnız sen dindirebilirsin. Herkes gibi otların gücünü ben de biliyorum, zaten bu değişimimi de onlara borçluyum. Skylla'ya âşık oldum. Ona nasıl kur yaptığımı ve yalvardığımı, onunsa beni nasıl hor gördüğünü sana anlatmaya utancımdan dilim varmıyor. Kalbimdeki aşkı

dindirmek yerine onun da bu aşkı hissetmesini ve bana karşılık vermesini sağlayacaklarsa, yalvarırım o büyülü sözlerini ya da tesirli otlarını kullan." Bu yeşil tanrının cazibesine duyarsız kalamayan Kirke yanıtladı: "Seninle olmaya istekli olanların peşinden gitmelisin, bu beyhude arayışı bırak, aksine layık olduğun gibi senin uğruna çaba gösterilmeli. Çekingenliğini at, kendinin farkına var, değerini bil. Otların ilmine ve büyülere vakıf bir tanrıça olmama rağmen, ben bile seni nasıl reddedeceğimi bilemezdim, işte bu yüzden istediğini yapmayacağım. Seni hor görüyorsa sen de onu hor gör. Onun yerine senin adımına karşılık sana bir adım atmaya, seninle yarı yolda buluşmaya gönüllü olan birini bul; böylece birbirinize aynı anda kavuşursunuz." Glaukos yanıtladı: "Skylla'yı, yalnızca onu sevmekten ancak Okeanos'un dibinde ağaç, dağların tepesinde yosun bittiğinde vazgeçeceğim."

Tanrıça çok öfkelenmişti, ancak onu cezalandıramadı, aslında ondan hoşlandığından bunu yapmayı istemedi bile, bu yüzden de tüm gazabını zavallı rakibi Skylla'ya yöneltti. Zehirli etkileri olan bitkileri alıp sihirli sözler ve tılsımlarla onları karıştırdı. Ardından yeteneğinin kurbanları olan, zıplayan bir sürü yaratığın arasından geçip, Skylla'nın yaşadığı Sicilya sahillerine vardı. Kıyıda, Skylla'nın sıcak günlerde dinlenmek, deniz havası almak ve sularda yıkanmak için kullandığı küçük bir koy vardı. Tanrıça zehirli karışımı buraya döktü ve kudretli gücünü göstermeleri için büyülü sözlerini mırıldandı. Skylla her zamanki gibi gelip göğsüne kadar suya girdi. Ancak bir anda etrafını pusuya yatmış yılanların ve hırıldayan canavarların sardığını fark etti, dehşet içindeydi. İlk önce, bunların kendisinin bir parçası olduğunu ayırt edemediğinden onlardan kaçmaya ve onları kovmaya çalıştı, ancak kaçtıkça yaratıkları da beraberinde sürüklüyordu. Sonunda kendi uzuvlarına dokunmaya çalışırken, ellerinin bu canavarların açılmış ağızlarına dokunuyormuş gibi göründüğünü fark etti. Olduğu yere çakılıp kaldı, mizacı da büründüğü bu biçim kadar çirkinleşti. Ona yaklaşan bahtsız denizcilerin hepsini yok etmekten büyük bir haz alır oldu. Böylece Odysseus'un altı arkadaşını da yok etti. Sonunda kendisi de bir kayaya dönüşünceye dek, Aineias'ın gemilerini parçalamaya çalıştı. O gün bugündür de denizcilere korku salmaya devam eder.

Keats, *Endymion'da* Glaukos ve Skylla'nın hikâyesinin sonunu farklı biçimde anlatmıştır. Onun anlatımında Glaukos, Kirke'nin onun kendisini kandırmak için anlattıklarına inanmıştır. Ancak canavarlarıyla yaptıklarını tesadüfen görür. Onun hainliğinden ve acımasızlığından iğrenerek, ondan kaçmaya çalışır. Fakat Kirke onu yakalayarak geri getirir, öyle öfkelenmiştir ki onu bin yıl boyunca sürgünde acılar içinde ve dermansız bir halde yaşamaya mahkûm eder. Glaukos denize döndüğünde, tanrıçanın dönüştürmek yerine boğmuş olduğu Skylla'nın cesedini bulur. O esnada yazgısını öğrenir, bin yılını boğulan âşıkların cesetlerini toplamakla geçirmesi halinde, tanrılar tarafından çok sevilen bir genç ortaya çıkarak ona yardım

edecektir. Daha sonra bu kehaneti gerçekleştiren Endymion olur; Glaukos'u yeniden gençleştirir ve Skylla ile tüm boğulan âşıkları yeniden hayata döndürür.

Aşağıdaki dizeler Glaukos'un "dönüşümünün" akabinde hissettiklerini anlatır:

Ölüm kalım pahasına daldım, birinin duyularını
Böylesi yoğun bir solunum maddesiyle birleştirmek
Sancılı görünebilir, fakat nasıl hayran olmam ki
Hissettirdiği o kristal pürüzsüzlüğüne,
Uzuvlarımı batırmadan sarıp yüzdürmesine
Önce günlerimi sırf şaşkınlık içinde oturarak geçirdim
Unuttum büsbütün ne olduğunu niyetimin,
Kıpırdamadan, sadece gelgitlerle beraber devinerek.
Sonra, açtığı kanatlarını sabah serinliğine ilk kez gösteren,
Yeni tüylenmiş bir kuş misali,
Korkarak sınadım irademin kanatlarını,
Özgürlük buydu! Hemen derinlerine Okeanos'un
O uçsuz bucaksız harikalara koştum.

—Keats

8

PYGMALİON – DRYOPE – VENUS VE ADONİS – APOLLON VE HYAKİNTHOS

Pygmalion çok yetenekli bir heykeltıraştı. Kadınlardan öyle çok kötülük görmüştü ki sonunda onlardan tiksinerek hiç evlenmemeye karar verdi. Bir gün fildişinden bir kadın heykeli yaptı, eseri öylesine güzel olmuştu ki, yaşayan hiçbir kadın onunla boy ölçüşemezdi. Adeta canlı bir genç kıza benziyordu ve sanki kalkıp gitmesini önleyen tek şey alçakgönüllülüğüydü. Pygmalion'un yeteneği kendini gizleyecek kadar kusursuzdu, eseri bir tabiat şaheseri gibi görünüyordu. Pygmalion yaptığı heykele öylesine hayran olmuştu ki, sonunda bu taklide âşık oldu. Zaman zaman onun canlı olup olmadığından emin olmak için ona dokunuyor, sanki onun sadece fildişi olduğuna inanmıyordu. Heykele sarılıyor, hatta ona genç kızların seveceği pırıltılı deniz kabukları, parlak taşlar, küçük kuşlar, türlü renklerde çiçekler, boncuklar ve güzel kokular hediyeler ediyordu. Ona bir de elbise giydirdi, parmaklarına mücevherler, boynuna da bir kolye taktı. Kulaklarından küpeler sallandırdı,

göğsünü ise inci kolyelerle süsledi. Elbisesi öyle yakışmıştı ki, hâlâ çıplakken olduğu kadar güzeldi. Heykeline "karıcığım" diyordu. Onu mor örtülerle kaplı sedire yatırdı, başını da hissedecekmiş gibi rahat ettirmek için yastıklarla destekledi.

Kıbrıs'ta görkemli törenlerle kutlanan Venus Festivali yaklaşıyordu. Kutlamalarda kurbanlar sunulur, sunaklarda buhurlar yakılır, tütsü kokuları her yeri kaplardı. Festival başladığında Pygmalion da törenlerde üzerine düşen görevi yerine getirdi, ardından sunağın önünde durup çekinerek şunları söyledi: "Ey her şeye gücü yeten tanrılar, yalvarırım bana..." o an tereddüt ederek durdu, "fildişi bakiremi verin," demeye cesaret edememişti, bunun yerine; "bana fildişi bakireme benzeyen bir eş verin," dedi. Festivali izleyen Venus onu duydu, söylemeye cesaret edemediği dileğinin ne olduğunu da anlamıştı. Duasının kabul edildiğine dair bir işaret olarak sunaktaki alevi harlayarak üç defa yükseltti. Pygmalion eve döner dönmez heykelinin yanına koştu, sedire uzanıp dudağına bir buse kondurdu. Öperken bir ılıklık hissetmişti. Tekrar öptü, sonra kollarına dokundu; bu kollar artık fildişinden daha yumuşaktı, sanki Hymettus'un balmumuna dokunuyor gibiydi. Şaşkınlık ve sevinç içinde yerinden fırladı; yine de emin olamıyor, yanılmış olmaktan korkuyordu. Umutlarının nesnesine tekrar tekrar bir âşığın şevkiyle dokundu. Gerçekten de canlıydı! Bastırdığında damarları içe doğru çöküyor, elini çektiğinde ise yeniden kendi biçimlerini alıyorlardı. Sonunda tanrıçasına minnetini dile getirecek sözcükleri de buldu. Ardından kendisininki kadar gerçek olan dudakları tekrar öptü. Genç bakire bu buseleri hissetmiş, yüzü utançtan kızarmıştı; çekingen gözlerini ışığa açar açmaz bakışları sevgilisinde kenetlendi. Venus, yarattığı bu çiftin evliliğini kutsadı ve beraberliklerinden, Venus için kutsal olan kente de ismini verecek olan Paphos doğdu.

Schiller *Ideals*'ında, Pygmalion'un hikâyesini genç bir kalpteki doğa sevgisine uyarlar.

Bir zamanlar tutkuyla yalvararak,
Mermerin soğukluğunda, alev alev
Duygular parıldayıncaya dek,
Taşı kucaklayan Pygmalion gibi,
Körpe bir bağlılıkla onu kucakladım.
Bir şairin kalbinde parlayan tabiat,
Nefes, sıcaklık ve canlılık,
Bir heykelin biçiminde belirene dek.
Sonra tüm o gayretli paylaşımım,
İfade buldu onun sessiz biçiminde,

Karşılık verdi genç cesaretimin busesine,
Anladı hızla çarptığını kalbimin
Ve benim için can buldu parıldayan eserim,
Şarkılarla coştu gümüş dere,
Ağaçlar, güller paylaştı heyecanımı
Ve sonsuz yaşamımın yankısını.

—S.G.B.

Dryope

Dryope ve İole iki kız kardeşti. Dryope Andraemon ile evliydi; kocası ona çok düşkündü, ilk çocuklarının doğumuyla mutlulukları katlandı. Bir gün iki kız kardeş dolaşırken; mersinlerle kaplı olan kıyısı, suya doğru hafif meyilli olan bir ırmağa ulaştı. Nemflerin sunaklarına çelenk hazırlamak için çiçek toplamak istediler. Dryope yürürken bir yandan kucağındaki kıymetli yükünü, bebeğini de emziriyordu. Su kenarında mor çiçeklerle bezeli bir lotus ağacı gördüler. Dryope birkaç çiçeğini kopartıp bebeğine verdi; İole de aynını yapacaktı ki kardeşinin kopardığı saptan kan damladığını fark etti. Bu aslında, peşine düşen bir alçaktan kaçarken bir lotusa dönüşmüş olan Lotis'ti. Bunu köylülerden öğrendiklerinde artık çok geçti.

Dryope ne yaptığını anlayınca dehşete düştü, telaşla oradan uzaklaşmak istedi, fakat ayaklarının yere kök saldığını fark etti. Çekip kurtarmaya çalışsa da kollarından başka hiçbir uzvunu kıpırdatamadı. Ağaçsı tabaka ayaklarından yukarı doğru yayılarak bütün vücudunu kuşattı. Istırap içinde saçlarını yolmak istedi, ancak ellerinin yaprakla kaplı olduğunu gördü. Bebek annesinin göğsünün giderek sertleştiğini hissetmişti, süt kesilmişti. Kardeşinin hazin kaderini izlerken İole'nin de elinden hiçbir şey gelmiyordu. Yayılmakta olan ağacı zapt edebilecekmişçesine büyümekte olan gövdeyi kucakladı, bu kabuğun onu da sarmasına razıydı. Tam o esnada Dryope'nin kocası Andraemon ile iki kız kardeşin babaları çıkageldi. Dryope'nin nerede olduğunu sorduklarında İole onlara henüz oluşmuş olan lotus ağacını gösterdi. Bunun üzerine hâlâ sıcak olan gövdeyi kucakladılar ve yapraklarına öpücükler kondurdular.

Artık Dryope'den geriye yalnızca yüzü kalmıştı. Akmaya devam eden gözyaşları yapraklarına damlıyordu, hâlâ yapabiliyorken konuşmaya başladı: "Benim hatam değildi. Bu kaderi hak etmiyorum. Kimseye zarar vermedim. Şayet yalan söylüyorsam bütün yapraklarım solsun, gövdem kesilsin ve yakılsın. Bebeğime bir sütanne bulun. Sık sık getirin onu, dallarımın altında emzirilsin, benim gölgemde oynasın. Konuşacak kadar büyüdüğündeyse bana anne demeyi öğrensin ve hü-

zünle, 'Annem bu ağacın içinde gizli,' desin. Fakat dikkat edin de ırmağın kıyısına yaklaşmasın, sakın çiçekleri koparmasın, bitkilerin içinde gizlenmiş bir tanrıça olabileceğini unutmasın. Sevgili kocacığım elveda, kardeşim, babacığım elveda. Eğer beni sevmeye devam ederseniz, beni balta darbelerinden ve yapraklarımı yiyebilecek koyun sürülerinden koruyun. Size eğilemiyorum, tırmanın da öpün beni; henüz dudaklarımı hissedebiliyorken yavrumu kaldırın da onu öpeyim. Kabuklar boynuma kadar ulaştı, daha fazla konuşamayacağım, yakında her yanımı kaplamış olurlar. Gözlerimi kapamanıza gerek yok, ne de olsa kabuklar kapatır." Derken dudakları kıpırdamaz oldu ve cansızlaştı, fakat dallarında bir süre daha hayatın sıcaklığı kaldı.

Keats *Endymion'da* Dryope'den şöyle bahseder:

Titreşimlerin geldiği yerden aldı lavtasını,
Sesinin gezinebileceği tonlarda canlı bir giriş yaptı
Dryope'nin çocuğuna
Söylediklerinden bile daha yabanıl,
Daha da hafif ahenkli bir nağmeydi.

Venus ve Adonis

Venus bir gün oğlu Cupido ile oynarken çocuğun oklarından biriyle göğsünden yaralandı. Oğlunu hemen kendinden uzaklaştırmış olsa da ok sandığından daha derine girmişti. Yara tam iyileşmeden Adonis'i görünce ona tutuldu. Madenlerle dolu Amathos, Paphos, Knidos gibi sevdiği şehirlere olan ilgisini yitirdi. Göğe de çıkmaz oldu, çünkü onun için Adonis göklerden de kıymetliydi. Hep onun peşindeydi, sürekli onunla arkadaşlık ediyordu. Bir zamanlar gölgelerde uzanıp güzelliğine güzellik katmaktan başka bir kaygısı yokken, artık av tanrıçası Diana gibi giyinip, köpeklerini de yanına alıp ormanlarda ve tepelerde başıboş dolaşıyor, tavşan ve geyik gibi tehlikesiz hayvanların izini sürüyor, sürü katilleri leş kokan kurt ve ayılardan sakınıyordu. Adonis'i de böylesi tehlikeli hayvanlardan uzak durması için tembihlemişti. "Ürkek hayvanlara cesur ol," dedi, "ancak cesur hayvanlara karşı cesaret göstermek tehlikelidir. Kendini tehlikeye, benim mutluluğumu da riske atmaktan sakın. Tabiatın silahlarla donattığı vahşi hayvanlara yaklaşma. Senin şanın ve itibarın, benim gözümde kendini tehlikelere atmanı gerektirecek kadar kıymetli değil. Venus'u büyüleyen bu gençliğin ve güzelliğin, aslanların ve öfkeli ayıların kalplerini etkileyemez. Onların korkunç pençeleri ve muazzam kuvvetleri-

ni aklından çıkarma! Bu hayvanların ırkından nefret ediyorum. Nedenini mi merak ediyorsun?" Ardından kendisine nankörlük etmesi yüzünden aslana dönüştürülen Atalante ile Hippomenes'in öyküsünü anlattı.

Onu bu konuda uyardıktan sonra kuğuların çektiği arabasına bindi ve gökyüzünde uzaklaşarak kayboldu. Oysa Adonis bu nasihatleri önemsemeyecek kadar asildi. O esnada köpekler bir yabandomuzunu kışkırtarak ininden çıkardılar, genç Adonis ise mızrağıyla hayvanı yan tarafından vurarak yaraladı. Ancak hayvan, çenesiyle mızrağı kavrayarak çekip çıkardı ve birden dönüp kaçmakta olan Adonis'in peşinden atıldı. Arkasından yetişen hayvan uzun dişlerini gencin böğrüne geçirdi, ölümcül bir yara almış olan Adonis yere serildi.

Sevgilisinin ona ulaşan iniltilerini arabasında duyduğunda Venus henüz Kıbrıs'a varmamıştı, beyaz kuğularını hemen yeryüzüne geri döndürdü. Yaklaşırken aşağıda adamın kanlar içinde yatan cansız bedenini gördü, yere iner inmez sevgilisinin üzerine kapandı, göğsünü dövüp saçlarını yoldu. Kader tanrıçalarını suçlayarak onlara sitem etti: "Şimdilik kısmen zafer kazanmış olabilirler, bu kederimin hatıraları hiç aklımdan çıkmayacak. Adonis'im, senin görüntün gözlerimin önünden hiç silinmeyecek ve matemim her yıl daha da katlanacak. Her ne kadar bu beni teselli etmeye yetmeyecek olsa da, dökülen kanın bir çiçeğe dönüşecek." Sözleri bitince kanın üzerine biraz nektar serpiştirdi, karıştıklarında kan birikintisinde yağmur damlaları düşüyormuş gibi kabarcıklar oluştu ve bir saat içinde narçiçeği gibi kırmızı çiçekler fışkırmaya başladı. Ancak kısa ömürlüydüler. Rüzgâr esince çiçeklendiği ve başka bir rüzgârla çiçeklerinin uçup gittiği söylenir. Bu yüzden de Anemon adlı bu çiçeğe, hem açmasına hem solmasına rüzgâr vesile olduğundan Rüzgâr Çiçeği de denir.

Milton, *Comus*'unda Venus ile Adonis'in öyküsüne değinir:

Genç Adonis'in uyuduğu
Sümbül ve gül yatakları,
İyi gelir derin yarasına
Hafif uykusunda, Asurlu kraliçe
Hüzünle otururken yerde.

Apollon ve Hyakinthos

Apollon Hyakinthos adındaki bir gence çok düşkündü. Onun yüzünden hem lirini hem oklarını unutmuştu; Hyakinthos balığa gittiğinde onun ağlarını taşıyor,

ava giderken köpeklere o yol gösteriyor, dağlardaki gezintilerinde onun peşinden gidiyor, bütün zamanını ona eşlik ederek geçiriyordu. Bir gün beraber disk atma oyunu oynarlarken, becerisi ve gücü sayesinde Apollon diski çok yükseğe ve uzağa fırlattı. Hyakinthos diski havada izlerken oyun heyecanıyla ve kendi atışını yapabilme hevesiyle diski yakalamak için koşmaya başladı. Ancak disk yere değdikten sonra sekerek Hyakinthos'un alnına çarptı. Genç adam darbenin etkisiyle bayılıp yere yığıldı. En az Hyakinthos kadar benzi atmış olan tanrı Apollon genci hemen kaldırdı. Gücünü kullanarak kanını durdurmaya ve uçup gitmekte olan canını bedeninde tutmaya çalıştı; ancak çabaları boşa çıktı; yaranın derinliği hekimlik yeteneğini aşıyordu. Dalından koparılan bir zambağın boynunu bükmesi gibi; ölmekte olan gencin başı da, boynunun taşıyamayacağı kadar ağırmışçasına omzuna düştü. "Hyakinth, ölüyorsun, " dedi Phoibos, "ben senin gençliğini çaldım. Senin ıstırabının sorumlusu benim. Keşke senin için ölebilseydim! Fakat madem bu mümkün değil, sen benim anılarımda ve şarkılarımda yaşayacaksın. Lirim hep seni anacak, şarkılarım hep senin kaderini anlatacak. Sen ise benim pişmanlığıma atfedilmiş bir çiçek olacaksın." Apollon konuşurken yerde akmakta olan kana baktı, o esnada çimenleri lekeleyen kan yok oldu ve gümüşi, beyaz olsa leylağa benzeyecek olan, Tyros moru bir çiçek açtı. Phoibos bununla da yetinmedi, ona daha da büyük bir onur ihsan etmek için, taç yapraklarına kederini işleyerek üzerine bugün bile okuyabildiğimiz "Ah, ah!" yazdı. Her bahar bu gencin kaderinin anısını yeniden dirilten bu çiçek Hyakinthos'un [1] ismini taşır.

Hyakinthos'a Apollon kadar düşkün olan ve gencin Apollon ile vakit geçirmesini kıskanan Zephyros'un (Batı Rüzgârı), diskin Hyakinthos'a çarpması için onu yolundan şaşırttığı söylenir. Disk atma oyununun seyircilerini betimlediği *Endymion*'unda Keats de bundan bahseder:

Halka atıcılarını da izleyebilirlerdi,
İkisi de azimliydi, fakat Zephyros'un zalim nefesi
Kıydığında Hyakinthos'a üzüldüler
Bu acıklı ölüme, Zephyros da oldu bin pişman,
Şimdi Phoibos gök kubbeyi tırmanırken
Ağlayan yağmurun ortasında okşuyor o çiçeği.

Milton'ın *Lycidas*'ta da Hyakinthos'tan bahsedildiği görülür:

O kan kırmızısı çiçeğe atfedilen keder gibi.

1 Bunun günümüzdeki sümbül olmadığı anlaşılıyor. Belki süsenin bir türü, hezaren çiçeği ya da hercai menekşe olabilir.

9

KEYKS VE ALKYONE YA DA YALIÇAPKINLARI

Keyks, şiddet ya da kötülük olmaksızın, barış içinde hüküm sürdüğü Tesalya'nın kralıydı. Keyks, parıltılı güzelliğini babası Akşam yıldızı Hesperus'tan almıştı. Aiolos'un kızı Alkyone ile evliydi ve karısı ona çok düşkündü. Bir gün Keyks erkek kardeşini kaybetti; kardeşinin ölümü nedeniyle büyük bir ıstıraba düştü; üstelik kaybının ardından gerçekleşen korkunç olaylar yüzünden tanrıların ona öfkelendiğini düşünüyordu. Bu yüzden Apollon'un kehanetine danışmak için İyonya'yadaki Carlos'a gitmenin en doğrusu olacağına karar verdi. Niyetini karısına açınca, Alkyone'nin bedenini bir ürperti aldı; beti benzi attı. "Sevgili kocacığım, benim kabahatim ne ki benden yüz çevirdin? Bir zamanlar her şeyden üstün olan aşkına ne oldu? Alkyone'nin yokluğunda daha huzurlu olacağını mı düşünüyorsun artık? Öyleyse beni göndersen daha iyi değil mi?" Bununla da yetinmedi, kocasını vazgeçirmek için ona, babasının evinde yaşadığı zamanlarda yakından tanımış olduğu şiddetli rüzgârları anlattı. Rüzgâr tanrısı olan babası Aiolos bile onları yatıştırmak için neler çekerdi. "Hep beraber öylesine büyük bir hiddetle hücum ederler ki, onların çatışmasından çıkan kıvılcımlar yangınlar başlatabilirdi," dedi. "Eğer gitmen şartsa kocacığım, seninle gelmeme müsaade et, yoksa yalnızca mücadele etmen gereken gerçek kötülüklerin değil, korkularımın aklıma getirdiği felaketlerin de ıstırabını yaşayacağım."

Kral Keyks karısının sözlerini kafasında ölçüp tarttı, elbette onu da beraberinde götürmeyi istiyordu, ancak denizlerdeki tehlikelerle karısının hayatını riske atmayı göze alamazdı. Bu yüzden onu elinden geldiğince teselli etmek isteyerek şunları söyledi. "Akşam yıldızı babamın ışıkları üzerine sana söz veriyorum ki, kader de izin verirse ay çevresinde iki kez dönmeden geri geleceğim." Sözlerini bitirdikten sonra gemisinin tersaneden çıkarılmasını ve küreklerle yelkenlerin hazırlatılmasını buyurdu. Alkyone hazırlıkları izlerken bir uğursuzluk sezercesine ürperiyordu. Gözyaşları içinde kocasına veda etti, ardından kendinden geçerek yere yığıldı.

Keyks biraz daha kalabilirdi, fakat denizciler yerini almış, uzun ve nizamlı hareketlerle var güçleriyle küreklere asılarak dalgaları aşmaya başlamışlardı bile. Alkyone yaşlı gözlerini kaldırdı ve güverteden ona el sallamakta olan kocasını gördü. Adam artık seçilemeyecek bir gölgeye dönüşene dek, uzaklaşan geminin ardından el salladı. Gözlerini, yelkenlerden geriye kalan son pırıltılara dikip, geminin gözden kayboluşunu izledi. Sonunda yelkenler de görülmez olunca odasına çekilip kendini boş kalmış olan yatağına attı.

O esnada gemi limandan çıkıp açıklara süzüldü. Meltem halatları hareket et-

tirmeye başlamıştı, denizciler kürekleri bırakıp yelkenleri açmaya koyuldu. Yolun henüz yarısını bile aşmamışlardı ki gece çöktü, deniz kabaran dalgalarla beyazlaşmaya başladı, doğu rüzgârı da kuvvetlenerek bora çıkardı. Kaptan yelkenlerin indirilmesini emretse de fırtına buna mani oldu; rüzgârın ve dalgaların uğultusu yüzünden bu emri duyan olmamıştı. Gemiciler uyum içinde kürekleri korumaya çalışmakla, geminin dengesini kuvvetlendirmekle ve camadan vurmakla meşguldü. Bu şekilde, herkes en iyi olduğu işi üstlenmişken fırtına şiddetini artırdı. Adamların bağırışları, çarmık tellerinin takırtısı, dalgaların uğultusu ve gök gürültüsü birbirine karışmıştı. Kabaran sular göklere yükseliyor, köpükleri bulutların arasına saçılıyor, ardından karanlık Styks Nehri'nin sularının rengine bürünmüş olan derinlere gömülüyordu.

Gemi de bunlardan nasibini alıyordu. Avcıların mızraklarına hücum eden vahşi bir hayvana benziyordu. Yağmur sanki sel olmuş akıyor, gökyüzü denizle yekvücut olmaya çalışıyor gibiydi. Şimşeklerin dindiği o kısa anlarda gecenin siyahı fırtınanın karanlığına karışıyor, şimşekler çakarken de karanlığı yırtarcasına her yanı muazzam bir ışığa boğuluyordu. Fırtınayla baş etmeye ustalıkları yetmemişti; cesaretleri de suların derinlerine gömülmüşken ölüm dalga dalga yaklaşmaktaydı. Denizcilerin akıllarında geride bıraktıkları anne babaları, akrabaları ve verdikleri sözler vardı. Keyks de Alkyone'yi düşünüyordu, dudaklarında bir tek onun ismi vardı. Ancak özlemine rağmen yanında olmadığına minnettardı. O esnada geminin ana direği düşen bir yıldırımla paramparça oldu, ardından dümen kırıldı. Dev bir dalga yükseldi; kıvrılıp enkaza utkuyla baktı ve sonunda tepesine inerek gemiyi parçaladı. Darbenin şiddetiyle sersemleyip yere düşen denizcilerin bazıları bir daha kalkamadan sulara gömüldü, bazılarıysa enkazın parçalarına tutunarak direniyordu. Keyks'in bir zamanlar kraliyet asasını tutan eli, can havliyle bir tahta parçasına yapışmıştı; babasına ve kayınpederine seslenerek yardım istiyordu, fakat yazık ki bu haykırışları boşunaydı. Yine de dudakları en çok Alkyone'nin adını sayıklıyordu. Aklında yalnızca o vardı. Hiç olmazsa, onu mezara koyan eller onunkiler olsun diye, dalgalara cesedini ona taşımaları için yakarıyordu. Sonunda yakardığı o dalgalar onu da alıp sulara gömdü. O gece Akşam yıldızı gökyüzünde pek bir soluk görünüyordu; göğü bırakıp da inemediği için yüzünü bulutların ardına gizlemişti.

Bu korkunç olaylardan habersiz olan Alkyone ise, kocasının dönmeyi vaat ettiği zamanı düşünerek gün sayıyordu. Döndüğünde Keyks'in giyeceği giysileri hazırlamıştı, kendisi için de bir elbise seçiyordu. Tanrılara, en çok da Juno'ya durmadan tütsü yakıyordu. Gerçekte artık hayatta olmayan kocasının güvende olması, yuvasına dönebilmesi ve uzaklardayken birini görüp ona tutulmaması için sürekli dua ediyordu. Ne yazık ki, bu dualardan yalnızca sonuncusu kabul olmuştu. Sonunda tanrıça çoktan ölmüş biri için kendisine yakarılmasına, cenaze töreninde

kaldırılması gereken bu ellerin sunaklar önünde açılmasına daha fazla dayanamadı. Böylece İris'i çağırdı ve ona, "Sadık ulağım İris, Somnus'un Uyku Sarayı'na git ve ona, Alkyone'ye Keyks'in hayalini gönderip onu olanlardan haberdar etmesini söyle," diye buyurdu.

İris rengârenk cüppesini giydi ve ardında gökyüzünü renklendiren kuşağını bırakarak Uyku kralının sarayının yolunu tuttu. Somnus'un evi, Kimmerya ülkesinin yakınında, bir dağ mağarasıydı. Phoibos bile ne doğarken, ne öğle vakti, ne de batarken buraya gelmeye cesaret edebilirdi. Yerden bulutlar yayılır, gölgeler yükselir ve belli belirsiz bir ışık titrerdi. Burada ne ibikli seher kuşu ile bekçi köpekleri Aurora'nın gelişini bildirir, ne de zeki kazlar sessizliği bozardı. Ne vahşi bir hayvan ne bir sığır ses çıkarırdı, rüzgârla dallar bile kıpırdamazdı. Sessizliği bozan bir insan sesi bile yoktu. Burada sessizlik hüküm sürerdi, bir tek kayaların dibinden akan Lethe Irmağı'nın sesi duyulur; o da şırıltısıyla uykuya çağırırdı. Mağaranın girişi gelincikler ve diğer bitkilerle bezeliydi, Gece bu bitkilerin özsularından uyku toplar ve bunu karanlık çöktüğünde yeryüzüne serpiştirirdi. Sarayda ne bir kapı, dolayısıyla ne de gıcırdayan bir menteşe vardı. Girişte nöbetçi de olmazdı. Yalnızca sarayın tam ortasında, simsiyah tüyler ve tülleriyle süslenmiş abanoz siyahı bir sedir; üzerinde de uykunun rahatlığına teslim olmuş uyku tanrısı vardı. Etrafındaysa; ekinlerin taşıdığı saplar, ormanlardaki yapraklar ve kumsallardaki kum taneleri kadar çok sayıda ve çeşitte düşler uzanırdı.

Mağaraya girdikten sonra etrafını bir anda sarmış olan düşlere hafifçe dokunup onları dağıttıktan sonra tanrıçanın parlaklığı mağaraya dolarak her yanı aydınlattı. Sakalları göğsüne kadar uzanan tanrı, zorlukla gözlerini araladı, sonunda silkelenip kendine geldi; kolundan destek alarak sedirinde biraz olsun doğruldu ve tanrıçaya ziyaret nedenini sordu. İris, "Tanrıların en naziği Somnus, zihinleri sakinleştiren, kaygıdan yorulmuş yürekleri yatıştıran Somnus; Juno senden Trakhis kentinde yaşayan Alkyone'ye bir düş göndermeni ve fırtınada kocasının gemisinin battığını ve öldüğünü haber vermeni istiyor," diyerek yanıtladı.

Mesajını ilettikten sonra İris hemen oradan uzaklaştı, çünkü o bile mağaradaki ağır havaya artık dayanamıyordu; üstüne yavaş yavaş uyku çöktüğünü hissettiğinden kendisini dışarı attı ve geldiği yoldan geri döndü. Somnus çok sayıdaki oğullarından, kılık değiştirmekte en iyi olanını; istediği herkesin yürüyüşünden simasına, konuşmasından kıyafetlerine, hatta en karakteristik tavırlarına kadar her özelliğini taklit etmekte usta olan Morpheus'u çağırdı. Morpheus yalnızca insanların kılığına girebilir; kuşları, dört ayaklıları ve yılanları canlandırmayı diğer kardeşlerine bırakırdı. Hayvanların kılığına İkelos girebilirdi; Phantasos ise kayaları, suları, ormanları ve diğer cansızları taklit ederdi. Kralları ve önemli zatları uykularında sadece bu üç kardeş ziyaret ederdi, diğerleri ise sıradan insanlara giderlerdi. İris'in isteğini

yerine getirmek için de Somnus çocuklarının arasından Morpheus'u seçmiş, ardından da hemen başını yastığa koyup kendisini huzurlu bir uykuya bırakmıştı.

Morpheus sessizce kanatlarını çırparak uçtu, kente ulaştı ve burada Keyks'in görünümüne büründü. Bu görünümde bir ölü kadar beyaz ve çıplak olarak, perişan eşin karşısına çıktı. Sakalı ıslaktı, üzerinden sular damlıyordu. Gözlerinde yaşlarla kadının sedirine doğru eğilerek konuşmaya başladı. "Benim bedbaht karıcığım, Keyks'ini tanımadın mı? Yoksa ölüm beni çok mu değiştirmiş? Bana bak, kocanın hayaletini tanıdın mı? Alkyone, duaların da beni korumaya yetmedi. Öldüm. Artık beyhude umutlarla dönüşümü bekleyip kendini kandırma. Ege Denizi'nde fırtınalı rüzgârlar gemimi batırdı, sular ciğerlerime dolarken dahi, dudaklarım senin ismini haykırıyordu. Sana bunu iletecek ne bir ulak vardı, ne de kulağına gelecek bir söylenti. Bu yüzden gemimin battığını ve kaderimi anlatmak için sana bizzat geldim. Kalk! Gözyaşı akıt, ağıtlar yak, Tartaros'a ardımdan ağlayanım olmadan gönderme beni." Morpheus konuşurken sesi tıpkı Keyks gibi çıkıyor, gerçekten gözyaşı döküyor gibi görünüyor, jestleri aynen Keyks'inkilere benziyordu.

Hıçkırıklara boğulan Alkyone acı içinde inlerken, uzanıp kocasının bedenine sarılmak istediyse de kolları boşluğu kucakladı. "Dur!" diye haykırdı; "Nereye gidiyorsun? Beni de al." O anda kendi sesine uyandı. Yerinden fırlayıp kocasını görme umuduyla etrafına bakındı. Çığlıklarına uyanan hizmetçilerin getirdiği kandiller odayı aydınlattığında, kocasını göremeyince göğsünü yumruklamaya, giysilerini yırtmaya, topladığı saçlarını açma gereği bile duymadan tutam tutam yolmaya başladı. Hizmetçisi ıstırabının nedenini sorduğunda, "Alkyone artık yok," dedi, "Keyks'le birlikte yok oldu. Gemisi batmış ve ölmüş, söyleyeceğiniz hiçbir şey artık beni avutamaz. Onu gördüm. Onu tutmaya çalıştım, ona sarılıp gitmesine engel olmak için uzandım. Hayaleti kayboldu, ancak o kocamın gerçek hayaletiydi. Gerçi her zamanki gibi görünmüyordu, solgunluğu yüzünden güzelliği de uçup gitmişti. Çıplaktı, saçları deniz suyuyla ıslanmıştı. Perişan karısına göründü, işte tam da şuracıkta onun üzgün hayalini gördüm," dedi ve gösterdiği yerde kocasının ayak izlerini aramaya başladı. "İçime doğmuştu zaten, gitmemesi için, dalgalara güvenmemesi için ona yalvarmıştım. Ah, keşke beni de götürseydin yanında! Halim bundan çok daha iyi olurdu. O zaman ne sensiz yaşayacak bir ömrüm olur, ne de ölüm ayrılık getirirdi. Şimdi yaşamaya katlanabilsem, dayanmak için mücadele edebilsem bile kendime karşı, denizin bana olduğundan da acımasız olurum. Ancak zaten mücadele etmeyeceğim, benim bedbaht kocam, senden asla ayrılmayacağım. En azından bu defa sana eşlik edeceğim. Aynı mezarda olamasak bile, hiç olmazsa tek bir mezar yazıtımız olur; küllerim seninkilerin yanında olamasa bile ismim seninkinden ayrılmaz." Derken gözyaşları ve hıçkırıkları boğazına düğümlendi, ıstırabı yüzünden daha fazla konuşamadı.

Sabah olduğunda deniz kıyısına indi; kocasından ayrılırken onu son gördüğü yeri buldu. "Burada beraber durmuştuk, sonra o halatları çözmüş ve beni son defa öpmüştü." Rıhtımdaki her şeyi teker teker yeniden inceledi; sonra denize bakıp onunla vedalaşmasının her anını anımsamaya çalıştı, o an suyun yüzeyinde belli belirsiz bir şeyin yüzdüğünü fark etti. Önce ne olduğunu seçemedi ancak dalgalar onu yavaş yavaş kıyıya yaklaştırdığında, bunun bir ceset olduğunu anladı. Kim olduğunu anlamamış olsa da, bir gemi kazasından sürüklenmişe benziyordu. Etkilenip bu defa onun için ağlamaya başladı; "Ah, bedbaht adam! Bir karın varsa şimdi perişan olmuştur!" Dalgaların taşıdığı ceset daha da yaklaştı; o yaklaştıkça da Alkyone'yi büsbütün bir titreme aldı. Artık kıyıya ulaşmış, onu tanıyacağı işaretler belirmeye başlamıştı; bu kocasıydı! Titreyen elleriyle ona doğru uzanıp haykırdı, "Ah kocacığım, bana böyle mi dönecektin?"

Kıyıda, denizin saldırılarının önünü kesmek için inşa edilmiş bir dalgakıran vardı. Alkyone birden dalgakıranın üzerine sıçradı, o anda sırtında kanatları beliriverdi, havalanıp (bunu yapabilmek çok güzeldi) suyun yüzeyinde, mutsuz bir kuş olarak uçmaya başladı. Uçarken gırtlağından, ağıda benzer, ıstırap dolu çığlıklar yükseliyordu. Kocasının yanına ulaşıp sessiz ve cansız bedenine dokundu, henüz oluşmuş kanatlarıyla onu kucakladı ve sert gagasıyla onu öpmeye çalıştı. Onları görenler, cesedin başının hareket ettiğini fark etmiş, ancak bunun Keyks'in onu hissetmesinden mi, yoksa yalnızca dalgaların hareketinden mi kaynaklandığını ayırt edememişti. Gerçekte ise Keyks de onu hissetmiş; merhametli tanrılar ikisini de yalıçapkınına[1] dönüştürmüştü. Çiftleşmişlerdi ve yavruları olmuştu. Kış geldiğinde Alkyone yedi sakin gün boyunca denizde yüzen yuvasında kuluçkaya yatmıştı. Bu süre boyunca deniz, denizciler için de güvenliydi. Aiolos Rüzgârların önünü keserek onları zapt etmiş ve böylece suları çalkalamalarını önlemiş; o süre boyunca da torunlarını denize emanet etmişti.

Byron'un *Bride of Abydos* şiirinden aşağıdaki dizeler, her ne kadar şair yüzen cesedi tarif etmese de, bu öykünün sonundan alınmış görünmektedir.

> Rahatsız yastığında sarsılırken,
> Başı, kabaran dalgalarla ağırlaşırdı;
> Hareket belirtisi göstermeyen bu elin,
> Mecali yoktu mücadele için,
> Salınan metcezirle yukarı savruldu
> Sonra dalga ile beraber salındı...

---

1 Yalıçapkını kuşunun yuvalarını açık denize yaptıklarına inanan Grekler onlara, "hals (deniz)" ve "kyon (kavrayan)" sözcüklerinden oluşan "Halkyon" adını vermişlerdir. Latincesi Halcyon'dur. Keyks ile karısı Alkyone'nin de yalıçapkınlarına dönüştüğüne inanılır. (çev.)

Milton, *Hymn on the Nativity* şiirinde Alkyone'nin öyküsünden şöyle bahseder:

Lakin huzurluydu gece,
Işık prensinin yeryüzünde
Barışçıl egemenliği başladığında,
Rüzgârlar merakla fısıldar
Öpüşürdü yumuşakça sular.
Artık çalkantıları unutmuş sakin Okeanos'a
Fısıldarlardı yeni sevinçleri,
Kuşlar büyülü dalganın üzerinde kuluçkadayken.

Keats de *Endymion*'da şöyle anlatır:

Ah sihirli uyku! Ah rahat kuş
Zihnin bulanık suları sakinleşip duruluncaya dek
Üzerinde kuluçkaya yatar.

10

VERTUMNUS VE POMONA

Hamadryad'lar orman nemfleriydi. Onlardan biri olan Pomona'yla bahçe sevgisi ve meyve yetiştiriciliğinde kimse boy ölçüşemezdi. Ormanlar ve ırmaklarla değil de, ekilmiş tarlalarla ve lezzetli elmalar veren ağaçlarla ilgilenmeyi severdi. Sağ eli silah olarak mızrak yerine bahçe makası tutardı. Kimi zaman fazla büyümüş sapları kesmek, kimi zaman dağınık yayılmış dalları budamak, kimi zaman da ince bir dalı yarıp aşılayarak, onu bir başka ağaçla kaynaştırıp birlikte büyümelerini sağlamak için, nereye giderse gitsin yanından makasını ayırmazdı. Sevdiği bitkileri kuraklıktan korumak ve susamış köklerini beslemek için suyun yönünü onlara çevirirdi. Tek tutkusu ve uğraşı buydu; Venus'un verdiği esinlerle bile ilgilenmezdi. Köylülerden de korkuyor; kimseler girmesin diye meyve bahçesini kilitli tutuyordu. Faun'lar, Satyr'ler, hatta yaşına göre genç görünen yaşlı Silvanus ve başında çam yapraklarından bir tacı olan Pan bile Pomona'yı elde etmek için varlarını yoklarını feda edebilirdi. Fakat onu en çok Vertumnus severdi ve diğerlerinden daha azimliydi. Vertumnus kim bilir kaç defa orakçı kılığında ona sepet dolusu mısır getirmişti. Bu haliyle gerçekten de bir orakçıya benzemişti; sırtında saman balyasıyla onu gö-

ren olsa, ot biçmekten döndüğünü sanabilirdi. Bazen de eline bir üvendire alır, bu haliyle de çift sürmekten yorgun düşmüş öküzlerini yeni azat etmiş gibi görünürdü. Zaman zaman elinde budama bıçkısı ve omzunda merdiveniyle bir bağcı kılığına girer; elma toplamaya gidiyormuş gibi görünürdü. Kimi zaman terhis olmuş bir asker kılığında yorgun argın yürür, kimi zaman da balığa gidiyormuş gibi elinde oltasıyla düşerdi yollara. Böylece türlü kılıklarda bahçeye girmek için Pomona'nın onayını alabilir ve onu görme arzusunu giderirdi.

Bir gün Vertumnus ihtiyar bir kadın kılığına girdi. Kır saçlarını örtmüş, eline de bir sopa almıştı. Bahçeye girip meyvelere övgüler yağdırdı: "Ne de yeteneklisin güzelim," diyerek kızı öptü, aslında bu pek de yaşlı bir kadının öpücüne benzemiyordu. Bir banka oturup kızın tepesinden sarkan meyve yüklü dallara baktı. Tam karşıda, şişkin üzümlerle dolu asmaların dolandığı bir karaağaç vardı. Hem ağaca hem de asmaya övgüler yağdırdı. "Bu ağaç," dedi, "orada bir başına olsa, ona sarınmış bu asma olmasa, faydasız yaprakları dışında bir şey sunup da bizi böyle cezp edemezdi. Aynı şekilde bu asma karaağaca tırmanmasa yerde sere serpe kalakalırdı. İşte sen de bu ağaçla asmadan ders alıp biriyle evlenmelisin. Umarım bunu yaparsın. Ne Helena'nın ne de akıllı Odysseus'un karısı Penelope'nin senden daha fazla talibi yoktu. Kır tanrıları ve bu dağlarda dolaşan kim varsa, sen onları reddetsen de sana kur yapıyorlar. Fakat iyi bir evlilik yapmak istiyorsan, biraz olsun sağduyuluysan, seni sandığından çok daha fazla seven bu ihtiyar kadının nasihatini dinle. Bana kalırsa tüm taliplerini reddedip, Vertumnus'u kabul etmelisin. Onu, onun kendisini tanıdığı kadar iyi tanırım. Gezgin bir tanrı değildir, o bu dağlara aittir. Bugünün âşıkları gibi değildir, her gördüğüne kapılmaz. O yalnızca seni sever. Hem genç hem de yakışıklıdır, üstelik öyle yeteneklidir ki her istediği kılığa bürünebilir, sen her kimi istersen ona dönüşebilir. O da seninle aynı şeylerden hoşlanır, bahçıvanlığı çok sever ve senin elmalarına gözü gibi bakar. Fakat senin aşkından artık gözü ne meyveleri, ne çiçekleri görüyor, aklı fikri hep sende. Merhamet et de şu an benim sözlerimle konuşmakta olan Vertumnus'a gönlünü aç. Tanrıların, merhametsizliği cezalandırdığını unutma, bilirsin ki Venus taş kalplerden nefret eder ve kalpleri kıran kişileri eninde sonunda cezalandırır. İzin verirsen sana bunun ispatı olan bir hikâye anlatayım; bu Kıbrıs'ta çok meşhur bir öyküdür. Umarım anlatacaklarım sana merhameti öğretir:

"İphis mütevazı bir ailenin oğluymuş. Köklü bir aile olan Teuker'lerin soylu kızı Anaksarete'yi görür görmez ona âşık olmuş. Uzun süre mücadele ettikten sonra artık arzusunu daha fazla bastıramadığını anlayınca ona yalvarmak için köşküne doğru yola koyulmuş. Önce aşkını kızın sütannesine anlatmış ve yardım etmesi için yalvarmış, ardından diğer hizmetkârları kendi tarafına çekmeye çalışmış. Bazen adaklarını tabletlere yazar ve bunları gözyaşlarıyla ıslattığı Anaksarete'nin kapı

çelenklerine asarmış. Kızın kapısının eşiğinde yatar, zalim sürgü ve kilitlere ağlayıp sızlanırmış. Anaksarete ise en az kasım fırtınalarında yükselen dalgalar kadar sağır, Alman demiri ve hatta uçurumlardaki kayalıklar kadar sertmiş. Onunla alay ederek, bu da yetmezmiş gibi ona zalimce sözler söyleyerek, ondan ufacık bir umut ışığını dahi esirgermiş.

"İphis bu umutsuz aşkın eziyetine daha fazla dayanamayarak sonunda kızın kapısında son sözlerini söylemiş: 'Sen kazandın Anaksarete, artık ısrarlarıma katlanmak zorunda değilsin. Zaferinin tadını çıkar! Neşeyle şarkılar söyle, alnına defnelerden taçlar tak. Sen kazandın! Ben ölüyorum, seni taş kalpli, keyfini çıkar! Seni mutlu etmek için elimden bir tek bu geliyor. En azından ölümüm seni, beni methetmeye mecbur bırakır; ben de aşkımı sana canımla kanıtlarım. Fakat sana benim sonumu anlatmayacaklar, ölümümü bizzat izle diye geldim, gözlerin bu manzarayla bayram edecek. Ey fanilerin dertlerine tepeden bakan tanrılar, kaderimi görün! Sizden tek dileğim var; gelecek asırlarda ismim anılsın ve ömrümden aldığınız bu yıllar şanıma eklensin.' Sözlerini bitirdikten sonra solgun yüzünü köşke çevirip yaşlı gözlerle bakmış, sık sık çelenkler bıraktığı kapı sövesine bir ip bağlayıp ilmeğe boynuna geçirmiş ve şöyle mırıldanmış: 'En azından bu çelengi seveceğine eminim, seni zalim kız!' Derken kendini bir anda boşluğa bırakmış, ipin ucunda sallanırken bedeni kapıya çarpıyor, çarptıkça da bir gıcırtı duyuluyormuş. Hizmetçiler sonunda kapıyı açıp gencin cansız bedenini bulmuşlar, acı feryatlar ve ağıtlar içinde, babası hayatta olmadığı için onu annesinin evine götürmüşler. Kadın oğlunun cansız ve soğuk bedenini bağrına basmış ve yaslı anneler ne söyleyebilirse, o da aynını söylemiş. Kentte onun için çok acıklı bir cenaze töreni hazırlanmış. İphis'in solgun naaşı cenaze alanına taşınmak için ayaklı bir tabuta yerleştirilmiş. Anaksarete'nin evi de tören alayının geçeceği yolun üzerindeymiş ve yaslı kalabalığın ağıtları, tanrıların zaten cezalandırmaya çoktan karar vermiş olduğu Anaksarete'ye ulaşmış.

"Şu kederli töreni biz de izleyelim, diyerek bir pencere açıp alayı seyretmeye başlamış. Kalabalığın içinde tabutun üzerindeki İphis'in bedenini zorlukla seçebilmiş ve görür görmez bedeni katılaşmaya, vücudunda akan sıcak kan soğumaya başlamış. Geriye çekilmeye çalışsa da ayaklarını kıpırdatamadığını fark etmiş; başını çevirmeyi denese de başaramamış. Bütün vücudu yavaş yavaş, tıpkı kalbi gibi taşa dönüşmüş. Anaksarete'nin taş kesilmiş bu heykeli bugün hâlâ Salamis'teki Venus Tapınağı'ndadır. Şimdi tüm bunları düşün güzelim, inadını bir kenara bırak, küçümsemekten artık vazgeç ve âşığına evet de. Ona kalbini aç ki bu taze meyvelerini kırağı çalmasın ve hiddetli rüzgârlar çiçeklerini savurup götürmesin!"

Vertumnus sözünü bitirdikten sonra ihtiyar kadın kılığından çıktı ve gerçek görünümüne bürünerek, alımlı ve genç haline dönüştü. Pomona, onu bir bulutun arkasından çıkıp parıldayan güneşe benzetmişti. Genç adam ona hislerini tekrar açabilirdi,

ancak buna gerek kalmadı. Anlattığı öykü ve asıl görünümü Pomona'yı etkilemeye yetmişti; daha fazla direnmedi, çünkü artık onun da kalbine aşk ateşi düşmüştü.

Pomona bilhassa elma bahçelerini korurdu; Phillips de elma şarabı üzerine yazdığı şiirde ona gönderme yapmıştır. Thomson ise *Seasons* şiirinde bundan şöyle bahseder:

Phillips, Pomona'nın ozanı, sen ki
Uyaksız dizelere cüret eden asilce,
Britanyalı özgürlüğüyle, söyle Britanya şarkısını.

Thomson, Pomona'nın diğer meyveleri de koruduğundan şöyle bahseder:

Ağaç kavunu bahçelerini bana bahşet Pomona,
Keskin misket limonları yeşiller arasından parlar
Koyu portakal rengi harmanlanır
Aydınlık haleleriyle. Bırak uzanayım
Esintilerle salınan yayılmış hurmaların
Ateş dindiren serin meyveleri altında.

11

CUPİDO VE PSYKHE

Kral ve kraliçenin üç kızı vardı. Her ne kadar iki büyük kız kardeşin de güzellikleri sıra dışı olsa da, en küçüklerinin kusursuz güzelliğini tarif etmeye sözcükler yetmezdi. Güzelliğiyle öylesine şan yapmıştı ki, komşu ülkelerden insanlar onu görmek için akın akın gelir, ona baktıklarında hayrete düşer ve yalnızca Venus'a duyulan bir saygıyla onu izlerdi. İnsanlar gerçekten de bu genç bakireye bağlanmaya başlamış, Venus'tan yüz çevirerek onun sunaklarını boş bırakır olmuştu. Genç kız yolda yürürken herkes ona methiyeler düzüyor, yollarına çiçekler ve çelenkler döküyordu.

Sadece ölümsüzlere gösterilmesi gereken hürmetin çarpıtılarak bir faniye yönlendirilmesi ve onun böylesine yüceltilmesi Venus'u çok kızdırdı. Güzel buklelerini öfkeyle savurarak bağırdı, "Onuruma gölge düşüren fani bir kız mı? O halde, hakemliği Jove tarafından da onaylanmış o soylu çoban, şanlı rakiplerim Pallas ve Juno karşısında güzellik payesini bana boşuna vermiş. O fani benim şerefimi böyle sessiz sedasız gasp edemeyecek. Bu gayrimeşru güzelliği yüzünden onu pişman edeceğim."

Bunun üzerine oğlu Cupido'yu çağırdı. Cupido zaten yaramaz bir çocuktu;

annesinin yakınmaları da onu kışkırtmaya yetmişti. Venus oğluna Psykhe'yi göstererek, "Canım oğlum, bu serkeş güzelliği cezalandır," dedi, "çektiğim ıstırap ne kadar büyükse, yine o kadar büyük güzellikte bir intikam ver bana. Bu kibirli kızın yüreğini, öyle alçak, öyle adi, öyle aşağılık bir adam için aşkla doldur ki, şimdiki zaferi ve mutluluğu kadar büyük bir aşağılanma ile küçük düşsün."

Cupido annesinin isteği üzerine hazırlanmaya başladı. Venus'un bahçesinde iki pınar vardı; birinin suyu tatlı diğerinin ise acıydı. Cupido iki kehribar rengi testi alıp, her birine bir pınardan su doldurdu. Sonra bunları sadağına asıp Psykhe'nin odasına gitti. Uyumakta olan Psykhe'nin görüntüsü neredeyse onu merhamete getirecekti, yine de kızın dudaklarına acı sudan birkaç damla damlattı, ardından kızın yan tarafına okunun ucuyla dokundu. Bunun üzerine gözlerini açan Psykhe Cupido'ya baktı (oysa Cupido görünmezdi). Cupido o şaşkınlıkla okuyla kendini yaraladı. Yine de yarasına aldırmadı; o an tek düşünebildiği yapmış olduğu kötülüğü telafi etmekti. Bunun için kızın ipeksi buklelerine neşe pınarının tatlı suyundan birkaç damla döktü.

Venus tarafından onaylanmayan Psykhe o günden sonra cazibesinden de fayda görmedi. Her ne kadar bütün gözler hâlâ üzerinde olsa da, ondan hâlâ övgüyle söz etseler de, artık ne bir kraldan, ne soylu bir gençten, ne de halktan birinden evlenme teklifi alıyordu. Güzellikleri daha sıradan olan iki ablası çoktan iki prensle evlenmişti. Ama Psykhe ise odasında bir başına yalnızlığına hayıflanarak, dalkavukluğa neden olan ancak kimsenin âşık olmadığı güzelliğinden nefret ederek yaşıyordu.

Ailesi istemeden tanrıların öfkesini uyandırmış olmaktan korkmaya başladığından, sonunda Apollon'un kehanetlerine başvurdu ve şu yanıtı aldı: "Bakire, hiçbir fani âşığa gelin olmayacak. Müstakbel kocası dağın tepesinde onu bekliyor. O, ne tanrıların ne de insanların direnebileceği bir canavardır."

Bu korkunç kehanet herkesi dehşete düşürdü, ancak en çok Psykhe'nin ailesini perişan etti. Ancak Psykhe, "Anneciğim ve babacığım, neden benim için ağlıyorsunuz ki?" diye sordu ve devam etti, "Asıl insanlar beni hak etmediğim biçimde onurlandırırken hep bir ağızdan bana Venus dediklerinde dertlenmeliydiniz. Bu ismin kurbanı olduğumu şimdi anlıyorum ve boyun eğiyorum. Beni, hazin kaderimin beni beklediği o dağa götürün." Bunun üzerine hazırlıklara başlandı. Bir düğünden çok cenazeye benzeyen törende kraliyet nedimeleri yerini aldı. Psykhe, kalabalığın ağıtlarının eşliğinde annesi ve babasıyla dağa tırmandı. Zirvede kızlarını yalnız bıraktıktan sonra, kalplerinde kederle geri döndüler.

Psykhe dağın sırtında gözleri yaşlı, korku içinde beklerken nazik Zephyros onu havalandırdı ve yumuşak bir hareketle onu çiçekli bir vadiye taşıdı. Psykhe burada zihnini yavaş yavaş toparladı ve sonunda çimenlere uzanıp uykuya daldı. Dinlenmiş olarak uyandığında etrafına şöyle bir bakındı ve az ilersinde uzun, heybetli ağaçlar-

dan oluşan güzel bir koruluk olduğunu gördü. Kalkıp koruluğa doğru ilerledi, tam ortasında suyu kristal kadar berrak olan bir pınar vardı. Hemen yanında da, bir faninin işçiliğini aşacak kadar ihtişamlı cephesiyle, bir tanrıya ait olduğu anlaşılan görkemli bir saray gördü. Hayranlığına ve merakına yenik düşen Psykhe saraya yaklaştı ve sonunda içeri girmeye cesaret etti. Karşılaştığı her şey onu şaşırtıyor, etrafını keyifle inceliyordu. Kubbeli çatı altın sütunlarla desteklenmiş, duvarlar ise kır manzaraları ve av hayvanlarını betimleyen, göze hitap eden resimlerle ve oymalarla renklendirilmişti. Biraz ilerleyince, kimi tabiatın ve sanatın en güzel ve en kıymetli eserleriyle, kimi ise türlü türlü hazinelerle dolu olan odalar keşfetti.

Psykhe bunları izlerken, ortalıkta kimseyi göremese de birinin ona seslendiğini duydu: "Kraliçem, gördüğünüz her şey sizindir. Seslerimizi duyduğunuz bizler de sizin hizmetkârınızız. Her emriniz büyük bir özen ve titizlikle yerine getirilecek. Odanıza çekilip, kuştüyünden yatağınızda dinlenebilir ve ne zaman isterseniz banyo yapabilirsiniz. Akşam yemeğiniz bitişik odada hazırlandı, dilediğiniz zaman sofraya oturabilirsiniz."

Psykhe göremediği hizmetkârları dinledi, odasında biraz dinlendikten sonra banyo yaptı. Ardından yemek odasına geçti, içeriye girmesiyle hiçbir uşak görememesine rağmen sofra kendiliğinden kurularak leziz yiyecekler ve nektarlı şaraplarla donatıldı. Biri lavta çalan diğeri şarkı söyleyen, göremediği iki sanatçının ve müthiş bir uyum içindeki koronun müziğinin eşliğinde yemeğinin tadını çıkardı.

Yalnızca karanlık çöktüğünde gelen ve şafak bile sökmeden giden, kaderindeki kocasını henüz bir kez olsun görememişti; buna rağmen aşk dolu sesi Psykhe'nin ona bağlanmasına yetmişti. Gitmemesi ve kendisini göstermesi için ona yalvarıyordu. Kocası buna razı olmamakla kalmamış, kendisini görmeye çalışmaması için bir de onu tembihlemişti. Ancak bunun için öne sürebildiği tek gerekçe, gizli kalmanın hoşuna gidiyor oluşuydu. Bir gün "Beni görmeyi neden böylesine çok istiyorsun ki?" diye sordu, "Yoksa her dileğini yerine getirmiş olmama rağmen, aşkımdan şüphen mi var? Kim bilir beni gördüğünde belki benden korkacak, belki de bana tapınacaksın, fakat ben sadece senin aşkını istiyorum. Bana bir tanrı olarak tapınmandansa, beni dengin olarak sevmeni istiyorum."

Kocasının söyledikleri Psykhe'nin merakını bir süreliğine yatıştırmıştı; yeni hayatı sürüp giderken o da çok mutluydu. Fakat zaman geçtikçe ailesini ve ablalarını kederleriyle baş başa bırakmış oluşunu ve güzel yaşamını onlarla paylaşamadığını düşünmeye başladı; bu fikir içini kemiriyordu, sonunda da bu görkemli saray onun için bir hapishaneye dönüştü. Bir gece kocası gelince ona sıkıntısını anlattı, gönülsüzce olsa da ablalarının Psykhe'yi ziyaret etmelerine müsaade edildi.

Psykhe Zephyros'u çağırdı ve ona kocasının emirlerini iletti, o da bunun üzerine ablalarını alarak Psykhe'nin dağın ardındaki vadisine getirdi. Kardeşler sarılıp

öpüştüler. "Gelin," dedi Psykhe, "evime buyurun, siz dinlenirken ben de size her ne dilerseniz ikram edeyim." Sonra ablalarının ellerinden tutup altın sarayına buyur etti. Banyo yapmaları, leziz yemeklerle ağırlanmaları ve sarayının türlü hazinelerini görebilmeleri için, ablalarını görünmez hizmetkârlarının ilgi ve alakasına teslim etti. Ancak bu semavi zevkler ve güzellikler ablalarının kalplerine kıskançlık tohumları ekti; çünkü küçük kız kardeşlerinin sahip olduğu servet ve ihtişam, onların sahip olduklarından çok daha üstündü.

Soruların ardı arkası kesilmiyordu, özellikle kocasının nasıl biri olduğunu soruyorlardı. Psykhe onun gündüzleri dağlarda avlanarak vakit geçiren çok güzel bir genç olduğunu söyledi. Bu cevapla yetinmeyen ablalar öyle çok üsteledi ki, sonunda Psykhe kocasını hiç görmediğini itiraf etti; bunun üzerine kızın yüreğine kuşku tohumları ekmeye başladılar. "Pythia kehanetinin senin için söylediğini unuttun mu?" dediler. "Senin kaderinde korkunç bir canavarla evlenmek vardı. Hem vadi halkı, kocanın çirkin bir yılan olduğunu; seni de bir süre lezzetli yemeklerle besledikten sonra yiyeceğini söylüyor. Tavsiyemize kulak ver, kocanın bulamayacağı bir yere bir kandille keskin bir bıçak gizle. O derin uykusuna daldıktan sonra, sessizce yataktan çık ve gizlediğin kandille bıçağı al. Söylentilerin doğru olup olmadığını kendi gözlerinle gör; eğer doğruysa da o canavarın kafasını hemen kes. Ancak böyle özgürlüğüne kavuşabilirsin."

Psykhe söylediklerine inanmamak için elinden geldiğince dirense de, ablaları içine bir kurt düşürmeyi başarmıştı. Onların ayrılmasının ardından bu şüpheye ve uzun zamandır duyduğu meraka daha fazla karşı koyamayacağını anladı. Bir kandille keskin bir bıçak alıp bunları bir kuytuya gizledi. Gece kocasının uykuya dalmasının ardından kalkarak kandilini ve bıçağı çıkardı. Fakat gördüğü korkunç bir canavar değil, tanrıların en güzeli ve en büyüleyicisiydi. Bembeyaz boynuna ve kırmızı yanaklarına altın bukleleri düşmüştü; omuzlarında ise ilkbahar çiçekleri kadar narin tüylerle kaplı olan, kardan da beyaz, pırıldayan iki kanat vardı. Psykhe yüzünü daha yakından görmek istediğinden kandili yaklaştırdı, ancak o anda omzuna kocasının kızgın bir yağ damlası damlattı. Tanrı gözlerini açıp bakışlarını kıza dikti. Psykhe korku içinde beklerken kocası tek kelime dahi etmeden beyaz kanatlarını açıp pencereden uçup gitti. Onu yakalamak için beyhude bir çabayla ardından atıldı, ancak pencereden atlar atlamaz yere düştü. Cupido yerde tozun toprağın içinde yatan karısına baktı, bir anlığına durdu ve, "Ah budala Psykhe," dedi, "aşkıma böyle mi karşılık verecektin? Annemin emirlerine karşı gelip seninle evlenmemin mükâfatı, beni bir canavar sanıp kafamı kesmeye kalkışmak mı olacaktı? Şimdi git, tavsiyelerini benim sözlerime tercih ettiğin ablalarına dön. Aşkta kuşkuya yer yoktur. Sana ayrılıktan başka bir ceza vermeyeceğim." Sözlerini bitirdikten sonra, ağlamaktan perişan düşmüş kızı yerde bırakarak uçup gitti.

Psykhe biraz kendini toparlayınca etrafına bakındı; saray da bahçeler de ortadan kaybolmuştu, çok geçmeden ablalarının oturduğu kentin yakınlarındaki bir arazide olduğunu fark etti. Yanlarına gitti ve görünürde üzülmüş gibi yapsalar da aslında içten içe sevinmekte olan ablalarına başından geçen talihsizlikleri anlattı. "Belki," diye geçirdiler akıllarından, "artık ikimizden birini seçer." Bu niyetle birbirlerinden habersiz, ertesi sabah erkenden kalkarak yola düştüler ve dağa tırmandılar. Zirveye ulaştıklarındaysa Zephyros'u çağırıp kendilerini efendisine götürmesini istediler, ancak üzerine sıçradıklarında Zephyros onları taşımadı ve her ikisi de sarp kayalıklardan yuvarlanıp parçalandı.

Psykhe ise gece gündüz, yemeden içmeden, hatta uyumadan kocasını bulmak için oradan oraya dolaşıyordu. Bir gün zirvesinde görkemli bir tapınak olan yüksek bir dağ gördü. "Belki aşkım, efendim orada oturuyordur," dedi iç çekerek ve dağa doğru yöneldi.

Çok geçmeden tapınağa ulaştı, içeri girince kimisinin başakları açılmış, kimisi demetlenmiş, kimisi de arpa başaklarıyla karışmış olan mısır yığınları gördü. Sanki günün sıcak ve bunaltıcı saatlerinde çalışamayacak kadar yorgun düşen çiftçiler gelişigüzel bırakıp gitmişler gibi, tırmıklar, oraklar ve diğer hasat aletleri ortalığa dağılmıştı.

Tanrılara bağlı olan Psykhe bu karmaşaya son vermek için, ortalıkta ne varsa hepsini türlerine göre ayırıp yerli yerine koyarak toparladı, tanrılara saygıda kusur etmemek gerektiğini düşünürdü, ancak gayretinin ve hürmetinin nedeni biraz da onların yardımını almaktı. Psykhe'nin bağlılıkla çalıştığını gören, tapınağın sahibi kutsal Ceres sonunda onunla konuşmaya başladı: "Ah Psykhe, sen merhametimizi hak ediyor olsan da ben bile seni Venus'un öfkesinden koruyamam. Ancak onun hiddetini nasıl yatıştırabileceğini sana öğretebilirim. Git ve hükümdarın Venus'a gönüllü olarak teslimiyet göster; ona kendini ancak mütevazılığınla ve itaatinle affettirebilirsin. Belki merhamet eder de yitirdiğin kocanı yeniden kazanabilirsin."

Psykhe Ceres'in buyruğu üzerine Venus'un tapınağına doğru yola koyuldu. Yol boyunca bir taraftan ona söyleyeceklerini kafasında toparlamaya çalışarak tanrıçanın öfkesini nasıl yatıştırabileceği üzerine düşünüyor, bir taraftan da gayretinin sonuçlarının ölümcül olabileceğini hissettiğinden korkuyordu.

Venus onu öfkeli bir yüz ifadesiyle karşıladı. "Kulların en saygısızı, en vefasızı," dedi, "demek nihayet bir efendin olduğunu hatırladın! Yoksa çok sevdiği karısı tarafından yaralanıp yataklara düşmüş olan hasta oğlumu mu ziyarete geldin? Öyle çirkin, öyle huysuzsun ki sevdiğini hak etmenin tek yolu çalışıp didinmek. Ev hanımlığını bir sınayalım bakalım." Sözlerini bitirdikten sonra Psykhe'nin tapınağın ambarına götürülmesini buyurdu, burası güvercinlerinin yemi olarak hazırlanmış buğday, arpa, darı, burçak, fasulye ve mercimekle tıka basa doluydu. Tanrıça,

"Tahıl tanelerinin hepsini birbirinden ayıracak, sonra her birini türlerine göre bohçalara koyacaksın. Akşam olmadan iş bitmiş olsun," dedi ve Psykhe'yi göreviyle baş başa bırakarak ayrıldı.

Psykhe, kendisinden istenen işin zorluğu karşısında afallamıştı, bu karmaşık yığınların altından nasıl kalkacağını düşünüyor, ancak parmağını dahi kıpırdatamıyordu.

Ambarda biçare otururken Cupido ona acıdı ve tarlalarda yaşayan minik karıncaları örgütledi. Bunun üzerine liderleri, peşine altı bacaklı tebaasını katarak ambara geldi, hep birlikte görülmemiş bir gayretle çalışarak ambarda ne varsa türlerine göre tek tek ayırdılar ve işlerini bitirdikleri an gözden kayboldular.

Alacakaranlık çökerken Venus tanrıların ziyafetinden döndü. Güzel kokular saçıyor, saçında güllerden bir taç taşıyordu. İşin bittiğini görünce, "Bunu sen yapmış olamazsın, hain! Ayartarak kendinle birlikte talihsizliğe sürüklediğin oğlumun işi bu," diye bağırdı ve akşam yemeği için önüne bir parça çavdar ekmeği atıp gitti.

Venus ertesi sabah Psykhe'yi huzuruna çağırttı ve ona şöyle buyurdu: "Az ötede, su kıyısında bir koruluk, korulukta da çobansız otlayan, altın postları parıldayan bir koyun sürüsü göreceksin. Git ve her birinin postundan bana kıymetli yünler toplayıp getir."

Psykhe itaat ederek ırmak kıyısına gitti, buyruğu yerine getirmek için elinden geleni yapmaya hazırdı. Fakat o anda ırmak tanrısı sazlıkların ahenkle salınıp mırıldanmalarını sağladı, Psykhe dikkatle dinleyince onları duydu: "Ağır bir sınavdan geçiriliyorsun genç kız. Ne o tehlikeli sulara gir, ne de karşı kıyıdaki korkunç koçlara yaklaş. Yükselmekte olan güneşin etkisi altında oldukları sürece, bu hayvanlar fanileri keskin boynuzlarıyla ve korkunç dişleriyle parçalamak için dayanılmaz bir öfkeyle yanıp tutuşurlar. Oraya ancak öğlen güneşi sürüyü gölgeliklere çektiğinde güvenle geçebilir, o zaman çalılıklara ve ağaçlara takılmış olduklarını göreceğin altın yünlerini kolaylıkla toplayabilirsin."

Psykhe kendisine yol gösteren merhametli ırmak tanrısının nasihatine uydu, böylece kucağı topladığı altın yünlerle dolu olarak dönüp Venus'un huzuruna çıktı. Lakin merhametsiz tanrıça onu takdir etmek yerine yine çıkıştı: "Bu görevi de kendi başına yerine getirmediğini gayet iyi biliyorum, işe yaramanı sağlayacak bir yeteneğin olduğu konusunda hâlâ kuşkuluyum. Bunu görmek için sana bir görev daha vereceğim. Bu kutuyu al, ölüler ülkesine git ve kutuyu Proserpina'ya verip ona şöyle söyle: 'Efendim Venus, ona güzelliğinizden bir parça göndermenizi istiyor, çünkü hasta oğluna bakarken kendisininkinden bir miktar yitirdi.' Bu akşam tanrı ve tanrıçaların arasına çıkmadan önce onu sürünmem lazım, bu nedenle acele et."

Kendi ayaklarıyla Erebos'a gitmeye mecbur olan Psykhe, artık sonunun yak-

laştığını anlayıp razı oldu. Kaçınılmaz olanı daha fazla ertelememeye karar verdi, en kısa ve çabuk yoldan hayaletler ülkesine varabilmek için kendisini aşağıya atacağı yüksek bir kule bulup tepesine çıktı. Fakat kuleden gelen bir ses ona şunları söyledi: "Zavallı, talihsiz kız, neden hayatına böylesine korkunç bir şekilde son vermek istiyorsun ki? Pek çok biçimde mucizevi destekler almışken, üstelik son bir tehlikeli görev kalmışken korkmak niye?" Daha sonra ses Pluton'un ülkesine kolayca ulaşmak için hangi mağaradan geçeceğini, yolda hangi tehlikelerden kaçınması gerektiğini, üç başlı köpek Kerberos'u nasıl atlatacağını ve son olarak Kayıkçı Kharon'u kendisini kara nehirden geçirip sonra geri getirmeye nasıl ikna edeceğini anlattı. Sonra şunları ekledi: "Proserpina içinde güzelliği olan kutuyu sana verdiğinde, sana düşen en önemli şey kutuyu asla açıp içine bakmamak ve tanrıçaların güzellik hazinelerini görmek için duyacağın merakı zapt etmektir."

Bu tavsiyelerden cesaret alan Psykhe kendisine söylenen her şeyi yerine getirdi ve büyük bir dikkatle aştığı tehlikelerin ardından Pluton'un sarayına sağ salim vardı. Proserpina'nın sarayına kabul edildiğinde; ona sunulan rahat koltuğu ve lezzetli ziyafeti reddedip sadece ekmekle yetindi ve sonunda Venus'un isteğini iletti. Çok geçmeden ağzı kapalı bir kutu içinde kıymetli emaneti kendisine teslim edildi. Görevini yerine getiren Psykhe oradan ayrıldı ve yeniden gün ışığına çıkmaktan memnun olarak dönüş yoluna koyuldu.

O ana dek tehlikeli görevinde oldukça başarılıydı, ancak yolda kutunun içinde ne olduğuna dair merakı giderek büyüdü. "Bu tanrısal güzelliğin taşıyıcısı, sevgili kocasına daha çekici görünmek için yanaklarına azıcık bundan sürse olmaz mı?" dedi kendi kendine ve sonunda yavaşça kutuyu açtı. Ancak kutuda güzellikle ilgili hiçbir şey bulamadı, ona emanet edilmiş olan, cehennemin ve Styks Nehri'nin kasvetli uykusundan başka bir şey değildi. Kutunun açılmasıyla artık özgür kalmış olan bu uyku tarafından ele geçirildi ve Psykhe yolun ortasına yığılarak hissiz, hareketsiz bir ölü uykusuna teslim oldu.

Bunlar olduğu esnada Cupido'nun yaraları da artık iyileşmişti ve sevgili Psykhe'sinin özlemine artık dayanamaz olmuştu. Her nasılsa açık bırakılmış olan daracık oda penceresinden dışarı uçup, Psykhe'yi uyuduğu yerde buldu. Karısının vücudundaki uykuyu çekip aldı ve yeniden kutunun içine kilitledi, sonra da oklarından biriyle hafifçe dokunarak Psykhe'yi uyandırdı. "Yine merakın yüzünden neredeyse ölecektin," dedi, "ancak şimdi kalkıp annemin sana verdiği görevi tamamlamalısın, gerisini ben hallederim."

Sözlerini tamamladıktan sonra, göğün en yüksek noktalarına ulaşan bir yıldırım kadar hızlı uçup Jupiter'in huzuruna çıktı ve ona yalvardı. Jupiter onu dikkatle dinledi. Daha sonra Venus'a bu iki âşığın ıstırabını öylesine içtenlikle anlattı ki, tanrıça sonunda evliliklerini onayladı. Rızasının ardından Jupiter Psykhe'ye gök

meclisine çağrıldığını iletmesi için Mercurius'u gönderdi. Psykhe geldiğinde Jupiter kıza bir kupa ambrosia uzattı ve ona, "Cupido'nun bağlandığı düğümü açamaması ve nikâhınızın sonsuza dek sürmesi için bunu iç ve ölümsüz ol Psykhe!" dedi.

Sonunda Psykhe ve Cupido kavuştular ve beraberliklerinden Haz isimli bir kızları oldu.

Cupido ile Psykhe'nin öyküsünün alegorik olduğu düşünülür. Grekçede Psykhe "kelebek" demektir; aynı zamanda "ruh" anlamına da gelir. Ruhun ölümsüzlüğünün; yerde sürünen alelade bir tırtılken, parlak bir günde kanat çırpmak ve ilkbaharın mis kokulu narin çiçeklerinden beslenmek için yattığı mezarını yırtarak muhteşem kanatlarını bir anda gözler önüne seren kelebek kadar güzel ve çarpıcı bir örneği daha yoktur. Psykhe öyküde yaşadığı ıstırap ve talihsizlikler sayesinde arınarak gerçek ve saf mutluluğun hazzına hazırlanan insan ruhudur.

Psykhe pek çok eserde, yukarıdaki alegorinin farklı sahnelerinde, Cupido'nun yanında kelebek kanatlı bir genç kız olarak betimlenir.

Milton, *Comus*'un son bölümünde Cupido ile Psykhe'nin öyküsünden bahseder:

Göklerin Cupido'su şanlı ve yetenekli oğul
Sevgili Psykhe'sini tutar kendinden geçerek,
Oradan oraya gezdikten sonra,
Tanrılar sonunda rıza gösterir,
Ve onu ebedi gelini yapar,
Onun güzel ve temiz karnından
İki mutlu ikiz doğar: Gençlik ve Neşe,
Jove'nin söz verdiği gibi.

Cupido ile Psykhe alegorisi T. K. Harvey'nin şu güzel dizelerinde de anlatılır:

Parlak masallar dokurlardı o kadim günlerde
Mantığın, hayalin renkli kanatlarını ödünç aldığı,
Berrak hakikat ırmağının altın kumlarda akarken,
Şarkılarda, yüce ve gizemli olanın
Ve onun görkemli öyküsünün anlatıldığı günlerde!
Seyyah ruhuna bir düş bahşedildi,
Evi sema olanı yeryüzünde bulmak için!
Sürükledi oradan oraya onu, Aşk'ın kulunu
Kalabalık şehirde, perili pınarın başında,

Loş mağaranın serenlerinin oymaları boyunca,
Çam tapınakların ortasında, mehtaplı tepede,
Sükunetin yıldızları dinlemeye oturduğu yerde;
Kumrunun kuluçkaya yattığı orman kuytusunda,
Renkli vadide, mis kokan havada,
Aşk'ın sesinin yankılarını duydu,
Her yerde onun ayak izlerini buldu.
Fakat bir daha karşılaşmadılar! Kuşkular ve korkular,
Dadanıp da yeryüzünü solduran hayaletler
Günah ve gözyaşının çocuğuna uğradıktan sonra,
Ta ki ölümsüz doğuşun bu parlak ruhu;
Hasret çeken yüreği ve yaşlı gözleri
Onu yalnızca göklerde aramayı öğrenene,
Ve bitap yüreğine kanatlar bahşedilene.
Sonunda gökte Aşk'ın melek gelini olana dek!

Cupido ile Psykhe'nin öyküsü ilk olarak ikinci yüzyıl yazarlarından Apuleius'un eserlerinde karşımıza çıkar. İşte Keats de *Ode to Psyche*'sinde bundan bahseder:

Ey son doğan, sen güzel hayal
Olympos'un yitik hiyerarşisinden uzakta
Phoibe'nin safir haleli yıldızından da güzel,
Göğün tutkulu ateşböceği Vesper'den bile,
Hepsinden güzelsin, sahip olmasan da
Çiçeklerle bezenmiş bir sunağa, bir tapınağa
Ya da gecenin geç saatlerine kadar
Tatlı tatlı mırıldanan bakire bir koroya
Bir sese, bir lavtaya, bir kavala
Ya da zincir askıda hoş kokulu bir buhurluğa
Bir mabede, bir koruluğa, bir kehanete
Rüya gören kâhinin solgun dudağındaki sıcaklığa.

Moore *Summer Fete*'de, karakterlerinden biri Psykhe olan bir maskeli balo betimler:

... Genç kahramanımız gizlememişti ışığını
Gecenin karanlık örtüsü altına,
İşte bak, yürüyor yeryüzünde Aşk'ın kendisi.

En kutsal yeminle Olympos'ta
Bağlandığı nikâhlı gelini
Şimdi kar beyazı yüzünü kaplamış olan
O parıltıyla ilan etti tüm fanilere,
O kelebek, o gizemli süs,
(Pek azı anlasa da) ruh demekti,
Çehresinde bembeyaz parıldayarak,
Anlatıyordu bu gece burada Psykhe olduğunu.

12

KADMOS VE MYRMİDON'LAR

Kadmos

Jupiter, boğa kılığına girerek Fenike Kralı Agenor'un kızı Europa'yı kaçırmıştı. Agenor oğluna kız kardeşini aramasını ve onu bulmadan geri dönmemesini buyurdu. Kadmos her yerde kız kardeşini arasa da bulamadı, fakat eli boş dönemeye cesaret edemediğinden, hangi ülkeye yerleşmesi gerektiğini öğrenmek için Apollon'un kehanetlerine başvurdu. Ona tarlada bir inek bulması, her nereye giderse onu izlemesi ve durduğu yerde Thebai isminde bir şehir kurması söylendi. Kadmos kehanetin bildirildiği Kastalia Mağarası'ndan henüz çıkmıştı ki bir ineğin ağır ağır yürüdüğünü gördü. Phoibos'a minnetle dua ederek ineği takip etmeye başladı. İnek Kephisos Kanalı'na ulaşana kadar yürüdü, sonra, sığ sularını geçerek Panope Ovası'na çıktı ve burada durdu. Burada geniş alnını kaldırdı ve böğürtüleri ortalığı inletti. Kadmos teşekkür ederek yere eğildi ve bu yabancı toprakları öptü, ardından başını kaldırıp etrafı çevreleyen dağları selamladı. Jupiter'e de adak sunmak istiyordu, onun şerefine toprağa dökülecek şarap için hizmetkârlarını saf su bulmak üzere yolladı. Yakınlardaki, balta dahi girmemiş eski bir koruluk, tam ortasında da etrafı sık çalılıklarla kaplanmış, alçak kavisli bir tavanı olan ve içinden gürül gürül berrak suların aktığı bir mağara vardı. Ancak mağarada başı ibikli, pulları altın gibi parıldayan bir yılan yaşardı. Gözleri ateş gibi parlar, bedeni zehriyle şişer, üç çatallı dilini titreterek üç sıralı dişini gösterirdi. Tyros'lular testilerini suya daldırdığında bu yılan sıçrayan suların sesini duyarak başını mağaradan dışarı uzattı ve korkutucu biçimde tısladı. Adamlar ellerinden testileri düşürdü; kanları çekilmiş gibi benizleri attı ve tir tir titremeye başladılar. Yılan pullu bedenini kıvı-

rarak döndürdü ve boyu koruluktaki en uzun ağaçları da aşacak kadar yükseldi. Korkudan donakalan Tyros'lular ne kaçabildi ne de savaşabildi, yılan bazılarını dişleriyle parçaladı, bazılarını boğdu, bazılarını da nefesiyle zehirledi.

Hizmetkârları öğlene kadar dönmeyince Kadmos başlarına bir şey geldiğini düşünerek onları aramaya gitti. Üzerinde bir aslan postu, bir elinde cirit, diğerinde kargı, göğsünde ise kendinden emin, cesur bir yürek taşıyordu. Koruluğa ulaştığında adamlarının cansız bedenlerini ve yılanın kanlı dişlerini görünce haykırdı: "Ah benim sadık dostlarım, ya intikamınızı alacak ya da sizinle ölümü paylaşacağım!" Yerden büyük bir kaya aldı ve tüm kuvvetiyle yılana fırlattı. Bir kalenin surlarını sarsabilecek bu darbe canavar üzerinde etki bile etmedi. Bunun üzerine Kadmos ciridini fırlattı, bu defa daha başarılıydı, silahı pullarını delip etine girmişti. Acıyla vahşileşen yılan kafasını çevirip yarasına baktı, ağzıyla ciridi çıkarmaya çalıştı, fakat öfkeyle kıvranırken ciridi kırdı. Ciridin etinde kalan parçası yüzünden fena halde acı çekiyordu. Hiddetinden boynu şişmiş, kanlı ağzı köpürmüş, burnundan zehirli dumanlar solumaya başlamıştı. Önce kendi çevresinde kıvrılarak döndü, ardından düşen bir ağaç gibi gürültüyle yere serildi. İleriye doğru devrilirken, ağzı açılmış yılanın karşısında elinde mızrakla duran Kadmos geriye sıçradı. Yılan düşerken son bir gayretle atılıp mızrağın ucunu koparmaya çalıştı, ancak Kadmos canavarı düşerken izledi ve başının bir ağaç gövdesine çarpmasını fırsat bilerek silahını fırlattı. Başarmıştı, mızrağı yılanın böğrüne saplandı, yılan can çekişirken ağırlığının etkisiyle çevresindeki ağaçlar bile eğildi.

Kadmos utkuyla durup, düşmanının devasa bedenini şaşkınlıkla izlerken bir ses duydu, sesin nereden geldiğini anlayamasa da, açık olarak duyabiliyordu. Ses ona yılanın dişlerini çıkarıp toprağa ekmesini buyurdu, Kadmos denileni yaptı. Yere küçük bir çukur açtı ve tohum olarak asker verecek olan dişleri ekti. İşini bitirir bitirmez toprak kıpırdamaya, toprağın üzerinde mızrak uçları belirmeye başladı. Sonra tepesinde tüyleriyle miğferleri, ardından silahlı omuzları, göğüsleri, kolları ve bacakları belirdi; çok geçmeden silahlı savaşçılar ortaya çıkmıştı. Kadmos karşısında yeni düşmanları olduğunu düşünerek savaşmak için gardını aldı, fakat içlerinden biri onu durdurarak, "Bu bizim iç savaşımız, sen karışma," dedi ve topraktan doğmuş kardeşlerinden birini bir kılıç darbesiyle devirdi, ancak hemen ardından bir diğerinin okuyla can verdi. Oku fırlatan asker ise bir dördüncüsü tarafından öldürüldü. Bu şekilde, sadece beş asker kalana kadar, birbirlerini öldürmeye devam ettiler. Sonunda biri silahını bıraktı ve, "Kardeşlerim, artık barış yapalım!" diye seslendi. Sonra bu beş savaşçı Kadmos'un Thebai ismini vereceği şehri kurması için ona katılıp yardım ettiler.

Kadmos Venus'un kızı Harmonia ile evlendi. Tanrılar nikâhlarını varlıklarıy-

la onurlandırmak için Olympos'tan indi, Vulcanus geline kendi işçiliği olan eşsiz parlaklıkta bir kolye hediye etti. Fakat yılan Mars için kutsal olduğundan ailenin çevresinde ölüm kol geziyordu. Kızları Semele ile İno, torunları Aktaion ile Pentheus can verdi, sonunda Kadmos ile Harmonia artık nefret ettikleri Thebai'yi terk ederek Enchelian'ların ülkesine gittiler, orada onurlandırıldılar ve halk Kadmos'u kralları yaptı. Fakat çocuklarının talihsizliklerini unutamadılar ve bir gün Kadmos dayanamayarak haykırdı: "Madem tanrılar için bir yılanın yaşamı bu kadar kıymetli, ben de yılan olmak istiyorum." Sözlerini tamamladıktan sonra çok geçmeden Kadmos bir yılana dönüşmeye başladı. Harmonia onu görünce tanrılara dua ederek aynı kaderi paylaşmak istediğini söyledi. İkisi de yılana dönüştüler. Böylece bir ormanda yaşamaya başladılar, kökenlerini hiç unutmadıklarından ne insanlardan kaçtılar ne de onlara zarar verdiler.

Fenikeliler tarafından bulunan alfabeyi Kadmos Yunanistan'a getirmiştir, Modern Yunanlara hitap ettiği şiirinde Byron bu konudan söyle bahseder:

Kadmos'un verdiği harflere sahipsiniz,
Sizce onlar bir köle için mi yaratıldı?

Havva'yı yoldan çıkaran yılanı anlatırken Milton klasik mitolojideki öyküleri şöyle anımsatır:

... görünüşü hoştu, sevimliydi
Bir yılanın olamayacağı kadar
Daha sevimliydi, ne Hermione ile Kadmos'u
İllyria'da değiştiren, ne de Epidauros'taki
O tanrıya benzerdi.

Son dizenin açıklaması için bkz. EPİDAUROS.

Myrmidon'lar

Myrmidon'lar Akhilleus'un Troya Savaşı'ndaki askerleriydi. Günümüzde bu kelime, siyasi liderlerin ateşli ve hararetli takipçileri anlamında da kullanılır. Diğer yandan Myrmidon'ların kökenleri gaddar ve kana susamış bir ırktan ziyade, barışsever ve çalışkan bir halktır.

Atina Kralı Kephalos, Girit Kralı Minos'la yaptığı savaşta eski dostu ve müttefiki olan Aiakos desteğini almak için Aigina Adası'na geldi. Burada nazikçe kar-

şılanmakla kalmayıp, aynı zamanda Aiakos "Hem kendime hem de sana gereken desteği sağlamaya yetecek kadar askerim var," yanıtı ile destek sözünü de aldı. Kephalos, "Buna çok memnun oldum," dedi, "ayrıca etrafta hemen hemen aynı yaşlarda bu kadar genç insan olmasına da şaşırdığımı itiraf etmeliyim. Ancak önceden tanıdığım hiç kimseyi göremedim. Neredeler?" Aiakos içini çekti ve üzüntülü bir sesle yanıtladı: "Ben de sana anlatmayı düşünüyordum zaten, madem öyle daha fazla geciktirmeyeyim. Bazen bedbaht başlangıçlardan mutlu neticeler doğabiliyor. Önceden tanıdıkların artık hayatta değil! Yazık ki, kocasının gözdelerinden birinin ismini taşıdığı için Juno buradan nefret ediyormuş, bu yüzden üzerimize bir veba salgını gönderdi ve halkım kırıldı. Önceleri anlayamadık, salgının doğal nedenlerden ortaya çıktığını sandık ve dolayısıyla doğal yöntemlerle onunla baş etmeye çalıştık. Fakat sonunda alt etmemizin mümkün olmadığı boyutlarda olduğunu kabullenmeye mecbur kaldık. Önceleri sanki gökler yeryüzünün üzerine çökmüş, yoğun bulutlarıyla sıcağı hapsetmiş gibiydi, dört ay boyunca öldürücü Güney rüzgârları hüküm sürdü, kuyuları ve tüm su kaynaklarını kuruttu; her yeri binlerce yılan istila etti, zehirlerini pınarlara bulaştırdılar. Salgın önce köpek, sığır, koyun, kuş gibi hayvanlar üzerinde etki gösterdi. Zavallı köylülerin öküzleri, tarlalarında tam işlerinin ortasında, arkalarında yarım kalan bir saban izi bırakarak çaresizce can verdi. Meleyen koyunların bedenleri kurudu, yünleri döküldü. Yarışlarda önde giden atlar rekabet etmeme yarışına girdiler, ahırlarında utanç ve acı içinde can verdiler. Yabandomuzları öfkeyi, geyikler hızı unuttu. Ayılar saldıracak sürü bulamadılar. Her şey durgunlaştı, yollarda, tarlalarda, ormanda cesetler birikmeye, hava ölülerin zehriyle dolmaya başladı. İnanılmaz olsa da ne köpekler, ne kuşlar, ne de açlıktan ölmek üzere olan kurtlar bu leşlerin yanına bile yaklaşmadı. Çürüyen cesetlerle hastalık daha da yayıldı, önce köylüleri, sonra da şehir halkını istila etti. Yüzleri ateşler bastı, ciğerler havayı soluyamaz oldu, hava alma çabasıyla açılan kuru ağızların içinde, damarları kabararak diller şişti. İnsanlar giysilerinin ve yataklarının ısısına dahi katlanamadığından taşların üstünde yatar oldular. Ancak yattıkları yerler ısındı, taşlarla da serinleyemediler. Salgın onlara da bulaştığından hekimlerin de ellerinden hiçbir şey gelmedi, bu yüzden ilk kurbanlar en vefakârlar oldu. Sonunda umutlar yitirildi ve insanlar bu hastalıktan tek kurtuluşun ölüm olduğuna inandılar. Halk çaresizlik yüzünden artık hiçbir şeyi umursamıyordu. Tüm sınırları hiçe sayarak, zehirli su kaynaklarına akın ederek, bitmez tükenmez susuzluklarıyla kana kana içtiler. Suyun yanından ayrılmaya dahi takati kalmayan birçoğu suyun içine düşüp öldü. Kalanlar ise bunu bile umursamayarak içmeye devam etti. Hasta yatmaktan öylesine bunalmışlardı ki, ayakta duramayacak halde olmalarına rağmen sürünerek yataklarından çıktılar. Sonra arkadaşlarından ve yakınlarından nefret etmeye başladılar, hastalıklarının sebebini biliyor olsalar da suçu yaşadıkları yerlere atarak evlerini terk ettiler. Kimileri yollarda dayanabildik-

leri kadar sendeleyerek yürümeye çalıştı, kimileri ise yere yığılıp etrafa son bir kez baktıktan sonra gözlerini ölüme yumdu.

"Bu gördüklerime yüreğim artık dayanmıyordu, ne yapmam gerektiğini de bilemiyordum. Elimden sadece hayattan nefret etmek ve ölmekte olan halkımla birlikte olmayı istemek geliyordu. İnsanlar, olgunlaşıp dalından düşen elmalar ve fırtına yüzünden kopan meşe palamutları gibi yollarda sere serpe yatıyordu. Şu tepede Jupiter'in tapınağı vardır, orada nice eşler, babalar, evlatlar dua edip yakarırken can verdi. Kurban olarak sunulacak olanlar, daha rahipler hazırlıklarını yaparken hastalıktan can verdiler. Sonunda kutsal olana duyulan saygı yitirildi. Cesetler gömülmeden atıldı, naaşları yakacak odun öylesine kıttı ki, insanlar odun için birbirleriyle kavgaya tutuştu. Sonunda geride yas tutacak kimse kalmadı; evlatlar, eşler, ihtiyarlar ve gençler, ölülerinin yasını tutamadan can verdi.

"Sunağın başında, gözlerimi kaldırıp, 'Ah Jupiter!' dedim, 'Eğer gerçekten babamsan ve evlatlarından utanmıyorsan, ya halkımı bana bağışla ya da beni de al!' Duamı bitirir bitirmez gök gürleyince, 'Bunu bir işaret olarak kabul ediyorum,' dedim, 'yoksa bu bana gönderilen bir lütuf mu?' diye haykırdım. Tam da bulunduğum yerde Jupiter'e adanmış, geniş dalları olan bir meşe ağacı vardı. Gövdesinde, ağızlarındaki minik tohumları peşi sıra oluşturdukları bir hat boyunca taşımakta olan bir karınca sürüsü fark ettim. Onları hayranlıkla izlerken, 'Babamız, bana yeniden bunlar kadar çok insan ver, ıssız şehrimi yeniden doldur,' diye yakardım. Rüzgâr olmamasına rağmen ağaç sallanıp hışırdamaya başladı. Zangır zangır titriyordum, kapaklanıp yeri ve ağacı öptüm. Umutlandığımı kendime bile itiraf edemesem de, bu olmuştu. Gece olduğunda hâlâ tapınaktaydım, uyku kaygıya tutsak bedenimi ele geçirdi. Rüyamda sayısız dalları hareket eden yaratıklarla kaplanmış bir halde bu ağacı gördüm. Üzerindeki tohum taşıyan çalışkan hayvanları yere dökme gayretiyle ağacı silkeliyordum, düşenler yavaşça büyüyüp insana dönüştü, renkleri değişti, fazladan bacakları yok oldu ve sonunda insan görünümüne büründüler. O anda uyandım, önce hem gerçekte bana güzel bir şeyler vermeyen, hem de böylesine tatlı bir rüyadan beni uyandıran tanrılara yakındım. Ancak kulağıma tuhaf sesler gelmeye başladı, hâlâ rüyada olduğumu düşünüyordum ki oğlum Telamon tapınağın kapılarını ardına kadar açarak, çığlıklarla içeri girdi: 'Baba, gelip de bak, umduğundan fazlasını göreceksin!' Dışarı çıktım ve rüyamdaki gibi bir sürü adam gördüm. Sanki önümdeki bir geçit töreniydi. Ben onları büyük şaşkınlık ve mutlulukla izlerken, onlar bana yaklaşıp önümde diz çöktü ve krallarını selamladılar. Dileğim kabul edilmişti. Hemen ıssız şehri ve sahipsiz tarlaları bu yeni nesle bölüştürdüm. Onlara, dönüştükleri karıncalardan[1] esinlenerek Myrmidon'lar ismi-

1 Karıncanın Grekçedeki karşılığı *myrmex*'tir. (çev.)

ni verdim. Onları sen de gördün; tabiatlarında eski biçimlerini andıracak özellikler görebilirsin. Çalışkan ve gayretliler, kazanmaya istekliler ve kazandıklarına da sahip çıkıyorlar. Onlardan seçeceklerinle kendi ordunu oluşturabilirsin. Gençlikleri ve cesaretleri sayesinde savaşta arkanda olacaklardır."

Veba ile ilgili bu hikâyeyi Ovidius, Yunan tarihçi Thukydides'in Atina'daki veba salgınını anlatan hikâyesinden kopyalamıştır. Tarihçi ise satırlarını gerçek hayattan almıştır. Çağından bu yana pek çok şair ve yazar da benzer bir sahneyi betimlemek istediklerinde onun anlatısından alıntı yaparlar.

13

NYSOS VE SKYLLA – EKHO VE NARKİSSOS – KLYTİE – HERO VE LEANDROS

Nysos ve Skylla

Girit Kralı Minos, Megara'ya savaş açtı. Nysos Megara kralı, Skylla da onun kızıydı. Kuşatmanın altıncı ayında şehir hâlâ direniyordu, çünkü kader, Kral Nysos'un başında pırıl pırıl parlayan mor saç lülesi yerinde kaldığı sürece şehrin düşmeyeceğini söylemişti. Surların üzerindeki kuleden Minos ve ordusunun kamp kurduğu ova görülebilirdi. Skylla bu kuleye çıkıp düşman ordusunun çadırlarını izlerdi. Kuşatma o denli uzamıştı ki, Skylla artık liderlerini ayırt edebiliyor, özellikle de Minos onda hayranlık uyandırıyordu. Miğferini giyişindeki, zırhını kuşanmasındaki zarif tavrına hayrandı, ciridini fırlattığında gücü ve yeteneği açığa çıkıyor, yayını Apollon'dan bile incelikle kullanıyordu. Miğferini çıkartıp mor kaftanını giydiğinde, hele ağzından köpükler saçan atının süslü eğerine binip de hayvanı dizginlediğinde, Nysos'un kızı kendini büsbütün kaybediyor, neredeyse hayranlığından çılgına dönüyordu. Kuşandığı silahı, tuttuğu dizginleri bile kıskanır olmuştu. Sanki mümkünmüş gibi, kendini kuleden aşağıya atmak, düşman askerlerinin arasından ona koşmak, hatta Sırf Minos'u hoşnut etmek için kapıları açmak ya da onun isteyebileceği herhangi bir şeyi yapmak için dayanılmaz bir arzu duyuyordu. Kulede otururken kendi kendine şunları söyledi: "Bu savaş yüzünden sevinmeli mi yoksa üzülmeli mi? Onun düşmanımız olmasına üzülüyorum, ancak savaş sayesinde onu görebildiğim için mutluyum. Belki de barışa razı olup beni tutsağı olarak alır. Buradan uçarak kampının ortasına konsam ve onun merhametine sığındığımızı söylesem ne olur? Ama

o zaman babama ihanet etmiş olurum! Hayır, bunu yapmaktansa Minos'u bir daha hiç görmemeye razıyım. Fakat fatih cömert ve merhametliyse, bazen bir şehir için fethedilmek en iyisidir. Muhakkak Minos'un da haklı sebepleri vardır, muhtemelen şehri de ele geçirecekler. Madem yenileceğiz, o halde neden kapıları savaşın açmasını beklemektense, bırakalım aşk açmasın? Bu katliama daha fazla izin vermemeliyim. Ya Minos yaralanır veya öldürülürse? Kuşkusuz buna kimse cesaret edemez, fakat ya biri onu tanımaz da kazara öldürürse? Evet, gidip ona teslim olacağım, ülkem çeyizim olacak ve savaş böylece bitecek. Fakat bunu nasıl başarabilirim? Kapılarda nöbetçiler var, hem tüm anahtarlar da babamda. Aslında şu an önümdeki tek engel de babam. Ah, tanrılar onu buradan alsanız ya? Peki, bunu tanrılardan istemeye ne gerek var ki? Âşık bir kadın, sevgilisi ile arasında her ne engel varsa onu bizzat yolundan kaldırmaz mı? Acaba başka bir kadın benim kadar cesur olabilir mi? Gerekirse amacıma ulaşmak için ateş ve kılıçla savaşırım. Fakat ne ateşe de kılıca gerek var. Bana tek gereken babamın mor lülesi, o şu an benim için altından da kıymetli, beni dilediğim her şeye o kavuşturacak!"

Kafasında bu düşünceler dönerken, gece çöktü ve tüm saray uykuya daldı. Skylla babasının odasına gidip ölümcül lüleyi kesti. Sonra şehirden ayrılıp düşman ordusunun kampına ulaştı ve askerlere onu krallarına götürmelerini söyledi. Kralın huzuruna çıkınca: "Ben Nysos'un kızı Skylla, size ülkemi ve babamın sarayını teslim ediyorum. Karşılığında bir mükâfat istemiyorum, tek arzum sizsiniz; bunu bana size olan aşkım yaptırdı. Bakın, işte mor lüle, bununla babamı ve krallığını sizin ellerinize teslim ediyorum." Ölümcül ganimeti tutan elini uzattı, fakat kral Minos uzanan avucu kapatıp içindekine dokunmayı reddetti. "Tanrılar, bu rezil kadını yok edin!" diye öfkeyle bağırdı. "Sen çağımızın yüz karasısın, ne yerde ne de gökte sana huzur yok! Jove'nin beşiğinin, ülkem Girit'in böylesi bir hainle kirlenmesine hiç izin verir miyim?" Sözlerini bitirdikten sonra, kuşatılan şehre adil şartlar sunulmasını ve filoların adadan ayrılmasını emretti.

Skylla deliye döndü. "Seni nankör!" diye bağırdı, "Demek kendi elleriyle atasını ve ülkesini kurban ederek sana zaferi sunan kadını bırakıyorsun! Suçlu olduğumu ve ölümü hak ettiğimi kabul ediyorum, ancak bu senin elinden olmayacak!" Filolar sahilden ayrılırlarken kendisini suya attı, Minos'un gemisinin dümenine tutundu ve gemide istenmeyen bir yolcu gibi gemiyle beraber ilerledi. Fakat, gerçekte biçim değiştirmiş babası olan bir deniz kartalı gökyüzünde süzülürken onu görerek dalışa geçti, pençeleriyle ve gagasıyla kıza saldırdı. Skylla dehşete kapılarak dümeni bırakmak zorunda kaldı. Tam da batıp boğulacakken, merhametli bir tanrı onu kurtararak kuşa dönüştürdü. Deniz kartalı hâlâ bu eski husumeti sürdürür. Yükseklerde uçarken birden, bu eski ihanetin intikamını almak için bu kuşun üzerine gaga ve pençeleriyle atıldığını hâlâ görebilirsiniz.

Ekho ve Narkissos

Ekho ormanlara ve tepelere düşkün olan, ormanda avlanmaya bayılan güzel bir nemfti. Diana'nın gözdelerindendi ve avda ona katılırdı. Fakat Ekho'nun da bir kusuru vardı; konuşmayı öyle çok severdi ki, ister sohbet ister tartışma esnasında olsun, mutlaka son sözü kendisi söylemek isterdi. Juno bir gün yine şüphelenerek, nemflerle eğlenmekte olan kocasını aramaya çıktı. Ekho tanrıçayı lafa tutarak oyaladı; böylece nemfler kaçmak için zaman kazandı. Juno bunu anlayınca Ekho'yu cezalandırarak şöyle söyledi: "Beni aldatan o dilini bundan sonra can attığın gibi sadece karşılık vermek için kullanabileceksin. Son sözü söyleyen yine de sen olacaksın, lakin ilk söz için gücün olmayacak!"

Bir gün güzel nemf, dağlarda av sürmekte olan genç ve yakışıklı Narkissos'u gördü ve ilk görüşte ona âşık olup genci takip etmeye başladı. Ona tatlı sözler söyleyerek onu konuşturabilmeye can atmasına rağmen konuşmaya gücü yetmediğinden, sabırsızca önce onun konuşmasını bekledi. Genç adam bir gün arkadaşlarından ayrı düştü ve seslendi: "Kim var burada?" Ekho hemen yanıtladı: "Burada." Narkissos etrafına bakındı ancak kimseyi göremedi, yeniden seslendi: "Gel!" Ekho yanıtladı: "Gel!" Narkissos kimseyi göremeyince yeniden seslendi: "Neden yaklaşmıyorsun?" Ekho aynı soruyla yanıtladı. Genç adam, "Haydi, gel de buluşalım," dedi. Genç kız aynı kelimelerle tüm kalbiyle cevap verdi ve onu görmek ve boynuna dolanmak için atıldı. Ancak Narkissos geri çekilerek bağırdı: "Çek ellerini! Bana sarılmandansa ölürüm daha iyi!" diye tepki verdi. "İyi!" dedi Ekho çaresizce. Adam arkasını dönüp gitti; Ekho ise utancından ormanın derinliklerine kaçtı. O günden sonra Ekho uçurumlarda ve mağaralarda yaşadı. Istırabı yüzünden görünüşü değişmeye başladı, sonunda eti büzüldü, kalan kemikleri de kayalara dönüştü ve ondan geriye sadece sesi kaldı. O günden beri, her kim seslenirse cevap vermeye hazırdır ve eski alışkanlığını sürdürerek her zaman son sözü o söyler.

Bu, Narkissos'un zalimliğinin tek örneği değildi. Diğer nemfleri de tıpkı Ekho'ya yapığı gibi kendinden uzaklaştırmıştı. Bir gün çaresizce onun dikkatini çekmeye çalışan bir genç kız sonunda onun da bir gün kendisi gibi âşık olup karşılık bulamaması için tanrılara yalvarmıştı. İntikam tanrıçası bu duayı duymuş ve kabul etmişti.

Çobanların sürülerini getirmediği, keçilerin uğramadığı, orman sakinlerinin kullanmadığı ve gümüş gibi berrak sularına yaprak dahi düşmeyen, etrafı yemyeşil otlarla kaplı, kayaların gölgesinde gizlenen bir pınar vardı. Bir gün gencin yolu avdan dönerken buraya düştü, çok yorgundu, susamıştı. Pınarın berrak sularından içmek için eğildiğinde yüzeyinde kendi yansımasını gördü, ancak gördüğünün suyun içinde yaşayan güzel bir peri olduğunu düşündü. Onun parlak gözlerine, Bacc-

hus ya da Apollon'unkilere benzeyen buklelerine, yuvarlak yanaklarına, fildişine benzeyen boyuna, hafifçe aralanmış dudaklarına ve sağlık, zindelik taşan bedenine hayranlıkla baktı. Kendisine âşık olmuştu. Yaklaşıp onu öpmek, bu muhteşem varlığa sarılmak istedi, kollarını suya daldırdı, o anda görüntü kayboldu, ancak bir an sonra tüm cazibesiyle yeniden belirdi. Pınarın kıyısından kalkamıyor, gözlerini kendi görüntüsünden alamıyordu. Artık ne dinleniyor, ne yemek yiyordu, sürekli onu düşünür olmuştu. Bir gün pınarın perisi sandığı bu varlıkla konuştu: "Neden benden kaçıyorsun güzel varlık? Yüzüm seni tiksindiriyor olamaz, bütün nemfler bana âşıktır. Aslında sen de beni umursamıyor değilsin sanki, ben kollarımı uzatınca sen de uzatıyor, güldüğümde gülüyor, seni çağırdığımda sen de aynını yapıyorsun. O anda gözyaşları suya düştü ve görüntü bir anda dağıldı, bunu görünce haykırdı: "Yalvarırım gitme! Madem dokunamıyorum, hiç değilse izin ver de seni seyredeyim." Böyle yalvarıp yakardıkça ateşini körükledi, yavaş yavaş benzi solmaya başladı, zindeliğini ve Ekho'yu kendisine âşık eden güzelliğini büsbütün yitirdi. Ekho hâlâ onun yanındaydı, ancak bir gün Narkissos "Yazık!" diye haykırınca Ekho da ona aynı şekilde karşılık verdi. Sonunda Narkissos aşkından eriyip tükendi ve öldü. Ruhu Styks Nehri'nden geçerken hâlâ sudaki yansımasını görebilmek umuduyla sandaldan eğilip bakıyordu. Nemfler, özellikle de su nemfleri onun ardından yas tuttu ve ağıtlar yaktı. Göğüslerini dövdüklerinde Ekho da kendi göğsünü dövüyordu. Cenazesinin yakılması için bir tören hazırladılar, ancak kimse cesedi bulamadı, sadece öldüğü yerde Narkissos'un adını taşıyan ve onun anısını yaşatacak olan, mor çiçekleri beyaz yapraklarla çevrelenmiş, güzel bir çiçek buldular.

Milton, *Comus*'ta, ormanda kardeşlerini ararken onların dikkatini çekebilmek için şarkı söyleyen Leydi'nin şarkısında, Ekho ve Narkissos'un hikâyesine gönderme yapar:

Tatlı Ekho, güzeller güzeli nemf
Ağırkanlı Menderes'in kıyı çayırlarında
Morlarla nakışlanmış vadisinde,
Hayali kabuğuna gizlenip yaşayan güzel
Orada her gece aşk acısı çeken bülbül.
Kederle sana yaslı şarkısını söyler
Narkissos'una benzeyen o tatlı çiftin
Yerlerini bana söylemez misin?
Ah, şayet onları sakladıysan
Çiçekli bir mağaraya, yine de
Ne olur söyle bana neredeler

Tatlı kraliçe, kürenin kızı
Anlat ki dönüşebilsin göklere,
Cennetin ezgilerine yankılanan bir letafet bahşet.

Milton satırlarında Narkissos'un hikâyesini örnek alarak, Havva'nın pınarda kendi yansımasını ilk görüşünü betimlemiştir:

Hatırlıyorum o gün nasıl da dinlenmiş hissetmiştim
Çiçeklerin gölgesi altında uyandığımda,
Nerede ve kim olduğumu, buraya nereden
Ve nasıl getirildiğimi merak ediyordum,
Bir mağaradan şırıldayarak akıp
Bir düzlüğe yayılan ve orada
Göklerin enginliği kadar saf ve hareketsiz
Öylece duran suya uzak değildim.
Hiç düşünmeden kalkmak istedim
Bana başka bir gökyüzü gibi görünmüş
O berrak ve pürüzsüz göle bakmak için
Eğildiğimde suyun ışıltısında, tam karşımda,
Bir şekil beliriverdi, o da benim için eğilmişti
Çekildim; o da çekildi, fakat çok geçmeden
Yeniden görmek istedim, o da istedi, eğildi,
Bana anlayış ve aşkla bakarak karşılık verdi.
Beyhude bir tutkuyla ona hasret bakışlarım
Kilitlendi onunkilere ta ki o ses
Beni uyarana dek "Orada gördüğün,
O güzel yaratık, o sensin".
—*Yitik Cennet*, IV. Kitap

Şairlerin çağ masallarından Narkissos kadar sıkça alıntı yaptığı başka bir karakter daha yoktur. Aşağıda öyküyü iki farklı biçimde ele alan, ilki Goldsmith'e ait olan iki epigram bulunmaktadır:

YILDIRIMDAN KÖR OLAN GÜZEL BİR GENÇ ÜZERİNE
Şüphesiz Tanrı'nın takdiri,
Nefretten ziyade merhametti,
Cupido gibi kör oluşu aslında onu,
Narkissos'un kaderinden kurtarmak içindi.

Diğer örneğimiz ise Cowper'den:

ÇİRKİN BİR ARKADAŞ ÜZERİNE
Uzak dur dostum billur sulardan, derelerden
Kendini sakın korkunç kancaya benzeyen
O burnunu görme fırsatından
Yoksa Narkissos gibi olur sonun
O nasıl hayran olduysa kendine,
Sen de öyle iğrenirsin kendinden.

Klytie

Klytie Apollon'a karşılıksız bir aşkla tutulmuş olan bir su nemfiydi. Bütün gün soğuk taşların üzerinde, dağınık bukleleri omuzlarından dökülerek oturuyor, aşkından eriyip tükeniyordu. Dokuz gün boyunca ne yedi ne de içti. Gözyaşları ve soğuk çiyler onun tek yemeğiydi. Gün doğarken bakışlarını güneşe çevirir, her zamanki yolunda ilerlerken güneşi izler, gözü başka bir şey görmezdi. Yüzünü yalnızca güneşe çevirirdi. Söylenildiğine göre sonunda bacakları toprağa kök saldı, yüzü gün boyunca güneşe dönerek onu izleyen bir çiçek oldu[1], ancak dönüştüğü nemfin aşkını hep içinde sakladı.

Hood, *Flowers*'ta Klytie'den şöyle bahseder:

Başını güneşle çeviren
Çılgın Klytie değil istediğim;
Bir saray kraliçesidir lale
Bu yüzden sakınırım ondan;
Çuhaçiçeği bir taşra kızı,
Menekşe ise bir rahibe,
Ben hepsinin kraliçesi
Narin gülün peşindeyim.

Günebakan çiçeği sıklıkla sebatın simgesi olarak görülür. Bu nedenle Moore da ondan şöyle bahseder:

1 Günebakan.

Gerçekten sevmiş bir kalp asla unutmaz,
Ancak gerçekten sevdiğinde;
Battığında günebakanın tanrısına yönelip,
Doğarken aynı şekilde ona dönmesi gibi.

Hero ve Leandros

Leandros, Asya ile Avrupa'yı ayıran boğazın Asya tarafındaki Abydos adlı şehirde yaşayan genç bir delikanlıydı. Boğazın diğer tarafındaki Sestos kentinde ise Venus'un rahibelerinden Hero adında bir genç kız yaşardı. Leandros bu kıza âşık olmuştu. Onunla vakit geçirebilmek için de geceleri, kız ona çıktığı bir kuleden ışıkla yol gösterirken, yüzerek boğazı geçerdi. Fakat yine böyle bir gece fırtına çıktı, deniz dalgalarla kabardı ve Leandros karşıya geçemeyerek boğuldu ve dalgalar gencin cesedini Avrupa kıyısına vurunca, Hero sevgilisinin öldüğünü anladı. Istırabından perişan olan genç kız kuleden kendini denize atarak can yerdi.

Aşağıdaki sone Keats'e aittir:

LEANDROS'UN BİR RESMİ ÜZERİNE
Tatlı genç kızlar, hepiniz ciddiyetle buraya gelin,
Başınız önde, beyaz gözkapaklarınıza düşen
Perçeme gizleyin ıslah olmuş o ışığı
Birleştirin narin ellerinizi uysalca,
Göremeyeceğiniz kadar hassaslarmışçasına,
Parıldayan güzelliğinizin bir kurbanı el değmemişliğiniz,
Onun genç ruhunun gecesinde batıyor,
Sersemlemiş batıyor kasvetli denizin ortasında
Ölüme direnmek için çabalayan genç Leandros,
Bayılmak üzereyken, yorgun dudaklarını uzatıyor
Kahramanın yanakları için, onun gülümseyişine karşılık.
Ne korkunç bir rüya! Bakın nasıl da batıyor.
Ölü gibi ağır, bir an için omuzları parıldıyor;
Lakin artık gitti, bu kabarcıklarsa onun şehvetli nefesi'

Leandros'un Çanakkale Boğazı'nı[1] yüzerek geçişi, başarılması imkânsız gö-

1 Hellespontos (çev.)

ründüğü için bir efsane olarak kabul edilirdi. Ancak Lord Byron'un bizzat kendisi bunun mümkün olduğunu ispatlamıştır. *Bride of Abydos*'ta şöyle söyler:

Bu devinen dalgayı yüzen bu kollar.

Boğazın en dar yerinin genişliği 1,6 km kadardır, ancak Marmara Denizi'nden Ege Denizi'ne doğru sürekli bir akıntı vardır. Byron'dan sonra bunu başka kişiler başarmış olsa da, boğazı yüzerek aşmak hâlâ buna cesaret edip başaranlara, yüzme becerisi ve güç bakımından büyük ve kalıcı bir ün kazandırmaktadır.

Aynı şiirin ikinci kıtasının başında Byron bu öyküden bahseder:

Helle'nin dalgalarında rüzgâr yüksekten eser,
En fırtınalı gecedeki denizler misali,
Onu gönderen Aşk kurtarmayı unuttu
Sestos'un kızının genç ve güzel
Cesur ve yalnız olan umudunu
Gökyüzünde bir başınaydı
Kulenin meşalesi yükselirken,
Yaklaşan fırtınaya ve köpüren sulara rağmen
Çığlık çığlığa martılar ona dön dese de;
Yukarıda bulutlar, aşağıda dalgalar,
Gitmemesi için işaretler gönderse de,
Sonunu gösteren manzarayı ve sesleri
O ne duyabildi ne de görebildi.
Yalnızca gökyüzündeki tek yıldızı
Aşkın ışığını görüyordu gözleri
Bir de sadece Hero'nun şarkısını işitmişti
"Ey dalgalar, ayırmayın artık âşıkları",
Bu hikâye eski ancak bu aşk yeni
Genç kalpleri cesaretlendirip kanıtlar belki hakikati.

14

MİNERVA VE NİOBE

Minerva

Jupiter'in kızı Minerva bilgelik tanrıçasıydı. Babası Jupiter'in zihninden yetişkin, silahlı ve zırhlı olarak doğduğu söylenir. Ziraat ve denizcilik gibi yararlı konularda erkeklere, iplikçilik, dokumacılık ve nakış gibi süs sanatlarında ise kadınlara yol gösterirdi. Aynı zamanda savaş tanrıçasıydı, ancak savunma amacıyla yapılan savaşları yönetirdi; Mars'ın şiddete ve kan dökmeye duyduğu vahşi tutkudan o hiç hoşlanmazdı. Atina onun seçilmiş şehriydi, onu çok isteyen Neptunus ile bir müsabakada yarışması sonucu ona kendi şehri mükâfat olarak verildi. Efsaneye göre, Minerva ile Neptunus ilk Atina kralı Kekrops'un hükümdarlığı sırasında, şehrin sahibi olmak için birbiriyle yarışa girmişti. Tanrılar, fanilere en faydalı armağanı verenin kentin tanrısı olacağını ilan etti, bunun üzerine Neptunus insanoğluna atı, Minerva ise zeytin ağacını hediye etti. Tanrılar bu hediyelerden en faydalı olanın zeytin ağacı olduğuna karar verdi ve sonunda şehri tanrıça Minerva kazandı, şehir Minerva'nın Grekçedeki karşılığı olan Athena'dan ismini aldı.

Başka bir müsabakada ise Arakhne isminde bir fani Minerva'nın karşısına çıkmaya cesaret etmişti. Dokumacılık ve nakışta öylesine marifetliydi ki nemfler bile ormanlarını ve pınarlarını bırakıp onun yanına gelir, onun elişlerine bakarlardı. Sadece ortaya çıkardığı işler değil; nakış ve dokuma yapma tarzı da çok güzeldi. Onun ham yünleri alıp yumak haline getirişini, parmaklarıyla ayırıp bir bulut kadar hafif ve yumuşak olana dek onları tarayışını, marifetli dokunuşlarla iğini çevirişini, dokuma örüşünü veya dokuması bitince onu iğne ile süsleyişini görenler bunları Minerva'dan öğrendiğini sanırdı. Fakat o marifetini kimseden öğrenmediğini, hiç kimsenin, hatta bir tanrıçanın bile öğrencisi olma fikrine tahammül edemediğini söylerdi. Bir gün, "O zaman Minerva gelip maharetlerini benimkilerle yarıştırsın, yenilirsem cezama razıyım," dedi. Minerva duyduklarından hiç hoşnut olmamıştı. Bunun üzerine yaşlı bir kadın kılığına girdi ve Arakhne'ye giderek ona içtenlikle nasihat etti. Önce, "Tecrübelerime dayanarak konuşuyorum, öğütlerimi hor görme. Fanilere istediğin kadar meydan oku, fakat sakın ola bir tanrıçayla rekabet etmeye kalkma. Hatta söylediklerin için ondan af dilersen seni affedecektir, Minerva çok merhametlidir," dedi. Arakhne eğirme işine ara verdi ve dönüp kadına öfkeyle baktı. "Nasihatlerini kendi kızlarına ve hizmetçilerine sakla. Ben sözümün arkasındayım ve ne yaptığımın farkındayım. Tanrıçadan da korkmuyo-

rum, eğer cesareti varsa gelip benimle yarışır." Minerva bunun üzerine, "O zaman gelsin," dedi ve girdiği kılıktan çıkıp gerçek görünümüne büründü. Nemfler hemen eğilip tanrıçayı saygıyla selamladılar, onları izleyen kim varsa hürmetle eğildi. Bir tek Arakhne korkmuyor görünüyordu. Ancak yüzünü allar basmıştı, sonra sapsarı kesildi. Fakat tüm kaderini sahip olduğu marifetinden gelen aptalca kibrine kurban ederek kararından dönmedi. Minerva o andan sonra onu ne başına gelebilecekleri söyleyerek uyardı, ne de başka bir nasihat verdi. Müsabaka başladı. Her ikisi de yerlerini aldı ve ipi dokuma teline geçirdiler, mekik ipliklerin arasında ileri geri hareket etmeye, ince dişli taraklar kumaş atkısına vurmaya, kumaşlar sıklaşmaya başladı. Marifetli eller hızla hareket ediyor, yarışmanın heyecanı onların yeteneklerini bile gölgede bırakıyordu. Tyros boyalı yünler zıt renklerle karıştırılıyor, diğer renklerle öyle ustaca gölgelendiriliyordu ki, gözler bu birleşimi dahi yakalayamıyordu. Tıpkı ışınların yağmur damlalarından yansımasıyla rengârenk göğe uzanan gökkuşağı gibi[1], tüm renkler birbiri içine kaynaşarak aynı oluyor, fakat bu noktaların ilerisinde renkler farklılaşıyordu.

Minerva Neptunus'la müsabakasından bir sahneyi dokumuştu, göklerin on iki tanrısını, tam ortalarında da tüm heybeti ve yüceliği ile Jupiter'i resmetmişti. Denizler tanrısı Neptunus, yere sapladığı üç dişli mızrağı ile topraktan bir at çıkarıyordu. Minerva kendisini de başında miğferi ve göğsünde kalkanıyla resmetmişti. Dokumanın tam ortasındaki bu sahnenin dört bir köşesinde ise, kendileriyle boy ölçüşmeye kalkışan küstah faniler karşısında, tanrıların öfkesini gösteren olaylar anlatılıyordu. Bu rakibine geç olmadan yarıştan çekilmesi için bir uyarıydı.

Arakhne ise dokumasını kasıtlı olarak tanrıların başarısızlıklarını ve hatalarını sergilediği olaylarla resmetti. Bir sahnede Leda, gerçekte bir kuğu görünümüne bürünmüş Jupiter olan bir kuğuyu okşarken görülüyordu. Bir diğerinde ise Danae babasının onu hapsettiği pirinçten yapılmış kuledeyken, tanrı altın renkli bir yağmur damlası olarak içeri sızıyordu. Bir başkasında boğa kılığına giren Jupiter tarafından kandırılmış Europa vardı, hayvanın sakin görünümünden cesaret alarak sırtına binmiş olan Europa'yı denizde yüzerek Girit'e götürüyordu, dalgalı denizde dehşete kapılmış olan zavallı kız ayaklarını sudan çıkarmaya çalışıyor, bir yandan da ardındaki kıyıya özlemle bakarak arkadaşlarından yardım istiyordu. Bu sahne öyle ustalıkla resmedilmişti ki, görenler boğayı da içinde yüzdüğü suyu da gerçek sanırdı.

Arakhne bunun gibi olayları görülmemiş bir ustalıkla resmetmişti ama her birinde ilk göze çarpan küstahlığı ve tanrılara saygısızlığıydı. Maharetine Minerva bile neredeyse hayran kalmıştı, ancak bu aşağılama karşısında çok öfkelendi. Mekiğiyle dokumasını paramparça etti, ardından Arakhne'nin alnına dokunarak

1 Gökkuşağının bu doğru tasviri Ovidius'tan bire bir çevrilerek alınmıştır.

suçluluk ve utanç duymasını sağladı. Ancak Arakhne hissettiği bu duygulara katlanamadı ve gidip kendini astı. Minerva onu bir ipin ucunda sallanırken görünce acıdı ve şöyle dedi. "Suçlu olsan da yaşayacaksın! Gelecekte sen ve senin soyundan gelenler bugün aldığın dersi asla unutmayacak ve hep böyle asılı kalacak." Sözlerini bitirince üzerine kurtboğan otu suyu serpiştirdi. Arakhne'nin saçları, kulakları ve burnu bir anda kayboldu. Bedeni ve başı küçüldükçe küçüldü, parmakları her iki yanında bölünerek bacaklarını oluşturdu. Bedeninin geri kalanı, ağ örmeyen kısmı, olduğu gibi ipin ucunda asılı kaldı: Minerva'nın dokunuşuyla bir örümceğe dönüşmüştü.

Spenser *Muiopotmos'ta* Arakhne'nin öyküsünü anlatır ve genel anlamda Ovidius'un anlatısına bağlı kalır, ancak öykünün sonunu biraz değiştirmiştir. Aşağıdaki dizeler, tanrıçanın zeytin ağacını yaratmasının ardından olanları anlatır:

Bu yaprakların içinden bir kelebek yarattı,
Kusursuz biçimde ve şaşılacak narinlikte.
Kanat çırpıyor sebepsiz yere,
Canlıymış gibi görünen zeytinler arasında,
Benekli kanatları üstünde kadifeden tüyleri
Sırtını süsleyerek ipek gibi uzanıyor,
Genişçe uzanmış antenleri, tüylü kalçaları,
Harikulade renkleri ve pırıldayan gözleri[1].
Arakhne işçilikteki yeteneğini
Ve eşsiz hâkimiyetini gördüğünde,
Bir süre hayretler içinde durdu, inkâr etmeden,
Sonra gözlerini onunkilere dikip baktı,
Korktuğunun göstergesi olan sessizliğiyle
Zafer ona kendi payını verse de,
İçten içe kızdı, cayır cayır yandı
Sırasını bekleyen intikamla zehirlendi kanı.

Yani bu başkalaşım aslında doğrudan tanrıça yüzünden değil, Arakhne'nin onurunun kırılması ve öfkesi nedeniyle gerçekleşti.

Aşağıdaki eski moda kahramanlık örneği ise Garrick'e aittir:

BİR LEYDİNİN NAKIŞI ÜZERİNE
Şairler der ki, bir zamanlar Arakhne,

1 Sör James Mackintosh bu konuda şöyle demektedir: "Bir Çinlinin bile kelebeğin parlak renklerini bu dizelerden daha ayrıntılı biçimde boyayabileceğini düşünmüyorum." –*Life*, cilt II, 246.

Bir tanrıçanın sanatına meydan okudu,
Ve çok geçmeden bu cüretkâr fani
Kibrinin talihsiz kurbanı oldu.
Ah, Arakhne'nin yazgısından sakın;
Dikkatli ol Khloe, boyun eğ sen ona.
Muhakkak nefretiyle karşılaşacaksın
Rekabet edecek sanatı ve zekâsıyla.

Tennyson *Palace of Art*'ta, sarayı süsleyen sanat eserlerini anlatırken Europa'dan bahseder:

Tatlı Europa'nın gömleği
Omzundan düşüp de ardında uçuştu,
Elinden düşürdü çiğdemini, fakat diğer eli
Kavramıştı uysal boğanın altın boynuzunu.

Princess'ta ise Danae'den söz eder:

Tüm yeryüzü Danae artık, yıldızlara dek uzanır
Ve kalbin bütünüyle bana açılır.

Niobe

Arakhne'nin kaderi kulaktan kulağa ülkeye yayıldı ve hikâyesi kendisini tanrılarla mukayese edebilecek küstah fanilerin kulağına küpe oldu. Ancak tevazu dersi almamış olan bir kadın daha vardı; Thebai Kraliçesi Niobe. Aslında gururlanabileceği pek çok şeye de sahipti, fakat bu ne kocasının şanı, ne kendi güzelliği, ne atalarının asil soyu, ne de kıvançlı krallığın gücüydü. Asıl gururlandığı çocuklarıydı, aslında bu kadar kibre kapılmasaydı gerçekten de annelerin en mutlusu olabilirdi. Ne olduysa, Leto ve evlatları Apollon ile Diana'nın şerefine gerçekleştirilen yıldönümü kutlamalarında oldu. Thebai halkı başlarında defneden taçlarla sunaklarda tütsüler yakıyor, adaklar adıyor, dualar ediyorken kalabalığın arasında Niobe göründü. Üzerinde altın ve mücevherle süslenmiş muhteşem bir elbise vardı, ancak tavırlarından öfkeden deliye döndüğü belliydi. Herkesi küçümseyerek kibirle süzdükten sonra, "Bu budalalık da neyin nesi!" diye bağırdı. "Gözlerinizin gördüklerine hiç görmediklerinizi mi yeğliyorsunuz? Neden Leto tapınılarak onurlandırılıyor da ben ihmal ediliyorum? Babam Tantalos tanrıların sofrasında ağırlanma şerefine eriş-

medi mi, annem ise bir tanrıça değil miydi? Kocam kurduğu bu şehrin, Thebai'nin hükümdarı, Frigya ise babamın mirası değil mi? Her yerde gücümün alametlerini görebiliyorum. Görünüşümle ve varlığımla bir tanrıça kadar muhteşem değil miyim? Üstelik yedi oğlum, yedi kızım var, benimle akraba olmaya can atan, evlatlarımla evlenmek isteyen sayısız gelin ve damat adayı var. Övünmek hakkım değil mi? Sadece iki çocuğu olan o Leto'yu, bir Titan'ın kızını nasıl olur da bana tercih edersiniz? Ben ondan yedi kat daha üstünüm. Gerçekten de talihliyim! Her zaman da talihli olacağım! Kimse bunu inkâr edebilir mi? Bereketim benim güvencemdir. Kendimi talihi bile hizaya getirecek kadar güçlü hissediyorum. Sahip olduklarımın çoğunu alsa bile yine de elimde bana yetecek kadar kalır. Birkaç evladımı kaybetsem bile, sadece iki çocuğu olan o Leto kadar zavallı olmam. Kutlamaları bitirin, kafanızdaki o taçları çıkarın, bırakın artık tapınmayı!" Halk bunun üzerine boyun eğerek kutsal törenleri yarıda bıraktı.

Kynthos Dağı'nın zirvesinde yaşayan tanrıça buna pek öfkelendi. Kızını ve oğlunu çağırıp onlara şöyle söyledi: "Evlatlarım, sizlerle kıvanç duyuyorum ve kendimi Juno hariç her tanrıçadan üstün görüyorum, ancak ben bile şu an gerçekten bir tanrıça olup olmadığımdan şüphe duyuyorum. Beni korumazsanız bana ibadet eden kimse kalmayacak." Tanrıça sözlerini sürdürürken Apollon araya girerek, "Daha fazla bir şey söyleme," dedi, "bu ancak verilecek cezayı erteler." Diana da ona hak verdi ve hemen yola koyuldular, bulutlara gizlenip havada süzüldüler ve kentin kulelerine indiler. Kentin kapılarının ötesinde geniş bir ova uzanıyordu. Bu düzlükte, Niobe'nin oğullarının da aralarında olduğu şehrin delikanlıları savaş oyunları oynuyordu. Kimisi, süslenmiş heybetli atlara, kimisi de rengârenk savaş arabalarına biniyordu. Niobe'nin ilk çocuğu İsmenus, arabasını çeken heyecanlı atları sürerken birden yukarıdan fırlatılmış bir okla vuruldu ve acı içinde haykırdı. Dizginler elinden kaydı, yere yığılıp öldü. Yayın sesini duymuş olan kardeşlerden biri, yaklaşan bir fırtınadan kaçmak için teknesinin burnunu telaşla limana çeviren bir denizci gibi, kaçmak üzere hemen atının dizginlerini gevşetti, ancak hiçbir zaman hedefini şaşmayan ok onu yakaladı. Daha küçük olan iki kardeş henüz işlerini bitirmiş ve güreş tutuşmak için oyun alanına gelmişti. Tam göğüs göğse oldukları anda tek bir ok bedenlerini delip geçti. Bir ağızdan bağırdılar ve etraflarına bakınarak aynı anda hayata veda edip can verdiler. Büyük kardeşlerden Alphenor kardeşlerini o halde görünce hemen yardımlarına koştu ve kardeşlik görevini yaparken o da vuruldu. Geriye yalnızca İlioneus kalmıştı. O da son bir umut dua etmek için kollarını göğe kaldırdı ve, "Ey tanrılar, en azından beni bırakın!" diye yakardı. Aslında tanrılardan biri, sadece Apollon yakarışını duyup kabul etse bile canı bağışlanırdı, ancak ok yaydan çıkmıştı, artık çok geçti.

Yaşanan felaket haberi ve görenlerin dövünmeleri çok geçmeden Niobe'nin ku-

lağına ulaştı. Kara haberi alan kraliçe bu başına gelenlere inanamıyordu. Tanrıların buna cesaret edebileceğini düşünmediğinden olanları aklı almıyordu. Evlatlarının acısına dayanamayan kocası Amphion kendisini öldürdü. Daha dün halka kutsal törenleri yasaklayan ve herkes onu gıptayla izlerken şehirde ihtişamla salına salına yürüyen Niobe'ye bugün düşmanları bile acıyordu! Oğullarının cansız bedenlerinin başına çöktü; bir o oğluna bir diğer oğluna sarılıp öpüyordu. Derken solgun ellerini göklere kaldırdı, "Zalim Leto!" diye haykırdı, "Ben burada yedi oğlumu da mezara koyarken, sen öfkeni ıstırabımla besle! Yüreğini tatmin et! Bunun zaferin olduğunu mu sanıyorsun? Sevdiklerimi benden almış olabilirsin, ancak hâlâ senden daha zenginim!" Sözlerini bitirmeye kalmadan bir yay sesi daha duyuldu ve o anda yüreklere dehşet salındı. Oysa Niobe ıstırabından cesaret almış, korkmamıştı. Kraliçenin yas giysilerine bürünmüş kızları da kardeşlerinin naaşlarının başındaydı. Kızlardan biri ansızın bir okla vuruldu ve cansız bedeni yasını tuttuğu ağabeyinin üzerine yığıldı. Annesini avutmaya çalışan bir diğer kız kardeş de birden sessizleşerek olduğu yere serildi. Üçüncüsü kaçarken, dördüncüsü gizlenmeye çalışırken, bir diğeri olduğu yerde kalakalmış tir tir titrerken öldürücü oku yedi. Altı kız kardeş de ölmüş, geriye yalnızca biri kalmıştı. Niobe bedenini kızına siper ederek ona sıkıca sarıldı. "Onu bana bağışlayın, o en küçükleri! Bir o kaldı, en azından onu almayın!" diye haykırdı, ancak sözlerini bitirmeye kalmadan küçük kız da vuruldu ve olduğu yere yığıldı. Yapayalnız kalan Niobe oğullarının, kızlarının ve kocasının cesetlerinin arasında, acısından uyuşmuşçasına kalakaldı. Rüzgâr saçının bir telini bile kıpırdatmıyordu. Yüzündeki renk uçup gitmişti. Bakışları bir noktaya takılıp kalmıştı. Hiçbir yaşam belirtisi göstermiyordu. Bu felakete yol açan dili damağına yapışmış, kanı damarlarında dolaşmaz olmuştu. İçi dışı taş kesilmişti, boynu bükülmüyor, kolları kalkmıyor, ayakları kıpırdamıyordu. Ancak gözyaşları akmaya devam ediyordu. O an ansızın bir kasırga koptu ve onu bu kaskatı halinde, doğduğu dağlara götürdü. Niobe üzerinde sicim gibi incecik bir suyun aktığı bir kaya olarak hâlâ orada, sonsuz matemini tutmaktadır.

Niobe'nin öyküsü, modern Roma'nın düşüşünü betimleyişinde Byron'a da güzel bir örnek sunar:

> Ulusların Niobe'si, orada duruyor işte!
> Sessiz kederinde, çocuksuz ve taçsız
> Solgun ellerinde, uzun zaman önce
> Kutsal külleri savrulmuş boş bir vazo ile
> Artık Skipio'nun mezarında kül yok,
> Mezarları uzanıyor orada kimsesiz
> Kahraman sakinleri yerinde yok,

Yaşlı Tiber aktığın mermerden bir ıssızlık mı?
Yükselt sarı dalgalarını da sar onun ıstırabını.
—*Childe Harold*, IV, 79.

Niobe'nin hikâyesi Floransa'da İmparatorluk galerisindeki ünlü heykelde sergilenir. Daha önce bir tapınağın alınlığında olduğu sanılan bir grup figürün en göze çarpanıdır. Bu antik heykellerden en çok ilgiyi, dehşete düşmüş olan çocuğuna tüm varlığıyla sarılan bu anne figürü toplar. Laokoon ve Apollon ile birlikte en önemli sanat şaheserleri olarak görülür. Aşağıda tercümesini verdiğimiz Grekçe epigramın bu heykelle ilgili olduğu düşünülür:

Tanrıların taşa dönüştürmesi onu değiştirse de nafile;
Heykeltıraşın sanatı ona nefes verdi yine.

Her ne kadar Niobe'nin öyküsü son derece trajik olsa da, Moore'un *Rhymes on the Road*'da hikâyeyi ele alış tarzına gülümsemekten kendimizi alamayız:

Yüce Sör Richard Blackmore at arabasında
Yazardı bütün o kafiyeli şiirlerini
Nüktedanlar ona haksızlık etse de,
Zamanı ölüm ve destanlar arasında geçti,
Gün boyunca çiziktirmeler ve cinayetler;
Arabasındaki Phoibos kadar huzurlu,
Şimdi kibirli bir şarkı söylüyor,
Şimdi de genç Niobeleri öldürüyor.

Sör Richard Blackmore aslında bir hekimdi, ancak aynı zamanda hem üretken hem de zevksiz bir şairdi. Moore gibi nüktedanlar, ondan sık sık şaka yollu bahsetmeseydi bugün muhtemelen Blackmore'un satırlarını hatırlayan olmazdı.

15

GRAİA VE GORGO'LAR – PERSEUS – MEDUSA – ATLAS – ANDROMEDA

Graia ve Gorgo'lar

Graia isimlerini doğuştan gri olan saçlarından alan üç kız kardeşti. Gorgo'lar ise yabandomuzu gibi korkunç dişlere, pirinçten pençelere ve yılan saçlara sahip olan canavar görünümlü kadınlardı. Mitolojide bu yaratıklara, birazdan anlatacağımız Medusa dışında pek yer verilmez. Onlara değinmemizin nedeni, Graia ile Gorgo'ları denizin dehşet saçan yaratıkları olarak kişileştiren bazı modern yazarların ustalıkla yaratılmış teorilerini tanıtmaktır. Gorgo'lar açık denizlerdeki dev dalgalarla, Graia ise kıyıdaki kayalıklara çarpan beyaz köpüklü dalgalarla anılır. Grekçe isimlerin anlamları ise yukarıdaki sıfatlara karşılık gelir.

Perseus ve Medusa

Perseus, Jupiter ile Danae'nin oğluydu. Büyükbabası Akrisios, ölümünün torununun elinden olacağı kehaneti yüzünden korkuya kapılarak kızıyla torununu bir sandığa kilitleyip açık denize bırakmıştı. Seriphos'a kadar sürüklenen sandığı burada bir balıkçı buldu ve anne ile oğlunu ülkenin hükümdarı Polydektes'e teslim etti, kral onlara çok iyi davrandı. Perseus büyüyünce Polydektes onu ülkesine saldıran korkunç canavar Medusa'yla savaşması için gönderdi. Medusa bir zamanlar saçlarıyla nam salmış alımlı bir genç kızdı, fakat güzelliğine öyle çok güveniyordu ki Minerva'yla rekabet etmeye kalkışmış, tanrıça da bunun üzerine güzel buklelerini tıslayan yılanlara dönüştürerek cazibesini ondan almıştı. Medusa'nın mağarası ona bakmaya cesaret ettiklerinden taş kesilmiş olan insan ve hayvanlarla doluydu. Ancak Minerva ve Mercurius Perseus'a öyle düşkündü ki Minerva ona kalkanını, Mercurius ise kanatlı sandaletlerini vermişti. Perseus mağaraya ulaştığında yaratık uyuyordu, ancak doğrudan yüzüne değil de elindeki kalkana yansıyan görüntüsüne bakarak Medusa'ya yaklaştı ve yaratığın başını kesip Minerva'ya verdi. O da aldığı bu başı Aegis'inin[1] tam ortasına yerleştirerek zırhını süslemiştir.

---

1 Aegis, Minerva'nın göğsüne takılı bir kalkan olarak betimlenen, yılanlar ve Gorgo'larla süslenmiş bir nesnedir. Homeros, Aegis'i kenarı yılanlarla çevrili, kaba tüylü bir göğüs zırhı olarak tarif eder, Minerva keçi derisinden yapılma kalkanıysa, Medusa'nın ürkütücü başıyla süslenmiştir. (çev.)

Milton *Comus*'ta Aegis'ten şöyle söz eder:

Yenilmez bakire bilge Minerva'nın taşıdığı
O yılanbaşlı Gorgo kalkanı da neydi,
Sade bir katılığın sert bakışları,
Düşmanlarını dondurur taşa çevirirdi,
Hayvani şiddetle sarınmış soylu letafet
Uyandırırdı ansızın hayranlık ve dehşet!

Armstrong ise *Art of Preserving Health*'te donan suların etkisini şöyle anlatır:

Esiyor haşin Kuzey rüzgârı, ayaz götürüyor
Kuvvetlendiği yerlere, insafsız Medeia'nınkilerden
Ya da Kirke'ninkilerden de güçlü büyülerle
Sahilleriyle çene çalmaya alışmış dereler,
Sıkışmış kıyıları içinde kımıldamadan yatıyor,
Kurumuş sazlıklar bile kıpırtısız...
Dev dalgaları kandırmış vahşi Kuzeydoğu,
Hiddetli kafalarını vuruyorlar huysuzlukla,
Deliliğinin köpükleri bile
İsabet etmiş koskoca buzlara.

Böyle amansız, böyle ani bir infaz,
Dehşet veren bakışıyla işlenmiş,
Korkunç Medusa'nın
Dolaşırken ormanda, dönüştürdü taşa
Ormanın vahşi sakinlerini; tıpkı köpüren bir aslan gibi
Avının üzerine vahşice atladı,
Çeviklik yeteneği, aştı ötekinin telaşını
Ve bu vahşi tavırla kalakaldı
Mermerdeki öfke misali!

—*Imitations of Shakespeare*

Perseus ve Atlas

Perseus Medusa'yı yok ettikten sonra, elinde Gorgo'nun kellesi ile uçarak kıtalar ve denizleri aştı. Gece çökerken yeryüzünün sona erdiği, güneşin battığı yer olan Batı sınırına ulaştı. Tüm insanlardan daha iri olan Kral Atlas'ın ülkesine ait bu topraklarda sabaha kadar dinlenebilirdi. Hayvan sürülerinin bol olduğu bu bereketli topraklar uğruna savaş çıkarabilecek komşu ülkeler de yoktu. Atlas en çok, altın dalında, altın yapraklarının arasında altın meyveler veren ağaçlarla dolu bahçeleriyle gururlanırdı. Perseus kralın huzuruna çıkıp şöyle dedi: "Ülkenize misafir geldim. Asil bir soydan gelip gelmediğimi sorarsanız, Jupiter'in oğlu olduğumu söylerim. Büyük zaferlerim olmasa da, Medusa'yı alt ettiğimi söyleyebilirim. Şimdiyse tek niyetim karnımı doyurmak ve dinlenmek." Atlas genci dinlerken, bir gün Jove'nin oğullarından birinin çıkagelip altın elmalarını çalacağını söyleyen kehaneti anımsadı, bunun üzerine şöyle yanıtladı. "Defol! Yoksa ne iddia ettiğin zaferlerin, ne de ataların seni koruyabilir." Atlas üzerine yürüyüp onu dışarı atmaya çalışınca, Perseus devin yenemeyeceği kadar güçlü olduğunu anladı ve yeniden konuştu: "Madem dostluğumun gözünde bir kıymeti yok, belki sana vereceğim armağana tenezzül edersin." Sözünü bitirince başını diğer tarafa çevirdi ve Gorgo'nun kellesini Atlas'ın yüzüne doğru uzattı. Atlas'ın dev cüssesi o anda taş kesildi. Sakalı ve saçları ormanlara, kolları ve omuzları sarp uçurumlara, başı bir zirveye, kemikleri ise kayalara dönüştü. Atlas bir dağa dönüşene kadar büyüdükçe büyüdü ve sonunda tüm yıldızlarıyla birlikte gökleri omuzlarında taşımaya başladı, tanrılar da bu durumdan hoşnut olmuştu.

Deniz Canavarı

Perseus uçmaya devam etti ve kralları Kepheus olan Etiyopyalıların ülkesine ulaştı. Kraliçeleri Kassiepeia güzelliği ile övünerek kendisini deniz nemfleriyle karşılaştırmaya kalkışınca, nemfler öfkelenerek ülkenin kıyılarına muazzam büyüklükte bir deniz canavarı salmıştı. Kehanet, tanrıları yatıştırmak için Kepheus'un kızı Andromeda'yı canavara kurban etmesini söylemişti. Perseus ülkenin üzerinden uçarken bir kayaya zincirlenmiş halde canavarı bekleyen bakireyi gördü. Öylesine solgun ve hareketsizdi ki, gözyaşları akmasa ve saçları rüzgârda savrulmasa onu bir mermer heykel zannedebilirdi. Manzara karşısında öyle afallamıştı ki, neredeyse kanatlarını çırpmayı bile unutacaktı. "Zavallı bakire, sen bu zincirlere değil, âşıklar arasındaki sevgi bağına layıksın. Yalvarırım bana ismini bahşet, ülkenin adını ve neden buraya zincirlendiğini söyle." Kız önce utancından cevap veremedi,

mümkün olsaydı elleriyle yüzünü gizlerdi. Fakat Perseus yeniden sordu. Kız sonunda söyleyemeyecek kadar kötü bir suç işlediğini sanmaması için ismini ve ülkesinin adını söyledi. Sonra da annesinin güzelliğinden nasıl böbürlendiğini anlattı. Sözlerini daha bitirmemişti ki denizden bir ses geldiğini işittiler, hemen ardından canavar dalgaları yararak kafasını ve geniş göğsünü çıkardı. Kız feryat figan bağırırken annesi ve babası da kıyıya varmıştı. İkisi de perişan haldeydi, ancak özellikle de annesi acınacak durumdaydı, kızını koruyamamanın verdiği ıstırapla dövünüyor, çaresizce evladına sarılıp ağlıyordu. Perseus konuşmaya başladı: "Ağlamanın zamanı değil, şimdi onu kurtarmamız gerekiyor. Babam Jupiter'den aldığım mertebeye ve Gorgo'yu öldürerek kazandığım şana dayanarak kızınıza talibim. Ancak, eğer tanrılar da razı gelirse, onun kalbini ona hizmet ederek kazanmayı deneyeceğim. Eğer yiğitliğim onu kurtarmaya yeterse, mükâfatımın kızınız olmasını istiyorum." Anne ve baba reddedemeyecekleri bu isteğe rıza gösterdiler ve ona kraliyet çeyiziyle birlikte kızlarını vermeyi vaat ettiler.

Canavar yaklaşmıştı, yetenekli bir atıcı bir taş fırlatsa onu vurabilirdi. Genç adam ani bir sıçrayışla bir kartal gibi yükseldi ve gün yüzüne çıkmış olan dev yılanın üzerine atıldı, boynunu çevirmesini önlemek ve sivri dişlerinden korunmak için onu boynundan yakaladı. Ardından canavarın arkasına geçip kılıcını fırlattı ve onu omzundan vurdu. Aldığı yarayla öfkelenen canavar önce doğruldu, hemen ardından suya daldı. Diş gösteren bir köpek sürüsünün ortasında sıkışmış bir yabandomuzu gibi bir o yana bir bu yana atılırken, genç adam kanatları sayesinde her seferinde kurtuluyor, eline geçen her fırsatta ise pullu derisine kılıcını saplıyor, onu bir böğründen, bir sırtından yaralıyordu. Hayvanın burnundan her tarafa kanlı sular püskürüyordu. Kahramanın kanatları da bu suyla ıslandığından daha fazla onlara güvenemezdi. Dalgaların üzerindeki bir kaya parçasına kondu, canavar yaklaştığında ise atılıp ölümcül darbeyi indirdi. Kıyıda toplanmış olan kalabalıktan zafer nidaları yükseliyor, halkın çığlıkları tepelerde yankılanıyordu. Mutluluktan kendinden geçen aile onu kurtarıcıları ve kahramanları ilan ederek müstakbel damatlarını kucakladı. Hemen ardından bu mücadelenin hem nedeni hem de mükâfatı olan bakire zincirlendiği kayadan kurtarıldı.

Güzelliğiyle övünen Kassiepeia Etiyopyalı olduğu için siyahiydi veya en azından Melankoli'ye seslendiği *Penseroso*'da bu hikâyeye değinen Milton öyle olduğunu düşünmüştü:

> ... Bilge ve kutsal tanrıçanın
> Aziz yüzü öylesine parlak ki,
> Bizim zayıf görüşümüze
> Görme duyumuza ulaşmak için,

Vakur bilgeliğin rengi siyahla kaplıydı.
Fakat itibarlı bir siyah
Prens Memnon'un kız kardeşine yakışır,
Bir de güzelliğini yüceltmeye çalışan,
Su nemflerini ve yeteneklerini gücendirmiş
O yıldızlı Etiyopya kraliçesine.

Kassiepeia "Etiyopyalı yıldız kraliçe" olarak da bilinir, çünkü öldükten sonra yıldızların arasına yerleştirilmiş ve bu isimle bir takımyıldıza dönüşmüştür. Eski düşmanları olan deniz nemfleri, ona böyle bir onur bahşedilmiş olsa da, en azından gökyüzünde çok uzağa, kutba yakın bir yere yerleştirilmesini başarmıştır. Kassiepeia şimdi orada kendisine verilen mütevazılık dersini alması için zamanının yarısını başı öne eğik bir halde geçirir.

Daha sonraki bölümlerde bahsedeceğimiz Memnon ise Etiyopya prensiydi.

Düğün Ziyafeti

Perseus, Andromeda ve anne babası neşe içinde saraya dönerek, kendileri için tertiplenmiş olan ziyafete katıldılar, herkes çok mutluydu. Derken savaş nidalarına benzer bir gürültü duyuldu ve genç kızı almak isteyen nişanlısı Phineus ile arkadaşları birden salona daldı. Kepheus, "Kızım canavara kurban olarak o kayaya zincirlendiği zaman neredeydin? Tanrıların onu böylesi bir kadere mahkûm eden hükmü, tıpkı ölümün de yapacağı gibi, bu nişanı bozdu," diyerek çıkıştı, ancak nafileydi. Phineus kralı yanıtlama gereği bile duymadan ciridini Perseus'a fırlattı. Neyse ki isabet etmedi ve silah kimse zarar görmeden yere düştü. Perseus onun saldırısına karşılık verebilirdi, ancak ödlek saldırgan kaçarak sunağın altına saklandı. Perseus bunu saldırganın ve arkadaşlarının Kepheus'un konuklarına saldıracağına dair bir işaret olarak gördü. Yanılmamıştı, ancak misafirler kendilerini savundu, bir anda herkes dövüşmeye başlamıştı. Yaşlı kral kavga edenleri ikaz etti ama kimse ona kulak asmadı. O da sonunda geri çekilerek, konukseverliğine karşılık hak etmediği bu öfkeye şahit olmaları için tanrılara yakardı.

Perseus ve konuklar bir müddet direndilerse de karşı taraf çok üstündü. Fakat tam da yenilginin kaçınılmaz olduğunu düşünürken Perseus'un aklına çarpıcı bir fikir geldi. Kendi kendine, "Düşmanımın beni savunmasını sağlayabilirim," dedi ve var gücüyle, "dostum olan herkes başını benden başka yöne çevirsin!" diye bağırdı ve Gorgo'nun kellesini havaya kaldırdı. Theskelus, "Hokkabazlıkla bizi korkutamazsın" diyerek ciridini kaldırdı ve tam ta atacakken taş kesildi. O anda yere serdi-

ği düşmanına kılıcını indirmek üzere olan Ampyks'in kolu bir anda katılaştı, ne ileri hamle yapabildi ne de geriye çekebildi. Bir diğeri bağıra çağıra dövüşürken, ağzı açık hiçbir ses çıkaramaz halde kalakaldı. Ancak Perseus'un dostlarından Akonteos da Gorgo'ya bakmıştı, o da diğerleri gibi taş kesildi. O esnada Astyages kılıcını ona savurdu, ancak düşmanını yaralamak yerine silahı çınlayarak geri tepti.

Phineus haksız saldırısının ölümcül sonuçları karşısında şaşkındı. Dostlarına seslense de hiçbirinden yanıt gelmedi. Yanlarına gidip dokunduğunda ise taş kesildiklerini fark etti. Perseus'a bakmamak için başını başka yöne çevirdi, diz çöktü ve ellerini ona doğru uzatarak yakardı: "Senin olsun," dedi, "fakat yalvarırım canımı bağışla. Perseus ise, "Seni aşağılık korkak!" diye bağırdı, "İstediğini alacaksın, bundan sonra etine hiçbir silah dokunamayacak; hatta seni bu evde, bu gecenin anısı olarak saklayacağım." Perseus sözünü bitirdikten sonra Gorgo'nun kellesini Phineus'un baktığı tarafa uzattı ve o anda, tam da başını çevirmiş, diz çökmüş ve kollarını uzatmış haldeyken Phineus kaskatı kesildi, artık bir taş kütlesiydi!

Perseus'tan bahseden aşağıdaki dizeler Milman'ın *Samor*'undan:

Efsanevi Libyalı gelin ortada duruyordu
Perseus ise gazabın sert sessizliğinde,
Kâh ayakta kâh ayak bileğindeki tüylerle uçuyordu
Kalkanın üstündeki parlak yüz kabarınca
Şiddetlenen çekişme taşa dönüştü; doğruldu
Fakat hiç sihirli silah kullanmadan,
Sadece korkunç olanı taşırken sağlamlığını korudu,
Briton Samor çekip gitti hürmetten ve korkudan
Sonunda sessizleşti gürültülü salon.

16

CANAVARLAR VE DEVLER – SPHİNKS – PEGASOS VE KHİMAİRA – KENTAUR'LAR – GRİFFON VE PYGME'LER

Canavarlar ve Devler

Mitoloji dilinde canavarlar, genellikle insanları yaralamak veya onlara sıkıntı vermek için kullandıkları güçleri ve gaddarlıkları yüzünden dehşet saçan, orantısız

ya da olağandışı vücutlara sahip olan yaratıklardı. Bazıları birkaç farklı hayvanın farklı kısımlarının birleşiminden meydana gelirdi. Sphinks ve Khimaira da bu canavarlardandı ve her ikisi de vahşi hayvanların özelliklerini taşırken aynı zamanda insan yeteneklerine ve zekâsına sahipti. Devler ise insanlardan muazzam büyüklükleriyle ayrılıyordu, kendi içlerinde de bazı farklılıklar taşıyorlardı. İnsan devler olarak da adlandırılması mümkün olan Kiklop'lar, Antaios ve Orion gibi yaratıkların insanlardan çok da farklı olmadıkları düşünülür, çünkü bu iki ırk aşkta ve savaşta birbirleriyle kaynaşmışlardır. Fakat tanrılarla savaşan insanüstü devler de vardı ve bunlar diğerlerine nazaran çok daha büyüktü. Tityos düzlüğe boylu boyunca yattığında dört dönümlük alanı kapladığı, Enkelados'u devirmek için ise Etna Dağı kadar bir kütle gerektiği söylenir.

Devlerin tanrılarla savaştığından ve sonuçlarından bahsetmiştik. Savaş döneminde devler gerçekten alt edilmesi güç düşmanlar olduklarını ispatlamıştı. Briareus gibi devlerin yüz kolu, Typhon gibilerin ise ateş saçan nefesleri vardı. Bir keresinde tanrıları öylesine korkutmuşlardı ki, hepsi Mısır'a kaçıp farklı görünüşlere bürünerek gizlenmişlerdi. Jupiter bir koç görünümüne bürünmüş, Mısırlılar ise Tanrı Ammon olarak ona ve kıvrık boynuzlarına tapınmıştı. Apollon karga, Bacchus keçi, Diana kedi, Juno inek, Venus balık, Mercurius ise kuş görünümüne girmişti. Bir defasında ise devler göğe tırmanmaya kalkışmış, bunun için de Ossa Dağı'nı alıp Pelio'nun üzerine koymuşlardı. Ancak sonunda, Minerva'nın icat ederek Vulcanus'a, onun da Kiklop'lara öğrettiği, onların da Jupiter'e armağan ettiği yıldırımlarla bastırılabilmişlerdi.

Sphinks

Kehanet Thebai Kralı Laios'a, yeni doğan oğlunun büyüdüğünde kralın yaşamı ve tahtı için tehdit olacağını bildirmişti. Bunu duyan kral da çocuğu bir çobana verip onu öldürmesini buyurdu. Çoban çocuğa acısa da kralın emrine karşı gelmeyi göze alamadı. Bu yüzden sonunda çocuğu ayaklarından ağaca astı. Çocuğu ağaçta bu halde bulan bir köylü onu alıp efendisi olan karı kocaya götürdü. Çift çocuğu evlat edindi ve ismini şiş ayak anlamına gelen Oidipus koydular.

Bundan yıllar sonra bir gün Kral Laios yalnızca bir hizmetkârının refakatinde Delphoi'ye giderken, dar bir yolda arabasını sürmekte olan genç bir adamla karşı karşıya geldi. Yabancı onlara yol vermeyi reddedince, refakatçi kralının emri üzerine adamın atlarından birini öldürdü. Buna çok öfkelenen genç, hem Laios'un hem de hizmetkârının canını aldı. İşte bu genç adam, bilmeden öz babasının katili olan Oidipus'tu.

Bu olayın ardından Thebai şehrine, yollardaki insanlara saldıran bir canavar musallat oldu. Adına Sphinks diyorlardı. Gövdesi aslan, üst kısmı ise kadın biçimindeydi. Bir kayanın tepesinde pusuya yatıyor, yoldan geçenlerin önünü kesiyor ve yolcuya bilirse geçebileceğini, bilemezse öleceğini söyleyerek bir bilmece soruyordu. Bilmeceyi çözebilen hiç kimse çıkmamış, yoldan geçenlerin hepsi öldürülmüştü.

Anlatılan korkunç hikâyeler Oidipus'u yıldırmamış, gidip yiğitçe kendisini sınamaya karar vermişti. Sphinks ona da aynı soruyu sordu: "Sabahları dört, öğlenleri iki, akşamları üçayak üzerinde yürüyen hayvan hangisidir?" Oidipus bilmeceyi cevapladı, "Bebekliğinde elleri ve dizleri üzerinde emekleyen, yetişkinliğinde iki ayağı üzerinde yürüyen ve yaşlılığında ancak bir değnek yardımıyla ayakta durabilen insandır." Bilmecesinin çözülmesi karşısında Sphinks öyle büyük bir utanç duydu ki, kendisini kayanın tepesinden aşağı attı ve öldü.

Kendilerini canavardan kurtaran bu adama karşı halk öylesine minnettar olmuştu ki, Oidipus'u ülkenin kralı ilan ettiler. Öz anne babasının kim olduğundan habersiz, çoktan babasını öldürmüş olan Oidipus böylece kraliçeyle evlendi ve öz annesi İokaste'nin kocası oldu. Bu korkunç hakikat, Thebai'de kıtlık ve veba salgını başlayana kadar, uzunca bir süre gizli kaldı. Felaketlerin nedenini öğrenmek için tanrıların kehanetine başvurulduğunda ise Oidipus'un çifte suçu ortaya çıktı. İokaste kendi canına kıydı, Oidipus ise aklını yitirdi, kendi gözlerini oydu ve Thebai'den ayrılarak kendini yollara vurdu. Ona içtenlikle bağlı olan kızları dışında herkes tarafından terk edilen Oidipus ise sefil yaşamı son bulana dek perişan bir halde oradan oraya dolaştı.

Pegasos ile Khimaira

Perseus Medusa'nın başını kestikten sonra toprağa akan kandan kanatlı at Pegasos ortaya çıktı. Minerva bu atı yakalayıp ehlileştirdikten sonra Musalara armağan etti. Pegasos Musaların dağı Helikon'da attığı bir çifteyle Hippokrene Pınarı'nı açtı.

Khimaira ateş nefesli korkunç bir canavardı. Bedeninin ön kısmı aslan ve keçi birleşimi, arka tarafı ise bir ejderhaydı. Lykia Kralı İobates, ülkesine çok zarar verdiği için onu öldürecek bir kahraman arıyordu. O sırada saraya, İobates'in damadı Proitos mektup getirmiş olan Bellerophontes adında genç ve cesur bir savaşçı geldi. Damadı mektubunda Bellerophontes'ten övgüyle bahsediyor, onun yenilmez bir kahraman olduğunu anlata anlata bitiremiyordu. Fakat mektubun sonunda kayınpederinden bu savaşçıyı öldürmesini de rica ediyordu. Gerekçesi ise karısı Anteia'nın bu genç savaşçıya hayranlık duyduğundan şüphelenmesi ve onu kıs-

kanmasıydı. Böylelikle Bellerophontes farkında olmadan kendi ölüm fermanının taşıyıcısı olmuştu. Kendisiyle ilgili bir hükmü içeren bir mesajın taşıyıcısı olanlar için kullanılan "Bellerophontik mektuplar" ifadesi de buradan gelir.

Mektubu inceleyen İobates önce ne yapacağını bilemedi. Bir yandan konukseverliğin gereklerini çiğnemeyi, diğer yandan da damadının ricasını geri çevirmeyi istemiyordu. Derken aklına bir kurnazlık geldi. Bellerophontes'i Khimaira'yla savaşa yollamaya karar verdi, Bellerophontes bu teklifi kabul etti, ancak canavarla çarpışmadan önce Kâhin Polyidus'a danışmak istedi. Polyidus ona canavarla savaşmaya Pegasos'la birlikte gitmesini, bunun için de geceyi Minerva'nın tapınağında geçirmesini söyledi. Bellerophontes denileni yaptı, o gece tapınakta uyurken Minerva gelip ona Pegasos'un altın gemini verdi ve ona Pegasos'un Priene'deki pınardan su içmekte olduğunu gösterdi. Bellerophontes uyandığında gemi elinde buldu, kalkıp pınara gitti. Kanatlı at gemi görür görmez kendiliğinden onun yanına geldi ve üzerine binmesine müsaade etti. Bellerophontes göklere yükseldi, gidip Khimaira'yı buldu ve canavarı zorlanmadan yenip zaferle döndü.

Bellerophontes hasmının isteğiyle başka sınavlardan da geçirildi, fakat Pegasos'un yardımıyla hepsinden de zaferle döndü. İobates artık bu kahramanın tanrılar tarafından korunup kollandığını anlayarak kızını ona verdi ve kendinden sonra tahta onun çıkmasını vasiyet etti. Ancak Bellerophontes zamanla küstahlığı ve kibri yüzünden tanrıların gazabını üzerine çekti. Bir keresinde kanatlı atıyla göklere tırmanmaya kalkıştığı, ancak Jupiter'in Pegasos'u sokması için bir atsineği gönderdiği ve Pegasos'un huysuzlanarak binicisini üzerinden attığı söylenir. Bellerophontes sağ kurtulmuş, ancak düşme sonucu gözlerini kaybetmiştir. Bu olaydan sonra Bellerophontes insanlardan kaçarak kendini yollara vurmuş ve sefalet içinde ölene kadar Aleion çayırlarında yalnız başına dolaşarak yaşamıştır.

Milton, *Yitik Cennet*'in VII. kitabının başında Bellerophontes'ten bahseder:

Cennet'ten, Urania'dan indi, eğer ilahi ses
Bu isimle kesin olarak çağırırsa
Takip ederek yükselirim Olympos Dağı'na
Pegasos'un kanatları üzerinde,
Senin önderliğinde,
Kalkıştım Göklerin Göğü'ne çıkmaya
Dünyevi bir misafir olarak yüce havayı çekerek,
(Güç kazanışın), aşağı güvenle inmeye benzer
Bana dön, benim öz parçama,
Bu uçan atın dizginlerinden kurtulması korkusuyla

(daha aşağı bir diyardan da olsa, bir zamanlar Bellerophon gibi)
Düşüyorum sırtından Aleion çayırlarına,
Orada ümitsizce başıboş dolaşmak doğru değil.

Night Thoughts, adlı şiirinde Young septiklerden söz ederken şöyle der:

Düşüncesizliği geleceği reddeder,
Bellerophontes bilinçsizce katlanır senin gibi
Kendi kendini itham eder; kendini suçlar,
Onun içini okuyan, okur ölümsüz yaşamı ,
Ya da oradaki doğadan faydalanır oğulları,
O masallar yazdı; insanlık bir yalana dönüştürdü.
—Cilt II, s. 12.

Musaların atı Pegasos, şairlere her zaman hizmet etmiştir. Schiller onun paraya ihtiyacı olan bir şair tarafından köylülere satıldığına ve Pegasos'un yük arabaları ile sabanlarda çalıştırılışına dair güzel bir hikâye yazmıştır. Ne var ki Pegasos bu işlere alışkın değildir ve budala sahibi ondan faydalanamaz. Derken bir gün genç bir adam gelip ona binmek için izin ister. Delikanlı atın sırtına binince Pegasos önce huysuzlanır, fakat daha sonra rahatlar ve bir kral, bir ruh, bir tanrı gibi görkemli kanatlarını gözler önüne sererek göklere yükselir. Şairimiz Longfellow da *Pegasos in Pound*'da bu ünlü atın maceralarını anlatır.

IV. Henry'de Shakespeare de, Vernon'un Prens Henry'yi anlattığı bölümde Pegasos'tan bahseder:

Gördüm Harry'yi, sakalları vardı
Kalçalarında zırhı, ihtişamla silahlı,
Kuş tüylü Mercurius gibi yükselip yerden,
Yerine sıçradı kolaylıkla üstünden,
Bulutlardan düşmüş bir melek misali,
Niyeti ateşli Pegasos'u uçurarak
Asil biniciliğiyle dünyayı büyülemekti.

Kentaur'lar

Bu canavarlar belden yukarıları insan, aşağıları ise at biçimli olarak tasvir edilmiştir. Antik çağlarda insanlar atlara öyle düşkündü ki, onların doğasıyla in-

sanınkinin bileştirilmesinin onların mertebesini düşüreceğini bile düşünürlerdi, bu yüzdendir ki Kentaur antik çağların iyi özellikler atfedilmiş olan tek sevilen canavarıydı. İnsanların Kentaur'larla arkadaşlık ettiği düşünülür. Hatta Peirithoos ile Hippodameia'nın düğününe bile davet edilmişlerdi. Ancak şölende Eurythion adlı Kentaur içtiği şaraptan sarhoş oldu ve geline karşı şiddet kullandı. Diğer Kentaur'lar da onu taklit edince olaylar korkunç bir boyuta ulaştı ve insanlar onları durdurmaya çalışırken birkaçı öldürüldü. Lapith'lerle ile Kentaur'ların savaşı olarak bilinen bu hadise, antikçağ heykeltıraşları ve şairleri tarafından da sıklıkla işlenmiştir.

Fakat bu savaş bütün Kentaur'ların Peirithoos konukları gibi kaba oldukları anlamına gelmez. Apollon ve Diana tarafından yetiştirilen ve daha sonra birçok şanlı kahramana da öğretmenlik yapan Khiron avcılık, tıp, müzik ve kehanet yetenekleriyle tanınırdı. Apollon bile oğlu Asklepios'u daha küçük bir çocukken onun sorumluluğuna verdi. Khiron çocuğu evine götürdüğünde onları kâhin olan kızı Ocyrrhoe karşıladı, çocuğu görür görmez de ardı ardına kehanetlerde bulunarak çocuğun gelecekte büyük bir şöhret kazanacağını anlattı. Asklepios büyüyünce gerçekten de çok ünlü bir hekim oldu, hatta bir defasında bir ölüyü bile diriltmeyi başardı. Ancak Pluton bunu duyduğunda çok öfkelendi ve Jupiter'den onu yok etmesini istedi. Jupiter bu isteği kabul ederek cesur hekimi yıldırımlarıyla öldürdü, fakat ölümünden sonra onu tanrıların arasına kabul etti.

Jupiter, Kentaur'ların en bilgesi ve en adili olduğu için Khiron'u da Yay takımyıldızı olarak yıldızların arasına yerleştirdi.

Pygme'ler

Pygme'ler, cüce ırkından gelen bir topluluktu. Pygme ismi, aşağı yukarı 40-50 cm'ye karşılık gelen, bir kübit kadar uzunluğu anlatan Grekçe bir sözcükten gelir. Pygme'lerin boyunun bu kadar kısa olduğu söylenirdi. Kimilerine göre Nil'in kaynağının yakınlarında, kimilerine göreyse Hindistan'da yaşarlardı. Homeros her sene turnaların Pygme'lerin ülkesine göç ettiğini, oraya varışlarının ise kuşlarla mısır tarlalarını bu açgözlü ziyaretçilerden korumak için silahlarına sarılmak zorunda kalan bu çelimsiz yaratıklar arasındaki kanlı bir savaşın habercisi olduğunu söyler. Pygme'ler ile düşmanları Turnalar pek çok sanat eserine de konu olmuştur.

Daha sonraki yazarlar ise Pygme'lerin uyuyan Hercules'e saldırmak için bir şehre saldırabilecek kadar donanımlı bir ordu kurarak hazırlıklar yaptıklarını anlatır. Fakat uyanan kahramanımız bu küçük savaşçılarla karşılaşınca gülmüş ve birkaçını aslan postuna sararak Eurystheus'a götürmüştür.

Milton, *Yitik Cennet*'in I. kitabında bir teşbihte Pygme'leri kullanır:

... Elf perilerinin Hint Dağı'nın ardındaki
Ormanlarda ve pınarlarda gece vakti
Bir köylünün eğlencelerini gördüğü
(Ya da hayalinde gördüğü) o Pygme ırkı gibi
Ayın tepesinde oturur hâkim,
Ve yeryüzünün yanında
Döner solgun yörüngesinde; neşeyle dans ederler
Kulakları büyülenir o şen müzikle
Kalbi hem neşe hem korkuyla çarpar.

Griffin ya da Griffon

Griffon aslan bedenli, kartal başlı ve kanatlı sırtı kuştüyleriyle kaplı bir yaratıktı. Kuşlar gibi yuva yapardı, ancak akik taşı yumurtlardı. Pençeleri ve tırnakları, insanların onlardan kadeh yapıp içki içebileceği kadar büyüktü. Griffon'ların ana vatanı Hindistan olarak kabul edilirdi. Griffon'lar dağlardaki altınları bulur ve yuvalarını onların üzerine yaparlardı. Bu yüzden de bu yuvalar avcıları cezp ederdi. Onlar da yuvalarını korumak için sürekli tetikte olmak zorunda kalırlardı. Gömülü hazineleri içgüdüsel olarak bulurlar, yağmacıları uzak tutmak için ellerinden geleni yaparlardı. Griffonların aralarında büyüdüğü Arimaspian'lar ise İskitya'da yaşayan tek gözlü insanlardı.

Milton, *Yitik Cennet*'in II. kitabında bir teşbihte Griffon'ları kullanır:

Bir Griffon ıssız diyarlarda,
Tepelerin ve çorak vadilerin üzerinde uçarken,
Tetikte muhafaza ettiği altını
Çalıp kaçan Arimaspi'nin peşindeydi.

17

ALTIN POST VE MEDEİA

Altın Post

Çok eski zamanlarda Tesalya'da Athamas ve Nephele isimli bir kral ve kraliçe yaşardı. Biri kız biri oğlan, iki çocukları vardı. Athamas zamanla karısından soğumaya başladı ve sonunda onu bırakıp yeni bir eş aldı. Nephele üvey anne yüzünden evlatlarının zarar göreceğini hissediyordu, o da çocuklarını korumak için onları kadının bulamayacağı bir yere gönderdi. Mercurius yardım etmek için Nephele'ye altın postlu bir koç verdi. O da güvende olacakları bir yere götüreceğine inandığı koçun sırtına evlatlarını bindirdi ve onları uğurladı. Koç sırtında iki çocukla göğe yükseldi, ancak Avrupa ile Asya'yı ayıran boğazı geçerlerken Helle isimli kız koçun sırtından düşerek sulara gömüldü. Bu yüzden düştüğü yer, daha sonra Dardanelles olarak da anılacak olan, Hellespontos[1] ismini aldı. Koç ise görevine devam ederek Karadeniz'in doğu kıyılarındaki Kolkhis Krallığı'na ulaştı ve Phriksos isimli oğlanı sağ salim indirdi. Ülkenin kralı Aeites çocuğu bağrına bastı. Phriksos koçu Jupiter'e kurban etti ve altın postunu Aeites'e ise verdi. Aeites ise Altın Post'u hiç uyumayan bir ejderhanın koruduğu kutsal bahçeye sakladı.

Athamas'ın Tesalya Krallığı'nın yakınlarında, akrabalardan biri tarafından yönetilen başka bir krallık daha vardı. Hükümdarlık işlerinden sıkılan Kral Aison, oğlu İason reşit olunca tahtı ona devretmek şartıyla, tacını kardeşi Pelias'a emanet etti. İason büyüyüp amcasından hakkı olan tacı isteyince Pelias buna gönüllüymüş gibi davrandı, ancak gence bir de tavsiyede bulundu. Kolkhis Krallığı'nda olduğu bilinen ve Pelias'ın kendi krallığına ait olduğuna inandığı Altın Post'u bulup getirmek gibi bir görevin altından başarıyla kalktıktan sonra tacı alırsa, o zaman şanlı bir kral olabilirdi. İason bu fikirden hoşlanmıştı ve yola çıkmak için hazırlıklara başladı. O yıllarda Greklerin denizcilik hakkındaki tek bilgisi ağaç gövdelerini oyarak yaptıkları küçük tekneler ya da kayıklardı. İason ise Argos'tan elli kişilik mürettebatı taşıyabilecek bir gemi yapmasını istedi. O zamanın şartlarında bu çok büyük bir girişimdi, ancak başarıldı. Gemiye, onu yapan ustasının isminden esinlenilerek *Argo* adı verildi. İason Yunanistan'ın bütün maceraperest gençlerine davet gönderdi ve kendisini, daha sonra Grek kahramanlarının ve yarı tanrılarının arasında sayılacak olan gözüpek delikanlılardan oluşan bir mürettebatın başında buldu. Araların-

1 Çanakkale Boğazı (çev.)

da Hercules, Theseus, Orpheus ve Nestor gibi isimlerin de olduğu bu gemiciler de, geminin isminden yola çıkarak Argonaut'lar ya da Argo gemicileri olarak anılırdı.

Kahramanlardan oluşan mürettebatıyla *Argo* Tesalya kıyılarını geride bıraktı ve Lemnos Adası'na uğradıktan sonra, önce Mysia'ya sonra da Trakya'ya ulaştı. Trakya'da bilge Phineus'u ziyaret edip yolculukları hakkında tavsiyelerine danıştılar. Phineus onlara Karadeniz'in girişinde kayalıklardan oluşan iki küçük ada olduğunu, ancak bu adaların bir yükselip bir alçalarak suda yüzdüğünü ve zaman zaman da aralarına sıkıştırdıkları her şeyi neredeyse atomlarına ayıracak kadar birbirlerine yaklaştıklarını söyledi. Bunlara Symplegad'lar ya da Çarpışan Adalar deniliyordu. Phineus *Argo* mürettebatına bu tehlikeli geçitten nasıl geçeceklerini de öğretti. Bilgenin tavsiyelerine uyan gemiciler, adalara yaklaşırken bir güvercin saldılar. Güvercin kayaların arasında ilerledi ve sonunda, kuyruğundan birkaç tüy kaybetmiş olsa da kayaların arasından sağ salim geçebildi. İason ve adamları uygun zaman olan bu geri sekme anından faydalanarak küreklere asıldı ve gemilerini adaların arasından geçirmeyi başardılar; geçerken yeniden birbirlerine yaklaşmakta olan adalar geminin kıç tarafını teğet geçmişti. Bundan sonraki yol boyunca da Karadeniz'in doğu sahillerine yakın kalarak kürek çektiler ve sonunda Kolkhis Krallığı'na ulaştılar.

İason, Kolkhis Kralı Aietes'e ziyaret nedenini anlattı. Aeites Altın Post'u almasına bir şartla rıza gösterdi; önce burnundan ateş soluyan pirinç ayaklı iki boğayı sabana bağlayacak ve Kadmos'un öldürdüğü ejderhanın dişlerini toprağa ekecekti. Bilindiği gibi ejderhanın dişlerinin ekildiği toprak ekin olarak silahlı askerler verir, bu savaşçılar da silahlarını kendilerini yaratana doğrulturdu. İason kralın şartlarını kabul etti ve bu sınavın gerçekleşeceği zamanı kararlaştırdılar. Ancak yola çıkmadan önce kralın kızı Medeia'ya gitmek zorunda olduğunu anlatma fırsatını buldu ve onunla evlenmeye söz verdi, Hekate sunağının başında dururlarken İason tanrıçadan bu yeminine şahit olmasını istedi. Aynı zamanda çok yetenekli bir büyücü olan Medeia onunla evlenmeyi kabul etti ve ateş soluyan boğalar ile askerlerin zarar görmemesi için ona yol göstererek koruyucu büyüler yaptı.

Kararlaştırılan saatte halk Mars bahçesinde toplandı. Kral saltanat koltuğundaki yerini almış, kalabalık ise tepenin eteklerine doluşmuştu. Pirinç ayaklı boğalar birden bahçeye daldı, geçtikleri yerlerdeki yeşillikler burunlarından çıkan alevlerle yanıyordu. Sesleri bir demirhane ocağının gürleyişini andırıyor, dumanlar ise sönmemiş kirecin suyundan çıkan buhara benziyordu. İason onları cesaretle karşıladı. Yunanistan'ın seçilmiş kahramanlarından oluşan dostları bile onu korku içinde izliyorlardı. İason boğaların ateşten soluklarına aldırmadan onlarla konuştu ve öfkelerini dindirdi, korkusuz elleri boyunlarını okşadı ve onları ustalıkla sabana bağlayıp toprağı sürmeye başladı. Kolkhis halkı şaşkınlık içindeydi, Grekler ise sevinç

nidaları atıyorlardı. İason sürdüğü toprağa ejderhanın dişlerini ekti. Çok geçmeden toprakta silahlı askerler bitmeye başladı; ayakları toprak yüzeyini görür görmez silahlarına davranıp İason'ın üzerine atıldılar. Grekler, kahramanlarına bir şey olacak korkusuyla soluklarını tutmuştu. Onu koruması için büyüler yapan Medeia bile korkudan sapsarı kesilmişti. İason kılıcı ve kalkanı ile kendisini bir süre savaşçılardan korusa da karşı taraf sayıca çok üstündü. Direnmekte zorlandığını görünce Medeia'nın ona öğrettiği büyülere başvurdu ve yerden aldığı bir taşı düşmanlarının arasına fırlattı. Taş düşer düşmez savaşçılar silahlarını birbirlerine doğrulttular, çok geçmeden de ejderhanın tohumlarının hepsi ölmüştü. Grekler koşup kahramanlarını kucakladılar, cesaret edebilse Medeia da koşup ona sarılacaktı.

Son görevi posta muhafızlık eden ejderhayı uyutmaktı. Bunu da ejderhaya, Medeia'nın ona verdiği iksirden birkaç damla serpiştirerek kolaylıkla başardı. İksirin kokusuyla yatışan ejderha öfkesini unutup bir an için hareketsiz kaldı, sonra da şimdiye dek bir kez bile kapandığı görülmemiş kocaman yuvarlak gözlerini yumarak derin bir uykuya daldı. İason postu aldı, ardından krala haber dahi vermeden arkadaşları ve Medeia ile birlikte Tesalya'ya doğru yola koyuldu. Sağ salim eve ulaştıklarında İason postu Pelias'a verdi, gemisi *Argo*'yu ise Neptunus'a adadı. Daha sonra postun başına neler geldiği bilinmez, ancak kim bilir, belki de diğer altın ganimetlerin pek çoğu gibi, onun da uğruna sıkıntıya girmeye değmeyecek bir şey olduğu anlaşılmıştır.

Bu da sadece mitolojik bir hikâye, ancak yakın dönem yazarlarından birinin de söylediği gibi, hayal ürünü olan bunca söylencenin altında hakikatin yatmadığını kimse söyleyemez. Belki bu gerçekten de ilk önemli deniz seferiydi ve tarihten bildiğimiz üzere tüm ulusların ilk teşebbüslerinin olduğu gibi, bu da kısmen korsanlığa özgü nitelikler taşıyordu. Eğer ille de değerli bir ganimet elde edilecekse, Altın Post fikrinin doğmasına da şaşmamak lazım.

Ancak akademisyen ve mitolog Bryant'ın görüşü farklıdır. Bryant'a göre bu öykü, Nuh'un Gemisi öyküsünün bozulmuş bir aktarımıdır. Geminin isminin *Argo* oluşu ve salınan güvercin de bu görüşü destekliyor görünmektedir.

Pope *Ode on St. Cecilia's Day*'de *Argo*'nun suya indirilişini ve Trakyalı dediği Orpheus'un müzik yeteneğini şöyle över:

> İlk cesur gemi meydan okuduğunda denizlere,
> Trakya yükseltti yükünü kıçının üzerinde
> Argo gördüğünde soyundan ağaçları
> Pelion Dağı'ndan denize doğru inen.
> Gemideki yarı tanrılar dururken.
> Kahramanlara dönüştüler boğazda.

Bu ilkel deniz seferinin güzel bir tasvirini veren *The Fleece* adlı şiirinde Dyer *Argo* ve mürettebatından bahseder:

Ege kıyılarının her köşesinden
Toplandı cesurlar; o meşhur ikizler
Kastor ve Polluks, hoş sesli ozan Orpheus;
Hızlı rüzgârlara benzeyen Zetes ile Kalais;
Ve en meşhuru güçlü Hercules.
Toplandılar derin İolkos'un kumlu sahilinde,
Parlak zırhlar içinde, maceraya hevesli;
Çok geçmeden defne kordon ve büyük taş
Güverteye çekildi, yelkenler fora;
Muazzam uzunluktaki bu omurgayı,
Bu onurlu sefer için yaptı Argos'un maharetli eli
Ve bu uzun omurgadan azametli bir direk yükseldi
Yelkenler tamamen şişti alışılmadık hedefe doğru
Bu ilkti, şimdi öğrendiler Okeanos dalgasında
Böyle cesurca dümen kullanmayı,
Khiron'un gök kubbedeki işareti gibi
Altın yıldızlar ona yol gösterdi.

Argo Mysia'ya ulaştığında, su içmek için pınara gittiğinde onun güzelliğine çarpılan su nemfleri tarafından tutsak edilmiş olan Hylas'ı bulmak için Hercules gemiden ayrılır. Hercules çok sevdiği delikanlıyı ararken, *Argo* onu geride bırakarak denize açılır. Moore da şarkılarından birinde bu olaydan şöyle bahseder:

Hylas testisiyle pınara yollandığında,
Işıklı çayırlardan geçti, neşeyle dolu kalbi,
Işık genci gezdirdi dağda ve çayırda,
Gördüğü çiçekler uğruna unuttu işini.
Böyle, Felsefe tapınağındaki pınardan
Benim gibi tatmış olan daha niceleri,
Kıyıdaki çiçeklerle harcadı vakitlerini
Ve testileri bomboş kaldı benimkiler gibi.

Medeia ve Aison

Altın Post'un geri alınışı şerefine kutlamalar düzenlenmişti, ancak İason'ın eksikliğini duyduğu bir şey vardı. Babası Aiason, yaşlılık ve hastalık yüzünden kutlamalara katılamamıştı. İason Medeia'ya dönüp, "Sevgili eşim," dedi, "bana yardımcı olmak için kullandığın yeteneğin sayesinde benim hayatımdan birkaç yıl alarak babamın yaşamına ekleyebilir misin?" Medeia şöyle cevap verdi, "Böyle bir bedele mal olacaksa yapamam, ancak yeteneğim sonuç verirse senin ömrünü azaltmadan onunkini uzatmaya çalışabilirim." Bir sonraki dolunayda, bütün yaratıklar derin uykudayken, yaprakları kıpırdatacak en ufak bir esinti dahi yokken, her şey durağan bir sessizlik içindeyken Medeia dışarı çıktı. Yıldızlara, aya, yer altı dünyasının tanrıçası Hekate'ye[1] ve büyülü bitkiler yaratabilme gücü olan toprak tanrıçası Tellus'a sihirli sözler söyledi. Ormanların ve mağaraların, dağların ve vadilerin, göllerin ve ırmakların, rüzgârların ve bulutların tanrılarından yardım istedi. Konuşurken yıldızlar daha da parıldadı, ardından göklerden, uçan yılanların çektiği bir araba indi. Medeia bu arabaya binerek, niyetini gerçekleştirmesine yardım edecek güçlü bitkileri bulmak için, onların yetiştiği uzak diyarlara ulaştı. Çalışmaları dokuz gece boyunca sürdü, bu süre zarfında ne sarayına, ne bir çatının altına girdi, ne de bir faniyle iletişim kurdu.

Daha sonra biri Hekate'ye, diğeri ise gençlik tanrıçası Hebe'ye olmak üzere iki sunak dikti, bir kara koyun kurban etti ve tanrıların şerefine toprağı süt ve şarapla suladı. Pluton'a ve kaçırdığı karısına, ihtiyar adamın canını almakta acele etmemeleri için yalvardı. Ardından Aiason'un getirilmesini istedi. Sihirle derin bir uykuya yatırdı, bir ölüye benzeyen hareketsiz bedenini bitkilerden hazırladığı bir yatağa yatırdı. İason dahil herkes saraydan uzaklaştırılmıştı, büyüye kutsiyetini bozacak hiçbir göz değmemeliydi. Sonra, saçları ardında dalgalanarak sunakların etrafında üç kez döndü, yaktığı ince dalları kana batırdı ve onları orada yanmaya bıraktı. O esnada kazanındaki karışım da hazır olmuştu, içinde tohum ve çiçeklerinin acı suyuyla birlikte büyülü bitkiler, Uzakdoğu'dan taşlar, Okeanos çevresindeki kıyılardan kumlar, ay ışığında toplanmış ak kırağı, cüce baykuş kafası ile kanadı ve kurt bağırsakları vardı. Medeia ayrıca kaplumbağa kabuğu ve yaşama sıkı sıkı bağlı bir hayvan olan geyik ciğeri ile yedi insan nesli boyunca yaşayan karga kafası ve gagası ekledi. Ardından amacına ulaşmak için bunları "adı sanı belirsiz" birçok şeyle birlikte, kuru bir zeytin dalıyla karıştırarak kaynattı. Derken dalı kazandan çıkardı ve çıkarır çıkarmaz dalın taze bir dala dönüştüğünü, çok geçmeden de üze-

1 Hekate bazen Diana bazen de Proserpina ile özdeşleştirilen gizemli bir tanrıçaydı. Diana ayışığının görkemini temsil ederken, Hekate gecenin karanlığının ve dehşetinin sembolüydü. Büyü ve cadılığın tanrıçası olan Hekate'nin geceleri yeryüzünde dolaştığı ve yalnızca köpeklerin onu görüp havlayarak yaklaştığını haber verdiği söylenir.

rinin yemyeşil yapraklarla ve zeytinlerle bezendiğini gördü. Kazan fokurdadıkça karışımdan etrafa ufak damlalar sıçrıyor, damlaların toprağa düştüğü yerlerde ise baharda fışkıran çimler gibi yemyeşil otlar bitiyordu.

İksirin hazır olduğunu gören Medeia yaşlı adamın boğazını keserek bütün kanını akıttı, ardından kazandaki karışımın hepsini ağzından ve yaralarından içeri boşalttı. Vücudu sıvıyı tamamen emdikten sonra bembeyaz saçları ve sakalları gençliğin siyahına dönüştü, yüzündeki solgunluk ve cılızlığı yok oldu, damarları kanla doldu ve bütün bedeni kuvvet kazanarak sapasağlam bir adama dönüştü. Aiason şaşkındı, kırk yıl öncesinden hatırladığı gençliğini yeniden kazanmıştı.

Her ne kadar Medeia büyü yeteneğini iyi bir amaç için kullanmış olsa da, zaman zaman bir intikam aracı olarak kullandığı da oluyordu. Okurlarımızın hatırlayacağı gibi, İason'un tacını gasp eden fırsatçı amcası Pelias onu krallıktan uzaklaştırmak için tehlikeli bir sefere göndermişti. Yine de iyi yönleri de olmalıydı ki kızları ona çok düşkündü. Medeia'nın Aiason için yaptıklarını görünce ondan kendi babaları için de aynı büyüyü yapmasını istediler. Medeia bu isteği kabul etmiş gibi yaparak yine kazanını hazırladı. İsteği üzerine yaşlı bir koyun getirilip kazana atıldı. Çok geçmeden kazandan bir meleme sesi duyuldu, kapağı açılır açılmaz ise dışarı hayat dolu bir kuzu fırladı ve kendisini doğruca kırlara attı. Pelias'ın kızları bu büyüye bayıldılar ve babalarına da aynı şeyin yapılması için bir tarih kararlaştırdılar. Ancak Medeia kazanı onun için farklı bir biçimde hazırlayarak, içine yalnızca su ile biraz da bitki attı. Gece çöktüğünde, Media hem kralı hem de muhafızları büyüyle derin bir uykuya soktu ve kız kardeşlerle birlikte yaşlı kralın odasına gitti. Yatağın başındaki kardeşler hançerlerini çıkardılar, Medeia kararsızlıkları yüzünden onları azarlayana kadar tereddüt içinde beklediler. Sonunda başlarını geriye çevirerek yaşlı babalarını gelişigüzel kesmeye başladılar. O anda adam uykusundan uyandı. Kızlarına bakıp, "Evlatlarım, ne yapıyorsunuz? Babanızı mı öldürüyorsunuz?" diye feryat edince, cesaretlerini yitirip ellerindeki hançerlerini düşürdüler. Son darbeyi Medeia indirdi ve adamın daha fazla konuşmasına mani oldu.

Ardından adamı kazana koydular. Ancak Medeia'nın tek düşündüğü, ihaneti fark edilmeden önce, uçan yılanların çektiği arabasına binip kaçmaktı, yoksa kız kardeşlerin intikamı acı olacaktı. O gece kaçmayı başarmış olsa da suçunun meyveleri hiç de hoş olmadı. Onun için yaptığı iyiliklere rağmen İason, ondan ayrılıp Korinthos Prensesi Kreusa'yla evlenmek istiyordu. Bu nankörlük karşısında öfkeden deliye dönen Medeia tanrılara intikam için yakardı ve geline hediye olarak zehirli bir elbise gönderdi, ardından kendi öz çocuklarını öldürdü ve sonra sarayı ateşe verip yılanların çektiği arabasına atlayarak Atina'ya kaçıp, orada Kral Aigeus'la evlendi. Aigeus, Theseus'un babasıydı. Bu kahramanın ileriki bölümlerde anlatacak olduğumuz maceralarında, Medeia'yla da tekrar karşılaşacağız.

Medeia'nın büyüleri okurlara *Macbeth*'i hatırlatacaktır. Aşağıdaki dizeler de çarpıcı biçimde antik zamanların büyülerini anımsatmaktadır:

Kazanın çevresinde dönelim,
İçine zehirli bağırsaklar atalım
Bataklık yılanının kaburga etini,
Kazanda kaynatıp iyice pişirelim,
Semender gözü, kurbağa ayağı,
Yarasa tüyü ve köpek dili,
Engereğin çatal dili, kör yılanın dişi,
Kertenkele bacağı ve baykuş kanadı,
Kurt gibi acıkmış köpekbalığının kursağı
Karanlıkta kazılmış baldıran kökü.
—*Macbeth*, Perde IV, Sahne I

Bir başka alıntı da şöyle:

Macbeth – Ne iş görüyorsunuz?
Cadılar – Adsız bir iş.

Hem antik hem de modern zaman şairlerinin her türlü kötülüğü ve acımasızlığı atfettiği büyücü sınıfından biri olan Medeia'nın, bir büyücü olarak dahi son derece tiksindirici bulunduğu bir başka hikâyesi daha vardır.

Kolkhis'ten kaçarken Medeia yanına küçük erkek kardeşi Absyrtus'u da almıştır. Aeites'in gemilerinin kendilerine yetişmek üzere olduğunu görünce de, onları oyalamak için kardeşini öldürtüp cesedinin parçalarını denize atmıştı. Oğluna şerefli bir cenaze töreni yapmak isteyen Aeites ise perişan bir halde katledilen zavallı oğlunun parçalarını denizden toplamış, o bununla uğraşırken *Argo* gemicileri de uzaklaşıp gitmişti.

Şair Euripides'in, Medeia'ya seslenirken doğduğu şehir Atina'ya ve halkına övgülerini de sunduğu *Medeia* tragedyasının korolarından birinin tercümesi, Campbell şiirlerinde karşımıza çıkar. Şöyle başlar:

Ey vahşi kraliçe! Atina'ya mı yönlendiriyorsun
Soyunun kanının bulaştığı ateşten arabanı;
Yoksa kardeşini öldürdüğünü gizlemeye mi çalışırsın
Sonsuza dek barış ve adaletin süreceği bu şehirde?

18

MELEAGROS VE ATALANTE

Argo seferinin kahramanlarından biri de Kalydon Kralı Oineus ile Kraliçe Althaia'nın oğlu Meleagros'tu. Oğlu doğduğunda Althaia, ölümcül ağlarını örmekte olan kader tanrıçalarını gördü, tanrıçalar oğlunun ömrünün o sırada ocakta yanmakta olan meşaleden daha uzun olmayacağını haber verdiler. Althaia hemen meşaleyi alıp söndürdü ve onu evladının çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik yılları boyunca dikkatle sakladı. Oineus bir gün tanrılara adak sunarken farkında olmadan Diana'ya gereken hürmeti göstermeyi ihmal etti. Buna çok öfkelenen Diana Kalydon'a, tarlaları yok etmesi için devasa bir yaban domuzu gönderdi. Domuzun gözleri kan ve ateşle parlıyor, sert kılları birer mızrak gibi tehlike saçıyor, dişleri ise Hint fillerininkilere benziyordu. Yeni yeşeren ekinleri, asmaları ve zeytinlikleri ezip geçmişti. Koyun ve sığır sürüleri de bu vahşi belanın bozgununa uğramıştı. Tüm çabalar boşa çıkıyor, canavar bir türlü alt edilemiyordu. Meleagros sonunda bu yaratığı haklamak için Yunan kahramanları yardıma çağırdı. Gelenler arasında Theseus ve arkadaşı Peirithoos, İason, ileride Akhilleus'un babası olacak olan Peleus, Aias'ın babası Telamon ve o sırada genç bir delikanlı olan, ama sonrada Troya Savaşı'nda Akhilleus ve Aias'la omuz omuza savaşacak olan Nestor gibi pek çok isim vardı. Onlarla birlikte Arkadia Kralı İasos'un kızı Atalante de gelmişti. Üzerinde parlak altın tokalarla süslü bir yelek, sol omzunda asılı fildişi bir sadak ve sol elinde de yayını tutuyordu. Meleagros, savaşçı gençliğinin zarafetiyle kadınsı bir cazibenin harmanlanmış olduğu güzel yüzüne bakar bakmaz ona âşık oldu.

Artık canavarın inine yaklaşmışlardı. Ağaçlara ağlarını sağlamca gerdikten sonra köpekleri saldılar. Çayırda avlarının ayak izlerini bulmaya çalışıyorlardı. Yakınlarda, ormandan aşağıya doğru uzanan bir bataklıkta, sazlıkların arasında yatmakta olan yaban domuzu, avcıların sesini duydu ve hemen saldırıya geçti. Azgın canavar savaşçıları teker teker yere seriyordu. İason Diana'ya yardım etmesi için yakardıktan sonra mızrağını fırlattı ve tanrıça izin verdiği için silah domuzun etine değdi, ne var ki bu darbe onu yaralayacak kadar güçlü değildi. Hayvan mızrağın çelik ucunu ağzıyla çıkardı. Nestor da saldırmış, sonra kendisine dalların arasında korunaklı bir yer bulmuştu. Telamon da koşuyordu, ancak yerdeki bir köke takılarak yuvarlandı. Nihayet canavarın kanını tadan, uzaktan yayını germiş olan Atalante'nin oku oldu. Önemsiz bir yara olsa da Meleagros bunu görünce kıza sevinçle övgüler yağdırdı. Övgülerin bir kadına yöneltilmesini kıskanan Ankaeus, kendisinin de cesur bir kahraman olduğunu haykırarak yabandomuzuna da tanrıçaya da meydan okudu, ancak azgın hayvanın saldırmasıyla ölümcül bir yara aldı

ve yere serildi. Theseus kargısını fırlattı ama silah dallardan birine çarparak isabet etmedi. İason'un oku nişan aldığı yer yerine kendi köpeklerinden birine saplandı. Meleagros ise başarısız bir hamleden sonra nihayet mızrağını canavarın böğrüne sapladı ve hemen ardından yeniden saldırarak ardı ardına indirdiği darbelerle hayvanı yere serdi.

Herkes sevinç nidaları içinde, kahramanı tebrik etmek için sıraya girdi. Meleagros bir ayağını devirdiği domuzun üzerine koyup Atalante'ye döndü ve daha sonra zaferinin ganimetleri olan domuzun kafasını ve postunu ona hediye etti. Ancak bu geri kalanların kıskanmalarına neden oldu ve bir çekişme başlattı. Özellikle de Meleagros'un annesinin kardeşleri Pleksippos ve Tokseus kıskançlıktan deliye dönmüştü, ikisi birlikte Atalante'ye verilen ganimeti genç kızın elinden çekip aldılar. Bunu kendisine ve sevdiği kıza hakaret sayarak öfkelenen Meleagros akrabalık bağlarını gözden çıkardı ve kılıcını bu kabahati işleyenlerin kalbine sapladı.

Oğlunun kazandığı zaferin şerefine tapınaklara hediyeler taşıtmakta olan Althaia kardeşlerinin cesetleriyle karşılaştı ve feryatlar içinde göğsünü dövmeye başladı, daha sonra perişan bir halde bayram elbiselerini çıkarıp yas giysilerini giymeye koştu. Ancak failin kim olduğunu öğrendiğinde Althaia'nın matem duyguları yerini oğlundan alacağı intikam düşüncelerine bıraktı. Bir zamanlar alevlerin içinden aldığı o ölümcül meşaleyi, kader tanrıçalarının oğlunun yaşamına bağladığı o sönmüş odun parçasını sakladığı yerden çıkardı ve hemen bir ateş yakılmasını emretti. Dört defa meşaleyi ateşe uzatsa da, her seferinde tereddüde düşerek geri çekti. Oğlunun hayatını alma fikrine katlanamıyordu. Annelik ve ablalık duyguları birbirleriyle çatışıyordu. Meşaleyi yakınca olacakları düşününce perişan düşüyor, ancak oğlunun yaptığı aklına geldikçe de öfkeden deliye dönüyordu. Rüzgârla bir yöne, akıntıyla başka yöne savrulan bir gemi misali zihni ne yapacağına karar veremez halde, bir o tarafa bir bu tarafa savruluyordu. Nihayetinde ablalığı, anneliğinden baskın çıktı ve ölümcül meşaleyi kaldırıp seslendi: "Furia'lar, ceza tanrıçaları, size kimi kurban verdiğime dönüp de bir bakın! Suçun kefareti suçla ödenir! Thestios'un yuvası başına yıkılmışken, Oineus'un muzaffer oğluyla bayram etmesi reva mı? Heyhat buna da dayanamıyorum! Kardeşlerim, affedin bu annenin zaafını, elim varmıyor! Ölümü hak ediyor ama bunu yapamayacağım. Peki ama siz ölüler diyarında dolaşırken, intikamınız bile alınmamışken, o yaşamayı, utkuyu ve Kalydon'un hükümdarlığını hak ediyor mu? Hayır! Hayatta kalmanı ben sağlamıştım, suçunun cezası olan ölümün de benim elimden olacak! Doğduğunda ve bu meşaleyi ateşten aldığımda sana iki kez can verdim. Şimdi bu canı alacağım. Yazık ki bu uğursuz bir zafer, fakat sevgili kardeşlerim bu sizin zaferiniz, kazandınız. Sözlerini bitirdiğinde yüzünü çevirerek ölümcül meşaleyi ateşe attı.

O an sanki ateşten bir inilti yükselmişti. O esnada bütün bunlardan habersiz

Meleagros da ani bir acı duydu, yanıyordu. Cesareti ve onuruyla onu yok etmekte olan bu acıyı alt etmeye çalıştı ancak nafileydi. Son nefesinde yanına yaşlı babasını, erkek kardeşini, pek sevdiği kız kardeşlerini, sevdiği Atalante'yi ve sonuna sebep olduğunu bilmediği annesini çağırdı. Alevler yükseliyor, alevlerle birlikte kahramanın acısı da dayanılmaz oluyordu. Sonunda ikisi de dindi, ikisi de söndü. Meşale kül oldu, Meleagros'un son nefesi ise başıboş rüzgârlara karıştı.

Oğlunun can vermesiyle Althaia dövünmeye başladı, Meleagros'un kız kardeşleri ise feryat figan ağlıyorlardı. Sonunda Diana, bir zamanlar onu hiddetlendirmiş olan ailenin ıstırabına merhamet göstererek hepsini kuşa dönüştürdü.

Atalante

Bu kadar acının nedeni, yüzüne bakıldığında biraz oğlan çocuğunu andırsa da bir oğlan olamayacak kadar kıza benzeyen masum bir genç kızdı. Kaderi kendisine daha önce de bildirilmiş, Kehanet ona, "Atalante, sakın evlenme, evlilik sana felaket getirecek," demişti. Korkuya kapılan Atalante de bunun üzerine erkeklerden hep kaçarak, kendisini avcılığa ve okçuluğa adadı. Sayısız taliplerine, genellikle aşk ateşlerini söndürmekte tesirli olan bir şart koşuyordu: "Yarışta beni yenen armağan olarak beni alabilir, ancak deneyip de başaramayanın cezası ölümdür." Gözdağı veren bu şarta rağmen şansını denemek isteyenler de çıkıyordu. Yarışların hakemi Hippomenes, "Bir kadınla evlenmek uğruna böylesi bir riske girecek kadar gözü kara olunur mu?" dedi, fakat yarış için cüppesini çıkarırken Atalante'yi gördükten sonra, "Affedin gençler, meğer uğruna yarıştığınız ödülü bilmiyormuşum," diyerek sözünü geri aldı. Yarışmacıları izlerken hiçbirinin kazanmamasını diliyor, biri kazanacak gibi olduğundaysa yüreği kıskançlıkla doluyordu. O böyle düşünürken, bakire hızlanıp öne geçti, koşarken her zamankinden güzel görünüyordu. Esen meltem sanki ayaklarını kanatlandırıyor, saçları omuzlarında dalgalanıyor, elbisesinin renkli püskülleri ardında pır pır uçuşuyordu. Mermere dökülen kızıl bir perde gibi, beyaz teni al al olmuştu. Bütün talipler geride bırakılmış, hepsi insaf edilmeden öldürülmüştü. Hippomenes yarışmacıların akıbetine aldırmadan, bakireye bakarak şöyle dedi: "Bu kaplumbağaları yenmene mi övünüyorsun? Sen bir de benimle yarış." Atalante ona acıyarak baktı; onu yenip yenemeyeceğini kestiremiyordu. Kendi kendine, "Hangi tanrı böylesi genç ve yakışıklı birinin kendisini tehlikeye atmasına izin verir ki?" diye düşündü. "Ona acıyorum, her ne kadar güzel olsa da acıdığım güzelliği değil gençliği. Keşke yarışmaktan vazgeçse, yoksa deliye dönecek. Umarım beni yener." Atalante bu düşüncelerle tereddüde düşmüşken, kalabalık yarışın başlaması için sabırsızlanmaya başladı ve babası ona hazırlan-

masını hatırlattı. Hippomenes ise yarışı kazanabilmek için Venus'a yakardı: "Bu yarışa beni sokan Venus, yalvarırım bana yardım et." Venus onu duydu ve ona merhamet etti.

Venus'un adası Kıbrıs'taki tapınağının bahçesinde sarı yaprakları, sarı dalları ve altın meyveleri olan bir ağaç vardı. Venus bu ağaçtan üç altın elma kopardı, kimse görmeden meyveleri Hippomenes'e verdi ve bunları nasıl kullanacağını anlattı. Başlama işareti verildi. Aynı anda fırladılar ve kumların üzerinde uçarcasına koşmaya başladılar. Adımları o kadar zarifti ki, görenler ırmağın ya da dalgalanan başakların üzerinden batmadan geçebileceklerini düşündü. İzleyiciler Hippomenes'e tezahüratlar yağdırıyordu. "Şimdi, hadi koş! Çabuk! Acele et! Bu kızı kazan! Vazgeçme! Ha gayret!" Bu tezahüratlara delikanlının mı yoksa genç kızın mı daha çok sevindiği ayırt edilemiyordu. Fakat Hippomenes'in dili damağı kurumuş, nefesi kesilmek üzereydi, bitiş çizgisine de daha çok vardı. O an altın elmalardan birini yere attı. Genç kız şaşkınlık içinde durup elmayı aldı. Hippomenes öne geçti, kalabalığın tezahüratları yükselmişti. Atalante iki kat gayret göstererek çok geçmeden Hippomenes'i yeniden geride bıraktı. Genç adam yere bir elma daha attı. Atalante yine durup elmayı alsa da sonra yine rakibini yakaladı. Artık bitiş çizgisine yaklaşıyorlardı ve delikanlının son bir şansı kalmıştı. "Tanrıça, umarım armağanın bu defa işe yarar!" diyerek son elmayı da attı. Atalante elmayı görse de tereddüt etmişti, ancak Venus onu harekete geçirerek elma için geri dönmesini sağladı. Hippomenes yarışı ve ödülünü kazandı.

Fakat âşıklar mutluluktan öylesine sarhoşlardı ki, Venus'u şereflendirmeyi unuttular. Bu nankörlük karşısında çok öfkelenen tanrıça onları Kybele'ye karşı kabahat işlemeye yöneltti. O, aşağılanmayı cezasız bırakacak bir tanrıça değildi. Güçlü Kybele onlardan insan görünümlerini aldı ve her birini kendi karakterlerine uygun hayvanların biçimine dönüştürdü. Âşıklarının kanıyla zafer kazanan dişi kahramanı dişi aslana, efendisini ve kocasını ise erkek aslana çevirdi, sonra her ikisini de boyunduruğu altına alarak arabasına bağladı. Bu iki figür hâlâ tanrıça Kybele'nin tasvir edildiği bütün heykel ve resimlerde görülebilir.

Kybele, Greklerin Rhea veya Ops olarak adlandırdığı tanrıçanın Latince ismidir. Kronos'un karısı, Zeus'un annesidir. Sanat eserlerinde, onu Juno ve Ceres'ten ayıran bir özellik olarak anaç ve tombul şekilde resmedilir. Bazen başı örtülü, yanında iki aslanla tahtında oturarak, bazen de aslanların çektiği arabasında resmedilmiştir. Sur duvarlarına benzeyen oymaları olan bir taç takar. Rahipleri Korybant'lar olarak adlandırılırdı.

Byron, Adriyatik Denizi'ndeki alçak bir adanın üzerine kurulmuş olan Venedik'i anlatırken Kybele tasvirlerinden faydalanır:

Okeanos'tan henüz çıkmış Kybele gibi,
Mağrur kulelerden tacıyla yükseliyor
Uzaklara, görkemli hareketlerle,
Denizlerin ve güçlerinin efendisi.
—*Childe Harold*, IV

Şair Moore ise *Rhymes on the Road*'da, Alp manzarasını betimlerken Atalante ile Hippomenes'e değinir:

Görüyorum ki burada, bu harikalar diyarında bile,
O zarif Hayal, yine Hakikat'i geride bırakıyor,
En azından Hippomenes gibi yoldan çıkarıyor
Önüne attığı altın yanılsamalarla.

19

HERCULES – HEBE VE GANYMEDES

Hercules

Hercules Jupiter ile Alkmena'nın oğluydu. Kocasının fanilerden olma çocuklarına düşman olmasıyla tanınan Juno Hercules'e de doğduğu anda savaş açtı. Onu öldürmesi için beşiğindeki Hercules'e iki yılan göndermiş, fakat vaktinden önce kuvvetlenmiş bir bebek olan Hercules yılanları kendi elleriyle boğmuştu. Ne var ki Hercules, Juno'nun kurnazlığıyla Eurystheus'a tabi kılınmıştı, kral her ne emrederse Hercules yapmaya mecburdu. Eurystheus onu birçok zorlu maceraya sürükledi. Bunlar, "Hercules'in On iki Görevi" olarak bilinir. Bu görevlerin ilki Nemeia aslanıyla yapacağı dövüştü. O sıralarda Nemeia Vadisi'ne bir aslan musallat olmuştu. Eurystheus Hercules'e bu canavarın postunu getirmesini emretti. Hercules sopası ve oklarıyla aslanla bir süre mücadele etti, ancak onu alt etmeyi başaramadı, sonunda hayvanı kendi elleriyle boğarak öldürdü ve aslanın ölüsünü sırtlayarak Eurystheus'a getirdi. Eurystheus karşılaştığı manzaradan ve kahramanın olağanüstü kuvvetinin kanıtından öyle korktu ki, ondan kahramanlığını bundan sonra şehrin dışında göstermesini istedi.

Hercules'in bir sonraki görevi Hydra'yı öldürmekti. Argos'un ülkesini yıkıp harap eden bu canavar Amymone kuyusunun yakınındaki bataklıklarda yaşıyor-

du. Bu kuyu, ülke kuraklık çekerken Amymone tarafından keşfedilmişti, hikâyeye göre Amymone'ye âşık olan Neptunus, onun üç çatallı zıpkınıyla bir kayaya dokunmasına izin vermiş, zıpkının değdiği yerden ise üç ağızlı bir pınar fışkırmıştı. Hercules'in öldürmek üzere görevlendirildiği Hydra şimdi burayı ele geçirmişti. Dokuz kafalı canavarın ortadaki kafası ölümsüzdü. Hercules sopasıyla canavarın kafalarını uçurdu, ancak her vurduğu kafanın yerinde iki yeni kafa çıkıyordu. Sonunda sadık hizmetkârı İolaus'un yardımıyla Hydra'nın kafalarını yaktı, ölümsüz olan dokuzuncu kafayı da devasa bir kayanına altına gömdü.

Sonraki görevi Augias ahırlarının temizlenmesiydi. Elis Kralı Augias'ın üç bin öküzden oluşan bir sürüsü vardı ve ahırları tam otuz yıldır temizlenmemişti. Hercules Alpheus ve Peneus Nehirlerini taşıdı ve sularıyla ahırları bir günde baştan aşağı temizledi.

Sıradaki görevi diğerlerinden daha hassas bir konuyla ilgiliydi. Eurystheus'un kızı Admeta Amazonlar kraliçesinin kemerine sahip olmayı çok istiyordu. Eurystheus de Hercules'den kemeri kızına getirmesini istedi. Amazonlar sadece kadınlardan oluşan bir ulustu. Savaşçı topluluk pek çok büyük kenti elinde tutuyordu. Sadece kız çocuklarını yetiştirmeyi gelenek edinmiş olan Amazonlar, erkek bebekleri ya komşu ülkelere gönderir ya da öldürürlerdi. Yanında gönüllülerden oluşan bir grupla yola çıkan Hercules birçok macera atlattıktan sonra nihayet Amazonların ülkesine ulaştı. Kraliçe Hippolyta onu konukseverce karşılayarak kemeri vermeye razı olduğunu söyledi. Ancak Amazon kılığına giren Juno aralarına karışmıştı ve halkı Hercules'in kraliçeyi kaçırmaya geldiğine inandırdı. Amazonlar silahlarını kuşanıp kalabalık gruplar halinde Hercules'in gemisine saldırdılar. Hercules ise Hippolyta'nin ihanet ettiğini düşünerek onu öldürdü ve kemeri alıp dönüş yoluna koyuldu.

Hercules'in bir sonraki görevi Erytheia Adası'nda yaşayan ve üç gövdeli canavar Geryoneus'un öküzlerini getirmekti. Batıdaki bu ada, gün batımının ışıkları altında kaldığından Kızıl Ada olarak da biliniyordu. Bu tasvirin İspanya'yı ve onun kralı Geryoneus'u anlattığı düşünülür. Ülkeler aşan Hercules sonunda Libya ve Avrupa sınırlarına ulaştı, başarısının anısına buraya büyük Kalpe ve Abyla Dağlarını yükseltti. Bir başka anlatıma göre ise Hercules buradaki bir dağı ikiye yararak her yarısı bir yakayı oluşturacak şekilde Cebelitarık Boğazı'nı yaratmıştır. Bu nedenle bu iki dağ Hercules Sütunları olarak da anılır. Öküzleri dev Eurythion ve iki başlı köpeği koruyordu. Hercules hem devi hem de köpeği öldürüp öküzleri sağ salim Eurystheus'a getirerek bu görevi de başarıyla tamamladı.

Sıra Hesperid'lerin altın elmalarını getirmeye gelmişti ancak Hercules elmaların nerede olduğunu bile bilmediğinden bu onun için görevlerin en zoruydu. Bunlar Juno'ya düğününde Toprak tanrıçası tarafından hediye edilmiş, tanrıça da altın elmaları Hesperus'un kızlarına ve ejderhalarının korumasına emanet etmişti. Her-

cules türlü maceraların sonunda Afrika'daki Atlas Dağı'na ulaştı. Atlas, tanrılara başkaldırmış Titanlardan biriydi. Titanlar tanrılar karşısında bozguna uğrayınca Atlas gökleri omuzlarında taşımaya mahkûm edilmişti. Hercules altın elmaları olsa olsa Hesperid'lerin de babası olan Atlas'ın bulacağını düşünerek ondan yardım istedi. Atlas kabul etti, ancak yokluğunda yükünü birinin taşıması gerekliydi. Bunun üzerine gökleri Hercules omuzlarına aldı ve Atlas yola koyuldu. Atlas elmaları bulup getirdi ve gönülsüzce de olsa yükünü yeniden omuzlarına alıp Hercules'in elmalarla birlikte Eurystheus'un yanına dönmesine müsaade etti.

Milton, *Comus*'ta Hesperid'leri Hesperus'un kızları ve Atlas'ın yeğenleri olarak tasvir eder:

> ... güzel bahçelerinin ortasında
> Hesperus ve üç kızı
> Söylüyor altın ağacın şarkılarını.

Günbatımının göğün harikulade görüntüsüyle ilgili analojilerden etkilenen şairler Batı'yı ihtişam ve görkem diyarı olarak görmüşlerdir. Bu nedenle Kutlular Adası'nın, Geryoneus'un öküzlerinin otladığı kızıl Erytheia Adası'nın ve Hesperid'lerin Adası'nın batıda olduğunu varsaymışlardır. Kimileri *altın elma* denilen bu meyvelerin aslında İspanya portakalları olduğunu ve Greklerin duydukları kadarıyla meyveyi bu şekilde tanımladığını düşünmektedir.

Hercules'in meşhur kahramanlık hikâyelerinden biri de Antaios'a karşı kazandığı zaferdi. Toprak Terra'nın oğlu olan Antaios çok kuvvetli bir devdi ve şanlı bir güreşçiydi. Annesi Toprak Ana'yla temas ettiği sürece kuvveti alt edilemezdi. Ülkelerine gelen her yabancıyla muhakkak güreşir, yenerse onları öldüreceğini söyler, hepsini de yenerdi. Hercules bu devle savaşacaktı. Onu kaldırıp atmanın beyhude olduğunu gördü, çünkü her düşüşünden sonra daha büyük bir kuvvetle rakibine saldırıyordu. Hercules bunu fark edince sonunda onu yerden kaldırdığı gibi göklere fırlattı ve devi orada boğdu.

Ülkede ne var ne yoksa talan eden muazzam büyüklükte bir dev olan Cacus da Aventinus Dağı'nda yaşıyordu. Hercules Geryoneus'un öküzlerini götürürken, yolda dinlenmek için uyuduğunda Cacus Hercules'in yanındaki sürünün bir kısmını çalmıştı. Ayak izlerinden sürünün izini sürememesi için de hayvanları mağarasına kuyruklarından çekip geri geri yürüterek götürmüştü, böylece ayak izlerine bakıldığında sürünün ters yöne gittiği düşünülecekti. Bu hileye aldanan Hercules sürünün geri kalanını eve götürürken tesadüfen hayvanların saklandığı mağaranın önünden geçmeseydi, öküzleri de bulamayabilirdi, ne var ki o geçerken hayvanlar

onu hissederek bağırmaya başladı. Çalınan hayvanların yerini böylelikle bulmuş olan Hercules Cacus'u da orada öldürdü.

Anlatacağımız son kahramanlık hikâyesi de Kerberos'un ölüler diyarından getirilmesiydi. Hercules, Mercurius ve Minerva'nın eşliğinde Hades'in ülkesine indi. Kerberos'u silah kullanmaması şartıyla Pluton'un da izniyle yeryüzüne çıkardı. Canavar karşı koysa da Hercules onu kıskıvrak yakalamayı başardı ve onu Eurystheus'a götürdü, sonra da geri getirdi. Hercules Hades'in ülkesinde, kendisine hayranlığından onu taklit ederek Proserpina'yı kaçırmaya çalışmış ancak bu girişimi başarısız olunca kendisi de ölüler ülkesine hapsedilmiş olan Theseus'a da özgürlüğünü kazandırmıştır.

Öfke krizine kapıldığı bir anda Hercules dostu İphitus'u öldürmüş ve işlediği bu suçun cezasını çekmesi için üç yıl boyunca Kraliçe Omphale'nin kölesi olmaya mahkûm edilmişti. Bu süre zarfında Hercules'in karakteri değişime uğramış görünüyordu. Kraliçe Hercules'in postunu giyerken Hercules kadınlar gibi yaşıyor, Omphale'nin hizmetçileriyle birlikte yün eğiriyor, hatta zaman zaman kadın elbiseleri giyiyordu. Hercules, cezası bitince Deineira'yla evlendi ve üç yıl boyunca çok mutlu yaşadılar. Bir defasında karısıyla birlikte yolculuk yaparken bir ırmağa vardılar. Orada yaşayan Kentaur Nessos yolcuları ancak bir bedel karşılığında ırmaktan geçiriyordu. Hercules ırmağı kendi başına geçti ama karısının bunu yapması mümkün değildi, Hercules de Deineira'yı karşıya geçirmesi için Nessos'a emanet etti. Ancak Nessos Deineira'yı kaçırmaya kalktı. Karısının çığlıklarını duyan Hercules yayını gerdi ve okuyla Nessos'u kalbinden vurdu. Kentaur ölmek üzereyken Deineira'ya, kocasının aşkını tazelemek istediği zaman kullanabileceği bir sihir taşıyan kanından bir miktar alıp saklamasını söyledi.

Deineira söyleneni yaptı, çok geçmeden bu sihri de kullanmak istedi, çünkü Hercules, maceralarından birinde İole isminde güzel bir genç kızı tutsak almış, Deineira da Hercules'in genç kızdan hoşlandığını fark etmişti. Hercules karısından, zaferinin şerefine tanrılara adaklar sunmak için tapınakta giymek üzere beyaz bir kıyafet hazırlamasını istedi. Bunun aşk iksirini denemek için iyi bir fırsat olduğunu düşünen Deineira kıyafeti Nessos'un kanıyla ıslattı. Deineira'nın kan lekelerini sonradan temizlediğini ancak iksirin etkisinin yok olmadığını varsayıyoruz, zira kıyafet Hercules'in vücut sıcaklığıyla ısınır ısınmaz zehir tüm bedenine yayıldı ve onu dayanılmaz bir ıstırabın pençesine düşürdü. Acıdan çılgına dönen Hercules, ona bu ölümcül kıyafeti getirmiş olan Likhas'ı kaldırıp denize fırlattı. Sonra üzerindeki kıyafeti parçalamaya başladı, ancak çoktan derisine yapışmış olan kumaşla birlikte derisini de koparıp atmıştı, bu halde bir gemiye binip evine döndü. Deineira bilmeden sebep olduğu bu felaketi öğrenince kendini astı. Ölmek üzere olan Hercules ise Oita Dağı'na çıkarıldı ve defin ateşi için odunlar hazırlandı. Hercules yayını ve

oklarını Philoktetes'e verdikten sonra döşenmiş olan odunların üzerine yattı. Başını sopasına dayadı, her zaman giydiği aslan postu da bedeninin üzerine serildi. Hercules ardından, bir ziyafet sofrasındaymış gibi sakin bir ifadeyle Philoktetes'e ateşi yakmasını söyledi. Alevler yükseldi ve çok geçmeden tüm bedenini sardı.

Milton Hercules'in yaşadığı çılgınlık halini şöyle anlatır:

Oichalia'dan gelen Alkides[1] zaferle taçlandığında
Hissetti giysisindeki zehri ve yırttı acıyla,
Tesalya çamlarını köklerinden söktü,
Ve fırlattı Oita'nın tepesinden Likhas'ı
Eğriboz Adası'nın sularına.

Kahramanın ıstıraplı ölümünü görmek tanrıların da canını sıktı. Ancak Jupiter neşeli bir ifadeyle onlara şöyle dedi: "Prenslerim, üzüntünüzü görmekten hoşnudum, sadık insanların hükümdarı olduğumu bir kez daha anladım ve oğlumun sizin lütfunuzu hak etmesinden de memnunum. Her ne kadar ona olan ilginiz onun kahramanlıklarından ileri gelse de, bu benim memnuniyetimi azaltmıyor. Ancak korkmayın. Her şeyi yenmiş olan Hercules, Oita Dağı'nda onu yakan o alevlere mağlup olmaz. Annesinden aldığı faniliği belki alt edilebilir, ancak benden de ölümsüzlüğü aldı. Onu can verdiği yeryüzünden göklerin kıyısına alacağım, hepinizin onu iyi karşılamasını istiyorum. Aranızda ona bu onuru bahşetmeme üzülenler olabilir, ancak hiçbiriniz onun bu şerefi hak etmediğini de söyleyemezsiniz." Tanrıların hepsi bu kararı onayladı, yalnızca Juno Jupiter'in son sözlerine biraz gücenmişti. Yine de kocasının kararını yerinde bulmuştu. Alevler Hercules'in içindeki anne tarafını yok etti, her ne kadar tanrısal tarafı da zarar görmüş olsa da, daha yüce bir mertebeden daha güçlü olarak yükseldi. Jupiter onu bir bulutla sardı ve dört atın çektiği bir arabayla göklere taşıyıp yıldızların arasına yerleştirdi. Hercules göklerde yerini aldığında, Atlas da bu ilave ağırlığı omuzlarında hissetmişti.

Artık Hercules'i bağışlamış olan Juno onu kızı Hebe'yle evlendirdi.

Şair Schiller, gerçek ve kurgu arasındaki tezadı aşağıda birkaç kıtasının tercümesinin verildiği *İdeal and Life*'ta çok güzel ifade eder:

Bir korkağın kölesi olarak,
Sayısız mücadelelere katlandı Alkides,

1 Alkides, Hercules'in isimlerinden biridir.

Cefasının onu götürdüğü çetrefilli yolda,
Hydra'yı öldürdü, alt etti aslanın gücünü,
Döndürmek için arkadaşını ışığa, hayata
Atladı ölümle dolu sandala.
Juno'nun kininin neden olduğu
Yeryüzündeki tüm zorluklara,
Tüm azaplara katlandı,
Kaçınılmaz doğumundan dokunaklı sonuna dek,
Tanrı olana kadar, dünyevi tarafı
Parça parça alındı, alevler içindeki adamdan
Göklerin saf havasını soludu.
Bu yeni ve alışılmamış hafiflikle,
Göksel parlaklığa yükseldi sevinçle,
Dünyanın ağır kasvetli yükü kayboldu ölümde.
Yüce Olympos neşeyle karşıladı onu
Tapınılan babasının hüküm sürdüğü sarayda;
Gençliğin ışıltılı tanrıçası, hafifçe kızararak yüzü
Efendisine verdi nektarından.

—S.G.B.

Hebe ve Ganymedes

Juno'nun kızı ve gençlik tanrıçası olan Hebe tanrıların sakisiydi. Yaygın söylenceye göre Hercules'in karısı olunca görevini bırakmıştı. Ancak şu an Athenaeum Galerisi'nde sergilenen *Hebe ile Ganymedes* eserinde heykeltıraş Crawford başka bir hikâye anlatır. Buna göre Hebe, tanrıların huzurundayken düştüğü için görevinden kovulmuştur. Yerine ise, kartal kılığına giren Jupiter tarafından İda Dağı'nda arkadaşlarıyla oyun oynamaktayken kaçırılıp göklere götürülen Troyalı genç Ganymedes getirilmiştir.

Tennyson *Palace of Art*'ta duvardaki resimler arasında bu efsaneyi anlatan bir tablo tasvir eder:

Orada da, Ganymedes'in yüzü kızardı,
Yarı gömülüyken gül renkli kalçası kartalın tüylerine,
Uçuşan bir yıldız kadar yalnız gökte
Sütunlu şehrin üzerinde.

Shelley *Prometheus*'unda ise Jupiter sakisine şöyle seslenir:

> Dök cennetin şarabından, İdalı Ganymedes,
> Bırak doldursun Daidalos kupalarını ateş gibi.

Tatler No. 97'de ise *Choice of Hercules* isimli güzel bir efsane yer alır.

20

THESEUS – DAİDALOS – KASTOR VE POLLUKS

Theseus

Theseus Atina Kralı Aigeus ve Troizen kralının kızı Aethra'nın oğluydu. Troizen'de büyümüş ve delikanlılık çağında Atina'ya gidip babasının huzuruna çıkmıştı. Aigeus ilk oğlunun doğumundan önce Aethra'ya veda ederken kılıcını ve ayakkabılarını büyük bir kayanın altına bırakmış ve karısına, oğlunu o kayayı yuvarlayıp altındakileri alabilecek kadar güçlenince ona göndermesini söylemişti. Aethra zamanın geldiğini düşününce oğlu Theseus'u kayanın yanına götürdü. Theseus kayayı kolayca yerinden oynatıp kılıçla ayakkabıları almıştı. Yollar soyguncularla dolu olduğu için büyükbabası ona babasının ülkesine en kısa ve güvenli yoldan, yani denizden gitmesi konusunda baskı yapıyordu. Ama delikanlı bir kahramanın ruhunu ve yüreğini taşıdığına inanıyor, o zamanlar ünü bütün Yunanistan'a yayılan ve ülkeye zarar veren kötülerle canavarları yok eden Hercules gibi kendini göstermek istiyordu. Bu nedenle daha tehlikeli ve maceralı bir yolculuğu tercih ederek karadan gitmeye karar verdi.

Yolculuğunun ilk gününde Vulcanus'un oğullarından Periphetes'in yaşadığı Epidauros'a geldi. Bu acımasız vahşi yanında demir bir sopa ile dolaşır ve gezginlere dehşet saçardı. Theseus'un yaklaşmakta olduğunu görünce ona da saldırdı, ama genç kahramanın yumruklarına dayanamayıp hızla yere düştü. Theseus onun demir sopasını alıp ilk zaferinin anısı olarak o gün bugündür hep yanında taşıdı.

Bunu ülkedeki zalimler ve çapulcular ile yaptığı birkaç müsabaka takip etti. Theseus bunların hepsinden de zaferle çıktı. Bu kötülerden birinin adı Prokrustes ya da Gergi idi. Eline düşen bütün gezginleri bağladığı demir bir karyolası vardı. Eğer gezginlerin boyları bu karyoladan kısaysa, aynı boya getirinceye kadar kol ve bacaklarını uzatırdı. Karyoladan uzun gelmeleri halinde ise, fazla gelen kısımları kesip atıyordu. Theseus, onun diğerlerine yaptığını aynen ona yapmıştı.

Yol boyunca tüm tehlikelerin üstesinden gelen Theseus, sonunda kendisini yeni tehditlerin beklediği Atina'ya ulaştı. İason'dan ayrılınca Korint'ten kaçan büyücü Medeia, Theseus'un babası Aigeus'la evlenmişti. Büyüleri sayesinde Theseus'un kim olduğunu öğrenen Medeia, Aigeus oğlu olarak onaylanması durumunda kocası üzerindeki etkisini kaybedeceğinden korkmuştu. Aigeus aklını, bu yabancı delikanlı ile ilgili şüphelerle doldurdu ve onu içi zehirle dolu bir kadeh sunmaya ikna etti. Ama Theseus kadehi almak için ilerlediği sırada, belindeki kılıcı gören babası onun kim olduğunu anladı ve ölümcül bir hatayı önledi. Foyası meydana çıkan Medeia hak ettiği cezadan bir kez daha kurtularak Asya'ya, sonradan onun adıyla anılacak olan Media ülkesine gitti. Theseus babası tarafından kabul edildi ve tahtın vârisi oldu.

O sıralarda Atinalıların Girit Kralı Minos'a ödemeleri gereken vergiyle ilgili büyük bir dertleri vardı. Bu vergi, her yıl boğa gövdeli insan başlı canavar Minotaurosos'a yemesi için yedi delikanlı ve yedi bakirenin gönderilmesinden ibaretti. Bu canavar çok güçlü ve vahşi olup Dadalus tarafından inşa edilen bir labirentte tutuluyordu. Bu öylesine ustaca yapılmış bir labirentti ki içine giren kişinin yardım olmadan dışarı çıkması imkânsızdı. Minotauros bu labirentte dolaşır ve içerde kalan insanlarla beslenirdi.

Theseus halkını bu felaketten kurtarmaya ya da bu yolda ölmeye kararlıydı. Böylece, verginin ödeme zamanı gelince, gönderilecek delikanlı ve bakireler âdet gereği kurayla seçilirken, Theseus da babasının üstelemelerine aldırmadan kurbanların arasında yer aldı. Gemi her zamanki gibi siyah yelkenlerini açarak yola çıktı. Theseus babasına zaferle dönerse gemiye beyaz yelken çekeceğine söz vermişti. Girit'e vardıklarında delikanlılar ve kızlar Minos'un huzuruna çıkarıldı. Kralın kızı Ariadne de oradaydı. Theseus'u görünce fena halde tutulmuş ve bu duyguya Theseus hemen karşılık vermişti. Ariadne ona Minotauros'la karşılaştığında kullanması için bir kılıç ve labirentten çıkmak istediğinde yolunu bulması için bir ip vermişti. Theseus Minotauros'u öldürmeyi ve labirentten çıkmayı başardı. Ariadne'yi ve ölmekten kurtardığı kızlarla oğlanları da yanına alarak Atina'ya yelken açtı. Theseus, yolda uğradıkları Naksos Adası'nda, Ariadne'yi uyurken bırakıp kaçmıştı.[1] Ona iyilik yapan kadına karşı gösterdiği bu nankörlüğün nedeni rüyasında Minerva'nın görünmesi ve bunları yapmasını söylemesiydi.

Attika kıyılarına yaklaşan Theseus babasına verdiği sözü unutmuş ve beyaz yelkenleri çekmeyi ihmal etmişti. Oğlunun öldüğünü düşünen kral canına kıydı. Böylece Theseus Atina kralı oldu.

Theseus'un en ünlü maceralarından biri de Amazonlara karşı seferidir. Hercules'in saldırısından kurtulmalarından ve kraliçelerini kaçırmalarından önce

1 İtalyan heykelinin en güzel örneklerinden biri, Vatikan'da bulunan ve bu olayı temsilen yapılmış Ariadne'nin boylu boyunca uzanan heykelidir. Heykelin bir kopyası da Boston'daki Athenaeum Güzel Sanatlar Müzesi'nde bulunmaktadır.

onlara saldırmıştır. Amazonlar ülkelerine dönüşlerinden Atina'yı işgal edip şehre girmişlerdi. Theseus'un zaferiyle sonuçlanacak olan son savaş da şehrin ortasında meydana gelmişti. Bu savaş antikçağ heykeltıraşlarının gözde temalarından biridir. Günümüze dek ulaşan pek çok sanat eserine de konu olmuştur.

Theseus ile Peirithoos arasında derin bir dostluk vardı. Bu yakınlık silahların gölgesinde başlamıştı. Peirithoos Marathon Ovası'na bir akın düzenleyip Atina kralının sürülerini kaçırmış, Theseus da yağmacıları püskürtmek için oraya gitmişti. Peirithoos Theseus'u görür görmez ona hayranlık duydu. Ona barış işareti olarak elini uzattı ve şöyle dedi, "Kararı kendin ver. Seni ne memnun eder?" Atinalı buna, "Senin dostluğun," diye karşılık verdi. Bunun üzerine asla bozulmayacak bir bağlılık yemini ettiler. Yeminlerine daima sadık kaldılar ve hayatları boyunca gerçek silah arkadaşı olmaya devam ettiler. Her ikisi de Jupiter'in kızlarından biri ile evlendi. Theseus tercihini o sırada henüz çocuk yaşta olan ve sonraları Troya Savaşı'nın nedeni olmakla ünlenecek Helena'dan yana kullandı ve dostunun yardımıyla onu kaçırdı. Peirithoos ise Erebos hükümdarının eşine tutulmuş ve Theseus, tehlikeli olduğunu bilerek tutkulu âşığa yeraltı dünyasına inerken yoldaşlık etmişti. Ama Pluton onları yakalayıp saray kapısındaki büyülü bir kayanın üzerine koydu. Hercules sonunda gelip Theseus'u kurtarana, Peirithoos'u ise kaderiyle baş başa bırakana kadar da orada kaldılar.

Antiope'nin ölümünden sonra Theseus, Girit Kralı Minos'un kızı Phaidra ile evlendi. Phaidra Theseus'un oğlu Hippolytos'ta babasının onurunu ve erdemlerini taşıyan ve yaşı da kendisine yakın olan bir delikanlı görmüş, onu sevmişti. Ama Hippolytos onun bütün yaklaşma çabalarını geri çevirince sevgisi nefrete dönüştü. Kendisine deli gibi âşık olan kocası üzerindeki nüfuzunu kullanarak babanın oğluna kıskançlık duymasını sağladı. Theseus, Neptunus'un öcünü oğlunun üzerine çekti. Hippolytos bir gün deniz kıyısında arabasıyla gezerken, sulardan çıkan bir deniz canavarı atları ürkütünce atlar sağa sola koşturmuş ve araba paramparça olmuştu. Hippolytos bu kazada öldü. Ama Diana'nın yardımıyla Asklepios onu hayata döndürdü. Diana ayrıca Hippolytos'u da aldanış içerisindeki babasının ve himayesinden kurtardı ve onu İtalya'ya yerleştirerek nemf Egeria'nın korumasına verdi.

Sonunda, Theseus halkının sevgisini kaybetti ve Skyros Kralı Lykomedes'in sarayına sığındı. Kral onu başlarda nazikçe kabul etse de, sonra ihanet ederek öldürdü. Çağlar sonra Atinalı General Cimon, Theseus'un kalıntılarının gömülü olduğu yeri buldu ve Atina'ya getirterek kahramanın, anısına dikilen Theseum Tapınağı'na gömülmesini sağladı.

Bazı yerlerde, Theseus ile evlenen Amazon kraliçesinin Hippolyta olduğu söylenir. Bu isim, Theseus ile Hippolyta'nın düğün şenliklerini konu alan Shakespeare'in *Bir Yaz Gecesi Rüyası* eserinde karşımıza çıkar.

Bayan Hemans'ın Antik Yunan geleneği üzerine yazdığı *Shade of Theseus*

isimli şiirde Theseus Marathon Savaşı'nda yurttaşlarını yüreklendiren biri olarak ortaya çıkar.

Theseus yarı-tarihsel bir kişiliktir. Pek çok kavmi birleştirerek Attika topraklarını tek bir devlet haline getirdiği ve Atina'yı da başkent yaptığı kayıtlara geçmiştir. Bu önemli olayın anısına ve Atina'nın koruyucu tanrıçası Minerva'nın onuruna Panathenaia Şenlikleri'ni başlatmıştır. Bu festival iki özelliği dolayısıyla diğer Grek oyunlarından ayrılır. Bu oyunlar Atinalılara özgüydü ve en önemli özelliği Minerva'nın kutsal kıyafeti Peplus'un Parthenon'a getirilerek tanrıçanın heykeline giydirilmesiydi. Peplus, Atina'nın en soylu ailelerinden seçilen bakire kızlar tarafından yapılan nakışlarla bezenirdi. Geçit törenine her yaştan kadın ve erkek katılabiliyordu. Yaşlı erkekler ellerinde zeytin dalı, gençler ise silah taşırdı. Genç kadınlar başlarında kutsal eşyalar, çörekler ve adak töreni için gereken şeyleri koydukları sepetler taşırdı. Geçit töreni, Parthenon Tapınağı'nın dış cephesini süsleyen kabartmaların da konusunu oluşturur. Bu heykellerin önemli bir bölümü "Elgin Mermer Kabartmaları" adıyla British Museum'da sergilenmektedir.

Olimpiyat (Olympia) ve Diğer Oyunlar

Bu noktada Greklerin kutladığı diğer ulusal oyunlardan basetmemiz uygun olur. Bunların ilki ve en önemlisi bizzat Jupiter tarafından başlatıldığı söylenen Olympia oyunlarıdır. Bu oyunlar Elis'teki Olympia'da kutlanırdı. Yunanistan'ın dört bir yanından hatta Asya, Afrika ve Sicilya'dan insanlar bu oyunları izlemek üzere akın ederdi. Dört yılda bir yaz ortasında tekrarlanır ve beş gün sürerdi. Olimpiyatlar sayesinde de zaman hesaplama ve olayları tarihleme geleneğini başlamıştır. Genellikle ilk olimpiyatın MÖ 776 yılına rastladığı kabul edilir. Phthia Oyunları Delphoi yakınlarında, İsthmia Oyunları Korint kıstağında, Nemeia Oyunları ise Argolis kentlerinden biri olan Nemeia'da düzenlendirdi.

Bu oyunlardaki talimler beş sınıfta yer alırdı: koşu, atlama, güreş, disk atma, mızrak atma veya boks. Beden gücü ve çevikliğine dayanan bu tür sporların yanı sıra müzik, şiir ve hitabet alanlarında da yarışmalar yapılırdı. Böylelikle oyunlar şair, müzisyen ve yazarlara en güzel eserlerini halka sunma fırsatı verir ve kazananların ünü yurdun dört bir yanına yayılmış olurdu.

Daidalos

Theseus'un Ariadne'nin yumağı sayesinde kaçabildiği labirent en büyük sanatçılardan olan Daidalos tarafından inşa edilmişti. Denize doğru seyrinde bir ileri

bir geri akan, içe doğru yönelen Menderes Nehri gibi, başı sonu belirsiz, birbiri içine geçmiş ve dönemeçlerinin biri diğerine açılan sayısız geçitleriyle büyükçe bir yapıydı. Daidalos labirenti Kral Minos için inşa etmiş, ama sonraları kralın gözünden düşünce bir kuleye kapatılmıştı. Kaçmak üzere planlar yapsa da, orayı denizden terk etmesi imkânsızdı, çünkü kral denizden gemileri çok sıkı biçimde gözetliyordu ve dikkatlice aranmadan hiçbirinin denize açılmasına izin verilmiyordu. "Minos karayı ve denizi kontrol edebilir," diyordu Daidalos, "ama göğü değil! Ben de o yolu deneyeceğim." Böylece kendisi ve oğlu İkaros için kanatlar yapmak üzere işe koyuldu. Topladığı kuştüylerini genişleyen bir yüzey oluşturmak üzere en küçükten büyüğe doğru birbirine ekledi. Büyükçe olanları iple, küçükleri ise balmumuyla tutturdu ve oluşan biçimin bütününe kuşların kanadındakine benzer hafif bir eğim verdi. Oğul İkaros ise kenarda durup seyrediyor, bazen de koşup rüzgârın süpürdüğü tüyleri toplayıp getiriyor, bazen de balmumuyla oyalanıp şekiller yapıyor, oyunlarıyla babasının çalışmalarını aksatıyordu. Nihayet çalışması bitince, kanatları koluna takıp sallayan usta hafifçe yükseldiğini ve havada asılı kalabildiğini, kanat çırparak dengesini bulabildiğini gördü. Daha sonra, yüksekteki yuvalarından yavrularını uçmaya özendiren kuşlar gibi kanatları oğluna da taktı ve ona nasıl uçacağını öğretti. Uçuş için her şey hazır olduğunda şöyle dedi: "İkaros, oğlum, mutlaka orta yükseklikte uçmalısın, çünkü çok alçalırsan rutubet kanatlarını engeller. Çok yükselirsen de sıcaklık onları eritir. Bana yakın durursan, güvende olursun." Bir yandan bu talimatları verip bir yandan da oğlunun omzuna kanatlarını takan babanın yüzü gözyaşlarıyla ıslanıyor, elleri titriyordu. Bunun son öpüşü olduğunu bilmeden oğlunu öptü. Sonra kanat çırparak yükseldi ve süzüldü. Oğlunu da peşinden gelmesi için cesaretlendirdi. Uçarken arkasına dönüp oğlunun kanatları nasıl kullandığına bakıyordu. Onlar böyle uçarken, aşağıda bir çiftçi işini bırakıp onları izlemeye koyuldu, çobanın asasına yaslanıp kalkmasına yardım etti ve birlikte uçanları seyrettiler. Gördüklerine hayretle bakıyorlar ve yalnızca tanrıların havada böyle durabileceğini düşünüyorlardı.

Sol taraflarında Samos ile Delos'u ve sağ taraflarında Lebynthos'u geçtikleri sırada oğul, hızının büyüsüne kapılarak babasının rehberliğinden ayrılıp gökyüzüne ulaşmak ister gibi yukarılara doğru uçmaya başladı. Alev alev yanan güneşe yakınlığı yüzünden, tüyleri bir arada tutan balmumunun erimesiyle tüyler dökülüyordu. Kanatlarını hızla çırpıyordu, ancak havayı tutacak tüy kalmamıştı. Babasına haykırmak isterken sulara gömülmüş, sesi denizin içinde kaybolup gitmişti. O günden sonra deniz onun adıyla anıldı. Babası da ona sesleniyordu, "İkaros, İkaros, neredesin oğlum?" Nihayet denizde yüzen tüyleri gördü, kendi sanatına ağıtlar yakarak ölü bedeni gömdü ve çocuğunun anısına o topraklara İkaria adını verdi. Yolculuk sonunda Daidalos Sicilya'ya sağ salim vardı, orada Apollon için bir tapınak inşa etti ve kanatlarını asarak tanrıya sundu.

Daidalos başarılarıyla öylesine gururlanırdı ki bir rakibi olması fikrine bile tahammül edemezdi. Kız kardeşi, oğlu Perdix'i mekanik işleri öğretmesi için onun himayesine vermişti. Perdix çok iyi bir öğrenciydi ve becerisine dair göz alıcı işaretler sunuyordu. Deniz kıyısında yürürken bir deniz kılçığı bulmuş, onu taklit ederek, bulduğu bir demir parçasının kenarlarına çentikler atmış, böylelikle testereyi icat etmişti. İki demir parçasını yan yana koymuş, bir ucundan çiviyle birbirine tutturmuş, diğer uçları sivriltmiş ve bir pergel yapmıştı. Daidalos yeğeninin başarılarını öylesine kıskanmıştı ki bir kulenin tepesine çıktıklarında bir gün fırsatını bulunca onu aşağı itti. Fakat beceri koruyucusu Minerva onu düşerken gördü ve bir kuşa dönüştürerek kaderini değiştirdi. Kuşa da onun adını vererek *keklik*[1] dedi. Bu kuş, ağaçlara ve yüksek yerlere yuva yapmaz. Düşüşünü aklına getirerek, yüksek yerlerden uzak durur ve yuvasını da çalılıklara yapar.

İkaros'un ölümü Darwin'in aşağıdaki dizelerinde şöyle anlatılır:

> ... eriyen balmumu ve gevşeyen iplerle
> Asılı talihsiz İkaros sadakatsiz kanatlarından;
> Korku dolu havadan aceleyle geçti,
> Kolları yaralanmış ve darmadağın saçıyla;
> Dans etti saçılmış tüyleri dalganın üzerinde,
> Ve yaşlı Nereid'ler bezedi sudan mezarını;
> İnci gibi deniz çiçekleri serildi donuk bedenine,
> Ve dağıldı kızıl yosunlar soğuk yatağına;
> Mercan kulelerinin arasında sallanan çanın sesi,
> Verdi tüm Okeanos'ta yankılanan ölüm haberini.

Kastor ve Polluks

Kastor ve Polluks, Leda ile kuğu kılığında gizlenen Jupiter'in çocuklarıydı. Leda içinden ikiz çocukların çıktığı bir yumurtaya can vermişti. Daha sonraları Troya Savaşı'nın nedeni olarak ünlenen Helena da onların kız kardeşiydi.

Theseus ve dostu Peirithoos Helena'yı Sparta'dan kaçırdıklarında, genç kahramanlar Kastor ile Polluks onları takip edenlerle birlikte onu kurtarmak için hemen harekete geçmişti. Theseus Attika'dan uzaktayken, iki erkek kardeş Helena'yı kurtarmakta başarılı olmuştu.

Kastor atları ehlileştirme ve idare etme, Polluks ise bokstaki becerisi ile ün-

1 *Partrigde* İngilizcede *keklik* demektir. (çev.)

lüydü. Birbirilerine çok düşkün olmalarının yanında, her işe birlikte girerlerdi. Argonaut'ların düzenlediği sefere de birlikte katılmışlardı. Yolculuk esnasında bir fırtına patlak vermiş ve Orpheus lirini çalıp Samothrake'li tanrılara dua edince fırtına dinmiş ve kardeşlerin başları üzerinde yıldızlar belirmişti. Bu olaydan sonra Kastor ve Polluks kardeşler, denizci ve gezginlerin koruyucusu olarak görülmüş ve bazı atmosfer koşullarında yelkenlerin ve gemi direklerinin etrafında görülen parlak alevlere onların ismi verilmiştir.

Argonaut'ların seferinden sonra, Kastor ve Polluks'un İdas ve Lynkeus ile savaşa girdiğini görürüz. Kastor bu savaşta öldürülür, kardeşinin ölümü üzerine hiçbir şekilde teselli bulamayan Polluks Jupiter'e onun hayata dönmesi karşılığında kefaret olarak kendi canını alması için yalvarır. Jupiter iki kardeşin hayatın nimetlerinden nöbetleşe olarak yararlanmasına razı olur. Bir günü yerin altında, diğerini ise gökteki meskenlerinde geçireceklerdir. Hikâyenin bir başka biçimine göreyse, Jupiter kardeşlerin birbirlerine bağlılıklarını ödüllendirir ve onları İkizler burcu olarak yıldızların arasına yerleştirir.

Kardeşler, Dioskur'lar (Jove'nin oğulları) adını alarak tanrısal onurlar kazandılar. Sonraki zamanlarda kıran kırana savaşların yapıldığı meydanlarda ortaya çıktıklarına ve böyle zamanlarda görkemli beyaz atların üzerinde savaşarak taraflardan birine ya da diğerine destek verdiklerine inanılırdı. Roma'nın kuruluş yıllarında yapılan Regillus Gölü savaşında Romalılara yardım edip zafer kazandırdıkları için savaş meydanında göründükleri noktaya onların şerefine bir tapınak yaptırıldığı söylenir.

Macaulay *Lays of Ancient Rome* adlı eserinde bu efsaneden bahseder:

Sanki biri diğerindendi,
Hiçbir ölümlünün bilmediği gibi;
Kar gibi beyazdı zırhları,
Kar gibi beyazdı atların. Asla dünyevi bir örste
Böyle nadide bir zırh parlamadı,
Ve asla böylesine ihtişamlı atlar
Dünyevi bir sudan içmedi.
Kahraman zaferden dönüyor
Savaş zamanında yüce İkiz Kardeşleri gören
Sağında atın koşumunda,
Sağlam gelir gemi limana
Dalgalar içinden, Rüzgârlar içinden,
Yeter ki otursun bir kez İkiz Kardeşler
Parlayarak yelkenlerin üzerinde.

21

BACCHUS VE ARİADNE

Bacchus

Bacchus, Jupiter ile Semele'nin oğluydu. Juno, Semele'ye olan kızgınlığını tatmin etmek için onu ortadan kaldırma planları yapıyordu. Yaşlı dadısı Beroe'nin kılığına bürünerek, Semele'nin zihnine, ona yaklaşan kişinin gerçekten âşığı Jove olup olmadığına dair kuşku tohumları ekti. İç çeken Beroe şöyle dedi, "Umarım haklı çıkarsın ama korkuma engel olamıyorum. İnsanlar her zaman göründüğü gibi değil. Eğer gerçekten Jove ise bunu kanıtlamasını söyle. Ondan gökteki gibi tüm ihtişamı ile giyinmesini iste. Böylelikle zihnin kuşkulardan arınmış olur."

Semele bu deneyi yapmaya ikna oldu. Jove'ye ne isterse yapıp yapmayacağını sordu. Jove ise tanrılara bile korkunç görünen Styks Nehri üzerine yemin edip her istediğini yapacağına söz verdi. Semele isteğini söyledi. Tanrı yapabilse onu konuşmadan durduracaktı ama kadın ona göre daha hızlı davrandı. Sözler ağızdan çıkmıştı bir kere. Jove de o saatten sonra ne yeminini bozabilir ne de kadının isteğini geri çevirebilirdi. Derin bir üzüntüyle Semele'nin yanından ayrılıp yukarıdaki meskenine döndü. Tüm ihtişamı ile giyinip, devleri alt ettiği dehşetli görünümünü bir yana bıraktı ve tanrılar arasında bilinen o daha zayıf zırhı kuşandı. Giyindikten sonra Semele'nin odasına vardı. Ama Semele'nin fani bedeni, bu ölümsüz ihtişamın yaydığı parlaklığa dayanamadı ve oracıkta küle dönüştü.

Jove bebek Bacchus'ü alıp Nysa'lı nemflere emanet etti. Nemf bebekliği ve çocukluğu boyunca onu büyüttüler. Bu özverileri Jupiter tarafından ödüllendirildi ve nemfleri Hyad'lar adıyla yıldızlar arasındaki yerini aldı. Bacchus büyüdüğünde bağcılığı ve üzümün kıymetli suyunu çıkarma yollarını öğrendi. Ama Juno genç Bacchus'e delilik verdi ve dünyanın farklı yerlerinde bir meczup gibi dolaştırdı onu. Frigya'ya gelince Tanrıça Rhea onu iyileştirdi ve dinsel ayinleri öğretti ona. Bacchus daha sonra Asya'ya doğru ilerleyerek insanlara bağcılığı öğretti. Gezisinin en ünlü kısmı Hindistan'a yaptığı seferdir. Bu seferin uzun yıllar sürdüğü söylenir. Başarıyla döndükten sonra kendi kültünü Yunanistan'a tanıtma işini de üstlendi. Ama bu ibadetin yol açabileceği kargaşa ve çılgınlık gibi etkiler nedeniyle korkan bazı prenslerin itirazı ile karşılaştı.

Bacchus doğduğu kent olan Thebai'ye yaklaşırken, bu yeni külte saygı duymayan Kral Pentheus ayinlerin yapılmasını yasakladı. Ama Bacchus'ün şehre yaklaştığını duyan erkek ve kadınlar, daha çok da kadınlar, genci yaşlısı tüm halk onu karşılayıp zafer yürüyüşüne katılmak için akın etmişti.

Drinking Song adlı şiirinde Longfellow Bacchus'ün yürüyüşünü şöyle anlatır:

Orman tanrıları takip ediyor genç Bacchus'ü;
O başta duran sarmaşık taçları, tanrısal Apollon'nun alnı gibi,
Ebediyen gençlik taşıyorlar.
Sevimli Bakkha'lar etrafını sarıyor,
Ziller, flütler ve tirsuslar, Naxia korularından vahşi ya da Zante'nin
Üzüm bağlarından, coşkun parçalar çalıyorlar.

Pentheus'un tüm itirazları, buyrukları ve tehditleri boşa çıkıyordu. "Hemen gidin," dedi maiyetine, "bu kalabalığın serseri liderini yakalayıp bana getirin. Göksel soydan geldiği iddasının yalan olduğunu itiraf ettirmem ve onu sahte kültünden feragat ettirmem çok sürmez." En yakın arkadaşlarının ve en bilge danışmanlarının onu uyarmaları, tanrıya karşı çıkmaması için yalvarmaları da boşunaydı. İtirazlar onu daha da vahşileştiriyordu.

O sırada kralın Bacchus'ü yakalamaları için gönderdiği adamları da saraya dönmüştü. Bacchus'e tapanlar tarafından kovulmuşlar, ama içlerinden birini yakalayıp getirmeyi başarmışlardı. Adamın elleri arkadan bağlanmış halde kralın huzuruna çıkarıldı. Pentheus gazap dolu bir yüzle ona bakarak, "Sen! Derhal idam edileceksin ki senin akıbetin diğerlerine ibret olsun. Cezanı geciktirme pahasına soruyorum. Söyle kimsin? Kutlamaya kalktığınız bu yeni ayinler neyin nesi?"

Mahkûm korkusuzca yanıtladı: "Adım Acetes. Maionia'lıyım. Yoksul bir aileden geliyorum. Bana ne toprak ne de sürü kaldı. Ama bana oltaları, ağları ve balıkçılık mesleğini bıraktılar. Bir süre bu işi yaptıktan sonra aynı yerde kalmaktan bıktığım için kılavuzluk ve yıldızlarla yolumu bulma sanatını öğrendim. Gemiyle Delos'a doğru seyrederken Dia Adası'na yanaştık ve kıyıya çıktık. Ertesi sabah adamlarımı içme suyu bulmaya yolladım, bense rüzgârı gözlemek için tepeye çıktım. Adamlarım dönerken yanlarında ganimet niyetine uyurken buldukları güzel bir oğlan getirmişlerdi. Soylu bir delikanlı, belki bir kralın oğlu olduğunu, onu kaçırıp yüklü bir fidye alabileceklerini düşünmüşlerdi. Kıyafetlerine, yürüyüşüne, yüzüne baktım. Onda bir faniden öte bir şeyler olduğunu hissettim. Adamlarıma şöyle dedim: 'Bu bedenin altında hangi tanrının gizlendiğini bilmiyorum, ama orada birilerinin olduğu kesin. Sana zarar verdiysek, bizi affet şefkatli tanrı ve işlerimizde başarı ihsan eyle.' En iyi adamlarımdan biri olan direklere tırmanma ve halatlardan inme ustası Diktys, dümencim Melanthus ile denizcilerin lideri Epopeus ise hep bir ağızdan haykırdı: 'Bizden dualarını esirgeme!' Para hırsı insanı işte böyle kör ediyor! Onu gemiye çıkarmaya kalkışınca karşı çıktım. 'Bu gemi böyle bir saygısızlıkla kirlenmeyecek!' dedim, 'Onunla her birinizle olduğundan daha fazla şey paylaştım.' Ama kavgacı

bir adam olan Lycabas boğazıma sarılıp beni denize fırlatmaya kalktı ve halatlara tutunarak zor kurtuldum. Geri kalanlar da onun yanındaydı.

"Sonra Bacchus (çocuk aslında oydu), uykudan uyanmış gibi silkindi ve bağırmaya başladı: 'Benden ne istiyorsunuz? Bu kavga da neyin nesi? Beni buraya kim getirdi? Beni nereye götürüyorsunuz?' İçlerinden biri yanıtladı: 'Korkacak bir şey yok. Sen nereye gitmek istediğini söyle, seni oraya götürelim.' 'Evim Naksos'ta', dedi Bacchus, 'beni oraya götürürseniz sizi karşılıksız bırakmam.' Bacchus'e söz verdiler ve bana da rotayı Naksos yönüne çevirmemi söylediler. Naksos sağda kalıyordu ve yelkenleri ona göre çevirmeye başlamıştım. Ama içlerinden bazıları işaretlerle ve bazıları da fısıltıyla yelkeni ters yöne çevirmemi istediklerini anlattılar. Çocuğu Mısır'a götürüp satacaklardı. Hayretler içerisinde onlara şöyle dedim: 'Öyleyse gemiye başka bir kılavuz bulun.' Bu kötülüğün içinde daha fazla yer almak istemiyordum. Bana lanet okudular ve içlerinden biri bağırarak, 'Kendini o kadar da önemli sanma, güvenliğimiz sana bağlı değil,' diyerek kılavuz olarak yerime geçti ve Naksos'tan uzaklara doğru seyrettik.

"Sonra tanrı, sanki hainliklerinin yeni farkına varmış gibi denize baktı ve hüzünlü bir sesle, 'Denizciler, burası beni götürmeye söz verdiğiniz kıyılar değil. Benim evim şu ilerideki ada değil. Size ne yaptım ki bana böyle davranıyorsunuz? Zavallı bir çocuğu kandırmakla elinize ne geçecek?' dedi. Söylediklerini duyunca ağlamaya başladım. Ama mürettebat ikimize de güldü ve geminin hızını artırdılar. Tam o anda –ne kadar garip gelse de gerçek– gemi birdenbire denizin ortasında sanki karaya oturmuş gibi hızla durdu. Adamlar şaşkınlık içinde küreklere asılmaya ve yelkenleri daha fazla açmaya başladılar, ama her iki çabanın da onlara faydası olmadı. Küreklerin etrafına sarmaşıklar dolandı ve onları hareket edemez hale getirdi. Sonra yelkenlere ağır meyve salkımları doldu. Üzüm yüklü bir asma geminin direği ve kenarları boyunca ilerledi. Bir yerlerden flüt sesleri geliyor ve her tarafı şarap kokusu kaplıyordu. Tanrının başında da asma yapraklarından bir çelenk, elinde ise etrafı sarmaşıklarla kaplı bir mızrak vardı. Ayağının dibinde kaplanlar yatıyor, vaşaklar ve benekli panterler etrafında dolanıyordu. Gemidekiler dehşet ve çılgınlık içindeydi. Bazıları kendini denize atarken, aynı şeyi yapmaya hazırlanan diğerleri gemiden atlayan arkadaşlarının bedenlerindeki değişimi izliyorlardı. Denizdeki bedenler düzleşiyor, altlarından eğri bir kuyruk çıkıyordu. İçlerinden biri 'Bu nasıl bir mucize!' diye bağırdı ve açılan ağzı, burun delikleri büyüdü, tüm vücudu pullarla kaplanmaya başladı. Bir diğeri kürek çekmeye çabalıyordu ama ellerinin iyice büzülerek yüzgece dönüştüğünü gördü. Bir başkası halata tutunmak için kollarını kaldırmıştı ki, kollarının olmadığını gördü ve değişim geçiren vücudunu bükerek denize atladı. Bacakları hilal biçimli iki kuyruk ucuna dönüşmüştü. Tüm mürettebat yunuslara dönüşmüş, teknenin etrafında kâh yüzeyde kâh sualtında

sular saçarak yüzüyor, iri burun deliklerinden su püskürtüyordu. Yirmi adamdan geriye yalnız ben kalmıştım. Korkudan titrerken tanrı beni teselli etti, 'Korkma,' dedi. 'Dümeni Naksos'a kır.' Söylediğini dinledim ve oraya varınca, sunaklarda adak yakarak kutsal Bacchus törenlerine katıldım."

Pentheus bu sözler üzerine, "Bu aptalca hikâyeyle yeterince zaman kaybettik. Götürün bu adamı ve derhal idam edin!" dedi. Acetes kralın adamları tarafından götürülüp zindana kapatıldı. İdam için gerekli araçları hazırladıkları sırada Acetes kendiliğinden zindan kapılarının açıldığını ve ayaklarındaki zincirlerin çözüldüğünü gördü. Adamlar ona bakındıklarında kimseyi göremediler.

Pentheus hiçbir uyarıya kulak asmamış ve diğerlerini göndermek yerine törenleri izlemeye kendisi gitmeye karar vermişti. Kithaeron Dağı tanrıya tapınmaya gelenlerle hıncahınç doluydu. Bacchus şenliğine katılanların sesleri her tarafta duyuluyordu. Trampet sesleri bir savaş atını yerinden nasıl sıçratırsa, bu gürültüler de Pentheus'un öfkesini o denli artırıyordu. Korunun içinden geçerken, orjilerin en temel sahnesinin gözüne takıldığı açıklık bir alana geldi. Aynı anda kadınlar da onu gördü. En başta yer alan kadın, annesi Agave idi. Tanrının aklını başından aldığı kadın, "Bakın orada vahşi bir domuz var! Ormanda gördüğüm en koca domuz bu! Gelin kızlar, bakın, bu yabandomuzunu ilk vuran ben olacağım!" diye bağırdı. Bütün grup Pentheus'un üzerine çullandı. Kral, o an kibrini bir yana bırakarak, biraz sonra ise af dilercesine, en sonunda ise suçunu itiraf edip af dileyerek konuşurken onlar üzerine hücum ediyor ve vücudunda yaralar açıyorlardı. Annesinin elinden kurtarmaları için teyzelerine boşuna bağırıyordu. Atnoe bir kolunu, İno diğer kolunu tutuyor kollarının arasına dalıp parçalar koparan annesi haykırıyordu; "Zafer! Zafer! Başardık. Biz galip geldik!"

Yunanistan'da Bacchus kültü işte böyle başlamıştır.

Milton'ın *Comus* adlı eserinin 46'ncı dizesinde Bacchus ve denizcilerin hikâyesine bir gönderme bulunmaktadır. Kirke'nin hikâyesi ise XXIX. bölümde bulunabilir.

İlk kez Bacchus kara üzümün içinden
Çıkarttı bozuk şarabın tatlı zehrini,
Dönüştükten sonra Tusculum'lu denizciler,
Rüzgârların dediği gibi Tyrrhenia kıyısına yanaşıp
Kirke'nin adasına düşerler (Kim bilir belki Kirke değildir,
Güneş'in kızı? Büyülü kupasından
Tadan herkes kaybeder şeklini,
Ve düşer aşağı sürünen bir domuz gibi.)

Ariadne

Theseus'un hikâyesinde Kral Minos'un kızı Ariadne'nin Theseus'un labirentten kaçmasına yardım ettikten sonra, onun tarafından Naksos Adası'na götürüldüğünü, orada uyurken terk edildiğini görmüştük. Vefasız Theseus onu almadan evine dönmüştü. Ariadne uyandığında terk edildiğini anlayınca içini derin bir keder kaplamıştı. Ama Venus ona acıdı ve kaybettiği fani yerine, ölümsüz bir âşık bulacağına söz vererek onu teselli etti.

Ariadne'nin terk edildiği Naksos aynı zamanda Bacchus'ün en gözde adası, onu satmak isteyen Tusculum'lu denizcilerin ihanetine uğramadan önce kendisini götürmelerini istediği yerdi. Ariadne orada kaderine ağıt yakarken, Bacchus onu bulup teselli etti ve onu eş olarak aldı. Düğün hediyesi olarak da değerli taşlarla süslü altın bir taç verdi. Ariadne öldüğünde ise tacını alıp gökyüzüne fırlattı. Göğe ulaşınca değerli taşlar daha fazla parıldayarak birer yıldıza dönüştü. Böylelikle Ariadne'nin tacı, dizleri üzerindeki Hercules ile Yılancı arasında bir yerde taç şeklini koruyan bir takımyıldız haline geldi.

Spenser mitolojide bazı hatalar yapmış olsa da Ariadne'nin tacından dem vurur. Ona göre Kentaur'lar ve Lapith'ler Theseus'un değil Peirithoos'un düğününde kavga etmiştir.

Bak Ariadne'nin taktığı taç fildişi alnına
Theseus'un onu karısı yaptığı gün,
Cesur Kentaur'lar çıkarttığında o kanlı arbedeyi
Onları yenen vahşi Lapith'lerle;
Şimdi gökkubbede yerini alıyor,
Parlak cennet gösteriyor ışıklarını,
Ve yıldızlara kadar bir işleme,
Mükemmel şekilde sarıyor etrafını.

22

KIR TANRILARI – ERYSİKHTHON VE RHOECUS – SU TANRILARI – CAMENAE – RÜZGÂRLAR

Kır Tanrıları

Ormanların, kırların, sürülerin ve çobanların tanrısı Pan mağaralarda yaşar, dağlarda, vadilerde dolaşır, nemflerin peşinden koşarak ya da onlarla dans ederek gününü gün ederdi. Müziği çok severdi ve daha önce de gördüğümüz gibi *syrinks*'i, yani çoban kavalını o icat etmişti. Kendisi de bu kavalı büyük bir ustalıkla çalardı. Ormanlarda yaşayan diğer tanrılar gibi Pan da geceleri ormana yolu düşenlerin korktuğu bir varlıktı. Zira o saatlerde ormanın kasvetli ve ıssız manzarası akla batıl korkular aşılar. Bu nedenledir ki gözle görülür bir nedeni olmaksızın ani korkular Pan'dan bilinir ve "panik" sözcüğü de buradan gelmektedir.

Bu tanrının adı aynı zamanda *bütün*[1] anlamına geldiği için Pan evrenin bir sembolü ve doğanın kişileştirilmesi olarak da düşünülürdü. Daha sonraları tüm diğer tanrıların ve putperestliğin temsili olarak görülmüştür.

Sylvanus ve Faunus, özellikleri Pan ile neredeyse tamamen aynı olan Latin tanrılarıydı. Dolayısıyla farklı isimler altındaki aynı kişilikler olduklarını rahatlıkla düşünebiliriz.

Pan'ın danstaki eşleri olan orman nemfleri yalnızca nemflerin bir sınıfını oluşturuyordu. Onlardan başka dere ve pınarlarda yaşayan Naiad'lar, dağ ve mağaralarda yaşayan Oread'lar ve deniz nemfleri olan Nereid'ler vardı. Adı geçen son üçü ölümsüzdü, ama Dryad'lar ya da Hamadryad'lar diye anılan orman nemflerinin, meskenleri ve birlikte var oldukları ağaçlar ölünce onlarla yok olduklarına inanılırdı. Bu nedenle bir ağacı sebepsiz yere yok etmek saygısız bir hareketti ve biraz sonra Erysikhton'un öyküsünde de göreceğimiz üzere bazı ağır durumlarda şiddetli biçimde cezalandırılırdı.

Milton, yaratılışın ilk evrelerini anlattığı parıltılı dizelerinde Doğa'nın kişiselleştirildiği Pan'dan şöyle dem vurur:

> ... Evrensel Pan,
> İnayetlerle ör ve Saatlerle dans et,
> Ebedi baharın üzerine ışı.

---

1 "Pan" kelimesi " bütün, tam" anlamlarına gelen bir önek şeklinde de kullanılır. (çev.)

Havva'nın meskenini ise şöyle anlatır:

Gölgeli kulübede
Daha kutsal ya da münzevi, ama sahte,
Pan ya da Sylvanus uyumadı asla ya da nemf
Ya da Faunus görünmedi.
—*Yitik Cennet*, IV. Kitap

Eski paganizmde doğanın her yaptığında tanrısal bir işaret aranması güzel bir özellikti.

Greklerin hayal dünyası yeryüzünün ve denizlerin her bölgesini çeşitli tanrılarla doldurmuş, bugün bizim felsefemizin "doğa kanunu" dediği her olgunun tanrıların aracılığıyla olduğu düşünülmüştür. Şairane bir ruh halinde bulunduğumuz zamanlarda bu değişimi ve beyin ne kadar kazandıysa kalbin de o kadar kaybettiğini düşünerek kederlendiğimiz olur. Şair Wordsworth işte bu duyguyu son derece güçlü bir şekilde anlatmaktadır.

... Ulu Tanrı, bir pagan olmak isterdim
Eskimiş bir inançla beslenen,
Bu hoş çayırda beklerken belki,
Anlar olurdu beni daha az ümitsiz yapan;
Denizden çıkan Proteus önümde belirirdi
Ve duyardım çelenkle süslü borusunun sesini yaşlı Triton'un.

Die Götter Griechenlands adlı şiirinde Schiller antik çağların güzel mitolojisinin yıkılışından duyduğu üzüntüyü dile getirir ve bu şiir Hıristiyan şair Bayan E. Barret'ın *The Dead Pan* adlı şiirle ona cevap vermesine neden olur. Aşağıdaki dizelerde bu şiirden örnekler yer almaktadır:

Güzelliğin, itiraf eder gibi
Fethettiğini seni en yüksek güzelliğin,
Yalanların olmasa göremeyiz hakikati
Yüce kahramanca sezgilerimizle
Hayır ağlamak yok! Dünya dönmeli
Her tanrının halesine mirasçı,
Ve Pan öldü.

Dünya bırakıyor mitsel hayalleri

Şarkısını söylerdi oysa gençken yanı başında;
Ve o güleryüzlü aşk öykülerini
Sıkıcı gelir hakikatin yamacında.
Phoibos'un arabası çıkmış yola!
Bakın yukarı şairler, güneşe doğru!
Pan, Pan öldü.

Bu dizeler, Hıristiyanlığın ilk dönemlerine ait eski bir geleneği simgeler; inanışa göre göksel bir varlık Bethlehem'deki çobanlara İsa'nın doğduğunu haber verdiği zaman bütün Yunan adalarında, yüce Pan'ın öldüğünü, Olympos'taki tanrı meclisinin dağıldığını ve ilahların çoğunun artık soğuk bir karanlıkta dolaştığını anlatan derin bir inilti duyulmuştur. Milton *Hymn on Nativity* adlı şiirinde şöyle der:

Karşıdaki yalnız dağlar,
Ve yankılanan kıyı,
Duyuldu bir ağlama sesi ve gürültülü bir ağıt;
Nemfli pınardan ve vadiden gelen,
Solgun kavaklarla çevrili,
İçini çekerek yoluna gitti Ruh;
Çiçek bezeli bukleleri kopmuş,
Yas tutuyor dolanmış çalıların gölgesinde nemfler.

Erysikhthon

Erysikhton kutsallığa inanmaz ve tanrıları hiçe sayardı. Bir keresinde Ceres için kutsal olan bir koruya baltayla girmeye kalkmıştı. Bu koruda ulu bir meşe vardı. Öylesine büyüktü ki başlı başına bir orman gibiydi. Göklere yükselen yaşlı gövdesine adak çelenkleri asılır, duacılar tarafından ağacın nemfine minnettarlık gösteren yazılar kazınırdı. Dryad'lar el ele tutuşup ağacın çevresinde sık sık dans ederlerdi. On beş kübitlik çapıyla çalılıkları gölgede bırakan diğer ağaçları da o gölgede bırakırdı. Tüm bunlara karşın onu diğer ağaçlardan ayrı tutmak için hiçbir neden görmeyen Erysikhton hizmetindekilere ağacı kesmelerini emretti. Adamların tereddüt ettiğini görünce de içlerinden birinin elinden baltayı kaptığı gibi saygısızca bağırdı: "Tanrıçanın sevdiği ağaç olup olmaması umurumda değil. Önüme tanrıçanın kendisi bile çıksa onu da deviririm!" Bunları söyledikten sonra baltayı kaldırdı, ama o anda sanki meşe titremiş ve inlemiş gibi bir ses geldi. İlk darbenin gövdeye inmesiyle birlikte kesikten kan fışkırdı. Olayı seyredenler dehşet içinde do-

nakalmıştı. İçlerinden biri karşı çıkmaya ve ölüm saçan baltayı Erysikhton'un elinden almaya yeltendi, ama ona dudak büken Erysikhton, "Dindarlığının ödülünü al öyleyse!" diyerek ağacın yanına dayadığı baltayı alıp adama döndü ve vücudunda peş peşe yarıklar açtıktan sonra başını kesti. O sırada meşenin derinliklerinden bir ses duyuldu: "Ben bu ağaçta yaşayan ve Ceres'in sevdiği bir nemfim. Ellerinden ölürken, bu yaptığının cezasız kalmayacağını bil." Ama Erysikhton suçu işlemeye devam etti, sonunda ağaç art arda gelen darbelerle koptu ve iplerle çekilerek yere devrildi. Onun düşmesiyle korunun büyük bir kısmı da altında kalmıştı.

Arkadaşlarının ölümüne ve ormanın gururunun ayaklar altına alınmasına üzülen Dryad'lar matem giysilerini giyerek tek vücut halinde Ceres'e gittiler ve Erysikhton'un cezalandırılmasını istediler. Ceres başıyla onay verdi. O başını sallayınca hasada hazır tarlalardaki tüm olgunlaşmış bitkiler de boynunu eğdi. Onun için öyle korkunç bir ceza düşündü ki düşmanları bile –onun gibi bir suçluya acırlarsa elbette– ona acıyacaktı. Onu Açlık'a havale edecekti. Ama Ceres Açlık'a kendi başına gidemezdi, çünkü Kader tanrıçaları ikisinin asla bir araya gelmemesini buyurmuştu. Bu nedenle dağdan Oread'lardan birini çağırdı ve ona şöyle dedi: "Buzlarla kaplı İskit topraklarının uzak bir köşesinde ne ekin ne de ağaç yetişen hüzünlü ve çorak bir bölge vardır. Soğuk orada yaşar. Korku, Titreme ve Açlık da oradadır. Sonuncusuna git ve Erysikhton'un bağırsaklarını ele geçirmesini söyle. Bereket'e boyun eğmesin, nimetlerimin gücü de onu uzaklaştırmasın. Sen de uzaklara gidince korkuya kapılma [çünkü Açlık, Ceres'ten çok uzaklarda yaşardı], arabamı al. Ejderhalarımın dizginleri vardır ve onlara itaat ederler. Seni uçarak oraya götürecekler." Böyle diyerek dizginleri ona uzattı. Oread arabaya bindi ve çok geçmeden İskit ülkesine ulaştı. Kafkas Dağı'na gelince ejderhaları durdurdu. Açlık taşlık bir arazide dişleri ve pençeleriyle az miktardaki yeşilliği koparmaya uğraşıyordu. Saçları yapağı gibi, gözleri çukur içinde, yüzü solgun, dudakları beyazlamış, çenesi toz içinde kalmıştı. İncelikten kemikleri sayılıyordu. Oread ondan uzakta bekleyerek (korkudan yaklaşamamıştı) Ceres'in emirlerini iletti. Orada olabildiğince kısa kalmasına ve ondan uzak durmasına karşın hayli aç hissetmeye başlamıştı. Vakit kaybetmeden ejderhaları geldikleri yöne çevirip Tesalya'ya döndü.

Açlık, Ceres'in emirlerine itaat ederek hızla Erysikhton'ın evine gitti ve suçlunun yatak odasına girdi. Adam uyuyordu. Onu kanatlarıyla sardı, sonra nefes şekline girerek kendini onun içine üfledi, zehrini tüm damarlarına yaydı. Görevini yerine getirdikten sonra hemen o bolluk diyarını terk ederek tanıdığı taşlık topraklara döndü. Erysikhton hâlâ uyuyor ve rüyasında müthiş bir açlık duyuyor, çenesini bir şey çiğner gibi açıp kapatıyordu. Uyandığında açlığı iyice kızışmıştı. Vakit kaybetmeden kendine bir sofra hazırlattı. Önünde denizin, toprağın ve havanın sağlayabileceği her türlü yiyecek vardı, ama o yedikçe daha çok acıkıyordu. Bir

kente, hatta bir ülkeye yetecek kadar çok yemek yese de doymuyordu. Ne kadar yerse o kadar acıkıyordu. Tüm nehirleri içine alsa doymayacak bir denizin, ne kadar odun atılırsa atılsın yetmeyecek bir ateşin açlığıydı onunki.

Bitmek tükenmek bilmez iştahı yüzünden mal varlığı da hızla azalıyordu, ama açlığı bir türlü dinmiyordu. Nihayet her şeyini harcadı ve geriye yalnızca kızı, çok daha iyi bir babaya layık olan kızı kaldı. Babası onu da satmıştı. Onu alan kişiye köle olma fikrini küçümsemeyen kızı, deniz kıyısında durduğu bir gün ellerini açıp Neptunus'a yalvardı. Neptunus onun dualarını duydu. Kızın yeni efendisi pek uzakta değildi ve ondan gözünü bir anlığına ayırmıştı ki, Neptunus o saniye kızın biçimini değiştirmiş, onu işiyle meşgul bir balıkçı kılığına sokmuştu. Adam kızı ararken balıkçıya rastladı ve yanına yaklaşıp şöyle dedi: "Söyle bana iyi yürekli balıkçı, az önce burada gördüğüm kız nereye gitti? Saçları dağınıktı, üstü başı sadeydi. Hem de tam senin durduğun yerde duruyordu! Bana doğruyu söyle ki şansın bol olsun, balıklar oltandan kurtulamasın." Kız duasının kabul edildiğini anladı ve adamın kendisini ona sormasından da içten içe keyiflendi. Şöyle cevap verdi: "Affet yabancı, oltamla öylesine meşgüldüm ki başka hiçbir şeyi göremedim. Ama durduğum yerde, kadın ya da erkek benden başka tek bir kişinin bile durduğunu gördüysem tek bir balık bile yakalamak kısmet olmasın." Adam buna inandı ve kölesini elden kaçırdığını düşünerek kendi yoluna gitti. Kız eski haline döndü. Babası da kızının geri dönmesine ve elbette onu satarak kazanacağı paraya çok memnun olmuştu. Onu bir kez daha sattı. Ama kız her satıldığında Neptunus'un lütfuyla ya bir ata ya bir kuşa, ya bir öküze ya da bir geyiğe dönüşerek onu alanların elinden kurtuluyor ve tekrar satılmak üzere babasının yanına dönüyordu. Açlıktan kıvranan baba, bu çirkin yöntemle sürekli yiyecek temin etse bile yedikleri onu asla doyurmuyordu. Sonunda açlık onu öyle bir hale getirdi ki kol ve bacaklarını yemeye başladı. Ölüm araya girip de Ceres'in öcünden onu kurtarıncaya kadar bedenini kendi bedenini yiyerek besledi.

Rhoecus

Hamadryad'lar kulluk edenleri takdir ettikleri gibi kötülük edenleri de cezalandırırdı. Rhoecus'un hikâyesi de buna kanıttır. Devrilmek üzere bir meşe ağacı gören Rhoecus hizmetindekilere hemen ağacı doğrultmaları söyler. Ağaçta yaşayan ve meşeyle birlikte can vermek üzere olan nemf yanına gelir ve hayatını kurtardığı için ona teşekkür eder. Ödül olarak ne istediğini sorar. Rhoecus ondan aşkını istemeye cüret eder ve nemf de bu isteğe karşılık verir. Aynı zamanda vefakâr olmasını tembihler ve buluşmak istediğinde ona elçi olarak bir arı göndereceğini, birbirlerini

ne zaman görebileceklerini o arıya söylemesini ister. Gerçekten de bir gün Rhoecus dama oynadığı sırada bir arı gelir ama Rhoecus arıyı düşüncesizce kovar. Bu, nemfi öfkelendirir ve adamın gözlerini kör eder.

Jr. Lowell kısa şiirlerinden birinde bu öyküyü şöyle konu eder:

Dinle şimdi Greklerin şu nemf masalını,
Özgürlük, gençlikle, güzellikle dolu gibi hâlâ
O güzelliğin ölümsüz tazeliği
Attika frizlerine oyulmuş gibi çağlar boyunca.

Su Tanrıları

Okeanos ve Thethys suyla ilgili unsurları yöneten Titanlardı. Jove ve erkek kardeşleri Titanları tahttan indirip iktidarı ele geçirdiğinde, Neptunus ve Amphitrite suların hâkimiyetini de Okeanos ve Tethys'in elinden almışlardı.

Neptunus

Su tanrılarının başı Neptunus'tu. Gücünün simgesi üç çatallı mızraktı. Kayaları un ufak ederken, fırtınalar koparır ya da dindirirken, kıyıları sarsarken bu mızrağı kullanırdı. Atları o yaratmıştı ve at ırkının da koruyucusuydu. Kendi atlarının tunç toynakları, altın yeleleri vardı. Arabasını çeken atlar, karşısında süt liman olan denizler boyu onu taşır, derinlerdeki canavarlar sağa sola sıçrayarak ona yolunda eşlik ederlerdi.

Amphitrite

Amphitrite Neptunus'un karısıydı. Aynı zamanda Nereus ile Doris'in kızı, Triton'un anasıydı. Neptunus, Amphitrite'ye kur yapmak için bir yunusa binerek gelirdi. Onun kalbini kazandığında, yunusu yıldızların arasına yerleştirerek onu ödüllendirirdi.

Nereus ve Doris

Nereus ve Doris Nereid'lerin ebeveynleriydi. Nereid'lerin en ünlüleri Amphitrite'nin yanı sıra Akhilleus'in annesi Thetis ve Kiklop Polyphemos'un aşkı Galateia idi. Nereus bilgisi, hakikate ve adalete olan düşkünlüğüyle diğerlerinden ayrılırdı. Bu yüzden bilge olarak anılırdı. Kehanet yeteneği de ona verilmişti.

Triton ve Proteus

Triton Neptunus ile Amphitrite'nin oğluydu. Ozanlar onu babasının borazancısı olarak anlatırlar. Proteus da Neptunus'un oğluydu. Tıpkı Nereus gibi o da bilgeliği ve gelecekteki olayları bilmesinden dolayı bir deniz-bilgesi olarak adlandırılır. Kendi iradesiyle istediği şekle bürünübilmek gibi özel bir yeteneğe de sahipti.

Thetis

Nereus ve Doris'in kızı olan Thetis öylesine güzeldi ki Jupiter onu kendine eş olarak almayı isterdi. Ama Titan Prometheus'tan, gelecekte Thetis'in babasından çok daha yüce bir oğla sahip olacağını öğrenince, Jupiter bu isteğinden vazgeçip Thetis'in bir ölümlüyle evlenmesini buyurmuştu. Kentaur Kheiron'un desteğiyle Peleus bu tanrıçayı kendine eş olarak almayı başarmıştır ve oğulları ünlü Akhilleus doğar. Troya Savaşı'nı anlattığımız bölümde Thetis'in oğluna bağlı bir anne oluşunu, her güçlükte onun yanında yer aldığını ve sürekli oğlunun menfaatini gözettiğini göreceğiz.

Leukothea ve Palaimon

Kadmos'un kızı, Athamas'ın karısı İno, kucağında küçük oğlu Melikertes, çıldırmış kocasından kaçarken kayalıklardan yuvarlanmış ve denize düşmüştü. Tanrılar merhamet ederek, onu Leukothea adıyla bir deniz tanrıçası yapmıştır. Oğlunu ise deniz tanrısı yaparak Palaimon adını vermişlerdir. Her ikisi de deniz kazalarında insanları kurtarma gücüne sahipti ve denizciler onlardan yardım isterdi. Palaimon genellikle yunus üzerinde temsil edilirdi. İsthmia oyunları onun şerefine düzenlenirdi. Romalılar ona Portunus der, limanların ve kıyıların onun yönetiminde olduğuna inanırlardı.

Milton *Comus*'un sonundaki şarkıda bu tanrılardan söz eder:

Güzel Sabrina...
Dinle ve görün bize,
Yüce Okeanos adına;
Yeryüzünü sarsan Neptunus'un asasıyla,
Ve Tethys'in mezarı, heybetli adımlarla,
Ağarmış Nereus'un kırışmış görüntüsüyle,
Ve Karpatyalı büyücünün[1] kancası
Pullu Triton'un kıvrımlı kabuğuyla,
Ve yaşlı kâhin Glaukos'un büyüsü,

1 Proteus

Leukothea'nın sevecen elleriyle,
Ve onun kıyıları yöneten oğlu,
Thetis'in gösterişli–sandaletli ayaklarıyla,
Ve Siren'lerin tatlı şarkıları.

Şair Armstrong ise *Art of Preserving Health* adlı şiirinde, sağlık tanrıçası Hygieia'dan aldığı ilhamla Naiad'ları över. Paeon hem Apollon'un hem de Asklepios'un ismidir.

Gelin, siz Naiad'lar! Yol gösterin pınarlara doğru!
Hayırlı bakireler! Size kalıyor söylemek şarkılarla
Yeteneklerinizi (sen Paeon ve sen Sağlık komutanının güçleri)
Kristal elementlerinizi övmek için.
Ey sakin akarsular! Sabırsız dudaklarla
Ve titreyen ellerle, gevşekçe, susamış, kana kana içer
Sendeki yeni hayatı. Doldurur damarlarına taze bir güç.
Kırsal çağlar daha sıcak kadehler bilmezdi,
Bakınmazdı insanın ataları daha sıcak olana;
Birbirine eşit günlerinde, ılıman bir huzur vardı
Bunun yerine taşkın sevinç nöbetlerini aramazdı
Ve hastalıklı bir hüznün. Hâlâ sessiz ve memnun,
Hastalıklara bağışıklık ile kutsanmış olarak,
Yaşadılar uzun asırlarca. Tek talihleri
Olgun yaşlı yıllar ve ölmektense uyumaktı.

Camenae

Latinler bu isimle Musaları kastediyordu. Ama kelime aynı zamanda pınar nemfleri başta olmak üzere diğer ilahi varlıkları da içermektedir. Bunlardan biri de, bugün bile pınarı ve mağarası gezilebilen Egeria'dır. Söylentiye göre Roma'nın ikinci kralı Numa, gizlice buluşarak ondan bilgelik ve hukuk dersleri aldığı bu nemf tarafından korunurdu. Öğrendiklerini ise kurduğu devletin kurumlarında somut hale getirmişti. Numa'nın ölümünden sonra nemf de üzüntüsünden eriyerek bir pınara dönüşmüştü.

Byron, *Childe Harold* eserinin IV. kantosunda, Egeria ve mağarasından bahseder:

Sen burada bu efsunlu sığınakta yaşadın,
Egeria! Göksel kalbin fani âşığının
Uzaktaki ayak izleri için atıyor;
Mor geceyarısı maskeliyor o mistik buluşmayı
En yıldızlı kubbesiyle

Palace of Art şiirinde Tennyson da görüşme saatini bekleyen kralla ilgili bir görüntü sunar:

Bir elini kulağına dayıyor,
Az evvel gördüğü orman nemfinin
Ayak sesi için durdu öylece Tuscia'lı kral,
Bilgeliği ve hukuku dinlesin diye.

Rüzgârlar

Çok daha az etkili unsurlar kişileştirilmişken, bunun rüzgârlara da yapılmadığı düşünülemez elbette. Kuzey rüzgârlarının adı Boreas veya Aquilo, Batı rüzgârlarınınki Zephyros ya da Favonius, Güney'inkiler Notos ya da Auster, Doğu'nunki ise Euros'tu. Bunlardan en çok ilk ikisi şairler tarafından kullanılmış, ilkinin kabalığı, ikincisinin ise nezaketi öne çıkarılmıştır. Boreas, nemf Oreithyia'ya âşık olup onun sevgilisi olmaya çabalamış, ancak başaramamıştır. Hafif solumak onun için çok zordu, hele iç çekmek söz konusu bile olamazdı. Boşa çabalamaktan usanınca gerçek kişiliğine döndü ve bakireyi kaçırdı. Çocuklarına Zetes ve Kalais isimlerini verdiler. Kanatlı savaşçılar olan Zetes ve Kalais Argonaut'ların seferine refakat etmiş ve canavar kuşlar Harpya'larla yaptıkları savaşta önemli hizmetlerde bulunmuşlardır.

Zephyros, Flora'nın sevgilisiydi. Milton, *Yitik Cennet* şiirinde Adem'in uyanıp hâlâ uykuda olan Havva'yı seyredişinden şöyle bahseder:

Bir yanına doğru,
Hafifçe doğrulmuş duruyor, aşk dolu bakışlarla
Eğilmiş onun o büyülü, izlenesi güzelliğine,
İster uyanık olsun ister uykuda,
Kendine has nezaketiyle; sonra o sesi
Zephyros'un Flora üzerindeki nefesi kadar hafif,

Eliyle yumuşakça dokunarak şöyle fısıldadı: "Uyan!
Güzeller güzelim, karım, son çarem,
Cennetin en son, en güzel hediyesi, benim her daim sevincim."

Night Thoughts adlı eserin şairi Dr. Young tembellik ve lüksten söz ederken şöyle der:

Ey kırılgan! Hiçbir şey sizi taşıyamaz
(En çok da sizler kendinizi), kış gülü de
Sizler için soluğunu üflemeli ...
Ve ipek yumuşaklığında
Bu Favonius'un nefesi ya da daha yumuşak veya çileli!

23

AKHELOOS VE HERCULES – ADMETOS VE ALKESTİS – ANTİGONE – PENELOPE

Akheloos ve Hercules

Erysikhthon'un suları taşırması yüzünden yolculuklarına ara veren Theseus ve arkadaşları, Nehir Tanrısı Akheloos'un konukseverliği ile onları hoş tuttuğu bir toplantıda, ondan Erysikhthon'un hikâyesini dinliyorlardı. Hikâyeyi bitirirken şunu da ekledi: "Peki bizzat ben bu dönüşüm gücüne sahip olanlara iyi bir örnekken, neden size başkalarının hikâyelerini anlatıp duruyorum ki? Bazen yılan olurum, bazen de kafasında boynuzlarıyla bir boğa. Ya da bir zamanlar bunu yapabiliyordum. Şu an ise tek boynuzum var, çünkü diğerini kaybettim." Bunu söylerken hafifçe inledi ve sonra sustu.

Theseus, ona üzüntüsünün nedenini ve boynuzunu nasıl kaybettiğini sordu. Nehir tanrısı bu soruyu şöyle yanıtladı: "Yenilgilerinden söz etmekten kim hoşlanır? Ben yine de kendiminkini çekinmeden anlatacağım, çünkü düşününce büyük bir fatihe, koca Hercules'e yenildim. Bir sürü talibin kalbini çalmak için çabaladığı, bakirelerin en güzeli Deianeira'nın adını duymuşsunuzdur. O talipler arasında Hercules ve ben de vardık. Hercules kendi adına Jove'nin soyundan geldiğini, üvey anası Juno'nun isteklerini bile aşan başarılar kazandığını anlatıyordu. Bense kızın

babasına şöyle dedim: 'Ben ülkenizde akan suların kralıyım. Meçhul bir kıyıdan gelen bir yabancı değil, bu ülkeden biriyim, sizin krallığınızın bir parçasıyım. Kraliçe Juno'nun bana karşı düşmanlığı olmadığı gibi, ağır görevlerle cezalandırmaz da beni. Jove'nin oğlu olmakla övünen bu adama gelince; bu ya asılsız bir iddia ya da doğruysa bile onun adına utanç verici, çünkü annesini mahçup etmeden doğruluğunu ispat edemez.' Ben bunları söylerken Hercules kaşlarını çatıyor, öfkesini zor zapt ediyordu. 'Ellerim dilimden daha iyi cevap verecek sana,' dedi. 'Kelimelerle zafar kazanmayı sana bırakıyorum, ama inan bana haklılığımı kavgada göstereceğim.' Bunları diyerek bana doğru ilerledi. Bense söylediklerimden sonra teslim olamazdım. Yeşil giysimi çıkardım ve dövüşe hazırlandım. Başıma ve vücuduma saldırarak beni devirmeye uğraşıyordu. Cüssem sayesinde korunuyordum, bu yüzden saldırıları boşa gidiyordu. Bir anlığına durduk, sonra kavgaya kaldığımız yerden devam ettik. İkimiz de pozisyonumuzu koruyor, omuz omuza çarpışıyorduk ve teslim olmamaya kararlıydık. Ben elini elimin içinde sıkıca kavrayarak alnımı neredeyse onunkine değdirecek kadar üzerine abanıyordum. Hercules üç kez beni devirmeye çabalamıştı ve dördüncüsünde başardı. Beni yere serip üzerime çıktı. O an üzerime sanki bir dağ yıkılmış gibiydi. Kollarımı kurtarmaya çalışırken nefes nefese ter içinde kaldım. Toparlanmama fırsat vermeden boğazıma sarıldı. Dizlerim yerde ve yüzüm toprağa değiyordu.

"Savaş sanatlarında onun dengi olmadığımı anlayıp başka sanatlara başvurdum ve yılan biçimine girip sürünerek oradan uzaklaştım. Sonra bir yere çöreklenip çatal dilimle ona tısladım. Küçümseyerek gülümsedi ve, 'Yılan yakalamak çocukluğumda uğraştığım işlerdendi,' diyerek boğazımı yakaladı. Neredeyse boğuluyordum. Elinden zor kurtuldum. O biçimdeyken de beni yenince, kalan son çareye sığındım ve boğa kılığına girdim. Bu kez de koluyla boğazımı kavradı. Kafamdan tutup çekerek beni kumlara savurdu. Bununla da yetinmedi. Acımasız eli kafamdaki boynuzlardan birini kopardı. Naiad'lar onu kutsayarak içine güzel kokulu çiçekler koydular. Daha sonra Bereket onu sahiplendi ve adına da Cornucopia[1] dedi."

Kadim insanlar mitolojik hikâyelerinde gizli anlamlar bulmayı çok severlerdi. Akheloos ile Hercules'in kavgasını tasvir ederken, Akheloos'u yağmur mevsiminde yatağından taşan bir nehir olarak anlatırlardı. Masalda Akheloos'un Deineira'ya âşık olup onunla hayatını birleştirmek istediği anlatılıyorsa, nehrin izlediği dolambaçlı yolun Deineira'nın ülkesine doğru aktığı anlaşılmalıydı. Kıvrımları nedeniyle yılan ya da akarken gürlemesi ve kükremesi nedeniyle boğa biçimine girdiği söylenirdi. Nehir taşınca kendine bir başka kanal açardı. Bu da başında çıkan boynuz-

1 Bereket Boynuzu

ları oluyordu. Hercules bu taşmaları arklar ve bentlerle önlemiş, bu sayede nehir tanrısını yendiği ve boynuzunu kopardığı anlatılmıştır. Önceden su taşkınlarına maruz kalan araziler nihayet kurtulmuş, çok bereketli hale gelmişlerdir. Bu ise "bereket boynuzu" ile ifade edilmektedir.

Cornucopia'nın kökeni ile ilgili bir başka hikâye daha mevcuttur. Jupiter doğduğunda annesi Rhea tarafından Girit Kralı Melisseus'un kızlarına emanet edilmişti. Onlar da bebek tanrıyı keçi Amaltheia'nın sütüyle beslemişti. Bir gün Jupiter keçinin boynuzlarını koparıp bakıcılara vermiş ve sahibi ne isterse onunla dolması gibi muhteşem bir güç bahşetmişti.

Amaltheia bazı yazarlar tarafından Bacchus'ün annesine verilen addır. Milton da onu *Yitik Cennet* şiirinin IV. kitabında bu şekilde kullanır:

> ... Şu Nysa Adası,
> Sarılı Triton Nehri'yle, orada Yaşlı Ham, ona ki
> Romalılar Ammon ve Libyalı Zeus der[1]
> Saklar Amaltheia'yı ve onun gösterişli oğlu
> Genç Bacchus'ü karısı Rhea'nın gözünden.

Admetos ve Alkestis

Apollon'un oğlu Asklepios babasından ölüleri bile hayata döndürebildiği bir şifa yeteneği almıştı. Pluton bundan dolayı telaşa kapıldı ve Jupiter'i Asklepios'un üzerine yıldırım yağdırmaya ikna etti. Oğlunun bu şekilde öldürülmesi üzerine hiddetlenen Apollon da tüm öfkesini yıldırımları yapan masum ustalardan çıkardı. Bu ustalar Etna Dağı'nın altındaki atölyelerinde yaşayan, kullandıkları fırınlar yüzünden dağın sürekli alev ve duman çıkarmasına neden olan Kiklop'lardı. Apollon oklarıyla Kiklop'ları vurunca Jupiter o kadar öfkelendi ki onu bir yıl boyunca bir faniye hizmetçilik yapmakla cezalandırdı. Böylelikle Apollon, Tesalya Kralı Admetos'un hizmetine girdi ve Amphrysus Nehri'nin yemyeşil kıyılarında kralın sürülerini otlattı.

Admetos da diğerleri gibi evlenmek için Pelias'ın kızı Alkestis'e talipti. Pelias, kızına onu, aslanların ve yabandomuzlarının çektiği bir arabayla almaya gelen ki-

1 Şiirin orijinalinde bu mısra "*Whom Gentiles Ammon call and Lybian Jove*" diye geçer. "Gentile" sözcüğü sözlüklerde "Yahudi olmayan" şeklinde anlamlandırılmakla birlikte, bir topluluk ismi olarak "Gentiles" halen üzerinde tartışılan bir ifadedir; bazı kaynaklara göre Roma'da yaşayan Yahudilerin, yine Roma'da yaşayan fakat Yahudi olmayan Grekleri ve Romalıları tanımlamakta kullandıkları bir deyimdir, bazılarına göre ise hiçbir şekilde Roma vatandaşı olmayanları nitelemekte kullanılır. Çevirmen burada *Romalılar* demeyi tercih etmiştir. (yay. hzl.)

şiye vermeyi vaat etmişti. Admetos, çobanının bir tanrı olması sayesinde bu görevi ifa edebilmiş ve Alkestis'i alarak muradına ermişti. Ancak Admetos hasta düştü. Bunun üzerine Apollon Kader tanrıçalarını, yerine bir başkası ölmeye razı olursa onun canını bağışlamaları konusunda ikna etti. Admetos'un içi öylesine rahatlamıştı ki, işin kefaretini hiç düşünmemişti. Belki de saraylılar ve hizmetlilerinin sık sık bağlılıklarını bildirmelerini hatırlayıp onun için ölecek birini bulmanın çok kolay olduğuna inanmıştı. Ama durum böyle değildi. Onun için canlarını seve seve tehlikeye atan yiğit savaşçılar, ölüm döşeğindeki krallarının yerine ölme fikrinden hoşlanmamışlardı. Çocukluklarından beri kralın ve sarayının cömertliği içinde yaşamış olan yaşlı hizmetçiler kalan sayılı günlerini minnettarlıklarını göstermek için ona vermek istememişlerdi. Adamları soruyordu: "Neden ebeveynleri bunu yapmıyor? Doğanın işleyişine göre zaten onların daha uzun yaşamaması gerekir. Çocuklarına verdikleri ömrün zamansız bitmesini önlemek için fedakârlık yapma çağrısını onlardan iyi kim duyabilir?" Kralın anne ve babası ise oğullarını kaybetme düşüncesine üzülüyor olsalar bile bu çağrıyı duymazdan geliyordu. Bunun üzerine Alkestis, cömert bir özveriyle kralın yerine ölmeyi teklif etti. Admetos her ne kadar yaşama bağlı da olsa bunu kabul ederek böyle bir bedel ödemeyi istememişti. Ama başka çare yoktu. Kader tanrıçalarının öne sürdüğü şart karşılanmıştı ve bu hükmün geriye dönüşü yoktu. Admetos iyileşirken Alkestis hasta düşmüştü ve ölüme doğru hızla ilerliyordu.

Bu sırada Hercules, Admetos'un sarayına geldi ve herkesin, sadık eş ve sevilen kraliçeyi kaybetmenin üzüntüsü içinde olduklarını gördü. Hiçbir zorluktan gözü korkmayan Hercules kadını kurtarmaya azmetti. Ölmekte olan kraliçenin odasının kapısında bekledi ve Ölüm avını almak üzere gelince onu yakalayıp kurbanını bırakmaya zorladı. Alkestis iyileşti ve kocasına kavuştu.

Milton *On his deceased wife* sonesinde bu öyküden söz eder:

Evlendiğim merhum azizemi gördüm sandım,
Alkestis gibi mezardan çıkıp gelmişti bana,
Memnun kocasına verdiği Jove'nin büyük oğlunun
Kurtarmıştı ölümden cebren, solgun ve baygın da olsa.

J. R. Lowell da *Shepherd of King Admetos* adlı kısa şiirinde bu konuyu işler. Bu olayı, insanların şiirle tanışmalarının ilk örneği olarak anlatır.

Ona miskin delikanlı derlerdi,
İşe yaramaz biri gibi görürlerdi onu,

Yine de onun düşüncesiz sözlerini,
İstemeyerek de olsa yaptılar kendi kanunları.

Ve gün geçtikçe daha da kutsallaştı,
Adımını attığı her bir nokta,
Ardından gelen ozanlar öğrendi ki,
İlk doğan kardeşleri tanrıydı aslında.

Antigone

Efsaneler ülkesi Yunanistan'daki ilginç kişiliklerin ve yüceltilmiş eylemlerin çoğu kadınlara aittir. Alkestis'in evlilikte adanmışlığın örneği olması gibi, Antigone de evlat ve kardeş sadakatinin örneğiydi. Amansız bir kaderin kurbanı olarak tüm soyları ile birlikte yok oluşa mahkûm olan Odipus ve İokaste'nin kızlarıydı. Odipus çıldırarak kendi gözlerini oymuş ve onun tanrıların lanetine uğradığından korkan adamları tarafından terk edilerek Thebai Krallığı'ndan sürülmüştü. Yalnızca kızı Antigone onu yolculuklarında yalnız bırakmamış ve ölene kadar babasının yanında kaldıktan sonra Thebai'e dönmüştü.

Erkek kardeşleri Eteokles ve Polynekes krallığı aralarında bölüşmek üzere anlaşmışlardı. Her yıl sırayla biri kral oluyordu. İlk yıl kral olma görevi Eteokles'in şansına düşmüştü. Ama zamanı dolunca krallığı kardeşine bırakmak istemedi. Bunun üzerine Polynekes ona evlenmesi için kızını veren Argos kralı Adrastos'a gitti. Onun yardımıyla bir ordu kurarak krallıktaki hakkını geri almak üzere yola çıktı. Böylelikle Yunan epik ve tragedya ozanlarına bolca malzeme sunan ünlü "Thebai'e karşı Yedi" seferi başlamış oldu.

Adrastos'un kayınbiraderi Amphiaraos bu sefere karşı çıktı, çünkü bir kâhindi ve sanatı sayesinde Adrastos dışında hiçbir liderin dönecek kadar yaşamayacağını biliyordu. Ama Amphiaraos, onu kız kardeşi Eriphyle ile evlendirirken, Adrastos ile fikir ayrılığına düşmeleri halinde kararı Eriphyle'ye bırakma konusunda anlaşmışlardı. Polynekes bunu bildiği için Eriphyle'ye Harmonia'nın gerdanlığını vererek onu kendi tarafına çekti. Vulcanus bu gerdanlık ya da kolyeyi Harmonia'ya Kadmos ile evlenirken hediye etmişti. Polynekes Thebai'den kaçarken onu da yanına almıştı. Eriphyle bu çekici rüşvete karşı koyamamıştı. Onun kararıyla savaşa karar verilince, Amphiaraos çizilen kaderinin yolunda yürümeye başladı. Rekabette kendine düşen rolü cesurca oynadı ama kaderinden kaçamazdı. Peşi sıra gelen düşmandan nehir boyunca kaçarken Jupiter tarafından gönderilen bir yıldırımla yer yarılarak onu ve arabacısını yuttu.

Bu rekabette öne çıkan kahramanlık ya da kötülükeri tüm ayrıntılarıyla anlatmak için burası doğru yer değil. Ancak, Eriphyle'nin zaaflarının bir telafisi olarak Euadne'nin de sadakatini anlatmadan geçmememiz gerekir. Euadne'nin kocası Capaneus, savaşın hararetiyle şehrin kapılarını Jove'nin yerine kendisinin zorlayacağını ilan etti. Kendi ördüğü duvara bir merdiven dayadı. Ama saygısızca konuşmasına sinirlenen Jupiter tepesine bir yıldırım gönderdi. Cenaze töreni sırasında Euadne kocasının yattığı, yanmakta olan odun yığınına kendini attı ve öldü.

Mücadelenin başlarında Eteokles, meseleyi Kâhin Tiresias'a danışmıştı. Tiresias delikanlıyken, yanlışlıkla Minerva'yı yıkanırken görmüştü. Tanrıça ise öfkeye kapılarak onun görme duyusunu almış, ama bunu telafi etmek için ona gelecekteki olayları bilme yeteneği bahşetmişti. Eteokles danıştığında, ona Kreon'un oğlu Menoikeus'un kendini gönüllü olarak kurban etmesi halinde Thebai'nin zafer kazanacağını söylemişti. Kahraman delikanlı bu kehaneti öğrenir öğrenmez daha ilk çarpışmada kendini feda etti.

Çok uzun süren kuşatmada çeşitli başarılar da kazanıldı. Sonunda iki taraf, kardeşlerin birbiriyle dövüşerek karar vermesi gerektiğinde uzlaştılar. Kardeşler dövüşüp birbirlerini öldürünce ordular savaşı yeniden başlattı. Nihayet işgalciler boyun eğdi ve ölülerini bile bırakarak kaçtılar. Yeni kral, yenilen prenslerin amcası Kreon oldu. Kreon Eteokles'in seçkin bir onurla gömülmesini sağlarken, Polynekes'i ise düştüğü yerde olduğu gibi bıraktı ve onu gömene ölüm cezası vereceğini söyledi.

Polynekes'in kardeşi Antigone ise ağabeyinin bedenini köpek ve akbabalara yem eden ve huzur bulması için yapılması gereken defin töreninden onu mahrum bırakan bu korkunç kararı duyunca çok kızdı. Şefkatli ancak ürkek kız kardeşinin onu caydırmak için verdiği öğütlerine kulak asmadı. Kimseden yardım almadan bu tehlikeli işi kendi başına halletmeye, ağabeyinin cesedini kendi elleriyle gömmeye karar verdi. Ancak Antigone suçüstü yakalandı ve Kreon şehrin resmi kanununu kasten çiğnediği için onun diri diri gömülmesini emretti. Âşığı ve Kreon'un oğlu Haimon'un gücü bile bu talihi değiştirmeye yetmemişti. Sonunda o da kendi canına kıydı.

Antigone, Yunan şair Sophokles tarafından yazılan iki muhteşem tragedyanın konusu olmuştur. Jameson ise *Characteristics of Women* adlı yazısında Antigone'nin karakterini Shakespeare'in *Kral* Lear'ındaki Cordelia'yla karşılaştırmıştır. Değindiği noktalar okurlarımızın mutlaka dikkatini çekecektir.

Aşağıda, Oidipus'un çektiği acılara son veren ölümünün ardından, Antigone'nin yaktığı ağıt anlatılmaktadır:

Eyvah! Keşke ölmüş olsaydım
Zavallı babamla. Daha çok yaşamayı

Artık neden isteyeyim?
Ah, sefalet çekmekten memnundum onunla;
En nahoş şeyler bile sevilenlere dönüşürdü
O benim yanımdayken. Ah, benim sevgili babam,
Yerin altında şimdi, koyu karanlıkta saklı,
Yıllar geçtikse azalsa da değerin, benim için
Hep kıymetlisin, hep de öyle kalacaksın.
—Franklin'in *Sophokles*'inden

Penelope

Dış güzelliğinden ziyade karakter ve davranış güzelliği ile öne çıkan mitolojik kahramanlardan biri de Penelope'dir. Sparta Prensi İkarios'un kızıydı. İthake Kralı Odysseus onunla evlenmek istemiş ve tüm rakiplerini eleyerek onu kazanmıştı. Gelinin baba evinden ayrılma zamanı gelince, kızından ayrılma fikrine dayanamayan İkarios, onu kocasıyla İthake'ye gitmeyip yanında kalmaya ikna etti. Odysseus ise ona seçimini yapmasını, ya kalmasını ya da onunla gitmesini söyledi. Penelope cevap vermek yerine peçesini yüzüne indirdi. İkarios daha fazla üstelemedi ama kızının gidişinin ardından, tam ayrıldıkları noktaya İffet onuruna bir heykel diktirdi.

Odysseus ve Penelope birlikteliklerinin tadına varalı bir yıl bile olmamıştı ki araya Odysseus'u Troya Savaşı'na götüren olaylar girdi. Uzun süren yokluğu boyunca, yaşayıp yaşamadığı da belli değilken, hatta asla dönmeme ihtimali de yüksekken, Penelope içlerinden birini eş olarak seçmekten başka çaresi yokmuş gibi gözüken sayısız talibinin ısrarıyla uğraşıyordu. Yine de, Penelope hâlâ Odyseus'un döneceğinden umutluydu; bu yüzden zaman kazanmak için aklına gelen her oyunu deniyordu. Oyalama yollarından biri de kocasının babası Laertes'in cenaze çadırı için bez dokuduğunu söylemesiydi. Bu kumaş ne zaman hazır olursa o zaman taliplerden birini seçeceğine söz verdi. Gündüzleri bezi dokuyor, geceleri ise yaptığını söküyordu. Sürekli yapıldığı halde bir türlü bitmeyen işler için kullanılan Penelope dokuması[1] lafı da buradan gelir. Penelope'nin hikâyesinin geri kalanı ise kocasının maceraları anlatılırken verilecektir.

1 İngilizcede *Penelope's web* şeklinde kullanılan deyim. (yay. hzl.)

24

ORPHEUS VE EURYDİKE – ARİSTAİOS – AMPHİON – LİNOS – THAMYRİS – MARSYAS VE MELAMPUS – MUSAİOS

Orpheus ve Eurydike

Orpheus Apollon ile Musalardan Kalliope'nin oğluydu. Babası ona bir lir hediye etmiş ve çalmayı öğretmişti. Liri öylesine kusursuz çalmıştı ki kimse müziğinin büyüsüne kapılmaktan kendini alamaz olmuştu. Yalnızca faniler değil, vahşi hayvanlar bile onun ezgileriyle sakinleşirdi. Vahşiliklerini bir kenara bırakarak etrafında toplanır ve onun şarkılarıyla kendilerinden geçerlerdi. Ağaçlar ve kayalıklar da bu büyüye duyarsız kalmazdı. O çalarken ağaçlar etrafında birikir ve kayalıklar onun notalarıyla gevşeyip, yumuşardı.

Hymenaios, varlığıyla onları kutsaması için Orpheus ve Eurydike'nin düğününe çağrılmıştı. Düğüne gelmesine karşın pek de mutlu kehanetler getirmemişti. Meşalesi durmaksızın tütüyor, herkesin gözleri yaşarıyordu. Bu alametlere uygun şekilde, Eurydike, düğünden kısa bir süre sonra arkadaşları nemflerle dolaştığı sırada çoban Aristaios onu görmüş ve güzelliğinden etkilenip yakınlaşmak istemişti. Eurydike ondan kaçarken çayırdaki bir yılana basmış, yılan onu sokmuş ve Eurydike ölmüştü. Orpheus duyduğu kederin şarkısını tanrılar ve insanlar dahil havayı soluyan tüm canlılara dinletti, ama bunun nafile olduğunu anlayınca karısını ölüler diyarında aramaya karar verdi. Taenarus Burnu'na yakın bir mağaradan yeraltına indi ve Styx diyarına ulaştı. Etrafta dolaşan hayalet kalabalığının arasından geçip Pluton ve Proserpina'nın huzuruna çıktı. Lir eşliğinde onlara şu şarkıyı söyledi: "Ey biz yaşayanların bir gün mutlaka yanına geleceği yeraltı tanrıları, kulak verin söyleyeceklerime, çünkü hepsi gerçektir. Buraya ne size Tartaros'un sırlarını söylemeye ne de kapıdaki üç başlı, yılan saçlı köpeğe gücümü göstermeye geldim. Karımı aramak için buradayım. Hayatının baharında zehirli bir yılanın ısırığıyla nihai bir sona vardı ömrü. Beni buraya aşkım getirdi. Aşk ki, yeryüzünde yaşayan herkes üzerinde gücü olan bir tanrıdır ve eğer eski gelenekler doğruyu söylüyorsa burada da hükmü olmalı onun. Bu dehşet ülkesi, sessizliğin ve yaratılmamışların bu krallığı adına sizlere yalvarıyorum, Eurydike'nin kopan yaşam bağını tekrar birleştirin. Sizler bizim kaderimizsiniz. Er ya da geç sizin ülkenize geleceğiz. Vadesini doldurduğunda karım da bu kanuna uyacak ve size ait olacak. Ama o zamana kadar, size yalvarım onu bana bağışlayın. Kabul etmezseniz de tek başıma dönemem. O zaman ikimizin de ölümü olur zaferiniz."

O bu dokunaklı ezgiyi söylerken hayaletler bile gözyaşı dökmüştü. Tantalus bile susuzluğuna rağmen su aramayı bırakmıştı, İksion'un çarkı bile durdu. Akbabalar devin karaciğerini yemeyi kesti. Danaos'un kızları kalburdan su geçirme işlerine ara verdi, hatta Sisyphos bile taşıdığı kayanın üzerine oturup onu dinlemeye koyuldu. O an ilk kez olarak Furia'ların yanaklarının gözyaşlarıyla dolduğu da söylenir. Proserpina karşı koyamamış ve Pluton bile ezgiye kapılıp gitmişti. Çağrılan Eurydike, oraya henüz gelen hayaletlerin arasından yaralı ayağı topallayarak geldi. Orpheus'un onu yanında götürmesine bir şartla razı geldiler. Gün yüzüne ulaşana kadar Eurydike'ye bir kez bile dönüp bakmayacaktı. Bu şartı kabul ederek yukarı doğru yola koyuldular. Orpheus önde, karısı arkada, derin bir sessizlik içinde karanlık ve dik geçitleri aştılar. Yukarıdaki coşku dolu dünyaya açılan çıkışa gelmek üzereydiler ki Orpheus, bir anlık dalgınlıkla, karısının hâlâ peşinden gelip gelmediğinden emin olmak için, arkasına baktı. O an karısı birden hızla geldiği yöne doğru çekilmeye başladı. Birbirlerine sarılmak için kollarını uzatsalar da kucakladıkları yalnızca boşluktu! Eurydike ikinci kez ölmesine karşın kocasına sitem edemezdi. Bir an önce görebilmek için sabırsız davrandı diye onu nasıl suçlayabilirdi ki?

"Elveda," dedi, "son kez elveda." Öylesine çabuk uzaklaştı ki, sözleri Orpheus'un kulaklarına güçlükle ulaşabilmişti.

Orpheus onu takip etmeye çalıştı ve geri dönerek onu bir kez daha kurtarmak için izin almanın yollarını aradı. Ama acımasız kayıkçı onu kovdu ve geçmesine izin vermedi. Yedi gün boyunca hiçbir şey yemeden ve uyumadan yeraltı dünyasının kapısında bekledi. Sonra acı içinde Erebos'un güçlerinin zalimliğini suçladı. Şarkılarıyla dağlara ve kayalıklara yakındı, kaplanların yüreğini yumuşattı, meşeleri yerinden oynattı. O günden sonra bu hazin talihsizliğini hafızasında yaşatarak kadınlardan uzak durdu. Trakyalı bakireler onu elde etmek için her şeyi yapmışlardı, ama o hepsini geri çevirdi. Kızlar onu uzun süre sabırla beklediler, ama günün birinde içlerinden biri, onun bu duyarsızlığını görüp, Bacchus ayinlerinin de heyecanıyla, "Buraya bak, bizi hor gören!" diyerek elindeki mızrağı ona doğru fırlattı. Silah, lirden ses çıkarken atıldığı için ona zarar vermeden ayağının dibine düşmüştü. Aynı şekilde, attıkları taşlar da. Ama kadınlar çığlıklar atarak müzik sesini iyice boğdular. O andan itibaren attıkları şeyler ona ulaşmaya ve kanlar içinde kalmasına neden olmuştu. Çıldıran kadınlar onu parçalara ayırarak, başını ve lirini Hebrus Nehri'ne fırlattılar. Orpheus'un suda yüzen başı acıklı bir şarkı mırıldanıyor, nehir kıyıları ağlamaklı bir senfoniyle ona karşılık veriyordu. Musalar, Orpheus'un bedeninin parçalarını toplayıp Libethra'ya gömdüler. Yunanistan'ın hiçbir yerinde, onun mezarı başındakiler kadar tatlı şakıyan bülbüller olmadığı söylenir. Orpheus'un liri Jupiter tarafından yıldızlar arasına yerleştirildi. Hayaleti ikinci kez Tartaros'tan geçmişti. Orada Eurydike'sini arayıp bulmuş ve sabırsız

kollarla kucaklamıştı onu. Artık, biri önde diğeri arkada neşe içinde dolaşıyorlardı. Orpheus artık dalgın bir bakış yüzünden cezalandırılmadan karısına doyasıya bakabiliyordu.

Orpheus'un hikâyesi Pope'a *Ode for St. Cecilia's Day* şiiri için müziğin gücü konusunda ilham vermiştir. Aşağıdaki dörtlük hikâyenin sonunu anlatır:

Ama erken, çok erken çevirdi âşık gözlerini;
Ve kız tekrar düştü, tekrar öldü, öldü!
Ne yapacaksınız şimdi ölümcül kız kardeşler?
Suç sende değildi, eğer suç değilse sevmek.
Şimdi yüksek dağların altında,
Çağlayanların yanı başında,
Ya da Hebrus'un dolaştığı yerlerde,
Dolambaçlı yollarda,
Yapayalnız, inliyor,
Ve hayaletini çağırıyor,
Sonsuza dek, sonsuza dek kayıp!
Şimdi çevrili etrafı Furi'alarla,
Çaresiz, aklı karışık,
Üşüyor, heyecanlanıyor,
Rhodope'nin karları arasında.
Bak, uçuyor çöller üzerinde rüzgârlar gibi vahşi;
Dinle! Haimos yankılanıyor Bakkha'ların çığlıklarıyla.
Ah, bak, ölüyor!
Ama ölümde bile Eurydike'nin şarkısını söylüyor,
Eurydike dilinde titriyor onun
Eurydike, ormanlar
Eurydike, yağmurlar,
Eurydike diye çınlıyor kayalar ve oyuk dağlar.

Orpheus'un mezarı başında şakıyan bülbülün şarkısının eşsiz ezgisi ise Southey tarafından yazılan *Thalaba* adlı şiirde anlatılır:

O an kulağında çınlayan
Yükselen armoniydi!
Uzaktaki müzik ve mesafenin zayıflattığı şarkı
Neşenin çardaklarından;
Ücra bir şelale;

Yapraklı koruların mırıltısı;
Tek başına bir bülbül,
Güllerin yamacına tünemiş, öylesine zengin bir tını ki,
Bu ahenkli kuştan hiç duyulmamış böylesi
Düşünceli dostuna bir aşk şarkısı söylüyor,
Trakyalı çoban, mezarı başında
Orpheus'un, duydu o yumuşacık ezgiyi,
Orada mezarın ruhu
İçine doldurdu tüm gücünü,
Onun sevdiği tütsüyü artırmak için.

Arı Yetiştiricisi Aristaios

İnsanlar, kendinden aşağıdaki hayvanların içgüdülerinden faydalanmanın çeşitli yollarını bulmuştur. Arı yetiştirme sanatı da bu şekilde ortaya çıkmıştır. Balın başlarda yabani bir ürün olarak görülmesi muhtemeldir. Arılar peteklerini ağaç kovukları ya da kayalıklardaki oyuklara veya benzer boşluklara yaparlardı. Bir hayvan leşinin de arılar tarafından bu amaçla kullanıldığı olur. Arıların bir hayvanın çürümüş leşinden meydana geldiğini söyleyen hurafelerin de buradan çıktığına kuşku yok. Aşağıdaki hikâyede Vergilius, bu farazi olgunun, hastalık ya da kaza nedeniyle kaybolan bir arı sürüsünün yeniden oluşmasının açıklamasında nasıl kullanılabileceğini gösteriyor:

Arıları nasıl yöneteceği öğretilen ilk insan Aristaios, su nemfi Kyrene'nin oğluydu. Günün birinde arıları kaybolunca annesinden yardım istedi. Nehrin kenarında durdu ve ona şöyle seslendi. "Ey anne, hayatımın gurur kaynağı elimden alındı. Kıymetli arılarımı kaybettim. Özenim de becerim de işe yaramadı. Üstelik sen de, annem olarak, talihin bu darbesinden beni önceden haberdar etmedin." Nehrin derinlerindeki sarayında, etrafında nemfleriyle oturan annesi oğlunun yakınmalarını duydu. O sırada eğirme ve dokuma gibi kadınca işlerle meşgullerdi ve biri diğerlerini eğlendirmek için hikâyeler anlatıyordu. Uğraşlarının arasında Aristaios'un üzgün sesini duyunca, aralarından biri başını sudan çıkarıp baktı ve sonra annesine gidip gördüklerini anlattı. Kyrene oğlunun derhal yanına getirilmesini buyurdu. O an nehir ortasından yarıldı ve sular her iki yana birer dağ gibi kıvrılarak Aristaios'a yol açtılar. Aşağı inen Aristaios bütün büyük nehirlerin kaynaklarının olduğu bölgeye kadar indi. Suların toplandığı muazzam havzayı gördü, suların gürültüsünden neredeyse sağır oluyordu. O bu görüntüyü izlerken, sular aceleyle dört bir yana dağılıyor, yeryüzünde sulamaları gereken yörelere doğru akı-

yorlardı. Annesinin evine geldiğinde, Kyrene ve nemfler tarafından buyur edildi. Zengin bir sofra hazırlandı. Önce Neptunus şerefine yere şarap döktüler, sonra kendilerini bir ziyafetle ödüllendirdiler. Ardından, Kyrene oğluna şöyle dedi: "Denizlerde yaşayan Neptunus'un gözdesi olan Proteus adında yaşlı bir kâhin vardır. Ayıbalıklarını o güder. Biz nemfler ona büyük saygı duyarız, çünkü kıymetli bir bilgedir. Geçmişte, şimdide olanları ve gelecekte olacak şeyleri bilir. Arılarının neden öldüğünü ve çarenin ne olduğunu o sana söyleyecektir oğlum. Ama yapmaya pek de gönüllü olmayacaktır, o yüzden ısrar et. Hatta gerekirse zor kullan. Onu yakalayıp zincire vurursan özgürlüğüne kavuşmak için her soruya cevap verecektir. Sıkıca bağla onu. Zincirlerinden kurtulacak beceriye sahip olmadığı için kaçamaz. Seni onun yaşadığı mağaraya götüreceğim. Öğle saatleri buraya gelip kestirir. Tam uyuduğu sırada onu bağlayabilirsin. Yakalandığını anlayınca kendini başka biçimlere dönüştürme gücüne başvurabilir. Vahşi bir yabandomuzu, amansız bir kaplan, pullu bir ejderha ya da sarı yeleli bir aslana dönüşebilir. Hatta seni etkilemek ve kaçabilmek için alevlerin çıtırtısını ya da suyun gürleme sesini çıkarabilir. Onu mutlaka çok sıkıca bağlamalısın. Sonunda bütün sanatlarının boşa çıktığını görünce kendi biçimine geri döner ve ona söylediklerini yapar." Bunları söyledikten sonra oğlunun üzerine tanrıların güzel kokulu içeceği nektardan birkaç damla serpti. Aristaios nektarın kokusunu aldıkça bedeninde müthiş bir güç, yüreğinde büyük bir cesaret hissetmişti.

Nemf, oğlunu kâhinin mağarasına götürdü ve kayalıklar arasındaki bir kovuğa sakladı. Sonra göğe yükselip bulutların arkasındaki yerini aldı. İnsanların ve hayvan sürülerinin kızgın güneşten kaçıp sessiz bir köşede kestirmeye çekildiği öğle vakti gelince, Proteus sudan çıktı. Peşinden gelen ayıbalığı sürüsü de kıyıya çıkıp güneşin altında uzandı. Proteus bir kayanın üzerine oturup sürüyü saydıktan sonra mağaraya gitti ve yatağına uzandı. Tam uykuya daldığı sırada, Aristaios ellerine ve ayaklarına prangaları geçirip bağırmaya başladı. Proteus uyanıp da zincirlendiğini görünce sanatlarına başvurdu. Peş peşe ve hızla önce ateş, sonra sel, sonra da korkunç bir hayvana dönüştü. Hiçbirinin işe yaramadığını görünce kendi biçimine geri döndü. Genç adama dönerek öfkeyle bağırdı: "Sen de kimsin cesur genç? Meskenimi neden işgal ediyorsun? Benden ne istiyorsun?" diye sordu. Aristaios şöyle cevapladı: "Proteus, bunu zaten biliyorsun. Ne de olsa kimse seni kandıramaz. Beni atlatmaya uğraşma artık. Buraya tanrıların yardımıyla geldim. Başıma gelen talihsizliğin nedenini ve çaresini öğrenmeye geldim." Bu sözler üzerine, delici bakan gri gözlerini delikanlı üzerine sabitleyen Proteus şöyle dedi: "Yaptıklarının karşılığını alıyorsun. Eurydike senin yüzünden öldü. Senden kaçarken bir yılanı ezdi ve yılan onu sokunca oracıkta öldü. Onun intikamını almak isteyen nemfler de senin arılarını yok etti. Nemflerin öfkesini yatıştırman gerekir. Bunu şöyle yapabilirsin:

Kusursuz biçim ve boyda dört boğa ve aynı güzellikte dört inek bul. Nemfler için dört sunak hazırla ve hayvanları kurban ederek leşlerini yere, yaprakların üzerine bırak. Nemflerin öfkelerini yatıştırmak için Orpheus ile Eurydike'nin ölülerine saygı göstererek onları onurlandırmalısın. Dokuz gün sonra döndüğünde hayvanların leşlerine bakıp ne olduğunu göreceksin." Aristaios bütün talimatları aynen yerine getirdi. Hayvanları kurban edip, leşlerini koruda bıraktı. Orpheus ve Eurydike'nin ruhlarına saygı göstererek onları onurlandırdı. Dokuzuncu gün hayvanların leşlerine bakmaya geldiğinde, gördüğü şey olağanüstüydü! Bir arı sürüsü leşlerden birini sahiplenmişti ve tıpkı kovanda olduğu gibi görevlerini yapıyorlardı.

The Task adlı eserinde Cowper, Rus İmparatoriçesi Anne'nin buzdan sarayını anlatırken Aristaios'un öyküsüne de göndermede bulunur. Şelalede buz tutan su gibi düşsel biçimleri şöyle betimler:

Hayranlık uyandırsa da alkışa değmez,
Çünkü yenilik, insan işidir,
Kürklü Russ'un görkemli metresi,
Senin pek muhteşem ve kudretli hilkatinin,
Kuzeyin harikası. Yok olmaz hiçbir orman
Sen inşa ederken, yollamaz erzağını hiçbir taş ocağı,
Süslemek için duvarlarını senin, ama sen yardın selleri
Ve camdan dalgalardan yaptın mermerini.
Böyle bir sarayda Aristaios buldu
Kyrene'yi, o hazin hikâyesini anlatırken
Kayıp arılarının, ana kulağına.

Milton'ın *Comus*'ta yer alan *Koruyucu Ruhun Şarkısı*'nda, Severn Nehri'nin nemfi Sabrina'yı anlatırken, Kyrene ve evi sahnesini kafasında canlandırdığı anlaşılıyor:

Güzel Sabrina!
Oturduğun yerden dinle
Camsı, serin, saydam dalganın altında
Nilüferlerin birbirine dolanan örgüsünde
Kehribar rengi saçının gevşek kuyruğu;
Dinle sevgili onur aşkına,
Gümüş gölün tanrıçası!
Dinle ve koru.

Aşağıda yer alanlar da diğer mitsel şairlerdir ve bazılarının Orpheus'tan bile aşağı kalır yanları yoktur:

Amphion

Amphion Jupiter ile Thebai Kraliçesi Antiope'nin oğluydu. İkiz kardeşi Zethos ile birlikte Kithaeron Dağı'nda dünyaya geldiler. Ancak ebeveynlerini tanımadan, çobanlar tarafından büyütüldüler. Mercurius Amphion'a bir lir vererek nasıl çalacağını gösterdi. Kardeşi ise avcılık ve sürü gütmeyle meşgul oluyordu. Bu arada anneleri Antiope, yönetime el koyan Lykos ve karısı Dirke'den zalimce tavırlar görünce oğullarına haber göndererek haklarını öğrenmelerini sağladı ve onları yardıma çağırdı. Kardeşler, çobanlardan oluşan bir topluluğu da yanlarına alarak şehre gitti ve Lykos'u öldürdü. Karısı Dirke'yi ise saçlarından bir boğaya bağlayarak ölene kadar yerde sürükledi.[1] Thebai kralı olan Amphion şehri surlarla çevirdi. Amphion ne zaman lirini çalsa, duvardaki taşların çıkıp dans ettiği ve sonra eski yerlerine döndükleri söylenir.

Bu hikâyenin eğlenceli bir anlatımı için Tennyson'un *Amphion* adlı şiirine bakabilirsiniz.

Linos

Linos, Hercules'in müzik hocasıydı. Ama bir gün öğrencisini fazla azarlayınca, öfkelenen Hercules liriyle ona vurup öldürmüştür.

Thamyris

Thamyris yeteneğini Musalarla sınamaya cüret eden ve yarışmayı kaybedince görme yeteneği onlar tarafından elinden alınan Trakyalı bir ozandı. Milton, *Yitik Cennet,* III. Kitap, s. 35'te, kendi körlüğünü anlatırken, antikçağdaki Thamyris'ten ve diğer kör şairlerden bahseder.

1 Dirke'nin cezalandırılması şu an Napoli Müzesi'nde bulunan ünlü heykel grubunun da konusunu oluşturur.

Marsyas

Minerva flütü icat etmişti. Onu semaviler için çalar, dinleyenler de büyük zevk alırdı. Ama günün birinde yaramaz çocuk Cupido tanrıçanın çalarken yüzünde oluşan tuhaf ifadeye gülünce Minerva flütü öfke içinde fırlatmıştı. Gökten yeryüzüne düşen flütü Marsyas buldu. Flüte üfleyince öylesine büyüleyici sesler çıkardı ki, cesaretlenip Apollon ile müzik yarışmasına girdi. Elbette, yarışmayı tanrı kazandı ve Maryas'ı derisini canlı canlı yüzerek cezalandırdı.

Melampus

Melampus kehanet gücü verilen ilk faniydi. Evinin önünde bir meşe ağacı, ağaçta da bir yılan yuvası vardı. Yaşlı yılanlar uşakları tarafından öldürülmüş, ama Melampus yavru olanları alıp özenle büyütmüştü. Günlerden bir gün, Melampus meşenin altında uyurken yılanlar gelip kulaklarını ısırdılar. Melampus uyandığında, birden bütün kuşların ve sürüngenlerin dilini anladığını görüp şaşırmıştı. Bu bilgi ona gelecekteki olayları önceden söyleme olanağı vermişti ve böylece ünlü bir kâhin oldu. Bir keresinde düşmanları onu yakalayıp zindana kapatmışlardı. Melampus gecenin sessizliğinde kirişlerde konuşan tahtakurtlarının sesini duydu. Neredeyse bütün kirişleri yediklerini, çatının yakın zamanda çökeceğini söylüyorlardı. Melampus onu hapsedenlere duyduklarını anlatıp onları uyararak, salıverilmek istedi. Uyarısını dikkate aldılar ve böylece bir felaketi önlemiş oldular. Melampus'a saygı duyarak onu en büyük onurla ödüllendirdiler.

Musaios

Musaios, bir geleneğe göre Orpheus'un oğlu olarak temsil edilen yarı mitolojik bir karakterdi. Kutsal şiirler ve kehanetler yazdığı söylenir. Milton, *Il Penseroso* adlı eserinde onun ismini Orpheus'unkiyle birleştirmiştir:

Ama Ey, hüzünlü bakire, senin gücün
Musaios'u çardağından bile kaldırır,
Ya da buyurur Orpheus'un ruhuna
Şarkı söylesin diye, titreyen tele benzer sesiyle
Demir gözyaşı akar Pluton'un yanaklarından,
Ve Cehennem bağışlar aşkın aradığını.

25

ARİON – İBYCUS – SİMONİDES – SAPPHO

Bu bölümde maceraları anlatılan şairler gerçek kişilerdir ve bazı eserleri günümüze de ulaşmıştır. Kendilerinden sonra gelen şairler üzerindeki etkileri, bıraktıkları şiirlerden çok daha önemlidir. Aşağıdaki hikâyelerde onlardan söz eden maceralar, "Efsaneler Çağı"nın diğer anlatıları gibi, aynı otoritelere aittir. Okuyacağınız bölümlerin ilk ikisi (Arion Schlegel'den, İbycus ise Schiller'den olmak üzere) Almancadan tercümedir.

Arion

Arion tanınmış bir çalgıcıydı. Ona pek düşkün olan Korint Kralı Periandros'un sarayında yaşardı. O sıralarda Sicilya'da bir müzik yarışması yapılıyordu ve Arion ödülü kazanmak için büyük bir arzu duyuyordu. Bu isteğini anlattığı Periandros ona ağabeyi gibi yaklaşarak vazgeçmesini rica etti. "Yalvarırım benimle kal" dedi, "elindekilerle yetinmeye çalış. Kazanmak için çok didinen kişi kaybedebilir" Arion ise ona şöyle cevap verdi: "Gezgin bir hayat bir şairin kalbine en uygunudur. Tanrıların bana bahşettiği yeteneğimle insanlara zevk vermek benim vazifem. Hem ödülü kazanırsam, ünümün yayıldığı bilinciyle onun zevki nasıl da artar." Arion böyle diyerek ayrıldı ve ödülü kazandı. Servetini bir Korint gemisine yükleyerek eve doğru yola koyuldu. Denize açıldıklarının ikinci günü hava sakindi ve hafif bir rüzgâr vardı. "Ey Periandros!" diye bağırdı, "Korkularını bir kenara bırak! Yakında benim kollarımda hepsini unutacaksın. Bak nasıl da müsrifçe göstereceğiz minnetimizi tanrılara ve festival ziyafetinde nasıl da neşeli olacağız!" Rüzgâr ve deniz hâlâ elverişliydi. Göğü karartan tek bir bulut bile yoktu. Arion Okeanos'a çok güvenmese de insanlara güvenirdi. Bir ara denizcileri kendi aralarında gizlice konuşurken duyunca, servetini çalmak için planlar yaptıklarını anladı. Adamlar isyan çıkararak etrafını sardı ve şöyle dediler: "Öleceksin Arion! Mezarının karada olmasını istiyorsan seni burada öldürmemize karşı koymazsın. Ya da kendini hemen şimdi denize at."

Arion, "Canımı almadan mutlu olmayacak mısınız?" dedi. "Altınlarım sizin olsun, canımı bağışlamanıza karşılık hepsini seve seve veririm." "Hayır, olmaz, seni canlı bırakamayız. Hayatta kalman bizim için tehlikeli olur. Seni soyduğumuzu öğrenirse, Periandros'un elinden nasıl kurtuluruz? Eve döndüğümüzde her anımız korkuyla geçecekse altınlarının bir değeri kalmaz." Arion, "O halde benden

son bir isteği çok görmeyin. Madem canımı kurtaramayacağım, o halde bırakın bir ozan gibi öleyim. Kendi ölüm şarkımı söylediğimde ve lirimin telleri artık titremeyi bıraktığında, ben de hayata veda edeyim. Hiç yakınmadan talihime boyun eğeyim." Denizciler bu ricaya da diğerleri gibi aldırış etmeyebilir, sadece elde edecekleri ganimeti düşünebilirlerdi, ama bu kadar ünlü bir çalgıcıdan bunları duymak katı yüreklerini yumuşatmıştı. "Önce izin verin," diye ekledi Arion, "kıyafetimi değiştireyim. Ozan kıyafetlerim olmadan gidersem Apollon lütfunu benden esirger."

Orantılı vücuduna, onu daha da güzel gösteren altın ve leylak bir kıyafet giymişti. Tuniği zarif katlar halinde etrafını sarıyor, bileklerini değerli takılar, başını altın bir çelenk süslüyordu. Boynuna ve omuzlarına dökülen saçlarından güzel kokular yayılıyordu. Sol elinde lir, sağ elinde ise tellere onunla bastığı fildişi bir çubuk vardı. İlham gelen biri gibi, sabah havasını içine çekti ve gün ışığında parıldadı. Denizciler hayranlıkla ona baktılar. Arion geminin yan tarafına doğru ilerledi ve mavi, engin denize baktı. Lirine dönerek şöyle dedi: "Sesimin can dostu, sen de gel benimle gölgeler diyarına. Kerberos hırlasa da bize, şarkımızın gücünün onun öfkesini yatıştıracağını biliriz. Ey siz, Elysium kahramanları, karanlık suları aşabilenler. Siz mutlu ruhlar, yakında aranızda olacağım. Heyhat, dostumu arkamda bırakıyorum, bu ıstırabımı kim dindirebilir? Sen ki Eurydike'yi bulan ve bulduğu an yitiren! O, ellerinden kayıp bir hayal gibi yok olurken o coşkulu gün ışığından nasıl da nefret etmiştin! Gidiyorum ama korkmuyorum. Tanrılar hepimizi görüyor yukarıdan. Ey siz beni katledenler, ben yok olup gittiğimde, titreme sırası size gelecek. Ey Nereid'ler, konuğunuzu karşılayın, artık kendini sizin insafınıza bırakıyor!"

Arion bunları söyleyerek kendini derin sulara bıraktı ve dalgalar üzerini örttü. Denizcilerse bütün tehlikenin geçtiğini düşünüp, yollarına devam ettiler. Ancak lirin ezgileri, mavi derinliklerin sakinlerini çoktan ozanın etrafına toplamıştı. Yunuslar adeta büyülenmiş gibi bir süredir gemiyi takip ediyorlardı. Dalgalara kapılan ozanı üstlerine alıp güvenli bir şekilde karaya çıkardılar. Bu olayın anısına Arion'un kıyıya vardığı noktada, kayalık sahilde pirinç bir heykel dikildi.

Arion ve yunus kendi doğalarına çekilmek üzere ayrılırken, yunusa minnettarlığını şöyle anlattı: "Elveda, sadık ve dost balık! Seni yalnızca bununla ödüllendirebilirim. Ne sen benimle gelebilirsin, ne de ben seninle. Derinliklerin kraliçesi Galateia lütfunu üzerinden eksik etmesin. Sen de derinliklerin pürüzsüz aynasında gururla çek onun arabasını."

Arion kıyıdan ayrılıp hızlı adımlarla yürümüye koyuldu. Çok geçmeden Korint kuleleri göründü. Yol boyunca bir elinde liri, yitirdiklerini unutup, elinde kalanın, yani dostunun ve lirinin en önemli şeyler olduğunu hatırlayarak, sevinç ve sevgi dolu şarkılar söyledi. Sevgiyle karşılandığı sarayın koridorlarından geçti ve Periandros ile kucaklaştı. "Sana döndüm, dostum," dedi. "Tanrının bahşettiği

yetenek binlerce kişiye zevk verdi, ama bazı düzenbazlar hakkımla kazandığım serveti elimden aldı. Yine de şanımı herkese duyurmayı başardım." Sonra da başından geçen olağanüstü olayların hepsinin birer birer anlattı. Periandros onu ilgiyle dinledi. "Böyle bir kötülüğün zafer kazanmasına izin mi vereceğiz?" dedi. "O zaman elimdeki iktidarın ne kıymeti kalır? O suçluların yerlerini bulmalıyız, sen burada saklan, ortaya çıkma. Bir şeyden kuşkulanmadan limana yanaşmalarını bekleyeceğiz." Gemi limana girdiğinde Periandros denizcileri huzuruna çağırdı. "Arion'dan haberiniz var mı?" diye sordu. "Onun dönmesini bekliyordum endişe içinde." Denizciler şöyle cevap verdi: "Onu değerli yüküyle ve sağ salim olarak Tarentum'da bıraktık." Onlar bunları söylerken Arion ileri atılarak karşılarına dikildi. Orantılı vücuduna, onu daha da güzel gösteren altın ve leylak bir kıyafet giymişti. Tuniği zarif katlar halinde etrafını sarıyor, bileklerini değerli takılar, başını altın bir çelenk süslüyordu. Boynuna ve omuzlarına dökülen saçlarından güzel kokular yayılıyordu. Sol elinde lir, sağ elinde ise tellere onunla bastığı fildişi bir çubuk vardı. Onu gören denizciler sanki yıldırım çarpmış gibi eğilip ayaklarına kapandı. "Onu öldürelim derken tanrıya dönüştürmüşüz. Ah, keşke yer yarılsa da içine girsek!" Bunun üzerine Periandros şöyle dedi: "Ozanların efendisi yaşıyor! Yüce Gökler ozanın canını bağışladı! Size gelince, intikam almayacağım sizlerden; Arion kanınızı istemiyor. Açgözlülüğün kölesi olan sizler, yıkılın karşımdan! Kendinize barbar bir ülke bulun ve ruhunuz güzelliklerin keyfine asla varamasın!"

Spenser Arion'u yunusun üzerinde, Neptunus ve Amphitrite'nin maiyetine eşlik ederken resimler:

O an olabilecek en semavi ses duyuldu orada
Zarif bir müzik takip etti onu,
Ve dalgalı sular üstünde tahta çıkmış gibi,
Arion elinde arpıyla cezp etti,
Tüm o güzel insanların kulağını ve kalbini;
Onu Ege Denizi boyunca korsanların gözünden
Uzağa taşıyan yunusu bile hatta
Öylece kaldı yunus, büyülenip ezgisiyle unuttu bildiğini
Ve neşe içinde coşan denizler, unuttu gürlemeyi.

Byron da *Childe Harold* şiirinin II. kantosunda, Arion'un yolculuğunu anlatırken denizcilerden birini, diğerlerini müzik yaparak eğlendiren biri gibi gösterir.

Ay yukarıda; Gök'te ne güzel bir akşam!
Uzayan ışıklar dansediyor dalgaların üstünde;

İç geçirir delikanlılar kıyıda ve inanır onlara bakireler;
Bizim de talihimiz böyle olsun vardığımızda kıyıya!
O sırada Arion'un kıpır kıpır eli
Uyandırır denizcilerin sevdiği o hareketli ezgiyi;
Daire olmuş duruyor neşeli dinleyiciler,
Ya da bildik bir ölçü tutturmuş oynuyor bazıları
Kıyıdalarmış gibi özgür, gamsızca dolaşıyorlardı.

İbycus

Az sonra anlatacağımız İbycus'un hikâyesini anlamak için ilk olarak, antik çağlardaki tiyatroların muazzam yapılar olduğunu, on bin ile otuz bin arasında seyirci alabildiğini hatırlamak gerekir. Bu yapılar yalnızca festival zamanlarında kullanılır ve ücretsiz olduklarından genellikle içleri hıncahınç dolardı. Bu açıkhava tiyatrolarında oyunlar gündüz vakti oynanırdı. İkinci olarak hikâyede Furia'larla ilgili anlatılanların abartılı olmadığını söylememiz yerinde olur. Tarihi kayıtlara göre, tragedya şairi Aeschylus bir keresinde Furia'ları elli kişilik bir koroyla temsil etmiş, korkan seyircilerden bazıları bayılmış, sinir krizi geçirmiş ve sonraki zamanlarda yargıçlar bu tür temsilleri yasaklamıştır.

Dindar bir şair olan İbycus, araba ve müzik yarışmalarının düzenlendiği, Yunanistan'ın dört bir yanından insanları oraya çeken, Korint'teki İsthmus'a gitti. Apollon ona şarkı ve şairlerin tatlı söz söyleme yeteneğini bahşetmişti. İbycus içinde yolunu aydınlatan tanrıyı taşıyarak yürüyordu. Tepeyi taçlandıran Korint kuleleri görünmeye başlamıştı ve İbycus huşu içinde Neptunus'un kutsal korusuna girdi. Görünürde hiçbir canlı yoktu. Başının üzerinden, onun geldiği yönden gelip güney iklimlerine göçen bir turna sürüsü geçti. "Yolunuz açık olsun, dost kanatlılar!" diye bağırdı. "Denizler ötesinden gelen yoldaşlarım. Yoldaşlığınızı güzel bir alamet sayıyorum. Siz de benim gibi uzaklardan gelip sevgiyle ağırlanmayı bekliyorsunuz. Umarım gittiğimiz yerlerde yabancı konukları koruyan, hoş karşılamalar görürüz!"

Adımlarını hızlandırdı ve çok geçmeden ormanın ortasına vardı. Ansızın, dar bir geçitte iki soyguncu yolunu kesti. Ya teslim olacak ya da savaşacaktı. Ama elleri lir çalmaya alışıktı, yumruk savurmaya değil. Güçsüz düşmüştü. İnsanlardan ve tanrılardan imdat diledi, ama çağrıları onu savunabilecek hiç kimseye ulaşmadı. "Demek ki burada öleceğim," dedi, "yabancı bir ülkede, ağıt yakılmadan, haydutların elinden olacakmış ölümüm ve intikamımı alacak kimse de olmayacak." Kötü yaralanmıştı ve yere yığıldı. Tam o sırada başının üzerinden geçen turnaların

çığlıklarını duydu. "Davam sizin davanızdır, turnalar," dedi, "feryatlarıma sizden başka karşılık veren olmadı." Bunları söylerek gözlerini yumdu.

Epey hırpalanmış ve parçalanmış haldeki ceset Korint'te onu ağırlayacak olan dostu tarafından bulundu. Dostu yaralardan biçimi bozulmuş bedenini tanımıştı. "Seninle bu şekilde mi kavuşacaktık?" diye haykırdı. "Oysa senin alnını şarkı yarışmasında kazandığın zafer çelengiyle süsleyecektim ben!"

Festivale gelen konuklar haberi büyük üzüntüyle öğrendiler. Bu yarayı tüm Yunanistan derinden hissetti, onun kaybını herkes kalbinde yaşadı. Kalabalıklar mahkeme kürsüsünün etrafında toplandı ve katillerden intikam alınmasını, bu olayı kanlarıyla ödemelerini talep etti.

Peki festivalin görkemine kapılıp oraya toplanan onca insan arasında suçlular hangi iz ya da işaretten bulunacaktı? Acaba İbycus soyguncuların eline mi düşmüştü yoksa özel bir düşmanı tarafından mı öldürülmüştü? Hiçbir göz tanık olmadığına göre bu soruyu ancak her şeyi bilen Güneş yanıtlayabilirdi. Üstelik katilin şu anda bu kalabalığın içinde olması da uzak ihtimal değildi. Katil, suçunun meyvelerinin keyfini sürerken onlar boş yere intikam için çabalıyorlardı. Katil belki de tapınakları içinde dolaşıp tanrılara meydan okuyor, tiyatronun kapılarında izdiham halindeki kalabalığa karışıp özgürce dolaşıyordu.

Kalabalıklar sıralar halinde içeri girmiş, oturakların çoğunu doldurmuştu. Bina sanki olduğu yere çökecek gibiydi. Gürültülü sesler denizin gürleyişine benziyordu. Yukarıya doğru genişleyen halkalar sıraları sanki sonunda göğe ulaşacakmış gibi birer birer tırmanıyordu.

O büyük topluluk şimdi de Furia'ları canlandıran koronun korkunç seslerini dinliyordu. Görkemli kıyafetler içindeki Furia'lar ölçülü adımlarla ilerliyor, tiyatronun yuvarlak alanı içinde bir uçtan diğerine yürüyorlardı. Bu korkunç gruptaki kadınların ölü olduğuna, dilsiz bedenlerden oluşan bu büyük kalabalığın gerçek olduğuna inanmak zordu!

Siyahlar içindeki koro üyeleri, çelimsiz ellerinde katran aleviyle yanan meşaleler tutuyorlardı. Yanakları beyaz, başlarında saç yerine kıvrılıp dolanarak alınları üzerine düşen yılanlar vardı. Bu korkunç varlıklar bir halka oluşturarak ilahilerini söylüyor, suçluların yüreklerini parçalıyor ve bütün uzuvlarını zincire vuruyorlardı. Koronun sesi yükselip kabararak çalgıların sesini bastırıyor, muhakemeyi saf dışı ediyor, kalpleri felce uğratıyor, dinleyenlerin kanını donduruyordu.

"Ne mutlu kalbini suç ve günahtan arı tutana! Ne mutlu biz intikamcıların dokunmayacaklarına! O kişi bizden uzakta sürdürür hayatını. Ama ah neler gelecek başına! Neler gelecek başına, gizli bir cinayeti işleyen kişinin! Bizler Gece'nin korku salan ailesi, onun tüm varlığına sineceğiz. Bizden kaçarak kurtulacağını sanmasın. Onun peşinden daha da hızlı koşarız, yılanlarımız ayaklarına dolanır ve onu yere

indirirler. Usanmadan kovalarız, kovalamaktan usanmayız, merhamet edip de durmayız. Durmadan dinlenmeden, son nefesini verene kadar, ona ne huzur ne rahat veririz." İşte Eumenid'ler bu şarkıyı söyleyerek görkemli ritimlerle dalgalanırken, oradaki topluluk sanki doğaüstü varlıkların huzurundaymış gibi ölüm sessizliğine benzer bir sükunet içinde izliyordu. Tiyatroyu bir baştan diğerine ağır adımlarla daireyi tamamlayacak şekilde yürüyerek sahne arkasına geçtiler.

İzleyen herkesin kalbi hayal ile gerçek arasında sendelemiş, her göğüs tarifsiz bir dehşetle soluksuz kalmış, gizli suçları ve kaderin görünmez ağlarını görebilen bu korkunç güç karşısında ürpermişti. Tam o anda en üstteki sıralardan birinden bir çığlık yükseldi. "Bakın! Bakın arkadaşlar! Bunlar İbycus'un turnaları!" Ansızın, yaklaştıkça bir turna sürüsü olduğu anlaşılan karanlık bir nesne tiyatroya doğru yöneldi. "İbycus'un mu? Öyle mi dedi?" Bu sevilen ismi duymak kalplerdeki acıyı tazelemişti. Denizin üzerinde dalgalar nasıl peş peşe gelip birbirini kovalarsa kelimeler de ağızdan ağza öyle yayılmıştı. "İbycus'un! O uğruna ağıt yaktığımız, katillerin elinde can veren kişinin! Peki bu adam turnaları nereden biliyor?" Sesler gittikçe büyüyor, yıldırım hızında bir düşünce uyanıyordu kalplerde. "Eumenid'lerin kudretini görün! Dindar ozanın öcü alınacak! Katil kendini ihbar etti. Yakalayın o adamı da, yanındaki arkadaşlarını da!"

Suçlu, mümkün olsa ağzından kaçırdıklarını seve seve geri alırdı, ama artık çok geçti. Katillerin benzi solmuş, öylesine korkmuşlardı ki suçları yüzlerine vurmuştu. Halk katilleri yakalayıp mahkemeye çıkardı. Hepsi suçlarını itiraf etti ve layık oldukları cezayı aldılar.

Simonides

Simonides, Yunanistan'ın ilk ozanları arasında en üretkenlerinden biridir. Ancak eserlerinin yalnızca birkaçı günümüze ulaşabilmiştir. İlahiler, zafer odları ve ağıtlar kaleme almıştır. Son şiir örnekleri özellikle göze çarpar. Dehası daha ziyade acıya eğilimliyse de, hiçbir şiir insan duygularının tellerine onunkiler kadar gerçek bir etki ile dokunmamıştır. Şiirlerinden günümüze kalan en önemli parçalardan biri olan *Danae'nin Ağıdı*, Danae ile henüz bebek yaştaki oğlunun babası Akrisios'un emriyle bir sandığa kilitlenip denize bırakılışını anlatır. Sandık Seriphos Adası'na sürüklenmiş ve ana oğul, Diktys adlı bir balıkçı tarafından kurtarılıp kral Polydektes'e götürülmüştür. Polydektes onları kabul etmiş ve himayesine almıştır. Çocuk Perseus büyüyünce ünlü bir kahraman olmuştur. Onun maceralarını önceki bölümlerde anlatmıştık.

Simonides hayatının büyük bir bölümünü prens saraylarında geçirmiştir ve

yeteneğini daha çok methiyeler ve festival odları yazmakta kullanmıştır. Şiirlerinin ödülünü ise kahramanlığını övdüğü kişilerin cömertliği ile alırdı. Böylesi bir uğraş aşağılayıcı değildi, aksine ilk ozanların yaptıkları ile benzerlik göstermektedir. Homeros'un anlattığı Demodocus, hatta Homeros'un kendisi bile bu şekilde yaşamışlardı.

Bir keresinde Tesalya Kralı Scopas'ın sarayındayken prens ondan, yakınlarda verilecek ziyafette okunmak üzere yiğitliklerini anlatan bir şiir yazmasını istemişti. Dindarlığıyla ünlü Simonides şiirine Kastor ile Polluks'un kahramanlıklarını dahil etmişti. Böyle konu dışı sözler söyleme onun gibi ozanlarda az rastlanan bir şey değildi. Sıradan bir faninin Leda'nın oğullarına yazılan bir övgüyü paylaşmaktan memnuniyet duyacağı düşünülebilir. Ancak kibir zor beğenir. Scopas diğer saraylılar ve dalkavuklarla birlikte ziyafet masasına oturup şiiri dinlediğinde, kendisini övmeyen her dize için haset duydu. Simonides kendisine vaat edilen ödülü almak üzere Scopas'ın yanına gidince prens ona paranın yalnızca yarısını verdi ve şöyle dedi: "İşte icra ettiğin şiir için benim payıma düşen bu kadar. Şüphesiz Kastor ile Polluks da kendilerine düşen kısım için seni ödüllendirmekten geri kalmayacaktır." Bu durumdan hoşnutsuzluk duyan ozan prensin davranışı üzerine atılan kahkahalar arasında yerine döndü. Kısa bir süre sonra Simonides'e bir mesaj ulaştı. Atla gelen iki genç adam dışarıda bekliyor ve onu görmek için sabırsızlanıyorlardı. Simonides kapıya doğru hızlı adımlarla ilerledi ama ziyaretçiler için boşuna bakındı. Ne var ki, o ziyafet salonunu terk eder etmez çatı büyük bir gürültüyle çökmüştü. Scopas ile konukları yıkıntılar altında kaldı. Onu görmeye gelen genç adamların nasıl göründüklerini soruşturan Simonides, onların Kastor ve Polluks'tan başkası olmadığını öğrenmekten memnuniyet duymuştu.

Sappho

Sappho, Grek edebiyatının ilk çağlarında yetişmiş bir kadın şairdi. Eserlerinden çok azı günümüze ulaşmış olsa da, elimizdekiler onun üstün bir şair dehasına sahip olduğunu göstermeye yeterlidir. Sappho ile ilgili en çok anlatılan hikâye, Phaon adlı bir genci büyük bir tutkuyla sevmesi ve aşkına karşılık alamayınca kendini Leucadia Burnu'ndan denize atması üzerinedir. Atlamasının sebebi ise bir hurafeden ibarettir: "Âşık atlayışı" yapanlar şayet ölmezlerse aşk acısı çekmekten kurtulacaklardır.

Byron, *Childe Harold* şiirinin II. kantosunda Sappho'nun bu hikâyesine değinir:

Childe Harold yelken açmış bu çorak yerden geçiyordu
Bakıyordu tepeden orada üzgün Penelope dalgalara,
Ve az ileride o dağı görmüştü, henüz unutulmayan,
Bir âşığın sığınağı ve bir Lesboslunun mezarını.
Ey karanlık Sappho! Kurtaramaz mıydı
Ölümsüz dizeler ölümsüz ateşlerin doldurduğu bu göğsü?
Bir Yunan güzünün narin arifesinde
Childe Harold, Leucadia Burnu'nu selamladı uzaktan

Sappho ve "uçuruma atlayışı" hakkında daha fazla bilgi isteyenler *Spectator,* no. 223 ve 229'a bakabilir. Ayrıca bkz. Moore'un *Evenings in Greece.*

26

ENDYMİON - ORİON - AURORA VE TİTHONOS - ACİS VE GALATEİA

Endymion, sürüsünü Latmos Dağı'nda otlatan güzel bir delikanlıydı. Sakin ve yıldızlı bir gecede, Ay Tanrıçası Diana onu uyurken gördü. O an, katı yüreği delikanlının güzelliği ile yumuşadı ve bakire tanrıça, aşağı inip onu öptü. Sonra başında durup genç adamı seyre koyuldu.

Bir başka hikâyeye göre ise, Jupiter ona sonsuz uyku ve ebedi gençlik bahşetmiştir. Dolayısıyla da, kendisine böyle bir armağan verilen kişinin elimizde anlatılabilecek fazla macerası yoktur. Talihinin bu hareketsiz yaşamından etkilenmemesi için Diana'nın onu gözettiği, sürüsünü çoğaltarak, koyun ve kuzularını yırtıcı hayvanlardan koruduğu söylenir.

Endymion'un hikâyesinin insani açıdan, pek de gizlenemeyen tuhaf bir etkisi vardır. Onda genç bir şairi, hayallerini ve kalbini tatmin edecek şeyi nafile arayışlarını, sessiz ay ışığının en sevdiği saat oluşunu ve orada, parlak ve sessiz tanığının ışığı altında çobanlık yaparken melankolisini ve onu tüketen ateşi görürüz. Hikâye arzulu ve şiirsel bir aşkı, gerçek dünyadan ziyade rüyalarda geçirilen bir yaşamı, erken ve hoş karşılanan bir ölümü düşündürür. —*S.G.B.*

Şair Keats'in *Endymion* şiiri coşkulu ve fantastiktir. Aya özgü şiirsel bir inceliği yansıtır:

... Uyuyan inekler
Yatar ilahi toprakların parlak düşünde senin.
Sayısız dağ yükselir ve yükselir,
Gözlerinde kutsanmak için arzuyla,
Ama kutsallığın giremez,
Karanlık saklı bir yere, kör bir noktaya
Zevkler yollanır oraya, yuva yapan çalıkuşu
Görür dingin bilgisinde, senin güzel yüzünü

Night Thoughts şiirinde Dr. Young, Endymion'dan şu şekilde bahseder:

... Bu düşünceler, Ey Gece, senindir;
Âşıkların gizlice iç çekmeleri gibi senden gelir,
Uyurken diğerleri ve Cynthia da. Şairlerse uyur gibi yapar .
Saklı, yumuşak gölgelerde yanaşarak onun alanına.
Keyiflenir çobanı, onun hayranlığına
Benim sana hayranlığım daha çoktur oysa.

Fletcher ise *Faithful Shepherdess* şiirinde şöyle der:

Nasıl da avlanıyordu solgun Phoibe koruda,
İlk gördüğünde o çocuğu, Endymion'u,
Aldı gözlerinden asla ölmeyen sonsuz ateşi;
Nasıl da aktardı ona kolayca uykusunda,
Tapınaklarında şart koşulurdu haşhaş,
Yaşlı Latmos'un dik bayırında, onun her gece indiği,
Yaldızlıyor o dağı kardeşinin ışığıyla,
Öpebilmek için sevgilisini.

Orion

Orion, Neptunus'un oğluydu. Yakışıklı bir dev ve heybetli bir avcıydı. Babası ona suyun altında ya da başkalarının söylediğine göre su üstünde yürüme gücü vermişti.

Orion, Chios kralı Oinopion'ın kızı Merope'ye âşıktı ve onunla evlenmek istiyordu. Adayı vahşi hayvanlardan temizliyor ve av ganimetlerini armağan olarak aşkına getiriyordu. Ancak Oinopion bu evliliğe rıza göstermeyi sürekli erteleyince,

Orion bakireye zorla sahip olmaya kalkıştı. Bu davranışa öfkelenen baba onu sarhoş edip, gözlerini oydu ve deniz kıyısına attı onu. Gözlerini kaybeden kahraman bir Kiklop'un sesini takip ederek Lemnos Adası'na vardı ve Vulcanus'un demirci ocağına geldi. Ona acıyan Vulcanus, güneşin meskenine kadar ona rehberlik etmesi için adamlarından birini, Kedalion'u verdi yanına. Kedalion'u omzuna yerleştiren Orion doğuya doğru ilerledi. Orada Güneş tanrısıyla karşılaştı ve onun ışınlarıyla gözleri sağlığına kavuştu.

Daha sonra, avcı olarak Diana'nın yanında kaldı, onun gözdesiydi. Hatta tanrıçanın onunla evleneceği bile söylenirdi. Diana'nın kardeşi durumdan hiç de hoşnut değildi, kız kardeşini sık sık azarlasa da boşunaydı. Günlerden bir gün, Orion'u sadece başı başı suyun üzerinde denizde yürürken gören Apollon kız kardeşine denizdeki o siyah şeyi göstererek onu vuramayacağını iddia etti. Okçu tanrıça yayına yerleştirdiği oku ölümcül bir amaç için bıraktı. Dalgalar Orion'un cansız bedenini kıyıya sürükledi. Yaptığı bu ölümcül hataya gözyaşları içinde hayıflanan Diana onu göğe, yıldızların arasına yerleştirdi. Orion bir dev olarak kemeri, kılıcı, aslan postu ve sopasıyla orada durmaktadır. Köpeği Sirius peşi sıra gelir, Pleiad'lar ise önünde uçuşur.

Pleiad'lar Atlas'ın kızları ve Diana'nın maiyetindeki nemflerdi. Günlerden bir gün onları gören Orion, hayranlık duyup peşlerine düştü. Endişe içindeki kardeşler, biçimlerini değiştirmeleri için tanrılara dua ettiler. Hallerine acıyan Jupiter onları güvercine dönüştürdü, sonra da gökyüzünde bir takımyıldız yaptı. Sayıları yedi olmasına karşın, yalnızca altısı görünür, çünkü birinin, Elektra'nın oğlu Dardanos'un kurduğu Troya şehrinin yıkılışını görmemek için yerini terk ettiği söylenir. Şehrin manzarası kız kardeşler üzerine öylesine bir etki yaratmıştır ki o günden beridir yüzleri solgundur.

Longfellow'un, *Occultation of Orion* isimli bir şiiri vardır. Aşağıdaki dizelerde, bu mitsel hikâyeye değinir. Önceden hatırlatalım; semavi kürede Orion aslan postu giymiş halde, elinde sopasıyla temsil edilir. Takımyıldızın yıldızları ayın ışığı altında teker teker matlaşırken şair şöyle der:

Düştü aslanın kızıl postu
Nehre, ayağının dibine.
Artık vurmuyor heybetli sopası
Boğanın alnına; ama
Sendeliyor eskiden olduğu gibi kıyıda,
Oinopion kör ettiği zamanlarda
Aradı demirciyi ocağında,
Ve dar geçitten yukarı tırmanarak
İyileştirdi gözlerini güneşte.

Tennyson ise Pleiad'larla ilgili başka bir fikre sahiptir:

> Pek çok gece Pleiad'ları gördüm, yıllanmış bir görüşe yükselirken,
> Parlıyorlardı bir saç örgüsüne dolanmış gibi gümüşten.
>
> —*Locksley Hall*

Byron ise kayıp Pleiad'dan bahseder:

> Bir daha aşağıdan görünmeyen kayıp Pleiad gibi

Aynı konuyla ilgili olarak Bayan Hemans'ın dizelerine de bakınız.

Aurora ve Tithonos

Şafak tanrıçasının, kız kardeşi Ay gibi zaman zaman fanilere gönlünü kaptırdığı olurdu. En büyük gözdesi, Troya Kralı Laomedon'ın oğlu Tithonos idi. Onu kaçırıp uzaklara götürmüş ve ölümsüzlük vermesi için Jupiter'i ikna etmişti. Ama bu armağana ölümsüz gençliğin de eklenmesini istemeyi akıl edememişti. Bir süre sonra, sevgilisinin yaşlandığını görmeye başlayınca onuru kırıldı. Tithonos'un saçları iyice beyazlayınca da çevresinden uzaklaştı. Tithonos yine de tanrıçanın sarayında kalıyor, birbirinden lezzetli yiyecekler yiyor, semavilere özgü kıyafetler giyiyordu. Sonundan iyice elden ayaktan düşünce, Aurora onu odasına kapattı. Ara sıra odadan gelen cılız sesi duyuluyordu. Tanrıça en sonunda onu bir çekirgeye dönüştürdü.

Memnon, Aurora ile Tithonos'un oğluydu. Etiyopyalıların kralıydı ve doğunun en ucunda, Okeanos'un kıyısında yaşardı. Troya Savaşı'nda babasının akrabalarına destek olmak için savaşçıları ile gelmişti. Kral Priamos onu büyük bir onurla ağırladı ve Okeanos kıyılarının harikalarına dair hikâyelerini hayranlık içinde dinledi.

Gelişinin hemen ertesi günü, sabırsızlığı yüzünden Memnon birliklerini savaş meydanına götürdü. Nestor'un cesur yürekli oğlu Antilokhos onun elinden öldü ve Grekler kaçmaya hazırlandığı sırada Akhilleus ortaya çıkıp savaşı yeniden onların lehine çevirdi. Daha sonra o ve Aurora'nın oğlu arasında uzun ve belirsiz bir mücadele yaşandı. Sonunda zafer Akhilleus'un oldu, Memnon öldü ve Troyalılar dehşetle kaçtılar.

Oğlunun içinde bulunduğu güç durumu gökyüzündeki yerinden endişeyle izleyen Aurora onun öldüğünü görünce kardeşleri Rüzgârlardan oğlunun bedenini Paphlagonia'daki Esepus Nehri'nin kıyılarına getirmelerini istedi. Akşam olunca, Saat tanrıçaları ve Pleiad'lar eşliğinde gelen Aurora oğlunun başında ağlayıp ağıt

yaktı. Onun kederine ortak olan Gece, gökyüzünü bulutlarla kapladı. Bütün doğa Şafak'ın oğlunun yasını tuttu. Etiyopyalılar onun kabrini nehrin kıyısında, nemflerin korusunda akan suyun kıyısına yaptılar. Jupiter ölünün yakıldığı odunların kıvılcım ve küllerini kuşlara dönüştürünce, kuşlar iki ayrı sürü oluşturup ateşin içine düşene kadar odun yığınlarının üzerinde didişti. Kuşlar her yıl Memnon'un ölüm yıldönümünde geri döner ve onun cenaze törenini bu şekilde yaparlar. Aurora oğlunun kaybı nedeniyle bir türlü teselli bulamaz. Hâlâ dinmeyen gözyaşları sabahın erken saatlerinde otların üzerinde çiğ taneleri olarak görülebilir.

Antikçağ mitolojisinin pek çok harika hikâyesinden farklı olarak, bu hikâyeye ait birkaç anıt da mevcuttur. Mısır'da, Nil Nehri kıyılarında, birisinin Memnon'a ait olduğu söylenen devasa iki heykel bulunur. Antikçağ yazarları, güneşin ilk ışınları bu heykelin üzerine düştüğünde, heykelden arp telinin çekilmesine benzer bir sesin geldiğini belirtirler. Var olan heykelin antik dönem insanlarının sözünü ettiği heykel olduğuna dair bazı kuşkular bulunsa da, çıkan gizemli ses de son derece kuşku uyandırıcıdır. Yine de, günümüzde bu seslerin duyulabildiği konusundaki kanıtlar da eksik değildir. İçeriye hapsolmuş havanın kayaların çatlak ya da oyuklarından çıkarken oluşan sesin hikâyeyi mantıksal temele oturtabileceği de iddia edilmiştir. Yakın zamanın nüfuzlu gezginlerinden olan Sör Gardner Wilkinson heykeli bizzat incelemiş, içinin boş olduğunu ve "heykelin kucağında, vurulduğunda madeni bir ses çıkaran bir taş bulunduğunu, heykelin birtakım güçlere sahip olduğuna inanmaya yatkın bir ziyaretçiyi kandırmak için bundan hâlâ yararlanılıyor olabileceğini" keşfetmiştir.

Memnon'un sesli heykeli, şairler için de iyi bir bahis konusu olmuştur. Darwin *Botanic Garden* şiirinde söyle der:

> Memnon'un mabedindeki kutsal Güneş'e
> Armoniler çınlıyor koro halinde balçık figürde
> Onun Doğulu ışını değince karşılık veriyor
> Canlanıyor lir ve titriyor tüm telleri;
> Uyumlu geçişlerle uzuyor zarif sesler,
> Yüceltiyor aşk dolu şarkıyı tüm kutsal yankılar.
> —I. Kitap, 1.182

Acis ve Galateia

Skylla, Sicilyalı güzel bir bakireydi. Deniz nemflerinin gözdesiydi. Pek çok

talibi olmuştu ama o hiçbirini istememişti ve Galateia'nın mağarasına gidip nasıl rahatsız edildiğini anlatmıştı. Günlerden bir gün tanrıça, Skylla onun saçlarını yaparken hikâyesini dinlemiş ve şöyle cevap vermişti: "Yine de, seni rahatsız edenler hiç değilse kaba erkekler değil, kızım. İstemezsen onları geri çevirebiliyorsun. Oysa ben, Nereus'un kızı, üstelik bir sürü kız kardeş tarafından da korunduğum halde, Kiklop'un tutkusundan kaçmak için denizin dibinden başka sığınacak yer bulamadım," dedi. Konuşması gözyaşları nedeniyle yarıda kalmıştı. Ona acıyan bakire nazik elleriyle gözyaşlarını silip onu teselli ettikten sonra, "Anlatın derdinizi, tanrıçam" dedi. Galateia anlatmaya başladı: "Acis, Faunus ile bir Naiad'ın oğluydu. Annesi ve babası onu çok severdi. Ama onların sevgisi benimkinin yanına bile yaklaşamazdı. O güzel delikanlı yalnızca bana bağlıydı. Daha on altısındaydı. Yanaklarındaki tüyler daha yeni koyulaşmaya başlamıştı. Ben onun çevresine girmeyi ne kadar istiyorsam, Kiklop da benim çevremde olmayı o kadar çok istiyordu. Acis'e olan aşkın mı yoksa Polyphemos'a duyduğun nefret mi daha büyük diye soracak olursan, yanıt veremem doğrusu. İkisi de aynı ölçüdeydi. Ah Venus, sen nelere kadirsin! O ormanların baş belası, o hiçbir bedbaht yabancının elinden sağ kurtulamadığı Jupiter'e bile kafa tutan o gözü dönmüş dev bile aşkın nasıl bir şey olduğunu kalbinde hissediyordu. Bana karşı tutkuyla dolmuş, sürülerini, o ağzına kadar dolu mağaralarını bile unutuvermişti. Üstelik ömründe ilk defa görünümüne dikkat etmeye başlamıştı. O koca buklelerini bir tarakla tarıyor, sakallarını orakla biçiyor, sudaki yansımasına bakıp o çirkin yüz hatlarını bir şekle sokmaya, kendini göze hoş göstermeye uğraşıyordu. Öldürme sevdasından, azgınlığından, kana susamışlığından eser kalmadı. Artık adasına yanaşan gemiler güvenlik içinde gidebiliyorlardı. O koca ayaklarıyla arkasında genişçe izler bırakarak deniz kıyısında ileri geri yürüyüp duruyordu. Yorgun düştüğünde ise mağarasında sakince dinleniyordu.

"Denize çıkıntısı olan , her iki tarafını da dalgaların yıkadığı bir kayalık vardı. Bir gün koca Kiklop o kayalığa tırmanıp oturdu, sürüleri etrafa yayılmıştı. Bir gemi için yelken direği olarak kullanabileceğimiz büyüklükteki sopasını yanına koyup, çok sayıda kavaldan oluşan çalgısını eline aldı. Çaldığı şarkı tepelerde, sularda yankılanıyordu. Ben o sırada sevgilim Acis'in yanında bir kayanın arkasına uzanmış saklanıyor, uzaktan gelen müziği dinliyordum. Güzelliğimden bahseden abartılı övgülerle karışık, soğukluğum ve zalimliğime dokunduran tutkulu sitemler taşıyordu.

"Şarkısını bitirince kalktı ve yerinde duramayan öfkeli bir boğa gibi ormanın içine doğru yürüdü. Acis ve ben onu unutmuştuk ki, birdenbire, otururken bizi görebileceği bir noktaya geldi. 'Sizi görüyorum!' diye haykırdı, 'Bu son buluşmanız olacak. ' Sesi, yalnızca öfkeli bir Kiklop'un çıkarabileceği türde bir kükremeydi. Etna bu kükremeyle titredi. Ben, ilk dehşetimi atlatınca suya daldım. Acis dönüp kaçmaya başladı. "Koru beni Galateia, anne baba, kurtarın beni!" diye bağırı-

yordu. Kiklop onu takip etti ve dağın yamacından söktüğü bir kayayı ona doğru fırlattı. Kayanın yalnızca bir kenarı değse de Acis ezilmişti.

"Kalan bütün gücümü Acis için kullandım. Ona büyükbabası nehir tanrısının ayrıcalıklarını verdim. Mor kanı kayanın altından dışarıya akmıştı ama gittikçe soluklaştı ve yağmurlarla bulanıklaşan bir nehir suyuna benzedi. Zamanla berraklaştı. Kaya yarıldı ve açılan yarıktan fışkıran su tatlı bir mırıltıyla çağladı."

İşte Acis bu şekilde bir nehre dönüştü ve nehir hâlâ Acis adıyla anılır.

Dryden'ın, *Cymon and İphigeneia* isimli eserinde anlattığı, aşkın gücüyle bir soyluya dönüşen soytarının hikâyesi Galateia ve Kiklop'un bu eski hikâyesinden izler taşır:

Babasının özeni ya da hocasının sanatı
Onun o ham kalbine ne yerleştiremediyse bin bir zahmetle
En iyi öğretmen Aşk, bir kerede ateşledi
Kurak toprağın verimli olmayı istemesi gibi
Aşk ona utancı öğretti ve utanmayı kavgada sevgiyle
Hemen sonra ise yaşamın tatlı inceliklerini.

27

TROYA SAVAŞI

Minerva bilgelik tanrıçasıydı, ancak bir keresinde aptalca davranıp Juno ve Venus ile güzellik konusunda yarışa girdi ve şöyle oldu: Peleus ile Thetis'in düğününde, Eris (Kavga tanrıçası) dışında bütün tanrılar davet edilmişti. Dışlandığı için öfkeye kapılan tanrıça davetlilerin arasına, üzerinde "En güzele" yazılı altın bir elma bırakmıştı. Bunun üzerine Juno, Venus ve Minerva'dan her biri elmanın kendisine gönderildiğini iddia etti. Böylesine nazik bir meselede karar vermeye yanaşmayan Jupiter, tanrıçaları yakışıklı çoban Paris'in sürülerini otlattığı İda Dağı'na gönderip kararı ona bıraktı. Tanrıçalar kendilerini birer birer ona gösterdi. Paris'in vereceği kararı kendi lehlerine çevirmek için Juno güç ve zenginlik, Minerva savaşta şan ve şöhret ve Venus ise kadınların en güzelini karısı olarak vermeyi vaat etti. Paris Venus'ta karar kıldı ve altın elmayı ona verdi. Böylece diğer iki tanrıçayı da kendisine düşman etmiş oldu. Paris Venus'un koruması altında Yunanistan'a yelken açtı ve orada Sparta Kralı Menelaos tarafından dostane şekilde karşılandı. Venus'un Paris için düşündüğü, kendi cinsinin en güzeli Menelaos'un karısı Helena idi. Onu çok sayıda kişi istemiş ve Helena kararını vermeden önce, bu taliplerden

biri olan Odysseus'un önerisiyle, hepsi de onu kötülüklere karşı koruyacaklarına ve gerekirse bu uğurda intikam alacaklarına dair yemin etmişlerdi. Helena aralarından Menelaos'u seçmişti. Paris onlara konuk olduğunda kocasıyla birlikte mutlu bir hayat sürüyordu. Paris, Venus'un de yardımıyla, onu kaçmaya ikna edip Troya'ya götürdü. İşte antik çağın, Homeros ve Vergilius'un kaleminden yazılmış en muhteşem şiirlere konu olan ünlü Troya Savaşı böyle çıkmıştı.

Menelaos, Yunanistan'daki kardeş kavimlerin liderlerini verdikleri sözü tutmaya ve eşini geri alma girişiminde kendisine katılmaya davet etti. Çoğu gönüllü olmuştu, ancak Penelope ile evlenip karısı ve çocuğuyla mutlu bir hayat süren Odysseus böyle belalı bir işe girişecek yaratılışta değildi. Tereddüt yaşaması üzerine onu harekete geçirmek için Palamedes gönderildi. Palamedes İthake'ye geldiğinde Odysseus deli rolü yapmıştı. Sabana bir eşekle bir öküzü birlikte koşuyor, tarlaya tuz ekiyordu. Onu sınamak isteyen Palamedes, bebek Telemakhos'u sabanın önüne koydu, baba Odysseus sabanın yönünü değiştirip oğlunun yanından geçerek deli olmadığını belli edince, verdiği sözden dönemeyeceğini de anladı. Mücadeleye dahil olan Odysseus, diğer gönülsüz liderlerin ve özellikle de Akhilleus'un kazanılması için yardımlarını esirgemedi. Akhilleus, düğününde Kavga tanrıçasının elma bıraktığı Thetis'in oğluydu. Thetis ölümsüzlerden biri, bir deniz nemfiydi ve oğlunun bu sefere katılırsa Troya önlerinde ölmeye yazgılı olduğunu bildiğinden onu yollamamaya çabalıyordu. Kral Lykomedes'in sarayına gönderip kralın kızları arasındaki bakirelerden biri kılığında gizlenmeye razı etti onu. Onun orada olduğunu duyan Odysseus kadınlara sunacağı süs eşyalarının arasına birkaç tane de silah koyarak bir tüccar kılığında saraya girdi. Kralın kızları, tüccarın bohçasındaki diğer eşyalarla meşgul olurken, Akhilleus silahlarla ilgilenmişti ve böylece Odysseus'un keskin gözünden kurtulamayıp kendini ele vermiş oldu. Sonrasında Odysseus onu annesinin sağgörülü tembihlerini bir kenara atarak savaşta hemşehrilerinin yanında yer almaya razı etmekte pek de zorluk çekmemişti.

Priamos, Troya kralıydı. Helena'yı baştan çıkaran çoban Paris onun oğluydu. Gizlilik içinde büyütülmüştü, çünkü çocukluğundan itibaren onunla ilgili, devletin yıkımına neden olacağına dair bazı meşum kehanetler bulunuyordu. Bu kehanetlerin eninde sonunda gerçekleşmesi muhtemeldi, zira hazırlık yapmakta olan Greklerin silahları şimdiye dek görülmemiş nitelikteydi. Mykene kralı ve onuru kırılan Menelaos'un kardeşi Agamemnon başkomutan seçildi. Aralarındaki en ünlü savaşçı Akhilleus idi. Ondan sonra ise devasa vücudu ve gözüpekliği ama durgun zekâsıyla Aias; kahramanca nitelikler bakımından Akhilleus'tan hemen sonra gelen Diomedes; zekâsıyla ünlü Odysseus ve Greklerin en yaşlısı olan, hepsinin akıl danıştığı Nestor geliyordu. Ancak Troya hiç de zayıf bir düşman değildi. Kral Priamos artık yaşlanmıştı, yine de prensliği döneminde bilgece davranmış ve devletini

ülke içinde iyi bir yönetim ve komşularıyla kurduğu çok sayıda ittifak sayesinde güçlendirmişti. Ancak tahtının vârisi ve dayanağı, pagan antikçağın tasvir ettiği en soylu karakterlerden biri olan oğlu Hektor'du. Ülkesinin düşeceğini daha baştan hissetmişti ama o yine de kahramanca mücadelesinde sonuna kadar direndi. Gerçi bu direnişi, tehlikeyi ülkesine getiren hatayı hiçbir şekilde haklı göstermedi. Hayatını Andromakhe ile birleştirmişti. Savaşçılığı kadar bir koca ve bir baba olarak da hayranlık uyandırıyordu. Hektor'un yanı sıra Troyalılar tarafındaki önde gelen liderler Aineias, Deiphobos, Glaukos ve Sarpedon'du.

İki yıl süren hazırlıklardan sonra Grek donanması ve ordusu Boeotia'daki Aulis Limanı'nda toplandı. Agamemnon burada avlanırken Diana için kutsal sayılan bir geyiği öldürünce tanrıça buna karşılık ordusuna salgın hastalık vermiş, havayı rüzgârsız kılarak gemilerin limandan ayrılmasını engellemişti. Bunun üzerine kâhin Kalkhas bakire tanrıçanın gazabının ancak sunağında bir bakire kurban edilmesiyle yatışabileceğini ve kabahati işleyenin kızı dışında bir kurbanın kabul edilmeyeceğini ilan etti. Agamemnon gönülsüz de olsa razı oldu ve bakire İphigeneia, Akhilleus ile evleneceği vaadiyle gönderildi. Kız tam kurban edileceği sırada, tanrıça merhamet edip onu sunaktan aldı ve yerine bir dişi geyik bıraktı. İphigeneia bir bulutun içinde Tauris'e götürüldü ve orada Diana onu tapınağına rahibe yaptı.

Tennyson, *Dream of Fair Women* isimli şiirinde İphigeneia'nın ağzından kurban etme anındaki duygularını anlatır:

Umudumu kesmiştim o kederli yerde,
Istırap ve korku ile dolmuştu ruhum,
Elini yüzüne götürmüştü babam;
Bense körleştim gözyaşlarımdan.

Yine de uğraştım konuşmaya, boğulurken hıçkırıklara,
Bir rüyada gibi tıpkı. Belli belirsiz görüyordum
Gaddar, kara sakallı kralları, kurt gibiydi gözleri
Ölmemi bekliyorlardı.

Uzun direkler suda yüzer gibi titriyorlardı,
Tapınaklar ve insanlar ve kıyılar;
Biri geçirdi nazik boğazıma keskin bir bıçak,
Yavaşça ... ve sonrası hiçlik.

Rüzgârın çıkmasıyla donanma yelken açtı ve askerleri Troya kıyısına taşıdı. Troyalılar kıyıya çıkmalarını engellemek için gelmişlerdi ve ilk saldırıda Hek-

tor Protesilaos'u öldürdü. Protesilaos, ardında ona büyük bir aşkla bağlı karısı Laodameia'yı bırakmıştı. Ölüm haberi ulaştığında, karısı onunla yalnızca üç saat olsun konuşmalarına izin vermeleri için tanrılara yalvardı. Duası kabul gördü. Mercurius, Protesilaos'ı yeniden yukarı dünyaya gönderdi ve Protesilaos ikinci kez öldüğünde Laodameia da onunla birlikte öldü. Nemflerin onun mezarı çevresine karaağaçlar diktiklerine dair bir hikâye vardır. Bu ağaçlar Troya'yı görebilecek boya eriştikten sonra kurumuşlar ve köklerinden taze sürgünler vermişlerdir.

Protesilaos ve Laodameia'nın hikâyesi Wordsworth'un bir şiirine konu olmuştur. Buna göre, kâhin zaferin, savaşta ilk kurban verecek tarafın olacağını bildirmiştir. Şair, Protesilaos'un dünyaya kısa süreliğine dönüşü sırasında talihinin hikâyesini Laodameia'ya anlatırken betimler:

İstenen Rüzgâr verilmişti, sonra düşündüm
Kehaneti sessiz deniz üstünde;
Ve daha kıymetli biri önden gitmeyecekse, karar vermiştim
Bin gemi arasından benimki
Önde giden pruva ilk ulaşacaktı karaya
Ve benim kanım oldu ilk düşen Troya kumuna.
Ama acıydı, çoğu kez acıydı sancısı
Seni kaybettiğimi düşünmek, sevgili karım!
Anılarım sende asılı kaldı şefkatle,
Ölümlü hayatımızda paylaştığımız neşelerde,
Yürüdüğümüz yollar, o pınarlar, çiçekler ;
Gidecek olduğum şehirler ve bitmemiş kuleler.
Yine de sağlamalı düşmanın ağlamasını,
"Bakın nasıl titriyorlar! Mağrurca sıralanmışlar
Peki niye cesareti yok hiçbirinin ölmeye?
Ruhumdan söküp attım hakaretleri:
Eski zayıflıklar yinelendi: ama etkin olan
Yüce düşünce şekil verdi kurtuluşuma tavında döverek.

... Bir yanında
Hellespontos'un (Böyle bir inanç vardı)
Çağlar boyu sivri ağaçlar büyüdü
Uğruna öldüğünün mezarından çıkarak;
Ve böyle bir boya ulaştıklarında
Ilium'un duvarlarını görünüyordu artık onlara,

Ağaçların uzun dorukları kurumuş görünüyordu,
Büyüme ve çürümenin nöbetleşe değişimlerinde!

İlyada

Savaş kesin bir sonuç alınmadan dokuz yıl boyunca devam etti. Sonra Greklerin davası adına ölümcül olması muhtemel bir olay, Akhilleus ile Agamemnon arasında bir sürtüşme patlak verdi. Bu aynı zamanda Homeros'un muhteşem şiiri *İlyada*'nın da başladığı noktadır. Grekler, Troya'ya karşı başarısız olsalar da, onlara komşu ve müttefik şehirleri ele geçirmişlerdi. Ganimet bölüşülürken Agamemnon'un payına Apollon'un rahibi Khryseis'in kızı olan Chryseis adında bir halayık düşmüştü. Khryseis makamının kutsal sembollerini taşıyarak geldi ve kızının serbest bırakılması için yalvardı. Agamemnon reddetti. Bunun üzerine Khryseis, esirlerini bırakmak zorunda kalıncaya kadar Greklere eziyet etmesi için Apollon'a yalvardı. Apollon, rahibin duasını kabul etti ve Grek ordugâhına salgın hastalık yolladı. Grekler tanrıların gazabını yatıştırıp salgından nasıl kurtulabileceklerini tartışmak üzere bir meclis topladı. Akhilleus cesurca Agamemnon'u suçlayarak başlarındaki felaketin onun Chryseis'i alıkoyma ısrarı yüzünden olduğunu söyledi. Öfkeye kapılan Agamemnon köleyi azat etmeye razı olsa da, yerine ganimetten Akhilleus'un payına düşen Briseis adlı bakireyi ona vermesini istedi. Akhilleus kızı verdi ama artık savaşta yer almayacağını söyledi. Bütün askerlerini ordugâhtan çekti ve ülkesi Yunanistan'a dönme niyetini açıkça bildirdi.

Tanrılar ve tanrıçalar da en az mücadelenin tarafları kadar bu meşhur savaşla ilgileniyordu. Düşmanları sebat eder de gönüllü olarak bu işin peşini bırakmazlarsa, Troya'nın eninde sonunda düşmesinin bir alınyazısı olduğunu onlar da gayet iyi biliyordu. Yine de yukarıdaki taraf tutan güçlerin sırayla umut ya da korkularını canlandırmaya yetecek kadar şansa yer vardı. Güzelliklerinin Paris tarafından önemsenmemesi yüzünden kendilerini hakarete uğramış sayan Juno ve Minerva Troyalılara düşmanlık besliyorlardı. Venus da bunun tersi nedenle Troyalıların yanında yer alıyordu. Venus, hayranı Mars'ı kendi tarafına çekmişti ancak Neptunus Grekleri tutuyordu. Apollon tarafsızdı. Bazen bir tarafı bazen de diğerini tutuyordu. Jove, iyi yürekli Kral Priamos'u sevmesine karşın tarafsız kaldı. Yine de istisnai durumlar olmadı değil.

Akhilleus'un annesi Thetis oğluna yapılan haksızlığa içerlemişti. Derhal Jupiter'in sarayına gidip Troya ordularına zafer bağışlayarak oğlu Akhilleus'a yapılan haksızlıktan ötürü Grekleri pişman etmesi için yalvardı. Jupiter kabul etti ve savaşta Troyalılar kesin başarı sağladılar. Grekler cepheden kaçmış ve gemilerine sığınmışlardı.

Agamemnon başkanların en bilge ve cesurlarından oluşan bir meclis topladı. Nestor, Akhilleus'u cepheye dönmeye ikna etmek üzere bir elçi gönderilmesini; Agamemnon'un, yaptığı yanlışın kefareti olarak bol miktarda hediyeyle birlikte çekişmenin nedeni olan bakireyi geri vermesini önerdi. Agamemnon razı oldu. Kefaret mesajını Akhilleus'a götürmek üzere Odysseia, Aias ve Phoiniks gönderildi. Görevlerini yerine getirseler de, Akhilleus onların yalvarmalarına kulak asmadı. Cepheye dönmeyi reddetti ve vakit kaybetmeden Yunanistan'a dönme kararında ısrar etti.

Grekler gemilerinin etrafına surlar çekmişti ve artık Troya'yı kuşatmak yerine, surlar içinde kendilerini kuşatmış gibiydiler. Başarısızlıkla sonuçlanan Akhilleus'a elçi gönderme işinin ertesi günü bir çarpışma oldu. Troyalılar Jupiter'in de yardımıyla zafer kazanıp Grek surlarında gedik açmayı başardılar ve gemileri ateşe vermek üzereydiler. Greklerin sıkıştırıldığını gören Neptunus imdatlarına yetişti. Kâhin Kalkhas kılığında görünerek haykırışlarıyla savaşçıları yüreklendirdi ve Troyalıları pes etmeye zorlayacak ölçüde gayrete gelmelerini sağlayana dek her birine tek tek ricada bulundu. Aias olağanüstü yiğitlik gösterdi ve en sonunda Hektor'la karşı karşıya geldi. Haykırarak ona meydan okudu ve Hektor'un yanıtı kargısını cüsseli savaşçıya fırlatmak oldu. Kargı hedefi buldu, ancak Aias'ın kılıcını ve kalkanını taşıyan, göğsündeki çapraz kemerlerin üst üste bindiği noktaya isabet etti. Bu ikili koruma kargının derine girmesini engelledi. Kargı herhangi bir zarar vermeden yere düşmüştü. Ardından Aias gemileri yaslamak için kullanılan türden irice bir kayayı yerinden alarak Hektor'a fırlattı. Kaya Hektor'un boynuna çarptı ve onu yere düşürdü. Yandaşları sersemleyen ve yaralanan Hektor'u hemen kaldırıp götürdüler.

Neptunus Greklere yardım edip Troyalıları püskürtürken, Juno'nun ayartmaları nedeniyle dikkati cepheden başka yöne çekilen Jupiter neler olup bittiğini görmemişti. Tanrıça Juno olanca güzelliğiyle giyinip süslenmiş ve tüm bunları taçlandırmak için de Venus'tan giyen kişiyi karşıkonulmaz yapan "Cestus" adındaki korsesini ödünç almıştı. Bu hazırlıklardan sonra, Olympos'ta oturup savaşı seyreden kocasının yanına gitti. Jupiter onu böylesine büyüleyici görünce yüreğinde o ilk günlerindeki âşkı yeniden canlandı ve gözü karısından başkasını görmez oldu. Savaşan orduları, devlet meselelerini bir yana attı ve savaşı kendi haline bıraktı.

Ancak bu dalgınlığı çok sürmedi. Aşağıya bakınca Hektor'u yara ve berelerden acılar içinde neredeyse cansız halde yerde yatarken gördü. Juno'yu öfke içinde başından savarak İris ve Apollon'u ona göndermesini emretti. İris geldiğinde, onunla Neptunus'a cepheden derhal çekilmesini söyleyen sert bir mesaj yolladı. Apollon ise yaralarını iyileştirmesi ve yüreğine cesaret vermesi için Hektor'a gönderildi. Bu emirler öylesine çabuk yerine getirildi ki, savaş hâlâ bütün şiddetiyle sürerken, Hektor cepheye döndü ve Neptunus da kendi faaliyet bölgesine geri döndü.

Paris'in yayından çıkan bir ok Asklepios'un oğlu Makhaon'u yaraladı. Babasından şifa sanatını miras alan Makhaon, Greklerin en cesur savaşçılarından biri

olmasının yanında cerrah olarak da onlar için çok değerliydi. Nestor, Makhaon'u kendi savaş arabasına alıp cepheden uzaklaştırdı. Akhilleus'un gemilerinin yanından geçerlerken, cepheyi yukarıdan izleyen kahraman, Nestor'un arabasını gördü ve yaşlı lideri tanıdı, ancak yaralı liderin kim olduğunu anlayamamıştı. Yoldaşı ve en candan dostu olan Patroklos'u çağırarak bilgi alması için Nestor'un çadırına gönderdi.

Nestor'un çadırına varan Patroklos yaralı Makhaon'u gördü ve geliş nedenini anlatıp hemen dönecekti ki, Nestor Greklerin yaşadığı felaketin boyutlarını anlatmak üzere alıkoydu. Ayrıca ona Troya'ya doğru yola çıkmadan önce Akhilleus'un ve onun saygıdeğer ataları tarafından nasıl farklı tavsiye aldıklarını hatırlattı: Akhilleus en yüce zaferlerin peşinden koşacak, ondan yaşça büyük olan Patroklos arkadaşına göz kulak olacak ve deneyimsizliğinde ona rehberlik yapacaktı. "Şimdi," dedi Nestor, "böyle bir nüfuzun tam sırası. Eğer tanrılar da isterse, onu ortak davamıza geri kazandırabilirsin. Ama onu buna ikna edemezsen de, hiç değilse askerlerini cepheye göndersin ve sen Patroklos, onun zırhına kuşanarak gel. Yalnızca o zırhı görmeleri bile Troyalıların geri çekilmesini sağlayabilir."

Bu konuşmadan derinden etkilenen Patroklos, görüp duydukları üzerine düşünerek vakit kaybetmeden Akhilleus'un yanına döndü. Prense eski arkadaşlarının ordugâhındaki üzücü durumu anlattı. Diomedes, Odysseus, Agamemnon, Makhaon, hepsi de yaralıydı. Surlar çökmüştü. Düşman, gemileri yakmaya ve Yunanistan'a dönüş yolunu bütünüyle yok etmeye hazırlanıyordu. Onlar konuşurken, gemilerin birinden alevler yükselmeye başladı. Bu manzara karşısında Akhilleus yalnızca, Patroklos'un ricasını kabul edip onun Myrmidon'ların (Akhilleus askerlerine böyle derdi) başında cepheye gitmelerine izin verecek kadar insafa gelmişti. Troyalıların yüreklerine daha fazla korku salma fikriyle kendi zırhını da ona ödünç verecekti. Patroklos ayrılmadan önce, Akhilleus ona düşmanı yalnızca püskürtmekle yetinmesini sıkı sıkı tembihledi. "Sakın ben olmadan üzerlerine yürümeye kalkma. Zaten bana ait olan bu utancı daha da artırma." Sonra birliklerini ellerinden geleni yapmaları konusunda yüreklendirdirerek onları şevkle dolu olarak cepheye gönderdi.

Patroklos ve Myrmidon'ları çarpışmanın en kızışmış olduğu noktadan mücadeleye girdiler. Bu görüntü karşısında neşelenen Greklerin çığlıkları gemilerde yankılandı. İyi tanıdıkları o zırh karşısında dehşete kapılan Troyalılar sığınacak yer aradılar. Önce gemileri ele geçirip ateşe verenler çekildi, Greklerin gemileri geri almalarına ve alevleri söndürmelerine izin verdiler. Sonra geri kalan Troyalılar da korku içinde kaçtılar. Aias, Menelaos ve Nestor'un iki oğlu destansı bir yiğitlik göstermişti. Hektor atlarının başlarını çevirip surlardan çekilmek zorunda kalmış, ardında hendeklerin içinde kaçmaya uğraşan adamlar bırakmıştı. Patroklos onları önüne katıp, çoğunu öldürdü. Hiçbiri ona karşı durmaya cesaret edemiyordu.

Sonunda Jove'nin oğlu Sarpedon, Patroklos'un karşısına çıkmaya cesaret et-

mişti. Jupiter aşağıya baktı ve oğlunu çekip alarak, onu bekleyen kaderden kurtarmaya niyetlendi. Ancak Juno ona eğer bunu yaparsa göğün bütün sakinlerini kendi soylarından birini tehlikede gördüklerinde benzer şekilde araya girmelerine neden olacağını söyledi. Jove karşı çıkmadı. Sarpedon kargısını Patroklos'a fırlattı ama ıskaladı. Patroklos kargısını fırlatmada daha başarılı olmuştu. Kargı göğsünü delen Sarpedon düştü ve arkadaşlarına bedeninin düşman eline geçmemesini söyleyerek öldü. Sonra cesede sahip olmak için amansız bir mücadele başladı. Grekler başarılı olmuş ve Sarpedon'un zırhını hemen oracıkta çıkarmışlardı. Ancak Jove oğlundan artakalanlara saygısızca davranılmasına göz yummadı ve onun buyruğuyla harekete geçen Apollon, Sarpedon'un bedenini savaşçıların elinden kaparak ikiz kardeşleri Ölüm ve Uyku'ya teslim etti. Kardeşler Sarpedon'u gerekli törenlerin uygun şekilde yapılacağı anayurdu Lykia'ya götürdüler.

Patroklos o ana dek istediklerini almış, Troyalıları püskürtmüş ve hemşerilerini kurtarmıştı. Ancak talih aniden değişmişti. Savaş arabası içindeki Hektor, birden karşısına çıkmıştı. Patroklos Hektor'a irice bir kaya fırlattı. Kaya hedefini ıskalayarak arabacı Cebriones'e çarpıp onu arabadan düşürdü. Hektor arkadaşını kurtarmak için arabadan atladı. Patroklos da zaferini tamamlamak üzere arabasından indi. Kahramanlar artık karşı karşıyaydı. Sonucun kesinleşeceği o anda, şair, sanki zaferin Hektor'un olmasına gönlü razı olmuyormuş gibi Phoibos'un da Patroklos'un karşısında yer aldığını söyler. Hektor Patroklos'un başındaki tolgayı ve elindeki kargıyı düşürür. O sırada meçhul bir Troyalı da onu sırtından yaralar ve Hektor öne doğru hamle yaparak kargısını saplar. Patroklos ölümcül şekilde yaralanıp yere düşmüştür.

Ardından Patroklos'un bedeni için muazzam bir çatışma başlar, ama zırhı Hektor tarafından alınmıştır bile. Hektor oradan biraz uzaklaşıp kendi zırhını çıkarır ve Akhileus'unkini giyip savaşa geri döner. Aias ve Menelaos, Patroklos'un bedenini savunurken, Hektor ve en cesur savaşçıları onu ele geçirmeye çalışır. Savaş eşit şartlarda kıyasıya devam ederken, Jove gökyüzünü kapkara bir bulutla örter. Şimşekler çakar ve gök gürler. Aias, Akhilleus'a arkadaşının öldüğünü ve ondan geri kalanların düşmanın her an eline geçebileceğini bildirecek birini bulmak için etrafına bakınsa da uygun bir haberci bulamaz. İşte o anda, Aias sık sık alıntı yapılan o ünlü dizeleri haykırır:

> Göğün ve yerin atası! Kurtar
> Akhaia'nın sahibini karanlıktan; aydınlat göğü;
> Gün yüzü göster ve senin mutlak iraden öyledir ki,
> Yıkar geçer, ah, bize günyüzü göster.
>
> —Cowper

Ya da Pope'tan örnek verirsek:

Toprağın ve havanın efendisi!
Ey kralımız! Ey atamız! Duy bu naçiz duamı!
Dağıt şu bulutu, göğün ışığını geri ver;
Görmeme izin ver, başka bir şey istemez Aias;
Eğer Yunanistan yok olacaksa, buna boyun eğeriz,
Ama gün yüzünde yok olmamıza izin ver.

Jupiter bu duayı duydu ve bulutları dağıttı. Derken Aias, Antilokhos'u gönderip Patroklos'un öldüğünü ve ondan kalanlar için yapılan amansız mücadeleyi Akhilleus'a bildirdi. Grekler en sonunda Patroklos'un bedenini alıp gemiye götürmeyi başardılar. Hektor, Aineias ve diğer Troyalılar onların hemen arkalarındaydılar.

Akhilleus arkadaşının kaderini öylesine büyük bir kederle dinledi ki, Antilokhos bir an için kendi canına kıyacağından korktu. Akhilleus'un inlemeleri çok uzaklarda, Okeanos'un derinliklerinde yaşayan annesi Thetis'in kulağına ulaşınca, nedenini öğrenmek için aceleyle oğlunun yanına gitti. Şimdiye dek duyduğu hıncın yüzünden arkadaşını kurban vermesi nedeniyle kendini suçlarken buldu onu. Artık tek avuntusu intikam umuduydu. Vakit kaybetmeden Hektor'un peşine düşecekti. Ama annesi artık zırhının olmadığını hatırlatıp, yarına kadar beklerse, ona Vulcanus'tan, eskisinden de üstün bir zırh takımı alacağına söz verdi. Akhilleus razı geldi ve Thetis hemen Vulcanus'un sarayının yolunu tuttu. Oraya vardığında, Vulcanus'u demir ocağında kendi için üçayaklar yaparken buldu. Demiri öylesine ustalıkla işliyordu ki, demirler ihtiyaç duyulduğunda kendiliğinden öne çıkıyor, işleri bitince ise geri çekiliyorlardı. Vulcanus, Thetis'in istediğini dinledikten sonra derhal kendi işini bırakıp onun ricasını yerine getirmeye koyuldu. Kusursuz bir işçilikle, Akhilleus'un bedenine tam oturacak, mükemmel bir zırh takımı yaptı; önce sayısız özellikle donatılmış bir kalkan, sonra altın sorguçlu bir tolga, ardından ise silah işlemez bir göğüs ve baldır zırhı... Hepsi bir gecede yapılmıştı. Thetis zırhı alıp yeryüzüne indi ve şafak sökerken Akhileus'un önüne bıraktı.

Akhilleus, bu görkemli zırhı görünce Patroklos'un ölümünden sonra ilk kez mutluluk belirtisi göstermişti. Zırhını kuşanıp doğruca ordugâha giderek liderleri toplantıya çağırdı. Hepsi toplanınca onlara bir konuşma yaptı. Agamemnon'a olan öfkesini bir kenara bırakıp, neden olduğu acılar için ağıt yakarak, herkesi derhal savaş alanına gitmeye çağırdı. Agamemnon'un da bütün suçu Fesat Tanrıçası Ate'ye yükleyerek uygun bir yanıt vermesiyle, kahramanlar arasında yeniden uzlaşma sağlanmış oldu.

Sonra Akhilleus durdurulamayan bir öfke ve intikam açlığıyla savaşa gitti. En

cesur savaşçılar önünden kaçıp gidiyor ya da kargısının vuruşuyla yere düşüyorlardı. Hektor, Apollon'un da uyarısıyla kendini ondan sakınmıştı. Ancak tanrı, Priamos'un oğullarından Lykaon'un kılığına girerek Aineias'ı korkunç savaşçıyla karşılaşmaya kışkırttı. Aineias, kendisini onun dengi olarak görmese de, dövüşmekten kaçınmadı. Kargısını olanca gücüyle Vulcanus'un elinden çıkma kalkana doğru fırlattı. Kalkan ikisi bronz, ikisi kalay ve biri altın olmak üzere beş kat metal tabakadan oluşuyordu. Kargı iki metal tabakayı deldi, üçüncüde durdu. Akhilleus kargısını atmada daha başarılı olmuştu. Kargı Aineias'ın kalkanını delmesine rağmen omzunun yakınından geçti ve herhangi bir yara açmadı.

Bunun üzerine Aineias iki adamın güçlükle kaldırabileceği bir kayayı aldı, tam fırlatmak üzereyken Akhilleus kılıcını çekmiş ona doğru hamle yapmaya hazırlanıyordu. Bu sırada aşağıdaki mücadeleyi gören Neptunus müdahale etmezse Aineias'ın bu dövüşün kurbanı olacağını anlayıp ona merhamet etti ve aralarına bir sis bulutu indirdi. Aineias'ı alıp ayaklarını yerden keserek savaşçı ve atlıların üzerinden taşıdı ve savaşın arka cephelerinden birine bıraktı. Sis bulutu dağılınca Akhilleus rakibini bulmak için boşuna etrafına bakındı ve bir olağanüstülük olduğunu anlayıp silahlarını diğer savaşçılara yöneltti. Ama önüne çıkmaya kimse cesaret edemiyordu. Şehrin surlarından bakan Priamos ordusunun telaş içinde şehre doğru kaçtığını gördü. Kaçanların içeri alınması için kapıların ardına kadar açılmasını ve Troyalılar geçer geçmez, düşmanın girmesine fırsat verilmeden kapıların kapatılmasını emretti. Akhilleus ise kaçanların ensesindeydi. Apollon, Priamos'un oğlu Agenor kılığında bir an Akhilleus'un karşısına çıktıktan sonra onu peşine takıp şehirden uzaklaştırmasa o da şehre girecekti. Akhilleus kılık değiştirmiş kurbanını takip ederek surlardan uzaklaşmıştı. Apollon kendini açık edince Akhilleus kandırıldığını anlayarak kovalamayı bıraktı.

Herkes şehre doğru kaçarken Hektor surların dışında, dövüşmek için kararlı bir şekilde bekledi. Yaşlı babası surlardan seslenerek geri çekilmesi, dövüşmemesi için yalvardı. Annesi Hekabe de aynı sözlerle seslenmişti ama hepsi boşunaydı. Hektor, "Ben," diyordu içinden, "çoğu bugün savaşta ölen insanlara o emri veren ben, nasıl olur da tek bir düşman karşısında kendi canımı kurtarmayı düşünebilirim? Ya ona Helena'yı, onun bütün servetini ve yanında bizim de hazinelerimizi teklif etsem? Yo, hayır! Artık çok geç. Beni dinlemez bile, daha konuşurken öldürür." Aklından bunlar geçerken, Mars kadar korku verici Akhilleus yaklaştı. O hareket ettikçe zırhında şimşekler çakıyordu. Bu görüntü karşısında yüreği korkuyla dolan Hektor kaçtı. Akhilleus hızla peşine düştü. Şehri üç defa turlayana dek surların yakınında koştular. Hektor surlara yaklaşacak olduğunda Akhilleus önüne çıkıyor, onu daha geniş daireler çizmeye zorluyordu. Ama Apollon Hektor'un gücünü korumasını sağlıyor ve bitkin düşmesine izin vermiyordu. Derken, Hektor'un en

cesur kardeşi Deiphobos kılığına giren Pallas birdenbire Hektor'un yanında belirdi. Hektor onu görünce sevindi ve ondan cesaret alarak kaçmayı bıraktı. Akhilleus ile dövüşmek için bekledi. Hektor kargısını fırlattı; kargı Akhilleus'un kalkanına çarpıp sekti. Dönüp başka bir kargı almak için Deiphobos'a baktı, ama Deiphobos gitmişti. Hektor o anda korkunç yazgısını anladı ve, "Eyvah! Ölüm saatimin geldiği açık! Deiphobos'u yanımda sanmıştım, ama Pallas yanılttı beni, meğer hâlâ Troya'daymış. Ama namertçe ölmeyeceğim!" dedi. Böyle söyleyerek kılıcını çekti ve dövüşmek için ileri atıldı. Kalkanının arkasında kendini emniyete alan Akhilleus, Hektor'un yaklaşmasını bekledi. Kargısının menziline girince, Akhilleus zırhın Hektor'un boynunu açıkta bırakan zayıf noktasını gözüyle seçip kargısını oraya nişanladı. Hektor ölümcül bir yara alarak düştü ve cılız bir sesle, "Bedenimi bağışla! Ailemin kefaret verip almasına izin ver. Cenazemi Troyalı kızlar ve erkekler yapsın!" dedi. Akhilleus ise bunun üzerine öfkeyle; "Köpek, acılar içinde kıvrandırdığın bana, kefaretten bahsetme. Hayır! İnan bana, kimse senin cesedini köpeklerin parçalamasını engelleyemeyecek. Yirmi katı kefaret, ağırlığınca altın da verseler, kabul etmem," dedi.

Böyle söyledikten sonra zırhı ölü bedenden çıkardı, ayaklarını kayışlarla birbirine bağladıktan sonra arabasının arkasına bağladı. Ardından arabasına binip atları kamçılayarak Hektor'un bedenini şehrin önünde bir ileri bir geri sürüklemeye başladı. Bu manzara karşısında Kral Priamos ile Kraliçe Hekabe'nin yaşadığı acıyı hangi kelime tarif edebilir! Halkı, dövüşmek için aşağıya inmek isteyen yaşlı kralı zor tutuyordu. Kral kendini yere bırakıyor ve herkese tek tek adıyla hitap ederek yol vermeleri için yalvarıyordu. Hekabe'nin acısının da ondan aşağı kalır yanı yoktu. Yurttaşları da etraflarına dizilmiş ağlıyordu. Bu matem çığlıkları, çalışan genç kızların başında duran Hektor'un karısı Andromakhe'nin kulağına gitmişti. Kadın, kötü bir şeyler olduğunu sezerek surlara gitti. Manzarayı görünce, kendini surlardan aşağı atmak istedi ama bayılıp etrafındaki kızların kollarına düştü. Kendine geldiğinde kaderine hayıflandı. Ülkesi yıkılmış, kendisi esir edilmiş ve oğlu ekmek için yabancıların insafına kalmıştı.

Akhilleus ve Grekler, Patroklos'un katilinden intikamlarını aldıktan sonra, dostlarına uygun bir cenaze töreni yapmakle meşgul oldular. Bir direk dikildi ve ölünün bedeni görkemli bir törenle yakıldı. Bunu güç ve beceri oyunları, araba yarışları, güreş, boks ve okçuluk gibi etkinlikler izledi. Sonra liderler ölen onuruna verilen ziyafete katıldılar ve en sonunda hepsi dinlenmeye çekildi. Ancak Akhilleus ne ziyafetten ne de uykudan payına düşeni almıştı. Kaybettiği dostunun hatırası onu uyutmuyor, sıkıntılı ve tehlikeli anlarda, savaşta veya büyük tehditlerde bile yan yana oluşlarını hatırlıyordu. Şafak sökmeden çadırından çıktı, arabasına hızlı atlar koştu ve arkasında sürükleyeceği Hektor'un bedenini arabaya bağladı.

Patroklos'un mezarı etrafında turlayıp sürükledikten sonra, toz toprak içindeki bedeni yerde öylece bıraktı. Ancak, Hektor'un bedeninin bu şekilde istismar edilip parçalanmasına ya da bozulmasına razı gelmeyen Apollon beden üzerindeki tüm iz ve lekeleri temizledi.

Akhilleus'un gazabıyla onuru ayaklar altına alınan cesur Hektor'a acıyan Jupiter, Thetis'i huzuruna çağırdı. Hektor'un bedenini arkadaşlarına vermesi için gidip oğluna ricada bulunmasını söyledi. Sonra da, Kral Priamos'u oğlunun bedeni için Akhilleus'a yalvarmaya razı etsin diye İris'i gönderdi. İris mesajı iletti. Kral hemen emri yerine getirmek için hazırlıklara başladı. Hazine sandıklarını açıp pahalı giysi ve elbiseler, on ölçek altın, iki görkemli üçayak, eşsiz bir işçiliğe sahip altın bir kâse çıkardı. Sonra oğullarını yanına çağırdı. Tahtırevanını getirip içine Akhilleus'a kefaret olarak verilecek eşyaları yerleştirmelerini söyledi. Her şey hazır olduğunda, yaşlı kral tek bir kişiyle, kendisi kadar kocamış haberci İdaios ile şehrin kapılarında kraliçesi Hekabe ve bütün dostlarıyla vedalaştı. Herkes şimdiden ona öldü gözüyle bakıp ağıt yakmaya başlamıştı.

Ancak muhterem kralı şefkatle izleyen Jupiter ona rehberlik edip koruması için Mercurius'u gönderdi. Genç bir savaşçı kılığına giren Mercurius kendisini yaşlı çifte gösterdi. Onu görünce kaçmakla boyun eğmek arasında tereddüt ederlerken, tanrı yaklaşıp Priamos'un elini tutarak Akhilleus'un çadırına kadar onlara rehberlik etmeyi teklif etti. Priamos bu teklifi seve seve kabul edince Mercurius arabaya binip dizginleri aldı ve çok geç geçmeden onları Akhilleus'un çadırına dek getirdi. Mercurius'un asası nöbetçileri uyutmuştu. Hiçbir engelle karşılaşmadan Priamos'u iki savaşçının eşlik ettiği Akhilleus'un çadırına dek bıraktı. Yaşlı kral hemen Akhilleus'un ayaklarına kapanıp çocuklarının çoğunu öldüren o korkunç elleri öpmeye başladı. "Bir düşün, ey Akhilleus," dedi, "kendi babanı. Günlerinin benimki gibi geçtiğini. O da benim gibi varmıştır uğursuz ihtiyarlığın eşiğine. Belki komşuları bugünden zulmediyordur ona. Felakette imdadına yetişecek kimsesi yoktur yanında. Ama bilir hiç değilse senin yaşadığını ve günün birinde yüzünü görmeyi umar. Oysa hiçbir rahatlık teselli etmiyor beni. Cesur oğullar yetiştirmiştim, hepsi öldü, en son da İlilyon'un çiçeği olan. Ama biri vardı ki, bu yaşımda benim elim ayağımdı. Ülkesi için savaşırken sen öldürdün. Onun için geldim. Hektor için paha biçilmez kefaretler getirdim yanımda. Saygı göster tanrılara, Akhilleus! Kendi babanı düşün, bana da merhamet et!" dedi. Yüreğine dokunan bu sözler Akhilleus'i ağlattı. Uzaklardaki babası ve kaybettiği dostu gelmişti aklına. Ağarmış saçı sakalıyla Priamos'a acıyan Akhilleus onu yerden kaldırdı ve dedi ki: "Priamos, biliyorum, buraya bir tanrının rehberliğiyle geldin. Böyle ilahi bir yardım olmasa, hiçbir fani, gençliğinin baharında bile olsa, böyle bir işe cesaret edemezdi. Jupiter'in belirgin iradesiyle isteğini kabul ediyorum." Böyle söyleyip kalktı. İki

arkadaşıyla gidip tahtırevandaki kefaretleri aldı. Geriye yalnızca bedeni örtmeleri için iki harmani ve bir kaftan bırakmışlardı. Hektor'un bedeni tahtırevana kondu. Troya'ya dönerken görülmemesi için üzeri giysilerle örtüldü. Akhilleus cenaze için on iki günlük ateşkes sözü verdikten sonra yanındakilerle birlikte yaşlı kralın gitmesine izin verdi.

Tahtırevan surlardan görünecek kadar şehre yaklaşınca, insanlar kahramanlarının yüzünü son bir defa görmek için dışarı akın ettiler. Başta Hektor'un annesi ve eşi geldi. Cansız bedeni görür görmez tekrar ağlayıp ağıt yaktılar. Herkes onlarla birlikte ağladı ve güneş batıncaya kadar kederleri bir an olsun dinmedi.

Ertesi gün cenaze töreni için hazırlıklar yapıldı. İnsanlar dokuz gün boyunca odun taşıyarak üst üste yığdılar. Onuncu gün beden yığının üzerine konarak ateşe verildi. Bütün Troyalılar meydanı doldurarak yığının etrafında daire oluşturdular. Beden tamamen yanıp kül olunca közleri şarapla söndürdüler. Kemikleri topladılar ve bir altın küpün içine koyup toprağa gömdüler. Yerini de taşlarla belirginleştirdiler.

Böyle onurlar gösterdi İlium kahramanına,
Ve uyudu Hektor'un heybetli ruhu huzur içinde.
—Pope

28

TROYA'NIN DÜŞÜŞÜ VE GREKLERİN DÖNÜŞÜ – ORESTES VE ELEKTRA

Troya'nın Düşüşü

İlyada destanı Hektor'un ölümüyle son bulur. Diğer kahramanların kaderini ise *Odysseia* ve sonradan yazılan şiirlerden öğreniyoruz. Hektor'un ölümünden sonra Troya hemen düşmemişti. Yeni müttefiklerinden yardım alarak bir süre daha direndi. Bu müttefiklerden biri, hikâyesini daha önce anlattığımız Etiyopya Prensi Memnon'dur. Bir diğeri ise kadın savaşçılarıyla birlikte gelen Amazon Kraliçesi Penthesileia idi. Bütün otoriteler onların yiğitliğini ve savaş çığlıklarının korkutucu etkisini doğrulardı. Penthesileia birçok cesur savaşçıyı öldürmüştü ama sonunda Akhilleus tarafından öldürüldü. Akhilleus düşmanının yerde uzanan bedenine eğilince onun güzelliğini, gençliğini ve cesaretini görmüş ve kazandığı zafere üzülmüş-

tü. Küstah bir kavgacı ve demagog olan Thersites, Akhilleus'un bu kederiyle alay edince bedelini canıyla ödedi.

Akhilleus Kral Priamos'un kızı Polyksene'yi tesadüfen görmüştü, muhtemelen Hektor'un cenazesi için Troyalılara söz verilen ateşkes sırasında rastlamıştı ona. Kızın güzelliğinden büyülenen Akhilleus, onunla evlenebilmek için Troya ile yapılacak barışta Grekler üzerindeki nüfuzunu kullanmayı kabul etti. Apollon tapınağında evlilik konusu görüşüldüğü sırada, Apollon'un yol gösterdiği Paris, zehirli bir okla Akhilleus'u, onun tek ölümcül noktası olan topuğundan vurdu. Annesi Thetis çocukken Akhilleus'u Styks Nehri'ne daldırmış ve daldırırken tuttuğu topuğu dışındaki yerleri silah işlemez olmuştu.[1]

Böyle haince öldürülen Akhilleus'un bedenini Aias ve Odysseia kurtardı. Thetis, Grekler'e oğlunun zırhının hayatta kalanlar arasında bunu en fazla hak eden kahramana verilmesini buyurdu. Aias ve Odysseus dışında başka talip yoktu. Kazananı belirlemek için geri kalan seçkin liderlerden bir heyet tayin edildi. Ödül, aklı cesaretin önüne koyan Odysseus'a verildi. Bunun üzerine Aias kendini öldürdü. Toprağın kanını emdiği noktada *hyacinth* adı verilen bir çiçek açtı. Yaprakları Aias'ın adının Grekçede kederi belirten "vah" ünlemine karşılık gelen ilk iki harfi "Ai"yi taşıyordu. Bu nedenle Aias bu çiçeğe can verme onurunu genç Hyakinthos ile paylaşır. Bu olayın hatırasını koruyan ozanların sümbülünü temsil eden bir saray çiçeği türü de *Delphinium Aiacis,* Aias'ın Sümbülü olarak adlandırılmıştır.

Hercules'in okları olmadan Troya'nın alınamayacağı anlaşılmıştı. Oklar, son anında Hercules'in yanında olan ve odun yığınını ateşe veren arkadaşı Philoktetes'teydi. Philoktetes Greklerin, Troya seferine katılmış ve bir kaza sonucu zehirli oklardan biriyle ayağını yaralamıştı. Yarasından yayılan koku öylesine iğrençti ki arkadaşları onu Lemnos Adası'na bırakmışlardı. Onu orduya tekrar katılmaya ikna etmesi için Diomedes gönderilmiş, başarılı da olmuştu. Makhaon, Philoktetes'in yarasını iyileştirmişti. Öldürücü okların ilk kurbanı ise Paris oldu. Paris o zor durumdayken, zengin günlerinde unuttuğu birini hatırladı. Gençken evlendiği ve Helena'nın ölümcül güzelliği uğruna terk ettiği dağ nemfi Oinone idi bu. Çektiği zulmü hatırlayan Oinone yarayı iyileştirmeyi reddetti. Paris Troya'ya geri döndü ve orada öldü. Oinone çok geçmeden pişman oldu, merhemlerini alıp peşinden koşturduysa da geç kalmıştı ve kederinden kendini astı.[2]

Troya'da Minerva'nın Palladion adı verilen ünlü bir heykeli vardı. Gökten düştüğü söylenen bu heykel şehirde kaldığı sürece şehrin ele geçirilemeyeceğine

1 Akhilleus'un silah işlemez olduğu hikâyesi Homeros'ta yer almaz ve onun anlattığı hikâyeyle de uyum göstermez. Zira eğer Akhilleus öyle olsa, semavi bir zırha ihtiyaç duyması anlamsız değil mi?

2 Tennyson, Oinone'yi bir kısa şiirine konu etmiştir. Ancak en şiirsel kısmını, yaralı Paris'in geri dönüşünü, Oinone'nin zalimliğini ve sonraki pişmanlığını atlatmıştır.

inanılırdı. Odysseus ve Diomedes kılık değiştirerek şehre girdiler. Palladion'u ele geçirmeyi başardılar ve heykeli Grek ordugâhına taşıdılar.

Ancak Troya hâlâ direniyordu. Grekler şehri kuvvet kullanarak almaktan umudu kesmeye başlamışlardı ve sonunda Odysseus'un tavsiyesiyle bir hileye başvurmaya karar verdiler. Kuşatmayı kaldırmaya hazırlanıyorlarmış gibi davranıyorlardı. Gemilerin bir bölümünü uzaklaştırıp komşu bir adanın arkasına gizlediler. Grekler daha sonra dev bir tahta at inşa ettiler. Minerva'yı yatıştırmak için bir hediye olduğunu ilan etmişlerdi, oysa içi silahlı askerlerle doluydu. Geri kalan Grekler gemilerine binip temelli ayrılıyormuş gibi yelken açtılar. Ordugâhın dağıldığını ve donanmanın ayrıldığını gören Troyalılar düşmanlarının kuşatmayı kaldırdığını sandılar. Kapılar açıldı ve kendini dışarı atan halk ordugâhın bulunduğu yerde dolaşarak uzun süredir mahrum kaldıkları özgürlüğün keyfini sürmeye başladı. Meraklarının temel odağı o büyük attı. Herkes onun ne için olabileceğini merak ediyordu. Bazıları onu, zaferin bir anısı olarak şehre götürmeyi öneriyor, bazılarıysa bundan çekiniyordu.

Ne yapacaklarına karar veremedikleri sırada, Neptunus'un rahibi Laokoon, "Yurttaşlar, nedir bu delilik? Greklerin oyunlarından kendinizi korumanız gerektiğini öğrenemediniz mi? Hediye getirdiklerinde bile Greklerden korkarım!"[1] diye haykırdı. Bunu söyledikten sonra kargısını hayvanın karnına fırlattı. Kargının ata saplanmasıyla inlemeye benzer boğuk bir ses yankılandı. Belki o an rahibin sözlerini dinleyip o ölümcül atı ve içindekileri yok edebilirlerdi. Ama tam o sırada, bir mahkûm ve bir Grek olduğu anlaşılan birini önlerine katmış gelen bir topluluk çıkageldi. Korkudan afallayan adam, liderlerin huzuruna getirildi. Adam sakinleştirildi ve sorularını doğru yanıtlaması şartıyla hayatının bağışlanacağını vaat ettiler. Sinon adında bir Grek olduğunu ve Odysseus'un kötü niyeti yüzünden ayrılırken yurttaşları tarafından arkada bırakıldığını söyledi. Tahta ata gelince; onun Minerva'yı yatıştırmak için bir adak olduğunu ve şehrin içine götürülmesini engellemek amacıyla da kocaman yapıldığını anlattı. Kâhin Kalkhas onlara tahta atın Troyalıların eline geçmesi durumunda Grekler üzerinde kesin zafer kazanacaklarını söylemişti. Bu sözler halkın duygularındaki gelgiti değiştirmişti. Canavar atı nasıl ellerinde tutacaklarını ve onunla ilgili olumlu kehanetin gerçekleşmesini nasıl sağlayacaklarını düşünürken ansızın meydana gelen bir mucize şüpheleri bütünüyle yok etmişti. Denizden iki dev yılanın geldiğini gördüler. Karaya çıktıklarında, bütün kalabalık sağa sola kaçıştı. Yılanlar doğruca Laokoon ile iki oğlunun olduğu yere ilerlediler. Önce çocuklara saldırdılar, vücutlarına dolanarak ölümcül nefeslerini onların yüzüne üflediler. Sonra çocuklarını kurtarmaya çalışan babayı

1 Timeo Danaos et dona ferentes. —Vergilius

kıskıvrak yakalayıp boğumları arasına aldılar. Kurtulmaya çalışan rahibin tüm çabalarını boşunaydı. Baba ile çocuklarını zehirli boğumları arasında sıkıştırarak öldürdüler. Bu olay, tanrıların Laokoon'un tahta ata karşı takındığı densiz tavırdan duydukları memnuniyetsizliğin açık bir işareti olarak yorulmandı. Artık, atın kutsal bir nesne olduğundan şüphe duyulmuyor ve onu görkemli bir törenle şehre sokmak için hazırlık yapılıyordu. At şarkılar ve alkışlar eşliğinde şehre getirildi ve gün kutlamalarla sona erdi. Geceleyin, hain Sinon atın karnına saklanan silahlı askerleri dışarı çıkardı. Askerler gece karanlığına saklanarak geri dönen arkadaşlarına şehrin kapılarını açtı. Şehir ateşe verildi. İçki ve uykunun sersemliği içindeki halk kılıçtan geçirildi ve Troya alındı.

Günümüze kalan en ünlü heykellerden biri de, Laokoon ve oğullarının yılanlar tarafından sarılmasını tasvir eden heykeldir. Orijinali Roma, Vatikan'dadır. Aşağıdaki dizeler Byron'ın *Childe Harold* şiirinden alıntılanmıştır:

Şimdi Vatikan'a dönerken, git ve
Gör Laokoon'un işkencesini, şerefli acısını;
Bir babanın sevgisi ve bir faninin ıstırabı
Bir ölümsüzün sabrıyla harmanlanırken; boşuna
Bu çırpınış! Boşuna o sarılan türe karşı
Ve sancı ve ejderhanın erinleşen kavrayışı
Yaşlı adamın kenetlenişi; uzun, zehirli zincir
Canlı zincirleri bağlıyor birbirine, o iri yılan
Acıya acı ekliyor ve soluktan soluk kesiyor.

Mizah şairlerinin de zaman zaman klasik bir hikâyeye gönderme yaptıkları olur. Aşağıdaki dizeler Swift'in *Description of a City Shower* adlı şiirinden alınmıştır:

Âşığı sandalyede oturuyor, sabırsız,
Fışkıran sular tıkırdarken çatıda
Ve bazen ürkütücü bir gürültüyle
Meşinin sesi geliyor; titriyor âşık içten içe.
Troyalı başkanların tahta küheylanı taşıdığı gibi tıpkı
Serbest kalmaya hevesli Greklere gebe,
(O zorba Grekler, çağdaşların yaptığını yapmak yerine,
Para ödemeden başkanlarına üstlerinden geçtiler onların)
Laokoon fırladı dışarı mızrağıyla,
Ve her bir mahkûm savaşçı korkuyla ürperdi.

Kral Priamos krallığının yıkılışını görecek kadar yaşadı ve Greklerin şehri aldığı o ölümcül gece öldürüldü. Silahlarını kuşandığı ve savaşa katılacağı sırada yaşlı kraliçesi Hekabe onu kendisi ve kızlarıyla birlikte Jupiter sunağına sığınmaya razı etmişti. Oradayken, Akhilleus'un oğlu Pyrrhus'un takip ettiği Priamos'un en küçük oğlu Polites yaralı halde içeri girdi ve babasının ayaklarının dibinde can verdi. Priamos öfke içinde, dermansız eliyle kargısını Pyrrhus'a savurdu.[1]

Kraliçe Hekabe ve kızı Kassandra esir alınarak Yunanistan'a götürüldü. Apollon gönlünü Kassandra'ya kaptırdı ve ona kehanet gücü bahşetti. Ancak sonradan araları bozulunca, Kassandra'nın kehanetlerine kimsenin inanmamasını emrederek verdiği hediyeyi geçersiz kılmıştır. Akhilleus'un âşık olduğu diğer kız Polyksene ise savaşçının hayaleti tarafından arzulanınca mezarı başında Grekler tarafından kurban edilmiştir.

Menelaos ve Helena

Okuyucularımız, güzelliğine karşın onca cinayetin nedeni olan Helena'nın akıbetini bilmek için sabırsızlanıyordur. Troya düşünce, Menelaos tekrar eşine kavuştu. Helena Venus'un gücüne karşı koyamayıp kocasını bir başkası için terk etmesine rağmen onu hâlâ seviyordu. Paris'in ölümünden sonra, Odysseus ile Diomedes'in Palladion'u almak için kılık değiştirip şehre girdikleri zaman da dahil, birkaç kez gizlice Grekler'e yardım etmişti. Odysseus'u görüp tanımasına karşın bunu belli etmemiş, hatta heykeli almalarına da yardımcı olmuştu. Böylelikle kocasıyla barışmaları sağlanmış ve memleketlerine dönmek için Troya kıyılarından ilk ayrılanlar arasında yer almışlardır. Yine de tanrıların öfkesine maruz kalınca, gemileri fırtına ile birlikte Akdeniz'de Kıbrıs, Fenike, Mısır, o kıyıdan diğerine sürüklenmiştir. Mısır'da çok iyi karşılanmışlar ve kendilerine değerli hediyeler verilmiştir. Bu hediyelerden Helena'nın payına altın bir iğ ve tekerlekli bir sepet düşmüştü. Sepet kraliçenin örgü örerken yünlerini ve yumaklarını koyması içindi.

Dyer, *Fleece* şiirinde bu olaya şöyle değinir:

> ... pek çoğu bağlı hâlâ,
> Kadim öreke, ortasından sabitlenmiş;
> Dönen iği dağıtıyordu ilerlerken.

---

1 Pyrrhus'un, "Zaman ne böyle bir yardım, ne de böyle koruyucular gerektirir!" haykırışı bir deyiş haline gelmiştir. Non tali auxilio nec defensoribus istis Tempus eget. —Vergilius

Eskidendi bu, o ayıp sayılmayan günlerde,
Eğirmenin yeniliği, Mısır prensi
Altın bir öreke verdi o dünya güzeli nemfe,
Dünya güzeli Helena'ya; zarif bir hediye.

Milton da Mısır kraliçesinin Helena'ya verdiği Nepenthe adında, insanı dinçleştiren bir ilacın ünlü reçetesinden bahseder:

Thone'nin karısının Mısır'da
Jove'den olma Helena'ya verdiği o Nepenthes bile
Böylesi cana yakın ve arzulara bu denli yatkın bir hayata
Neşe katacak bir güç taşımıyor.

—*Comus*

Menelaos ve Helena sonunda Sparta'ya ulaştılar. Krallık onuruna yeniden kavuştular. İhtişam içinde yaşadılar ve saltanat sürdüler. Sonra, Odysseus'un oğlu Telemakhos babasını ararken Sparta'ya ulaşınca Menelaos ve Helena'yı, kızları Hermione'nin Akhilleus'in oğlu Neoptolemos ile evlilik kutlamaları yaparken buldu.

Agamemnon, Orestes ve Elektra

Kendine değil kardeşine yapılan kötülüklerin intikamını almak için savaşan, Menelaos'un ağabeyi, Grek başkomutanı Agamemnon'un bu konuda kardeşi kadar talihli değildi. Yokluğunda, karısı Klytemnestra ona sadık kalmamıştı. Döndüğü haberini alan Klytemnestra sevgilisi Aigisthos ile bir plan yaptı ve gelişini kutlamak için verilen ziyafette sevgilisiyle bir olup kocasını öldürdü.

Suikastçı sevgililerin niyeti Agamemnon'un oğlu Orestes'i de öldürmekti. Kaygı duyulmayacak kadar genç olmasına karşın hayatta kalması ileride tehlike yaratabilirdi. Orestes'in kız kardeşi Elektra onu gizlice, uzaktaki amcası Phokis Kralı Strophios'a göndererek hayatını kurtardı. Orestes, Strophios'un sarayında kralın oğlu Pylades ile büyüdü. Onunla, hikâyelere konu olacak kadar sıcak bir arkadaşlık kurdu. Elektra, sık sık ulak göndererek ona babasının intikamını alma görevini hatırlatıyordu. Orestes büyüdüğünde Delphoi kâhinine danışarak amacı için onay aldı. Kılık değiştirip Argos'a gitti. Orestes'in ölümünü bildirmek için Strophius'tan gelmiş sözde bir ulaktı. Bir küp içerisinde de ölünün küllerini getirmişti. Babasının mezarını ziyaret etti ve eskilerin âdetlerine uygun şekilde mezar üstünde kurban

adadıktan sonra kendisini kız kardeşi Elektra'ya tanıttı ve iki kardeş kısa bir süre sonra Aigisthos ile sevgilisi Klytemnestra'yı öldürdüler.

Bir annenin oğlu tarafından öldürülmesi gibi korkünç bir eylem, her ne kadar kurbanların suçlu olması ve tanrıların açık buyruğu, yapılanı bir nebze hafifletse de, eski insanların içlerinde de bizimkiyle aynı nefreti uyandırmaktan kurtulamadı. İntikam tanrıçaları Eumenid'ler, Orestes'i ele geçirip, ülkeden ülkeye çılgınca dolaştırdırlar. Bu yolculuklarında ona Pylades eşlik etti ve göz kulak oldu. Nihayet kehanet merkezine ikinci defa yaptığı başvurusuna verilen yanıtta, Scythia'daki Tauris'e gidip göklerden düştüğüne inanılan bir Diana heykelini getirmesi buyruldu. Bu buyruk üzerine Orestes ile Pylades Tauris'e gittiler. Oradaki barbar halkın, yakaladıkları bütün yabancıları tanrıçaya kurban etme gibi bir alışkanlığı vardı. İki arkadaşı yakalayıp iplerle bağlayarak kurban edecekleri tapınağa götürdüler. Diana'nın rahibesi, Orestes'in kız kardeşinden, okurlarımızın hatırlayacağı gibi kurban edilmek üzereyken Diana tarafından kaçırılarak kurtarılan İphigeneia'dan başkası değildi. Mahkûmların kimliğini öğrenen İphigeneia sırrını açıkladı. Üçü tanrıça heykelini alıp birlikte Mykene'ye kaçtı.

Ancak, Orestes hâlâ Erinys'lerin hışmından kurtulabilmiş değildi. Sonunda, çareyi Atina'daki Minerva'ya sığınmakta buldu. Tanrıça onu koruması altına aldı ve kaderine karar verilmesi için Aeropagos Mahkemesi'ni görevlendirdi. Kurulan mahkemede Erinys'ler suçlamalarını dile getirdiler ve Orestes ise Delphoi kâhininin bildirdiği Apollon'un buyruğunu mazeret gösterdi. Mahkemenin yaptığı oylama sonucunda oylar eşit çıkınca, Minerva'nın buyruğuyla Orestes salıverildi.

Byron, *Childe Harold* adlı eserinin IV. kantosunda Orestes'in hikâyesine atıfta bulunur:

Ey henüz insan yanlışına hiç düşmemiş sen
Bırak dengesiz teraziyi, büyük Nemesis!
Furia'ları uçurumdan çağıran sen,
Orestes'in etrafında hırlayıp tıslamalarını emreden,
Bu garip intikam adına yalnızca,
Daha az yakındaki olsaydı keşke, böylece,
Senin eski krallığında, tozlar arasından çağırıyorum seni!

Bu antik oyundaki en dokunaklı sahnelerden biri, Sophokles'in Phokis'ten dönen Orestes'i Elektra ile buluşturduğu sahnedir. Elektra'yı ev halkından sanan ve intikam saati gelinceye kadar kimliğini gizli tutan Orestes, içinde sözde kendi ölüsünün küllerinin bulunduğu küpü verir. Kardeşinin gerçekten öldüğüne inanan

Elektra küpü alır ve ona sarılarak insanın yüreğini burkan kederli sözlerle acısını dile getirir.

Milton, sonelerinin birinde şöyle der:

... Elektra'nın üzgün şairinin
Tekrarlanan ezgisinde vardı o güç
Atina surlarını boş yıkıntılar olmaktan kurtaracak.

Şiirde, bir keresinde Spartalı düşmanlarının merhametine kalan Atina şehrinin yerle bir edilmesi düşünülürken, Euripides korosundakilerden birinin söyledikleri-ni birinin tesadüfen alıntılamasıyla bu fikirden vazgeçilmesi anlatılır.

Troya

Troya şehri ve kahramanları hakkında bu kadar çok şey dinledikten sonra, okuyucu bu ünlü şehrin gerçek yerinin hâlâ tartışma konusu olduğunu öğrenince şaşırabilir. Homeros ve antikçağ coğrafyacıları tarafından verilen tarife en uygun düzlükte mezar kalıntıları bulunmuştur. Ancak büyük bir şehrin önceki varlığına dair kanıtlar bulunmamaktadır. Byron buradan yola çıkarak sahnenin varolan görünümünü tasvir etmiştir:

Yüksektir rüzgârlar ve Helle'nin medceziri
Dalganır koyu karanlıkta kabarırken denize doğru;
Ve gecenin inen gölgeleri saklar
Kanla nemlenmiş toprakları boşuna
Yaşlı Priamos'un bıraktığı gururu,
Mezarlar, saltanatının biricik kalıntıları.
Hepsi de Scio'nun kayalık adasındaki yaşlı körün
Ölümsüz hayallerini ayartır.

—*Bride of Abydos*

29

ODYSSEUS'UN MACERALARI – LOTUSYİYENLER – KİKLOP'LAR – KİRKE – SİREN'LER – SKYLLA VE KHARYBDİS

Odysseus'un Dönüşü

Şimdi dikkatimizi *Odysseia* şiirine vereceğiz. Bu şiirde Odysseus'un Troya'dan, kendi krallığı İthake'ye dönerken başından geçen maceralar anlatılır. Troya'dan dönen gemilerin karayı ilk gördükleri yer Kikon'ların şehri İsmaros olmuştu. Odysseus buranın yerlileriyle girdikleri bir çatışmada her gemiden altışar adamını kaybetti. Oradan yelken açtıktan sonra ise kapıldıkları fırtınayla dokuz gün boyunca denizde oradan oraya savrulup Lotusyiyenlerin ülkesine geldiler. İçme suyu aldıktan sonra Odysseus, adada kimlerin yaşadığını keşfetmeleri için üç adamını gönderdi. Adamların karşılaştıkları Lotusyiyenler onları dostça ağırladılar ve yedikleri Lotus çiçeğinden ikram ettiler. Bu bitkinin öyle bir etkisi vardı ki yiyenin kafasında memleket düşüncesi kalmaz, o ülkeden de ayrılmak istemezdi. Odysseus adamlarını güç kullanarak götürdü ve hatta onları geminin döşemeleri altına bağlamak zorunda kaldı.[1]

Ne de tatlıydı, dinlemek akıp giden suyu
Daima yarı kapalı gözlerle bakmak
Yarı-uyanık rüyaya dalmak
Düş kurmak ve düş kurmak ötedeki kehribar ışık gibi
Terk etmeyen tepedeki mürleri
Birbirinin fısıltılarını duymak;
Lotus yemek, günbegün,
Kumsalda kırılan dalgaları,
Ve narin damlaların izlemek eğilişini;
Kalplerimizi ve ruhumuzu bütünüyle
Bırakmak zarif melankolinin etkisine;
Yeniden ilham almak, üretmek ve yaşamak bellekte

1 Tennyson *Lotos-eaters* şiirinde, çiçeğin yarattığı söylenen o düşsel, uyuşuk duyguyu çok güzel ifade eder.

Çocukluğumuzun o eski yüzleriyle,
Kümelenen ot yığınları üzerinde,
İki avuç beyaz toz, kapatılmış bronz bir vazo içine.

Daha sonra Kiklop'ların ülkesine ulaştılar. Kiklop ismi "yuvarlak göz" anlamına gelir. Böyle adlandırılmalarının nedeni alınlarının ortasında tek bir gözlerinin olmasıdır. Mağaralarda yaşarlar ve çobanlık yaparlar. Adada yetişen yabani bitkilerle ve sürülerinden elde ettikleriyle geçimlerini sağlarlar.

Odysseus diğer gemilerini demirledi ve yiyecek bir şeyler olup olmadığını araştırmak için tek gemiyle Kiklop'ların adasına gitti. Arkadaşlarıyla birlikte, yanlarında hediye niyetine bir küp şarapla adaya çıktılar. Rastladıkları büyük bir mağaraya girdiler, içinde kimseyi bulamayınca etrafı incelemeye koyuldular. Mağarada sürülerin en zengini, kilolarca peynir, kovalar dolusu süt, ağıllarında kuzu ve oğlaklar vardı. Her şey derli topluydu. Çok geçmeden mağaranın sahibi Polyphemos da çıkageldi. Getirdiği kocaman yakacak odun yığınını mağaranın girişine bıraktı. Sağılacak koyunlarla keçileri mağaraya güdüp içeri girdi ve yirmi öküzün bile yerinden kımıldatamayacağı büyüklükteki muazzam bir kayayı mağaranın ağzına doğru yuvarladı. Oturup koyunlarını sağmaya başladı. Sütün bir kısmını peynir için hazırlıyor, geri kalanını içmek için ayırıyordu. Derken, o iri gözünü etrafta dolaştırınca yabancıları fark etti. Homurdanarak kim olduklarını, nereden geldiklerini sordu. Odysseus mütevazı bir ses tonuyla Greklerden olduklarını, Troya'nın fethiyle sonuçlanan bir seferden döndüklerini, yurtlarına gittiklerini söyledi. Tanrılar adına ondan misafirperverliğini esirgememesini rica ederek konuşmasını tamamladı. Cevap vermeye bile tenezzül etmeyen Polyphemos, Greklerden ikisini kaptığı gibi mağaranın bir köşesine savurdu ve beyinlerini dağıttıktan sonra büyük bir iştahla yemeye koyuldu. Karnını doyurunca da yere uzanıp uyumaya başladı. Odysseus bu fırsattan yararlanıp kılıcını saplayarak onu uykusunda öldürmeyi düşündü. Sonra bunun onları kesin bir ölüme sürükleyeceğini getirdi aklına, çünkü devin mağaranın ağzına kapadığı kayayı hareket ettirmeye güçleri yetmezdi ve içeride çaresizce kapalı kalırlardı. Ertesi sabah dev, Greklerden iki tanesini daha kaptı ve öncekiler gibi öldürerek geriye tek bir parça kalmayacak şekilde bir ziyafet çekti. Sonra mağaranın ağzındaki kayayı itti, sürülerini güderek mağaradan dışarı çıkarttı, kayayı büyük bir özenle eski yerine koydu. O gittikten sonra, Odysseus ölen arkadaşlarının öcünü nasıl alabileceğini ve kalan arkadaşlarıyla nasıl kaçabileceklerini planlamaya başladı.

Adamlarından mağarada buldukları ve Kiklop'un asa yapmak için kestiği dev bir ağacı yontarak bir sırık yapmalarını istedi. Sırığın ucunu iyice sivrilttiler ve ocakta kurutup mağara zeminine yayılmış samanların altına gizlediler. Odysseus

yanına en gözü pek dört arkadaşını daha alarak beş kişilik bir takım oluşturdu. Akşam olup da Kiklop evine dönünce, kayayı yuvarladı ve her zamanki gibi sürülerini mağaraya doğru güttü. Önceki gibi hayvanları sağıp hazırlıklarını yaptıktan sonra Odysseus'un iki arkadaşını daha kapıp beyinlerini çıkararak, akşam yemeği niyetine yedi. Dev yemeğini bitirdikten sonra, Odysseus ona bir kâse şarap götürdü ve ,"Kiklop, bu şarap. İnsan etinden sonra iyi gider, bir tadına bak," dedi. Kiklop şarabı içti. Çok hoşuna gitti, daha da vermesini istedi. Odysseus bir kâse şarap daha verdi. Dev öylesine hoşnut olmuştu ki bir iyilik yapıp onu en son yiyeceğine söz verdi. Odysseus'a adını sorunca Odysseus, "Adım Kimse," diye yanıtladı.

Dev, yemekten sonra dinlenmek için yere uzandı ve çok geçmeden derin bir uykuya daldı. Odysseus, seçtiği dört arkadaşı ile birlikte sırığın ucunu ocağa tutup kor oluncaya kadar beklettikten sonra sonra devin alnındaki tek gözü nişanlayıp sırığı dibine kadar batırdırlar. Ardından da bir marangozun burgusuyla yaptığı gibi içinde döndürmeye başladılar. Mağara böğüren canavarın ulumalarıyla çınlıyordu. Odysseus ve yardımcıları hemen kaçıp bir kenara saklandılar. Dev, böğürerek, yakın ve uzaktaki mağaralarda oturan bütün Kiklop'ları çağırdı. Onun haykırışlarını duyup mağaranın etrafına toplanan Kiklop'lar arkadaşlarına neden korku içinde feryat ettiğini ve uykularını böldüğünü sordular. "Ah dostlar, ölüyorum. Kimse beni yaraladı," diye yanıtladı. "Eğer seni Kimse yaraladıysa, o zaman bu Jupiter'in işidir. Katlanmak zorundasın," dediler ve homurdanarak gittiler.

Ertesi sabah, Kiklop otlatacağı sürüyü dışarı çıkarmak için kayayı yerinden oynattı. Ama Odysseus ve adamları kaçmasın diye de kapının önüne dikilip çıkan her hayvanı yokluyordu. Gel gelelim Odysseus adamlarına, mağarada buldukları sepetçi söğütleriyle sürüdeki koçların üçerli sıralarla yürümesini sağlayacak koşum takımları yaptırmıştı. Greklerden her biri ortadaki koçlardan birine tutunuyor, böylece sağdaki ve soldaki koçlar tarafından korunmuş oluyordu. Dev, kapıdan çıkan hayvanların sırtlarını ve yanlarını yokluyor, ama karınlarına dokunmak aklına gelmiyordu. Adamları sağ salim geçtikten sonra en son Odysseus çıktı. Mağaradan birkaç adım uzaklaştıktan sonra, koşumlardan kurtulup sürünün büyük bir bölümünü aşağıya, kendilerini kıyıda bekleyen gemiye sürdüler. Sürüyü gemiye bindirip, kıyıdan güvende olacakları kadar uzaklaştıklarında Odysseus, "Kiklop, dilerim caniliklerin için tanrılar seni cezalandırır. Bilesin ki gözünü utanç verici biçimde kaybetmeni Odysseus'a borçlusun!" diye haykırdı.

Bunu duyan Kiklop, tepenin kenarında duran bir kayayı kaldırıp sesin geldiği yöne var gücüyle fırlattı. Üzerlerine gelen kütle geminin kıç tarafını sıyırıp geçmişti. Sulara gömülen dev kayanın etkisiyle deniz kabararak gemiyi karaya doğru sürükledi, böylece de dalgalar yüzünden batmaktan son anda kurtuldular. Bin bir güçlükle kıyıdan kurtulduklarında, Odysseus Kiklop'a tekrar seslenecekti ki

arkadaşları bunu yapmaması için yalvardı. Yine de, Kiklop'a, attığı kayanın hedefi ıskaladığını bildirmekten kendini alamadı ama önce öncekinden daha güvenli bir mesafeye ulaşmayı beklemişti. Dev, onlara lanetler yağdırarak karşılık verdi, ancak küreklere var güçleriyle asılan Odysseus ve adamları çok geçmeden tekrar arkadaşlarına kavuştular.

Odysseus daha sonra Aiolos'un adasına ulaştı. Jupiter rüzgârların yönetimini bu krala vermişti. Onları canı istediğinde salıyor, istemediğinde ise alıkoyuyordu. Kral, Odysseus'u iyi ağırlamıştı. Ayrılırken ona ağzı gümüş bir iple bağlı bir tulum içinde zararlı ve tehlikeli olabilecek rüzgârlar vererek uygun rüzgârlara gemileri ülkelerine doğru götürmelerini tembihledi. Dokuz gün rüzgâr önünde hızla seyrettiler. Bu süre boyunca dümenin başında Odysseus vardı, gözüne uyku girmiyordu. Sonunda bitkin düşüp uyuyakaldı. O uyurken, mürettebatı gizemli tulum konusunda konuşmaya başladı. En sonunda tulumun içinde misafirperver kral Aiolos tarafından komutanlarına verilen mücevherler olduğu sonucuna vardılar. Bir kısmını da kendilerine ayırma fikriyle gümüş ipi gevşetince rüzgârlar birden dışarı saçıldı. Gemi, rotasından saptı ve gerisin geri ayrıldıkları adaya doğru döndü. Yaptıkları bu budalalığa öfkelenen Aiolos artık yardım etmeyeceğini söyleyince dönüp küreklere asılarak rotalarında ağır ağır ilerlemeye mecbur kaldılar.

Laistrygon'lar

Sonraki maceralarını barbar Laistrygon kabilesiyle yaşadılar. Etrafı karayla çevrili koyun güvenli olduğunu düşünerek gemileri limana soktular. Yalnızca Odysseus gemisini açıkta demirlemişti. Laistrygon'lar gemilerin hâkimiyet alanlarına girdiğinden iyice emin olunca saldırıya geçtiler. Attıkları irice taşlar gemileri parçalayıp alabora etti. Suda canlarını kurtarmaya çalışan denizcileri mızraklarıyla öldürdüler. Dışarıda bırakılan Odysseus'un gemisi haricinde bütün gemiler mürettebatlarıyla birlikte yok edildi. Odysseus kaçmaktan başka çare kalmadığını anlayınca, adamlarını yüreklendirerek can havliyle küreklere asılmalarını sağladı ve oradan kaçtılar.

İçlerinde arkadaşlarının ölümüne duydukları acıyla karışan kurtulmanın sevinci ile güneşin kızı Kirke'nin yaşadığı Aiaie Adası'na varıncaya kadar yollarına devam ettiler. Karaya çıktıklarında, Odysseus bir tepeye tırmanarak adaya göz gezdirdi. Adanın ortasındaki bir noktada, ağaçların gölgelediği bir saray dışında yaşama dair herhangi bir iz görememişti. Nasıl karşılanacaklarını anlamak için mürettebatının yarısını Eurylochus kumandasında önden gönderdi.

Saraya yaklaşınca çevrelerini aslan, kaplan ve kurtların sardığını gördüler. Ama

bu hayvanlar vahşi değildi. Çok güçlü bir büyücü olan Kirke sanatını kullanarak onları evcilleştirmişti. Hayvanların hepsi bir zamanlar insandı ve Kirke sihirleriyle onları hayvana dönüştürmüştü. İçeriden yumuşak bir müzik duyuluyor ve şarkı söyleyen tatlı bir kadın sesi geliyordu. Eurylochus seslenince tanrıça çıktı ve onları içeri davet etti. Tehlikeyi sezen Eurylochus dışında hepsi sevinerek girdiler. Tanrıça konuklarına yer gösterdi, şarap ve türlü yiyecek ikram etti. Sunulanları iştahla yedikten sonra Kirke, değneğiyle onlara teker teker dokundu ve anında, "baş, vücut, ses ve tüyleriyle" hepsi birer domuza dönüştü. Yalnızca zekâları yerinde kalmıştı. Onları ahıra kapatıp palamut ve domuzların sevdiği diğer şeylerden verdi.

Eurylochus hızla geri döndü ve hikâyeyi anlattı. Bunun üzerine Odysseus bir yolunu bulup arkadaşlarını kendi kurtarmaya karar verdi. Tek başına yürürken yolda bir delikanlıyla karşılaştı. Onunla içtenlikle konuşan genç adam Odysseus'un başından geçenleri biliyor gibiydi. Kendini Mercurius olarak tanıttıktan sonra Odysseus'a Kirke'nin yeteneklerinden ve ona yaklaşmanın tehlikesinden söz etti. Mercurius Odysseus'un yolundan dönmeyeceğini anlayınca ona büyülere karşı direnç sağlayan bir *moly*[1] dalı verip nasıl kullanacağını anlattı. Odysseus yoluna devam etti, saraya vardığında Kirke onu soylu ve nazik tavırlarla karşıladı. Arkadaşlarına yaptığı gibi gönlünü hoş tuttu ve Odysseus yiyip içtikten sonra, Kirke ona değneğiyle dokunarak, "Hadi şimdi ağıla git, arkadaşlarınla çamurda yuvarlan," dedi. Odysseus söyleneni yapmak yerine, yüzünde öfkeyle kılıcını çekti ve Kirke'ye saldırdı. Diz çöküp merhamet dileyen Kirke'yi, arkadaşlarını serbest bırakacağına ve artık ne onlara ne de kendisine kötülük yapacağına dair yemin etmeye zorladı. Kirke yemini tekrarladı ve onları konuksever bir şekilde ağırladıktan sonra güven içinde salıvereceğine de söz verdi. Söylediğini de yaptı. Adamlar tekrar insan kılığına döndü, geri kalan mürettebat da kıyıdan çağırıldı ve herkes gününü gün etmeye başladı. Odysseus bile yurdunu unutmuş, kendini bu utanç verici rahata ve sefahate kaptırmış görünüyordu.

Sonunda dostları ona soylu duygularını hatırlatınca, Odysseus bu uyarılar için onlara minnettar kaldı. Kirke adadan ayrılma hazırlıklarına yardım etti ve onlara Siren'lerin kıyılarından güvenli şekilde nasıl geçeceklerini anlattı. Siren'ler, söyledikleri şarkıyı duyan kişileri büyüleme güçleri olan deniz nemfleriydi, bu yüzden bahtsız denizciler bu karşı konulmaz sese kendilerini kaptırır, denize atlayarak boğulurlardı. Kirke, Odysseus'a Siren'lerin ezgisini duymamaları için adamlarının kulaklarını balmumuyla tıkamasını söyledi. Kendisini de gemi direğine bağlatmasını ve ne yaparsa yapsın, ne söylerse söylesin Siren'lerin adasını geçinceye kadar çözmemelerini emretmesini öğütledi. Odysseus söylenenleri yaptı.

---

1 *Odysseia* destanında geçen ve kardelen çiçeğine benzediği düşünülen büyülü bitki. (yay. hzl.)

Adamlarının kulaklarını balmumuyla tıkadı ve onları kendisini halatlarla sıkıca direğe bağlamaya zorladı. Siren'lerin adasına yaklaştıklarında deniz sakindi ve suların üzerinden gelen müziğin nağmeleri öylesine güzel, öylesine çekiciydi ki Odysseus iplerden kurtulmaya çalışıyor, adamlarına bağırış ve işaretlerle onu çözmeleri için yalvarıyordu. Ne var ki, adamları onun önceden verdiği emirlere uydular ve hatta onu daha sıkı bağladılar. Gemi rotasında ilerlerken, müzik giderek soluklaşıp sonunda duyulmaz olduğunda adamları, neşelenen Odysseus'un işaretiyle kulaklarındaki mumları çıkararak onu çözdüler.

Keats, hayal gücünü kullanarak çağdaş bir şairin gözüyle Kirke'nin insan kılığından çıkardığı kurbanlarının aklından hangi düşüncelerin geçtiğini bizim için keşfeder. *Endymion*'da içlerinden birinin fil kılığına soktuğu bir kralın, büyücü Kirke'ye insan diliyle yalvarışını temsil eder:

İstemem senden, mutlu tacımı geri vermeni;
İstemem, ovadaki birliklerimi vermeni geri;
İstemem senden yalnız, dul karımı;
İstemem kızıl hayat damlalarını da,
Güzel evlatlarım, tatlı oğullarım ve kızlarım;
Unutacağım onları; geçeceğim bu sevinçlerden,
Semavi bir dilek de değil benimkisi, öylesine yüksek, yüce;
Yalnızca en doğal hakkımı istiyorum, ölmeyi;
Bu hantal bedenden,
Bu kaba, iğrenç, kirli kılıktan çıkarıp,
Soğuk, kasvetli havaya teslim et beni,
Merhamet et, tanrıça! Kirke, duy yakarışımı!

Skylla ve Kharybdis

Kirke, Odysseus'u diğer iki canavara; Skylla ve Kharybdis'e karşı da uyarmıştı. Skylla ile Glaukos'un hikâyesinde karşılaşmıştık. Bir zamanlar çok güzel bir bakireyken Kirke tarafından yılan şeklinde bir canavara dönüştürüldüğünü hatırlayın. Kayalıkların tepesindeki bir mağarada yaşıyordu. Oradan çıkardığı boyunlarını (altı kafası vardı) uzatarak menzili içine giren gemilerden birer mürettebatı ağzıyla kapardı. Diğer tehlike Kharybdis ise suyun yüzeyindeki bir girdaptı. Sular günde üç kez hızla korkutucu bir şekilde suyu yarar ve üç kez de hızla yuttuklarını geri püskürtürdü. Bu girdabın yakınına gelen herhangi bir geminin yutulması kaçınılmazdı. Onu Neptunus bile kurtaramazdı. Bu dehşet verici canavarların bulunduğu

yerlere yaklaşırken, Odysseus etrafı dikkatle gözlüyordu. Kharybdis'in yuttuğu suların gürleyişini uzaktan duymuşlardı, ancak henüz Skylla etrafta görünmüyordu. Odysseus ve adamları korkutucu girdabı endişeli gözlerle izlerken, Skylla'nın saldırısına karşı aynı ölçüde tedbir almayınca canavarın yılan başları bir anda fırlayıp, altı adamı kaptığı gibi, çığlıklar atarak mağarasına çekildi. Bu, Odysseus'un şimdiye dek gördüğü en hazin manzaralardan biriydi. Arkadaşlarının bu şekilde kurban olduğunu görüyor, çığlıklarını duyuyor, ama elinden bir şey gelmiyordu.

Kirke onu bir başka tehlikeye karşı daha uyarmıştı. Skylla ile Kharybdis'i geçtikten sonraki ilk karaya çıktıkları yer Thrinakhie idi. Burası Güneş Tanrısı Hyperion'un sığırlarının otladığı bir adaydı. Sığırlara kızları Lampetia ve Phaethusa göz kulak oluyordu. Oradan geçen gemilerin ne kadar ihtiyacı olursa olsun, bu sürülere dokunmaması gerekiyordu. Bu emri çiğneyenlerin yok edilmelerine kesin gözüyle bakılıyordu.

Odysseus'a kalsa Güneş'in adasında durmaz, geçip giderdi ama biraz dinlenip rahatlamak isteyen adamları demirleyerek geceyi kıyıda geçirmek için öylesine ısrar etti ki, Odysseus razı oldu. Yine de, Kirke'nin yanlarına verdiği erzaktan paylarına düşenle yetineceklerine ve kutsal sürülerdeki tek bir hayvana bile dokunmayacaklarına dair yemin ettirdi. Adamlar erzak olduğu sürece yeminlerini tuttular. Ancak aksi rüzgârlar onları adada mahsur bırakıp da ellerindeki tüm yiyecek tükenince, çareyi kuş ve balık avlamakta buldular. Açlık onları iyice zorluyordu. Sonunda Odysseus'un olmadığı bir gün sığırlardan birkaçını kestiler ve davranışlarının kefareti olarak bir kısmını, öfkelendirdikleri güçlere adak olarak sundular. Odysseus kıyıya dönüp yaptıklarını anlayınca dehşete kapılmıştı. Sonrasında ortaya çıkan uğursuz alametlerse duyduğu dehşeti daha da artırmıştı. Hayvanların postları kendiliğinden yerde hareket ediyor ve kızaran etlerin eklem yerlerinden böğürtüler yükseliyordu.

Rüzgâr uygun olunca adadan ayrıldılar. Fazla uzaklaşmamışlardı ki, hava aniden bozdu. Gök gürültüsü ve şimşekler arasında bir fırtına koptu. Düşen yıldırımlardan biri geminin direğini kırdı. Dümenci de düşen direğin altında kalarak can verdi. Sonunda gemi parçalara ayrıldı. Odysseus yan yana yüzen gemi omurgasıyla yelken direğini kullanarak bir sal yaptı ve ona tutundu. Rüzgârlar değişince, dalgalar onu Kalypso'nun adasına sürükledi. Mürettebattan ise kurtulan olmamıştı.

Bahsettiğimiz konularla ilgili aşağıdaki sözler Milton'ın *Comus* şiirinin 252'nci dizesinden:

> ... Sıklıkla dinlerdim
> Annem Kirke'yi ve üç Sireni,
> Çiçek-tunikli Naiad'lar arasında,

Kudretli bitkilerini ve ölümcül ağularını toplarlarken.
Şarkı söylediklerinde ruhu esir alır,
Ve Elysium'da dolaştırırlar. Skylla ağladı,
Ve azarladı ilgilenilmesi için cırtlak sesiyle.
Ve acımasız Kharybdis mırıldanarak bir alkış tuttu.

Skylla ve Kharybdis, yağmurdan kaçarken doluya tutulmak anlamında bir deyişe dönüşmüşlerdir.[1]

Kalypso

"Kalypso" adı, daha aşağı sınıftan olsalar da tanrıların birçok özelliğini barındıran kalabalık bir tanrıça topluluğunu belirtmek üzere kullanılır. Bir deniz nemfi olan Kalypso onu çok sıcak karşıladı. Gönlünü hoş tuttu ve sonunda ona âşık olup ölümsüzlük bahşedeceğini söyleyerek hep yanında kalmasını istedi. Ancak Odysseus yurduna, karısına ve oğluna dönme kararında ısrarlıydı. Kalypso sonunda Jove'den onu bırakması yönünde emir aldı. Mercurius bu mesajı getirdiğinde Kalypso odasındaydı. Homeros bu kısmı şöyle anlatır:

Oracıkta, mağara oyuğunun tepesinde
Bir bağ vardı, dal budak salmış,
Üzümleri uzanıyordu salkım salkım,
Dört pınar akıyordu sıra sıra dizilmiş,
Duru sular fışkırıyordu oradan oraya
Yumuşak otlar yeşeriyordu etrafında suların
Mor menekşeler, maydonozlar bitmişti otlarda
Gökten gelen tanrı merak ve keyif içinde

Kalypso gönülsüzce Jupiter'in buyruklarına itaat etti. Odysseus'a sal yapması için gereçler, bolca erzak ve elverişli bir rüzgâr verdi. Günlerce rotasında hızla yol aldı. En sonunda kara göründüğü anda patlak veren fırtına yelken direğini kırmıştı ve salı da parçalamak üzereydi. Zor durumda olduğunu gören şefkatli bir deniz nemfi, bir karabatak kılığında sala kondu ve ona bir kuşak verdi. Denize atlamak zorunda kalırsa, kuşağı göğsünün altına bağlamasını da söylemişti. Kuşak onu su üzerinde tutacak ve yüzerek yurduna ulaşmasını sağlayacaktı.

---

1 Kharbybdis'ten kaçmak isterken Skylla'ya yakalanmak. İncidit in Skyllam, cupiens vitare Charbydim.

Fenelon, *Telemachus* adlı romantik şiirinde, Odysseus'un oğlunun babasını ararken yaşadığı maceraları anlatır. Babasının ayak izlerini takip ederek ulaştığı yerlerden biri de Kalypso'nun adasıdır. Tanrıça önceden olduğu gibi onu yanında tutmak için bütün marifetlerini dener ve ölümsüzlüğünü onunla paylaşmayı teklif eder. Ancak Mentor'un kılığına girip Telemakhos'a eşlik eden ve davranışlarını yönlendiren Minerva, onun Kalypso'nun ayartmalarına karşı koymasını sağlar. Kaçmaktan başka çare kalmayınca iki arkadaş kayalıklardan denize atlayıp açıktaki gemiye yüzerler. Byron aşağıdaki dörtlükte Telemakhos ile Mentor'un bu atlayışından söz eder:

Ama Kalypso'nun adaları sessizlikle geçmiyor,
Orta derinliklerin kardeş sakinleri;
Orada bir sığınak gülümser hâlâ, yorgunlar için,
Ağlamayı bırakmış olsa da uzun süredir güzel tanrıça,
Nafile onun kayalıklarında tutulan nöbet,
Fani bir gelin seçmeye cüret eden için.
Oğlu da burada kalkıştı o korkunç atlayışa
Acımasız Mentor zorladı yüksekten ötedeki medcezire,
İkisinden de yoksun nemf-kraliçe iki kez çekti içini

30

PHAİAK'LAR – TALİPLERİN KADERİ

Phaiak'lar

Odysseus son tahtası da kopuncaya kadar sala tutunmuştu, onu taşıyamayacak hale gelince ise kuşağı beline dolayarak yüzmeye başladı. Minerva, Odysseus'un önündeki azgın dalgaları yatıştırdı ve onları kıyıya doğru yuvarlayan bir rüzgâr gönderdi. Dalgalar yüksek kayalıklara çarpıyor, kıyıya yaklaşmayı engelliyordu. En sonunda aheste akan bir derenin ağzındaki sakin sulardan yüzerek karaya çıkmayı başardı. Çabalamaktan bitkin düşmüş, soluk soluğa kalmıştı, suskun ve neredeyse ölü gibiydi. Biraz zaman geçince, kendini toparladı ve toprağı öptü. Nefesi yerine gelmişti ama şimdi de hangi yöne gideceğini kestiremiyordu. Yakınlarda bir orman olduğunu görerek adımlarını oraya çevirdi. Oraya varınca, dalların birbirine geçmesiyle oluşan güneş ve yağmura karşı korunaklı bir sığınak buldu. [illegible]

haline getirdiği yapraklardan bir yatak yapıp üzerine uzandı ve üstünü de yine yapraklarla örterek uykuya daldı.

Karaya çıktığı toprak, Phaik'ların ülkesi Skherie idi. Bu halk başlarda Kiklop'ların yakınında yaşardı, ancak bu vahşi soyun zulmüne uğrayınca kralları Nausithoos'un önderliğinde Skherie Adası'na göç etmişlerdi. Şairin anlattığına göre, tanrılara benzerlerdi. Hatta tanrılar adaklar sunulduğunda ortaya çıkar ve onlarla birlikte ziyafete katılırdı. Kendilerini yalnız gezen yolculardan da sakınmazlardı. Servetçi boldu ve bunun keyfini sürerek, savaş korkusu duymadan yaşarlardı, çünkü açgözlü insanlardan uzaktaydılar, şimdiye kadar kıyılarına bir düşmanın yaklaştığı da olmamıştı. Hatta ok ve sadak gibi şeyleri kullanmayı bile gerekli görmezlerdi. Başlıca uğraşları denizcilikti. Kuşların hızını yakalayan gemileri zekânın ürünüydü. Her limanı bilirler ve kılavuza da ihtiyaç duymazlardı. O zamanlardaki kral Nausithoos'un oğlu Alkinoos idi. Halkı tarafından sevilen, bilge ve adil bir hükümdardı.

Phaiak'ların adasına çıktığı o gece Odysseus yapraklardan yaptığı yatağında uyurken, kralın kızı Nausikaa, Minerva tarafından gönderilen bir rüya görüyordu. Rüyasında evleneceği günün hiç de uzak olmadığı, bu evliliğe aile fertlerinin giysilerini yıkayarak hazırlanmanın akıllıca olacağı hatırlatılıyordu. Bu çok da kolay bir iş değildi, çünkü nehir uzaktaydı ve çamaşırların oraya taşınması gerekecekti. Uyandığında, hemen anne babasına koşup gördüklerini anlattı. Ama evlilikten filan söz etmeyip en az onun kadar geçerli bir neden uydurdu. Babası hemen kabul etti, seyislerini çağırarak bir araba hazırlanmasını emretti. Giysiler arabaya yerleştirildi ve anne kraliçe de arabaya bol yiyecekle şarap koydu. Prenses arabanın başına geçip kamçısını şaklattı. Bakire hizmetkârları onu yaya olarak takip ediyorlardı. Nehir kenarına geldiklerinde, katırları otlamaları için çözdükten sonra arabadakileri boşalttılar ve giysileri suya taşıdılar. Neşe içinde çalışarak kısa sürede işlerini bitirdiler. Çamaşırları kıyıya sererek kurumaya bıraktılar, kendileri de yıkanıp keyifle yemeğe oturdular. Sonra hep birlikte kalkıp top oynadılar. Oynarlarken prenses de onlara şarkı söyledi. Çamaşırları katlayıp şehre doğru yola çıkacakları sırada Minerva, prensesin attığı topun suya düşmesini sağladı. Topun suya düşmesiyle hepsi birden çığlık atınca Odysseus sese uyandı.

Şimdi bir an zihnimizde daha birkaç saat önce azgın dalgalardan kurtulan, üzerindeki giysiler parçalanmış bir gemi kazazedesi Odysseus'u canlandıralım. Uyanır uyanmaz, hal ve kıyafetlerinden köylü değil, daha üst sınıfa mensup oldukları anlaşılan bir grup kızın, ona yalnızca birkaç çalılık uzakta olduğunu görmüştü. Yardıma muhtaç da olsa, böyle çıplak halde ortaya çıkıp isteklerini nasıl söyleyebilirdi? Bu tam da onun koruyucusu Tanrıça Minerva'nın müdahalesini gerektiren bir durumdu ve tanrıça böyle zor durumlarda onu asla yüzüstü bırakmamıştı. Ağaçtan

kopardığı yapraklı bir dalı önüne tutarak çalılıklardan çıktı. Onu gören kızlar sağa sola kaçıştılar. Nausikaa ise kaçmadı, çünkü Minerva ona yardım etmiş, cesaret ve anlayış bahşetmişti. Saygılı bir şekilde aradaki mesafeyi koruyan Odysseus başından geçen üzücü hikâyeyi anlattı ve o güzel varlıktan (kraliçe mi yoksa tanrıça mı bilmiyordu) yiyecek ve elbise istedi. Prenses onu nazikçe yanıtlayarak, sıkıntısının derhal giderileceğine ve olanları duyunca babasının da konuksever davranacağına dair söz verdi. Kaçışan hizmetkârlarını çağırdı. Ortalığı ayağa kaldırdıkları için çıkışıp Phaiak'ların korkacak düşmanları olmadığını hatırlattı. "Bu adam," dedi onlara, "bedbaht bir gezgin. Ona şefkat göstermek bizim görevimiz çünkü yoksul ve yabancılar Jove'den gelir." Yiyecek ve arabadaki giysiler içinden kardeşine ait olanlardan getirmelerini emretti. Bunlar halledildikten sonra kuytu bir köşeye çekilen Odysseus suya girip vücudunu deniz tuzundan arındırdı. Giyinip yemek yedikten ve kendine geldikten sonra ise Pallas onun vücudunu daha bir gösterişli kılarak, geniş göğsüne ve erkeksi alnına zarafet kattı.

Onu böyle gören prenses hayranlık duydu ve hizmetçilerine tanrılardan kendisi için böyle bir koca dilediğini söylemekten kendini alamadı. Odysseus'a onunla birlikte şehre gelmesini teklif etti. Tarlaları geçerken peşlerinden gelecek, şehre yaklaştıklarında ise onlardan ayrılacaktı, çünkü böylesine heybetli bir yabancıyla döndüğünü gören kaba ve görgüsüz insanların dedikodusundan çekiniyordu. Böyle bir şeyi engellemek için Odysseus'u şehrin yakınlarda, içinde krala ait bir çiftliğin ve bahçenin bulunduğu bir korulukta durdurdu. Prenses ve yanındakiler şehre ulaşana kadar bekledikten sonra yoluna devam edecekti. Yolda karşılaşacağı insanlara sarayın yerini sorarak orayı kolayca bulurdu.

Odysseus söylenenleri yapıp uygun zamanı bekleyerek yürümeye devam etti. Şehre yaklaştığında testiyle su taşıyan genç bir kadına rastladı. Aslında bu, kılık değiştirmiş Minerva'dan başkası değildi. Odysseus ona yaklaşıp Kral Alkinoos'un sarayına gitmek istediğini söyledi. Genç kadın saygılı bir şekilde yanıt vererek, ona rehberlik etmeyi teklif etti. Saray, babasının evinin yakınlarıydı. Odysseus tanrıçanın rehberliğinde ve tanrıçanın onu gözlerden korumak için yarattığı sisin içinde, işleriyle uğraşan kalabalıklar arasından geçti. Saraya ulaşana kadar limanı, gemileri, forumu (kahramanların uğrak yeri) ve mazgalları hayranlıkla seyretti. Saraya vardıklarında tanrıça ülke, kral ve tanışacağı insanlar hakkında bilgi verdikten sonra ayrıldı. Odysseus sarayın avlusuna girmeden önce durup manzarayı seyretti. İhtişamı onu büyülemişti. Bakır duvarlar girişten sarayın içlerine kadar uzanıyordu. Kapılar altın, kapı dikmeleri gümüş, üst çerçevesi ise altın işli gümüştü.

Kapıların her iki tarafında altın ve gümüş işli köpek figürleri bulunuyordu. Yaklaşanları gözlemek için sıraya girmiş gibiydiler. Duvar boyunca yerleştirilmiş koltuklar Phaiak'lı genç kızların dokuduğu en iyi kumaştan örtülerle kaplıydı. Bu

koltuklarda prensler oturur ve yer içerken, sahneyi ise ellerinde meşale tutan güzel delikanlıların altın heykelleri aydınlatırdı. Saray işlerinde tam olarak elli hizmetçi kadın çalışıyor, bazıları mısır öğütüyor, bazıları erguvan rengi yünleri eğiriyor ya da dokuma tezgâhında çalışıyordu. Ülkenin erkeklerinin gemileri yönetmede diğer erkeklerden üstün olması gibi, ev işlerinde de Phaiak'lı kadınlar çok ileriydi. Sarayın dışında on beş dönümlük geniş bir bahçe uzanıyordu. Bahçede çok sayıda yüksek ağaç, nar, armut, elma, incir ve zeytin vardı. Ne kışın soğuğu ne yazın kurağı büyümelerini engelliyordu bu ağaçların. Sürekli olarak serpiliyorlar, kimisi tomurcuk açarken, kimisi olgunlaşıyordu. Üzüm bağı da aynı derecede bereketliydi. Bir köşede, bazısı çiçeklenmiş, bazısı ise olgunlaşmış üzümlerle dolu asmaları görebilirdiniz. Bir diğer köşedeyse, ayaklarıyla şarap ezen bağbozumu işçileri vardı. Bahçenin kenarlarında özenle düzenlenmiş her renkte çiçek açıyordu. Bahçenin ortasında ise iki pınar çağlıyordu. Birinin suları su kanallarıyla bütün bahçeyi dolaşıyor, yurttaşların da kullandığı diğer pınarın suları ise sarayın avlusundan geçiyordu.

Odysseus durmuş hayranlıkla seyrediyordu. Görünmüyordu, çünkü Minerva'nın bulutu onu hâlâ gözlerden saklıyordu. Manzaraya yeterince baktıktan sonra, hızlı adımlarla başkan ve senatörlerin toplandığı odaya ilerledi. İçeridekiler, ibadeti akşam yemeğinden sonra yapılan Mercurius için şarap sunuyorlardı. Minerva tam bu anda sisi dağıttı ve onu toplanmış olan başkanlara gösterdi. Odysseus kraliçenin oturduğu yere ilerleyerek ayaklarının dibinde diz çökerek, yurduna dönmesi için ondan lütuf ve yardım diledi. Sonra çekilerek ricacıların yaptığı gibi ocağın yanına oturdu.

Bir süre kimseden çıt çıkmadı. Sonunda yaşını almış bir devlet adamı krala dönerek, "Konukseverlik bekleyen bir yabancıyı en iyi şekilde ağırlamadan ricacı kılığında bekletmek bize yakışmaz. Öyleyse onu aramıza kabul edip yiyecek ve şarap ikram edelim," dedi. Bu sözler üzerine kral yerinden kalkarak elini Odysseus'a uzattı. Oğlunu, yabancıya yer vermesi için kaldırdı ve Odysseus oraya oturdu. Önüne yiyecek ve şarap konuldu. Odysseus konulanları yedi, şarabını içti ve biraz olsun toparlandı.

Sonra kral ertesi gün yabancı için ne yapabileceklerini görüşmek üzere toplanacaklarını söyleyerek konukları gönderdi.

Odysseus kral ve kraliçe ile yalnız kalınca, kraliçe ona kim olduğunu, nereden geldiğini ve (üzerindeki giysileri hizmetçilerinin ve kendisinin dokuduğunu fark edip) bu giysileri nereden bulduğunu sordu. Onlara Kalypso'nun adasında kalışını ve oradan ayrılışını, salının denizde parçalanmasını, yüzerek kaçışını ve prensesin yaptığı yardımları anlattı. Anne baba beğeniyle dinlediler. Sonunda kral yurduna dönmesi için konuğuna bir gemi vermeyi vaat etti.

Ertesi gün toplanan başkanlar kralın sözünü onayladılar. Bir gemi hazırlandı ve en yiğit kürekçilerden oluşturulan mürettebat saraya geldi. Hazırlanan mükellef

sofrada ziyafet çekti. Ziyafetten sonra kral delikanlılara konuğa erkek sporlarındaki ustalıklarını sergilemelerini teklif etti. Hep birlikte koşu, güreş ve diğer oyunlar için arenaya gittiler. Herkes elinden geleni yaptıktan sonra, kendisinin ne yapabileceğini göstermesi istendiğinde, Odysseus önce isteği geri çevirdi, ancak gençlerden birinin alayıcı tavrı üzerine, Phaiak'lılardan herhangi birinin atabileceğinden daha ağır bir diski kaptığı gibi fırlattı. Disk, fırlatılan diğer bütün diskleri geçmişti. Herkes büyük bir şaşkınlık yaşamıştı. Konuklar artık ona daha büyük bir saygıyla yaklaşıyordu.

Oyunlardan sonra saraya döndüler ve haberci, kör şair Demodokos ile içeri girdi:

... Musalara selam olsun,
Ona hem iyiliği hem de hastalığı veren,
Ondan görüşünü alan, ama veren ilahi özellikleri.

Ozan, tema olarak Greklerin Troya'ya girmek için kullandıkları "Tahta At"ı seçmişti. Ona Apollon ilham vermiş, ozan da o maceralı günlerdeki dehşeti ve yiğitlikleri öylesine hissederek söylemişti ki herkes memnuniyet duymuştu. Yalnızca Odysseus gözyaşlarını tutamadı. Bunu fark eden Alkinoos şarkı sona erince Odysseus'a, Troya adı geçtiğinde neden hüzünlendiğini sordu. Orada babasını mı, kardeşini mi yoksa çok yakın bir arkadaşını mı kaybetmişti? Odysseus soruyu gerçek adını söyleyerek yanıtladı ve istemeleri üzerine Troya'dan ayrıldıktan sonra başından geçenleri anlattı. Bu hikâye Phaiak'ların konuklarına olan sempatisini ve hayranlığını daha da artırdı. Kral bütün başkanlara, konuklarına hediye vermeleri önerisinde bulundu ve kendisi de buna örnek oldu. Kralın teklifine uydular ve bu tanınmış yabancıya değerli hediyeler vermekte birbirleriyle yarıştılar.

Ertesi gün Odysseus Phaiak gemisiyle yola çıktı ve çok geçmeden yurdu İthake'ye sağ salim ulaştı. Gemi rıhtıma ulaştığında uyuyordu. Denizciler onu uyandırmadan kıyıya taşıdılar ve hediyelerinin bulunduğu sandığı da yanına bıraktan sonra gemileriyle uzaklaştılar.

Neptunus, Phaiak'ların Odysseus'u onun elinden kurtarmalarına öylesine içerlemişti ki dönüş yolunda limana girmek üzereyken gemiyi bir kayaya dönüştürdü.

Homeros'un Phaiak'ların gemileriyle ilgili anlatımı, ileride modern buharlı gemilerin gerçekleştirecekleri mucizelere dair bir öngörü olarak yorumlanmıştır. Alkinoos, Odysseus'a şöyle der:

Söyle hangi şehirlerden, hangi yörelerden atıldın,
Ve bu yöreler hangi sakinleriyle böbürlenir?

Söyle ki tez elden ulaşasın o krallığa,
Olağanüstü gemilerde, kendi giden, aklıyla yürüyen;
Hiçbir dümen belirlemez yolunu, hiçbir rehber yol göstermez;
İnsan gibi zekice dalgaların içine dalarlar,
Her kıyının ve koyun farkında
Güneşin her şeyi gören ışıklarının altında.

—*Odysseia*, VIII. Kitap

Lord Carlisle, *Diary in the Turkish and Greek Waters*'ta eski Phaiak Adası olduğunu düşündüğü Korfu Adası'nı anlatır:

"Bu mevki *Odysseia*'yı tasvir ediyor. Deniz tanrısının tapınağı bundan daha uygun bir yere yapılamazdı. Limana, boğaza ve Okeanos'a hâkim yüksek bir kayalığın kenarında, çimenli, esnek bir zemin üzerinde yükseliyor. İç limanın hemen girişinde üzerinde küçük bir manastır bulunan gösterişli bir kaya var. Bir efsaneye göre Odysseus'un deniz tanrısı tarafından kayaya dönüştürülen gemisiymiş."

"Adadaki neredeyse tek nehir muhtemelen şehrin ve kralın sarayının bulunduğu yerden makul bir uzaklıkta. Bu durum, prenses Nausikaa'nın hizmetkârlarıyla birlikte çamaşır yıkamak için arabayla gelmesini ve öğle yemeği yemelerini de doğruluyor."

Taliplerin Kaderi

İthake'den ayrılalı yirmi yıl olduğundan, Odysseus uyandığında yurdunu tanıyamadı. Minerva ona genç bir çoban kılığında görünerek nerede olduğunu ve sarayında olup bitenleri anlattı. İthake'den ve çevre adalardan yüzden fazla soylu onu öldü bilerek senelerdir Penelope'ye talip olmuş, sarayının ve hizmetkârlarının efendisi gibi davranmışlardı. İntikamını alabilmesi için tanınmaması önemliydi. Minerva bu plana uygun olarak onu çirkin bir dilenciye dönüştürdü ve sarayının sadık uşağı, domuz çobanı Eumaios merhamet ederek onu eve aldı.

Babasını aramakla meşgul olan Telemakhos evde değildi. Troya seferinden geri dönmüş olan diğer kralların saraylarına gitmişti. Arayışına devam ederken, Minerva ona eve dönmesini tembihlemişti. Evine döndüğünde taliplere görünmeden önce Eumaios'u kenara çekip sarayda olup bitenler hakkında bilgi almıştı. Eumaios'un yanındaki yabancıyı görünce, dilenci görünümlü olmasına karşın ona nazik davrandı ve yardım edeceğine söz verdi. Eumaios oğlunun döndüğünü Penelope'ye

bildirmek için gizlice saraya gitti. Tedbirli davranmak gerekiyordu, çünkü Telemakhos taliplerin yolunu kesip kendisini öldürmeyi planlandıklarını öğrenmişti. Eumaios gidince, Minerva kendisini Odysseus'a gösterip kim olduğunu oğluna söylemesini emretti. Aynı anda Odysseus'a dokunmasıyla, kahramanın o ihtiyar ve yoksul görüntüsü yok oldu. Eskisi gibi güçlü kuvvetli bir erkek görünümüne kavuştu. Telemakhos onunla karşılaşınca çok şaşırdı ve önce onun fanilerden üstün bir varlık olduğunu düşündü. Ama Odysseus ona babası olduğunu söyleyip, kılık değiştirmesinin Minerva'nın marifeti olduğunu açıkladı.

... O zaman Telemakhos
Kollarını sardı babasının boynuna ve ağladı,
Ağlayışındaki yoğun tutku ele geçirdi ikisini de;
Hafifçe mırıldanırken, ikisi de sevdi
Onun kederini.

Baba oğul talipleri nasıl alt edeceklerini ve zorbalıklarını ne şekilde cezalandıracaklarını düşündüler. Telemakhos'un saraya gidip, önceden olduğu gibi taliplerin arasına karışmasına, Odysseus'un dilenci kılığına girmesine karar verdiler. O kadim, ilkel dönemlerde dilenciler günümüzde uygun görmeyeceğimiz ayrıcalıklara sahiplerdi. O dönemlerde gezgin ve hikâye anlatıcısı olan dilenciler kavim liderlerinin saraylarına kabul edilir ve genellikle kendilerine bir konuk gibi davranılırdı. Bazı zamanlarda hakarete uğradıkları da olurdu. Odysseus oğluna, ona fazla ilgi gösterip kimliğini açık etmemesini, hatta hor görülse, dövülse bile herhangi bir yabancıymış gibi davranarak müdahale etmemesini tembihledi. Sarayda her zamanki ziyafet ve şamata sahnesiyle karşılaştılar. Talipler Telemakhos'un döndüğüne sevinmiş gibi davransalar da, onu ortadan kaldırma planlarının başarısız olması içten içe canlarını sıkmıştı. İhtiyar dilencinin saraya girmesine ve masadan biraz yiyecek almasına izin verildi. Odysseus sarayının avlusuna girerken dokunaklı bir sahne yaşanmıştı. Avluda yatan, yaşlılıktan ölmek üzere kocamış bir köpek, içeri bir yabancının girdiğini görünce başını kaldırıp kulaklarını dikti. Bu, Odysseus'un eski günlerde sık sık ava gittiği köpeği Argos'tu.

... Çok geçmeden anladı
Nicedir kayıp Odysseus yakın, düştü kulakları
Çarpıp kapandı ve kuyruğuyla belirtti memnuniyetini,
Kutlamak için kalkmaya mecalsiz,
Ve eskisi gibi efendisine yaklaşmaya.
Odysseus, onu farkedip, akan yaşını sildi

Fark ettirmeden.
... Sonra talihi özgür bıraktı
Yaşlı Argos'u, görecek kadar yaşadığında,
Yirminci yılda Odysseus'un yeniden canlandığını.

Odysseus salonda oturmuş kendisine verilenleri yerken, talipler de ona karşı küstahça davranmaya başlamıştı. Hafif kınayacak olduğunda, içlerinden biri taburenin tekini kaptığı gibi Odysseus'un tepesine indirdi. Telemakhos, babasına kendi evinde böyle davranıldığını görerek öfkesini zor zapt etmişti. Ancak babasının uyarılarını hatırladı ve yaşı genç de olsa, bir ev sahibi ve konuklarının koruyucusu olarak ona yakışanı söylemekle yetindi.

Penelope, iki talibinden biri lehine karar verme işini öylesine uzatmıştı ki artık daha da geciktirmesi için bahanesi kalmamıştı. Kocasının bunca zamandır ortaya çıkmaması onun dönmesini beklemenin boşuna olduğunu gösteriyordu. Bu arada, oğlu da büyümüştü ve kendi işlerini yürütebiliyordu. Bu nedenle, seçimini talipler arasında yapılacak bir beceri sınavından sonra yapmaya razı oldu. Sınavda okla atış yapılacaktı. Arka arkaya on iki halka dizildi. Okunu on iki halkanın hepsinden geçiren kişi ödül olarak kraliçeyi alacaktı. Cephane odasından, kahraman arkadaşları tarafından bir zamanlar Odysseus'a verilen bir yay ve içi okla dolu sadağı getirildi. Telemakhos yarışmanın heyecanıyla amacı dışında kullanılmalarını engellemek bahanesiyle ortalıktaki diğer bütün silahları kaldırmayı ihmal etmemişti.

Yarışma için her şey hazır olduktan sonra ilk iş yayı germek için kirişin bükülmesiydi. Telemakhos yapmaya çalışmış ama çabasına karşın becerememişti. Gücünü aşan bir işe kalkıştığını tevazu içinde itiraf ederek yayı bir başkasına verdi. İkinci adam da başarılı olamayınca arkadaşlarının kahkahaları ve alayları arasında vazgeçti. Sonra bir başkası, ardından bir diğeri denedi. Kirişi mum yağı ile ovdular ama çare etmemişti, kiriş bükülmüyordu. Sonra Odysseus tevazu içinde kendisinin denemesine izin vermelerini istedi. "Şu an dilenci olsam da, bir zamanlar askerdim. Bu yaşlı kollarımda hâlâ biraz güç vardır," dedi. Talipler alay ederek onu yuhaladılar ve bu küstahlığı nedeniyle salondan çıkmasını emrettiler. Ancak Telemakhos söz alıp, yalnızca ihtiyarın gönlü olsun diye onu denemeye davet etti. Odysseus kirişi aldı ve ustalıkla kıvırdı. Yayı kolayca kertiğe geçirdi; sonra kirişe bir ok yerleştirip yayı gerdi. Attığı ok halkaların hiçbirine dokunmadan hızla içlerinden geçti.

Şaşkınlıklarını göstermelerine fırsat vermeden, "Bu da başka bir hedefe!" diyerek okunu taliplerin en küstahına doğrulttu. Attığı ok boğazını delen adam cansız şekilde yere yığıldı. Tepeden tırnağa silahlanmış olan Telemakhos, Eumaios ve bir başka sadık adamı ortaya çıkıp Odysseus'un yanına geçtiler. Şaşkına dönen talipler silahlarına bakındılar ama bulamadılar. Üstelik kaçmaları da mümkün değildi,

çünkü Eumaios kapıyı kilitlemişti. Odysseus onları daha fazla merakta bırakmadı. On yıldır evini işgal ettikleri, mallarını yağmaladıkları, karısına ve oğluna eziyet ettikleri uzun zamandır kayıp liderin kendisi olduğunu söyledi ve intikamının çok acı olacağını da ekledi. Taliplerin hepsi öldürüldü ve Odysseus sarayının efendisi, krallığının ve eşinin tek sahibi olarak kaldı.

Tennyson, *Ulysses* şiirinde yaşlı kahramanı, bütün tehlikeleri geride bırakmış, evinde oturmaktan başka yapacak işi olmayan, mutlu ancak hareketsizlikten bezmiş, yeni maceralara atılmaya kararlı şekilde tasvir eder:

...Gelin dostlarım,
Yeni bir dünya aramak için çok geç değil.
Silkinin, oturun sıra ile küreklere, fethedin
Dalgaları, baki çünkü benim amacım,
Günbatımının ötesine ve tüm Batı yıldızlarının havuzuna
Yelken açmak, ölene dek.
Belki girdaplar yıkayacak bizleri;
Belki de Mutlu Adalar'a çıkacağız,
Ve bildiğimiz büyük Akhilleus'u göreceğiz

31

AİNEİAS'IN MACERALARI – HARPYA'LAR – DİDO – PALİNURUS

Aineias'ın Maceraları

Grek kahramanlarından biri olan Odysseus'un, Troya'dan yurduna dönerken başından geçenleri birlikte takip ettik. Şimdi ise, şehirleri yerle bir olan, yenilmiş bir halktan sağ kalanların, Aineias'ın önderliğinde yeni bir yurt ararken yaşadığı talihli olayları paylaşmak niyetindeyiz. Tahta atın, karnındaki silahlı adamları kustuğu ve şehrin ele geçirilmesi ve yakılmasıyla sonuçlanan o ölümcül gecede, Aineias yıkımdan babası, karısı ve küçük oğluyla kaçmıştı. Hızlı yürüyemeyecek kadar yaşlı olan babası Ankhises'i sırtına almış, bu şekilde oğlu önde ve karısı arkada, yanan şehri arkalarında bırakarak en iyi şekilde kaçmayı bilmişlerdi. Ancak o kargaşa sırasında karısı kalabalık içinde kaybolmuştu.

Buluşma yerine vardıklarında, şehirden kaçmış, Aineias'ı liderleri olarak gören kadın erkek çok sayıda insan vardı. Birkaç ay süren hazırlıktan sonra yola koyuldular. İlk önce Trakya'nın komşu kıyılarında karaya çıktılar. Burada şehir kurmaya hazırlanıyorlardı ki, olağanüstü bir olay Aineias'ı bundan vazgeçirdi. Kurban sunmaya hazırlandığı sırada, bir çalıdan dallar koparıyordu. Kopardığı daldan kan damlayınca dehşete düştü. Aynı eylemi tekrarlayınca bu kez topraktan duyulan bir yakarma sesi duydu: "Canımı bağışla, Aineias. Ben akraban Polydoros. Burada canımı alan oklardan bir çalı büyüdü, kanımla beslendi," dedi. Aineias bu sözler üzerine, Polydoros'un genç bir Troya prensi olduğunu ve babasının onu savaşın dehşetinden uzakta büyümesi için büyük bir hazineyle birlikte Trakya topraklarına gönderdiğini hatırladı. Gönderildiği kral onu öldürüp hazinelerine el koymuştu. Aineias ve arkadaşları, bu toprakların böyle bir cinayetin lekesiyle lanetlendiğini düşünerek hemen oradan ayrıldılar.

Karaya çıktıkları bir sonraki yer Delos Adası'ydı. Jupiter, bir zamanlar yüzen bu adayı kırılmaz zincirlerle deniz dibine bağlamıştı. Apollon ve Diana orada doğmuştu ve ada Apollon için kutsaldı. Aineias burada Apollon'un kâhinine danıştı ve her zamanki gibi müphem bir yanıt aldı: "Kadim anneni ara, orada yaşayacak Aineias'ın soyu ve bütün diğer milletler onun boyunduruğuna girecek." Troyalılar kehaneti sevinç içinde dinledikten sonra hemen, "Kehanette nereden bahsediliyor?" diye birbirlerine merakla sormaya başladılar. Ankhises atalarının Girit'ten geldiğine ilişkin bir efsane olduğunu hatırlayınca dümeni oraya kırmaya karar verdiler. Girit'e ulaşıp şehirlerini kurmaya başladılar, ancak salgın hastalık baş göstermişti ve ektikleri topraklar mahsul vermedi. Bu sıkıntılar yaşanırken, Aineias'a rüyasında bu ülkeyi terk edip Hesperia adı verilen, batıdaki topraklara gitmesi söylenmişti. Troya soyunun gerçek kurucusu Dardanos oradan göç etmişti. Bu kez rotalarını bugün İtalya adı verilen Hesperia'ya çevirdiler ve ancak bir sürü maceradan ve modern bir geminin dünyayı birkaç kez turlayacağı kadar bir süre geçtikten sonra oraya vardılar.

Karaya ilk çıktıkları yer Harpya'ların adasıydı. Kadın başlı, uzun pençeli ve açlıktan yüzleri solmuş iğrenç görünümlü kuşlardı bunlar. Zalimliği yüzünden Jupiter'in kör ettiği Phineus'a işkence etmeleri için tanrılar tarafından gönderilmişti. Adamın önüne yemek konduğunda Harpya'lar akın ediyor, yemeklerini kapıp götürüyorlardı. Argos seferine katılan kahramanlar Harpya'ları kovalayıp Phineus'u onların elinden kurtarınca Aineias'ın bulduğu adayı mesken tutmuşlardı.

Limana girdiklerinde, Troyalılar ovada otlayan bir sığır sürüsü gördüler. İhtiyaçları kadarını öldürüp şölen hazırlığına başladılar. Ziyafet masasına oturdukları sırada, korkunç bir yaygara koptu ve iğrenç bir Harpya sürüsü üzerlerine saldırıp pençeleriyle tabaklardaki etleri kaparak uzaklaştılar. Aineias ve arkadaşları kılıçla-

rını çekip yaratıklara güçlü darbeler savursalar da fayda etmemişti, çünkü öylesine çeviklerdi ki, isabet ettirmek imkânsızdı ve delinmez bir zırh gibi sert tüyleri vardı. Yakınlardaki bir kayalığa tüneyenlerden bir tanesi bağırdı: "Demek bizim gibi masum kuşlara bunu layık gördünüz, Troyalılar, önce sığırlarımızı katlettiniz, şimdi de bizimle savaşıyorsunuz?" Rotalarının sonraki duraklarında başlarına gelecek kötülüklere dair kehanette bulunduktan sonra gazabını açığa vurarak uçup gitti. Troyalılar alelacele orayı terk ettiler ve daha sonra kendilerini Epeiros kıyılarına yanaşırken buldular. Karaya çıktıklarında daha önce buraya mahkûm olarak getirilen bazı Troyalı sürgünlerin o toprakların hükümdarı olduklarını öğrenince hayretler içinde kaldılar. Hektor'un dul eşi Andromakhe muzaffer Grek başkanlarından birinin karısı olmuş, ona bir erkek çocuk vermişti. Kocası ölünce, oğlunun velisi, kral naibi olarak ülke yönetimi ona kalmış ve Troya'nın kral soyundan bir esir olan Helenus ile evlenmişti. Helenus ve Andromakhe sürgünleri büyük bir konukseverlikle karşılayıp onları hediyelerle uğurladılar.

Buradan sonra Aineias Sicilya kıyıları boyunca ilerledi. Kiklop'ların ülkesini geçtiği sırada, üzerindeki yırtık kıyafetlerden Grek olduğunu anladıkları perişan halde biri kıyıdan seslendi. Odysseus'un adamlarından biri olduğunu, apar topar ayrıldıkları sırada onu burada unuttuklarını anlattı. Odysseus'un Polyphemos ile macerasını anlattı ve onu yanlarına almaları için yalvardı. Yabani meyve ve köklerden başka yiyecek bir şey yoktu ve sürekli Kiklop'ların korkusuyla yaşıyordu. O konuşurken, "tek gözü oyulmuş, korkunç, biçimsiz ve devasa canavar"[1] Polyphemos ortaya çıktı. İhtiyatlı adımlarla, önündeki yolu değnekle yoklayarak gözünü yıkamak için kıyıya iniyordu. Suya varınca, onlara doğru ilerlemeye başladı. Muazzam boyuyla açıklara kadar yürüyebildiğinden, dehşete kapılan Troyalılar yolundan çekilmek için küreklere asıldılar. Kürek seslerini duyan Polyphemos arkalarından bağırınca sesi kıyıda yankılandı. Gürültüyü duyan diğer Kiklop'lar mağaralardan ve ağaçlıklardan çıkıp, devasa bir çam ağacı sırası gibi kıyıda dizildiler. Troyalılar durmaksızın kürek çektiler ve çok geçmeden onları gözden kaybettiler.

Helenus, Skylla ve Kharybdis canavarları tarafından korunan boğazdan uzak durması için Aineias'ı uyarmıştı. Okuyucu Skylla'nın orada Odysseus'un Kharybdis tehdidine karşı tetikte bekleyen adamlarından altısını yakalayışını hatırlayacaktır. Aineias, Helenus'un öğüdüne uyarak tehlikeli boğazdan uzak durdu ve Sicilya Adası kıyıları boyunca seyretti.

Juno, kaderleri olan kıyılara refah içinde hızla yol alan Troyalıları görünce, onlara karşı eski garezinin yeniden canlandığını hissetti. Paris'in güzellik ödülünü diğerine vererek onu hafife almasını unutamıyordu. "Semavi zihinlerde işte böy-

1 Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum. —Vergilius

lesi kızgınlıklar yaşar!"[1] Bu ruh haline uygun şekilde, hemen -Odysseus'a elverişli rüzgârlar verip, ters rüzgârları da bir tulum içinde sunan- rüzgârların hâkimi Aiolos'a koştu. Aiolos tanrıçanın söylediğini yaparak, denizleri birbirine katsınlar diye oğulları Bora, Tayfun ve diğer rüzgârları gönderdi. Bunu korkunç fırtınalar izledi. Troya gemileri rotalarından sapıp Afrika kıyılarına savruldular. Neredeyse batıyorlardı ve gemiler birbirinden ayrıldı. Bunun üzerine Aineias kendi gemisi dışında hepsinin battığını düşündü.

Bu kargaşada, fırtınanın öfkesini duyan ve böyle emirler vermediğini bilen Neptunus başını dalgalardan uzatınca Aineias'ın donanmasının sert rüzgârlar önünde sürüklendiğini gördü. Juno'nun husumetini bildiğinden olan biteni anlamakta zorluk çekmese de kendi bölgesine müdahale edilmesine öfkelendi. Hemen rüzgârları çağırdı ve onları iyice azarlayıp kovdu. Sonra dalgaları yatıştırdı ve bulutları güneşin önünden dağıttı. Kayalara oturan gemilerden bazılarını kendi zıpkınıyla kurtarırken, Triton ve bir deniz nemfi de diğerlerine omuz vererek onları tekrar yüzdürdüler. Deniz sakinleşince, Troyalılar en yakın kıyıyı aradılar ve orası Kartaca'ydı. Aineias hırpalanmış olsalar da gemilerin teker teker ulaştıklarını görünce çok sevindi.

Waller, *Panegyric to the Lord Protector* adlı şiirinde fırtınanın Neptunus tarafından dindirilişini anlatır:

Dalgaların üzerinde, Neptunus yüzünü gösterince,
Rüzgârları azarlamak ve Troya ırkını kurtarmaya,
Ekselansları, diğerlerinin üzerinde yükselir,
İhtiras fırtınaları etkisiyle savuruyorken bizi.

Dido

Sürgünlerin ulaştığı Kartaca, Afrika kıyısında, Sicilya Adası'nın tam karşısında yer alıyordu. O tarihlerde Kraliçe Dido yönetiminde bir Tyros kolonisi burada sonraki yüzyıllarda Roma'nın hasmı olacak bir devletin temellerini atıyordu. Dido, Tyros Kralı Belus'ın kızı ve babasından sonra tahta geçen Pygmalion'un da kardeşiydi. Kocası Sychaeus muazzam bir servete sahipti. Ancak zenginliğine gıpta eden Pygmalion onu öldürttü. Dido, beraberinde Sychaeus'un hazinesi ile erkek kadın çok sayıda dostu ve takipçisini de alarak birkaç gemiyle Tyros'tan kaçmayı başardı. Gelecekteki yurtları olarak seçtikleri yere geldiklerinde oranın yerlilerinden yalnız-

1 Tantanaene animis coelestibus irae? —Vergilius

ca bir öküz postuyla çevirebilecekleri kadar toprak istediler. Bu istekleri seve seve kabul edilince, Dido postu şeritler halinde kestirip bunlarla çevirdiği arazi içine bir kale yaptırdı ve adını *Byrsa* (post) koydurdu. Bu kalenin etrafında ise Kartaca kenti yükseldi ve çok geçmeden güçlü ve gelişmekte olan bir yer durumuna geldi.

Aineias Troyalılarla buraya ulaştığında durum işte böyleydi. Dido bu şöhretli sürgünleri dostça ve konukseverlikle karşıladı. "Üzüntüyle tanışmamış biri olmadığım için," dedi, "bedbahtların imdadına koşmayı öğrendim."[1] Kraliçenin konukseverliği, kuvvet ve beceri oyunlarının sergilendiği şenliklerde de kendini gösterdi. Yabancılar da zafer için kraliçenin tebaasıyla birlikte yarıştı. Kraliçe kazananın "Troyalı ya da Tyros'lu olmuş kendisi için fark etmeyeceğini"[2] duyurdu. Oyunlardan sonra verilen şölende, Aineias kraliçenin isteği üzerinde Troya tarihinin kapanış olaylarını ve şehrin düşmesinden sonra kendi başından geçen maceraları anlattı. Dido onun anlatımından büyülendi ve kahramanlıklarına hayranlık duydu. İçinde ona karşı tutkulu bir aşk doğdu. Aineias ise yolculuklarını mutlu bir sonla, bir yuvayla, bir krallıkla ve bir gelinle noktalayacak gibi görünen bu şansı kabul etmeye dünden razıydı. Bu güzel ilişkinin neşesiyle aylar ayları izledi. Kaderlerinde yazan, İtalya'da ve onun kıyılarında kurulacak imparatorluk ise unutulmuş görünüyordu. Bunu gören Jupiter, Aineias'a Mercurius ile bir mesaj yollayarak ona yüce alınyazısını hatırlatıp yolculuğuna kaldığı yerden devam etmesini buyurdu.

Dido'nun onu alıkoymak için her cazibe ve ikna yolunu denemesine karşın Aineias ondan ayrıldı. Sevgisine ve gururuna vurulan bu darbe, kraliçenin dayanamayacağı kadar ağırdı. Aineias'ın gittiğini anlayınca, yığdırdığı cenaze odunlarının üzerine çıkarak kendini hançerledikten sonra orada yakıldı. Troyalılar kentin üzerinde yükselen alevleri görmüşlerdi. Sebebi her ne kadar bilinmese de, Aineias'a bir ölümcül olay hakkında bir ipucu vermişti. işaret vermişti.

Aşağıdaki epigrama *Elegant Extracts*'ta (Latinceden) rastlıyoruz:

Mutsuzluk Dido, kaderindi senin
Birinci ve ikinci evliliğinde!
Ölerek, kaçmana yol açtı bir koca
Ölümünse kaçışından oldu diğerinin.

1 Haud ignara mali, miseris succurrere disco. —Vergilius
2 Tros, Tyriusve mihi nullo discrimine agetur. —Vergilius

Palinurus

Troya soyundan bir prens olan Akestes'in hüküm sürdüğü Sicilya Adası'na çıkışlarında iyi ağırlanan Troyalılar yeniden gemilerine binip İtalya'ya doğru yollarına devam ettiler. Venus artık oğlunun amacına ulaşması ve denizlerdeki tehlikelerinin son bulması için Neptunus'a ricada bulundu. Neptunus diğerinin hayatına kefaret olarak birinin hayatını almak şartıyla razı oldu. Kurban, dümenci Palinurus idi. Palinurus bir eli dümende, oturmuş yıldızları seyrederken, Neptunus'un gönderdiği Somnus, Phorbas'ın kılığına girerek ona yaklaşıp, "Palinurus, rüzgâr gayet iyi, deniz sakin, gemi de rotasında ilerliyor. Biraz yat da dinlen, ihtiyacın var. Ben senin yerine dümene geçerim," dedi. Palinurus, "Onların defalarca ihanetini görmüş birine, bana sakin deniz ya da elverişli rüzgârlardan bahsetme sakın! Aineias'ı havanın ve rüzgârların keyfine bırakır mıyım hiç?" diye yanıtladı. Gözlerini yıldızlardan ayırmadan dümeni tutmaya devam etti. Ne var ki, Somnus başının üzerinde Lethe çiğiyle nemlendirilmiş bir dal gezdirince bütün gayretine karşın gözleri kapandı. Somnus onu güverteden denize itti ama elinden bırakmadığı dümen de onunla birlikte sulara gömüldü. Neptunus sözüne sadıktı ve Aineias büyük bir üzüntüyle sadık dümencisini kaybettiğini anlayıp dümene kendi geçinceye kadar dümensiz ve dümencisiz gemiyi rotasında tuttu.

Scott'un *Marmion* şiirinde, I. kantoya girişte Palinurus'un hikâyesine hoş bir gönderme vardır. Şair yakın zaman önce ölen William Pitt'den söz eder:

> Ey, düşün nasıl, son gününe dek,
> Avının üzerinde gezen ölüm ele geçirince onu,
> Palinurus'un değişmez tavrıyla,
> Sağlam durduğunu tehlikeli görevinde;
> Geri çevrildi ihtiyaç duyulan istirahata her davet,
> Ölürken bile bırakmadı dümeni elinden
> Düşene dek, bahtsız bir sarsıntıyla,
> Dünyanın dümeni yol verirken ona.

Gemiler sonunda İtalya kıyılarına ulaştı ve maceracılar sevinç içinde karaya çıktılar. Adamlarını kamp kurmakla görevlendiren Aineias Sibylla'nın kaldığı yeri aradı. Apollon ve Diana için kutsal bir tapınak ve koruya bağlanan bir mağaraydı burası. Aineias etrafa göz gezdirirken, Sibylla yanına geldi. Aineias'ın ne için geldiğini biliyor gibiydi. O yerin tanrısının da etkisi altında, nihai başarıya yazgılı olduğu yolda Aineias'ın başına gelecek işleri ve tehlikeleri kasvetli imalarla, kehanet havasında bir bir anlattı. Konuşmasını deyiş haline gelen şu cesaret verici

sözlerle bitirdi: "Felaketlere boyun eğme, cesaretle üzerlerine git."[1] Aineias başına gelebilecek her şeye hazır olduğu yanıtını verdi. Tek bir dileği vardı. Gördüğü bir rüyada, babası Ankhises ile görüşüp kendisi ve ırkının kaderini öğrenmek için ölüler diyarına gitmesi gerektiği söylenmişti. Bu görevi tamamlaması için yardım edip edemeyeceğini sordu. Sibylla, "Avernus'a iniş kolaydır. Pluton'un kapısı gece gündüz açıktır. Ama asıl kişinin gelirken bıraktığı izlere basarak yukarı dünyaya geri dönüşü zordur, zahmetlidir,"[2] diye karşılık verdi. Ona ormana gidip altın dalı olan bir ağacı bulmasını söyledi. Bu dalı koparılmalı ve Proserpina'ya hediye olarak verilmeliydi. Talihi yaver giderse dal eline gelir, gövdeden ayrılırdı. Yoksa hiçbir kuvvet onu ağaçtan koparamazdı. Koparıldığında yerine yenisi çıkardı.[3]

Aineias, Sibylla'nın talimatlarını yerine getirdi. Annesi Venus oğlunun önü sıra iki güvercinini göndererek ona yol göstermelerini sağladı ve Aineias onların yardımıyla ağacı bulup dalı kopardığı gibi hızla Sibylla'nın yanına döndü.

32
ÖLÜLER DİYARI – SİBYLLA

Ölüler Diyarı

Kitabımızın başlangıcında dünyanın yaratılışına dair paganlara ait hikâyeyi anlattığımıza göre, kitabın sonuna yaklaşırken de ölüler diyarını, öğretilerini en saygın filozoflardan alan, paganların en aydın şairlerinden birinin tasvir ettiği şekliyle sunalım. Vergilius'un bu diyara girişi konumlandırdığı yer, dünya üzerinde görülmemiş, dehşetli ve olağandışı fikirleri belki de en çarpıcı şekilde harekete geçirecek biçimde uyarlanmıştır. Burası, Vesuvius yakınlarındaki volkanik bölgedir. Arazi, içinden kükürtlü alevlerin yükseldiği derin uçurumlarla doludur. Toprak, yeraltında sıkışan buharların basıncıyla sallanır ve toprağın derinliklerinden gizemli birtakım sesler yükselir. Avernus Gölü'nün sönmüş bir volkanın kraterini dolduran sulardan oluştuğu sanılmaktadır. Göl daireseldir. Genişliği 400 metre kadardır ve çok derindir. Vergilius'un zamanında kasvetli bir ormanla kaplı olan

1 Tu ne cede malis, sed contra audentior ito. —Vergilius
2 Facilis descensus Averni;
Noctes atque dies patet atri janua Ditis;
Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est. —Vergilius
3 Uno avulso non deficit alter. —Vergilius

yüksek kıyılarla çevrilidir. Sularından pis kokulu buharlar yükselir, bu nedenle gölde hayat yoktur. Gölün üzerinde hiçbir kuş uçmaz. Şaire göre işte, ölüler diyarının girişi buradadır ve Aineias da işte burada yeraltı tanrıları Proserpina, Hekate ve Furia'lara adak sunmuştur.

Toprakta kükremeye benzer bir ses duyulmuştu. Tepelerdeki ağaçlar sarsılmıştı ve köpeklerin uluması tanrıların yaklaştığının habercisiydi. "Şimdi," dedi Sibylla, "cesaretini topla, çünkü ona ihtiyacın olacak." Sibylla mağaraya indi ve Aineias da peşinden gitti. Cehennemin eşiğine gelene kadar Kederler ve intikamcı Tasalar, solgun Hastalıklar ve melankolik İhtiyarlık, suça yatkın Korku ve Açlık, Zahmet, Sefalet ve Ölüm şeklinde sıralanan yüzlerine bakılamayacak korkunçlukta bir dizi varlığı geride bıraktılar. Furia'lar sedirlerini buraya koyardı ve kanlı bir şeritle bağladıkları yılanlardan oluşan saçlarıyla Fesat da oradaydı. Burada ayrıca üç canavar daha bulunuyordu: yüz kollu Briareus; tıslayan Hydra'lar ve ateş çıkaran Khimeira... Bu sahne karşısında Aineias ürperdi, kılıcını çekti ve saplamak üzereyken Sibylla onu engelledi. Sonra kara nehir Cocytus'a ulaştılar; burada kayıkçı Kharon ile karşılaştılar; ihtiyar ve kirli görünümüne karşın güçlü ve dinçti, kayığına soylu kahramanlardan, delikanlılara ve evlenmemiş kızlara kadar her tür yolcuyu alıyordu. Yolcularının sayısı sonbaharda dökülen yapraklar ya da kışın yaklaşmasıyla güneye göçen kuş sürüleri kadar çoktu. Geçmek için aceleyle bekliyor ve karşı kıyıya ulaşma özlemi duyuyorlardı. Ama aksi kayıkçı, seçtiği kişileri kayığına alıyor, diğerlerini kovuyordu. Bu sahneyi hayretle izleyen Aineias, "Bu ayrım neden?" diye sordu Sibylla'ya. "Kayığa alınanlar, gömülme törenleri usulüne uygun yapılanların ruhları. Gömülmemiş olan diğer çok sayıdaki kişininse nehri geçmesine izin verilmez, kabul edilene kadar kıyı boyunca oradan oraya dolanırlar," diye yanıtladı Sibylla. Fırtınada ölen arkadaşlarından bazılarını hatırlayan Aineias kederlenmişti. O an, gemiden düşüp boğulan dümencisi Palinurus'u gördü. Ona seslendi ve başına gelen felaketin nedenini sordu. Palinurus dümenin koptuğunu, ona tutunurken birlikte denize düştüğünü anlattı. Aineias'a elini uzatması ve karşı kıyıya onu da geçirmeleri için yalvardı. Ancak Sibylla, Pluton'un yasalarını ihlal eden isteği nedeniyle onu azarlasa da sonra teselli etti. Bedeninin dalgalarla süreklendiği kıyıda yaşayanların onu usulüne uygun şekilde gömmeleri için olağanüstü olaylarla teşvik edilmeleri gerektiğini söyledi. Oradaki burna da Palinurus Burnu adının verilmesi gerektiğini anlattı. Burun gerçekten de günümüzde bu isimle anılır. Bu sözlerle teselli bulan Palinurus'u orada bırakıp kayığa yaklaştılar. Kharon, bakışlarını yaklaşan savaşçı üzerinde sabitleyerek, bu kıyıya hangi hakla canlı ve silahlı olarak geldiğini sordu. Sibylla herhangi bir kötülük yapmayacaklarını, Aineias'ın tek amacının babasını görmek olduğunu söyleyip altın dalı gösterdi. Dalı görünce öfkesi dinen Kharon kayığının yönünü kıyıya çevirip onları

aldı. Bedensiz ruhları taşımak için yapılan kayık, kahramanın ağırlığı nedeniyle gıcırdıyordu. Çok geçmeden, karşı kıyıya ulaştılar. Orada üç başlı köpek Kerberos ile karşılaştılar, üç boynu da yılanlarla doluydu. Üç ağzıyla birden havlarken Sibylla'nın attığı ilaçlı çöreği oburca yiyince, yere uzanıp uyuyakaldı. Aineias ve Sibylla sandaldan atlayıp karaya çıktılar. Kulaklarına ilk çalınan ses hayatlarının daha başında ölen çocukların ağlamalarıydı. Onların hemen yakınında ise haksız suçlamalarla öldürülenler vardı, Minos başlarında durmuş her birinin yaşarken yaptığı işleri inceliyordu. Sonrakiler yaşamdan nefret edip, ölüme sığınarak hayatlarına kendi elleriyle son verenler topluluğuydu. Ah, dünyaya yeniden gelseler her türlü sefalete, zahmete ve herhangi bir cezaya nasıl da seve seve katlanırlardı! Bir sonra gittikleri yer ise hüzün diyarlarıydı. Toprakları, mersin ağaçları arasından geçip kuytu köşelere ulaşan patikalarla ayrılıyordu. Burada, acılarını ölümün bile dindiremediği karşılıksız aşka düşenler dolanıyordu. Aineias bunlar arasında daha taze olan bıçak yarasıyla sanki Dido'yu görür gibi olmuştu. Loş ışıkta bir an emin olamadı, ama biraz yaklaşınca gerçekten de o olduğunu anladı. Gözlerinden yaşlar boşandı ve aşk dolu sözlerle ona seslendi. "Bedbaht Dido! Söylentiler doğruymuş, demek öldün! Eyvahlar olsun, sebebi ben miyim? Tanrılar şahidim olsun ki, senden gönülsüzce, Jupiter'in buyruğunu yerine getirmek için ayrıldım. Yokluğumun böyle bir şeye mal olacağını nereden bilebilirdim? Yalvarırım dur, son bir vedayı çok görme bana." Dido yüzünü çevirerek bir an durdu ve bakışlarını yerden kaldırmadan Aineias'ın yakarışlarına bir kaya gibi duyarsız kalarak sessizce uzaklaştı. Aineias onu bir süre takip etti, ardından bin bir güçlükle yol arkadaşına katıldı ve yollarına devam ettiler.

Sonra, savaşta ölen kahramanların dolaştığı topraklara geldiler. Burada birçok Grek ve Troyalı savaşçının ruhlarını gördüler. Etrafını Troyalılar sarmıştı ve gözlerine inanamıyor gibiydiler. Gelişinin nedenini sordular ve sayısız soruyla bunalttılar onu. Ama o kasvetli ortamda parıldayan zırhını gören Grekler kahramanı tanıyıp dehşete kapıldılar ve tıpkı Troya düzlüklerinde yaptıkları gibi arkalarına dönüp kaçtılar.

Aineias Troyalı dostlarıyla oyalanmayı sürdürecekti, ancak Sibylla onu acele ettiriyordu. Sonra bir yol ayrımına geldiler. Yollardan biri Elysium'a, diğeri ise lanetliler diyarına gidiyordu. Aineias bir tarafta heybetli bir kentin surlarını gördü. Surların etrafında Phlegethon Nehri'nin coşkulu suları çağlıyordu. Önünde ne tanrıların ne ölümlülerin kırabileceği sağlam bir kapı vardı. Kapının yanı başında demir bir kule yükseliyordu. Kulede, intikamcı Furia Teisiphone bekçilik ediyordu. Şehirden iniltiler, kamçı sesleri, demir gıcırtıları ve zincir şakırtıları yükseliyordu. Dehşete düşen Aineias, rehberine hangi suçun böylesi korkunç sesler çıkaran bir cezayı hak edebileceğini sordu. Sibylla şöyle yanıtladı: "Burası Rhadamanthys'in

mahkeme salonu. Hayattayken failin kesin biçimde gizlediğini düşünerek işlediği suçları gün ışığına çıkarır. Teisiphone akreplerden oluşan kırbacını vurur ve suçluyu kız kardeşi Furia'lara teslim eder." O anda bronz kapılar korkunç bir çınlama ile açıldı. Aineias içeride kapıyı bekleyen elli başlı bir Hydra görmüştü. Sibylla, Tartaros uçurumunun çok derin olduğunu, üstlerindeki gök ne kadar uzaksa, ayaklarının altındaki uçurumun dibinin de o kadar derinde olduğunu anlattı. Çukurun dibinde ise, tanrılarla savaşmış Titan ırkı bitkin düşmüş halde yatıyordu.

Jupiter ile yarışa girme cüreti gösteren Salmoneus da oradaydı ve üzerinde savaş arabasını sürdüğünde gök gürültüsüne benzer sesler çıkarsın diye bronz bir köprü yaptırmıştı. İnsanlara yıldırım yerine meşaleler fırlatırdı. En sonunda Jupiter onu gerçek bir yıldırımla vurmuş ve fani silahlarıyla ilahi silahlar arasındaki farkı öğretmişti. Dev Tityos da buradaydı. Vücudu öylesine iriydi ki uzandığında 30 metreden fazla oluyordu. Bir akbaba durmaksızın karaciğerini parçalıyor, kopardığı ciğeri yiyinceye kadar yenisi çıkıyordu. Cezası da böylelikle hiç bitmiyordu.

Aineias türlü türlü yiyecekle dolu masalarda oturan insanlar gördü; yiyeceği tam ağızlarına atıp yiyecekken yakınlarında duran bir Furia lokmayı kapıveriyordu. Bir kısmı da başlarının tepesinde, düştü düşecek gibi duran koca koca kayalara bakarak sürekli diken üstünde oturuyordu. Bunlar kardeşlerinden nefret etmiş veya anne babasını öldürmüş, kendilerine güvenen arkadaşlarına ihanet etmiş veya zengin olunca hasislik edip kimseye pay vermemiş kimselerdi ve bunlar arasında en kalabalık olan, sonuncu türdü. Evlilik yeminini bozanlar, kötü bir dava uğruna savaşanlar veya patronlarına sadık kalmayanlar da buradaydı. Para uğruna ülkesini satanı da, yasalarla keyfince oynayıp bir gün öyle, bir gün böyle yorumlayanı da buradaydı.

Sürekli dönen bir tekere bağlanmış İksion ile bir tepeye iterek çıkardığı ve her seferinde tam bayır bitmek üzereyken ani bir karşı güçle itilip gerisin geri yuvarlanarak yokuşun dibini boylayan koca kayayı tekrar tekrar yukarı çıkarmakla görevli Sisyphos da buradaydı. Sonra Tantalos vardı. Çenesine kadar suyun içindeydi. Yine de susuzluktan dili damağı kuruyor ve susuzluğunu giderecek bir şey bulamıyordu, tam su içmek için saçlarına ak düşmüş başını eğer eğmez sular çekiliyor, ayaklarının altındaki toprak kupkuru kesiliyordu; yüksek meyve ağaçlarının şeftaliler, narlar, elmalar ve lezzetli incirlerle yüklü dalları başının üstünde bel veriyor, gel gelelim ani bir hamleyle bir tane koparmaya kalktığında çıkan rüzgâr dalları yetişemeyeceği kadar yükseğe savuruyordu.

Sibylla Aineias'ı uyararak bu kasvetli toprakları terk edip kutsanmışların şehrini aramanın zamanının geldiğini söyledi. Ortadaki karanlık yolu geçip Mutluların ikamet ettiği koruları barındıran Elysium topraklarına geldiler. Daha ferah bir hava solumuşlar ve etraftaki her şeyin erguvan rengi bir ışıkla bezendiğini görmüşlerdi.

Bu bölgenin kendi güneşi ve yıldızları vardı. Buradaki herkes kendince eğleniyordu. Kimisi çimlerin üzerinde kuvvet veya beceri isteyen sporlar yapıyor, diğerleri ise dans ediyor ve şarkı söylüyordu. Orpheus lirinin tellerine vurarak büyüleyici sesler çıkarıyordu. Aineias burada Troya devletinin kurucularını, daha mutlu zamanlarda yaşamış yüce gönüllü kahramanları görmüştü. Artık kullanılmayan, dinlenmeye çekilmiş savaş arabalarını ve parıldayan silahları hayranlıkla izledi. Mızraklar toprağa saplanmıştı ve koşumları çıkarılmış atlar düzlükte başıboş dolanıyordu. Eski kahramanların hayattayken görkemli silahlardan ve gösterişli atlardan duydukları gurur, burada da onlara eşlik ediyordu. Eğlenen ve farklı ezgiler dinleyen bir başka topluluk daha görmüştü. Bir defne ormanındaydılar. Büyük Po Nehri'nin kaynağı buradan çıkıyor, insanlar arasından akıp gidiyordu. Ülkeleri uğruna aldıkları yaralarla can verenler, kutsal rahipler, Apollon'a yaraşır fikirleri dillendiren ozanlar, faydalı sanatlardaki keşifleriyle hayatı neşelendirmeye ve güzelleştirmeye katkıda bulunanlar ve insanoğluna verdikleri hizmetlerle şükranla anılanlar, hepsi buradaydı. Alınlarında kar beyazı şeritler vardı. Sibylla bunlar arasında bir topluluğa seslenerek Ankhises'i nerede bulabileceklerini sordu. Aramaları gereken yeri gösterdiler. Çok geçmeden onu yemyeşil bir vadide kendinden sonraki kuşaklara, onların kaderlerine ve gelecekte yapılacak değerli işlere kafa yorarken buldular. Aineias'ın yaklaştığını görünce gözyaşları içinde kollarını ona doğru açtı. "Demek sonunda geldin," dedi "çoktandır bekliyordum. Onca felaketten sonra seni görebilecek miydim? Ah oğlum, yaptıklarını izlerken bilsen içim nasıl titredi!" Aineias ise şöyle yanıt verdi: "Ah baba! Senin suretin her zaman, yol göstermek ve korumak için bana öncülük etti." Sonra kollarını açmış bekleyen babasını kucaklamak istedi, ama kolları yalnızca bir hayali kucakladı.

Aineias ileride büyük bir vadinin uzandığını gördü. Ağaçlar rüzgârla usulca sallanıyor, huzurlu manzaranın ortasından Lethe Nehri geçiyordu. Nehrin kıyısı boyunca, yaz havasında ortaya çıkan böcekler gibi yığınla insan dolaşıyordu. Aineias şaşkınlık içinde bu insanların kimler olduğunu sordu. Ankhises, "Uygun zaman gelince beden verilecek ruhlar. O vakte kadar da Lethe'nin kıyılarında kalıyor ve önceki hayatlarını unutmak için içiyorlar," dedi. "Ah baba!" dedi Aineias, "İnsan hayatı bu huzurlu yeri bırakıp yukarıdaki dünyaya gitmeyi isteyecek kadar sevebilir mi?" Ankhises buna yaratılış planını açıklayarak yanıt verdi. "Yaratıcı," dedi, "başta ruhu oluşturan dört elementin; ateş, hava, toprak ve suyun yapıldığı maddeyi yarattı. Bunların hepsi birleştiğinde en mükemmel element olan ateşin biçimini alıp alev haline geldiler. Bu madde göksel varlıklar, güneş, ay ve yıldızlar arasına tohum gibi serpildi. İkinci derece tanrılar, çeşitli oranlarda balçık da katarak bu tohumdan insanı ve bütün diğer hayvanları yarattılar. Karışım, maddenin saflığını bozdu ve azalttı. Bu nedenle, bileşimdeki balçık oranı ne kadar çoksa, kişinin saflı-

ğında da o denli azalma olur. Bazen bedenleri tam gelişmiş, çocuk saflığından uzak kadın ve erkekler görmemiz bu yüzdendir. Saflığı bozan şey, beden ve ruh birlikteliğinin devam ettiği süreyle orantılı olarak ruhsal yanımız tarafından kısaltılır.

"Bu saf olmama halinin, ölümden sonra temizlenmesi gerekir. Bu temizlik ise ruhların rüzgâr akımlarıyla havalandırılması, suda eritilmesi veya bu hali yaratan şeylerin yakılmasıyla yapılır. Çok azı," Ankhises bu noktada kendisini kastederek, "ilk seferde Elysium'a kabul edilip orada kalır. Geri kalanına, saflıklarını bozan balçıktan arındırıldıktan sonra yeni bedenler verilir ve önceki hayatlarına dair anıları Lethe'nin sularında temizlendikten sonra dünyaya geri gönderilirler. Ama bazıları öylesine bozulmuştur ki insan bedeni almaya layık görülmezler ve vahşi hayvanlara, aslanlara, kaplanlara, kedilere, köpeklere, maymunlara vs. dönüştürülürler." Bu, eskilerin "metampsikoz" veya "ruh göçü" diye adlandırdığı şeydir. Hintliler arasında hâlâ bu fikre inananlar mevcuttur. Bu nedenle de, en ufak hayvanı bile akrabalarından birinin biçim değiştirmiş hali olabileceğini düşünerek öldürmekten çekinirler.

Ankhises, bu uzun açıklamalardan sonra Aineias'a ileride kendi ırkından doğacak kişileri ve dünyada yapacakları kahramanlıkları anlatmaya koyuldu. Sonra tekrar şimdiki zamana dönerek oğluna kendisinin ve yandaşlarının İtalya'ya temelli yerleşmesinden önce yaşanacakları anlattı. Savaşlar olacaktı, mücadele verilecekti, bir gelin kazanılacaktı ve sonunda bir Troya devleti kurulacak, bundan Roma iktidarı doğacak ve zamanla dünyaya hâkim olacaktı.

Aineias ve Sibylla bu konuşmadan sonra Ankhises'in yanından ayrılıp şairin açıklamadığı kestirme bir yoldan yukarı dünyaya döndüler.

Elysium

Gördüğümüz üzere Vergilius, Elysium'u toprağın altına yerleştirir ve orayı kutsanmışların ruhlarının meskeni olarak tayin eder. Oysa Homeros'ta, Elysium ölüler diyarının bir parçası değildir. Homeros onu dünyanın batısında, Okeanos yakın bir yere konumlandırır ve orayı kar, soğuk veya yağmurun olmadığı, her zaman tatlı Zaphyros esintisiyle serinleyen mutlu bir ülke olarak tasvir eder. Ayrıcalıklı kahramanlar buraya ölmeden geçer ve Rhadamanthys'in yönetimi altında mesut yaşarlardı. Hesiodos ve Pindaros'un Elysium'u, Batı Okeanos'taki Talihliler Adası ya da diğer adıyla Kutsanmışlar Adası'ydı. Mutlu ada Atlantis efsanesi de bunlardan doğmuştur. Bu kutsanmış topraklar tamamen hayal ürünü olabilir, ancak Amerika kıyılarını uzaktan üstünkörü görmüş, fırtınaya kapılan denizcilerin anlattıklarından kaynaklanmış da olabilir.

J. R. Lowell kısa şiirlerinden birinde, o mutlu ülkenin kimi ayrıcalıklarını yaşadığı çağa yakıştırır. Geçmişe seslenerek şöyle der:

Gerçek hayattan ne vardıysa içinde,
Sıçrar çağımızın damarlarına.

Burada, çekişme ve tasalarımızın kasvetli dalgaları ortasında,
Yeşil "Talihlilerin Adaları" yüzer,
Tüm kahraman ruhlarınızın kaldığı ve paylaştığı
Şehitliklerimizi ve sıkıntılarımızı
Şimdi, durmadan ilerler
Geçmiş zamanı görkemli kılan
Cesur, muhteşem ve adillerle birlikte.

Milton da *Yitik Cennet* şiirinde (III. Kitap, 1. 568) aynı masala gönderme yapar:

Geçmişin ünlü Hesperia bahçeleri gibi,
Şanslı topraklar ve korular ve çiçekli vadiler,
Üç kat mutlu adalar.

II. Kitap'ta ise Erebos'un ırmaklarını Grekçedeki adlarının anlamına uygun şekilde nitelendirir:

Nefret edilen Styks, ölümcül nefretin seli,
Siyah ve derin bir ıstırabın üzgün Akheron'u;
Ağıtlardan yüksek sesle söylenen isim Cocytus,
Duyulan esefli nehrin üzerinde; kızgın Phlegethon
Öfkeyle alevlenen sağanak ateş dalgaların.
Tüm bunlardan uzak bir akıntı yavaş ve sakin.
Lethe, unutmanın ırmağı, akar gider
Onun su dolu labirenti, oradan içenlerin hepsi
Derhal eski durumunu ve varlığını unutur,
Unutur hem neşeyi, hem kederi, zevki ve acıyı.

Sibylla

Aineias, birlikte yeryüzüne dönerlerken Sibylla'ya şöyle der: "İster bir tanrıça

ol, isterse tanrıların fani bir gözdesi, benim tarafımdan saygıyla anılacaksın. Yukarıya çıktığımızda onuruna bir tapınak yaptırıp orada hep adaklar sunacağım." "Tanrıça değilim," dedi Sibylla, "adak ya da kurban istediğim de yok. Ben faniyim. Ölümlüyüm. Yine de, Apollon'un aşkına karşılık verseydim, ölümsüz olabilirdim. Onun olmayı kabul edersem, dileğimi yerine getireceğine söz vermişti. Ben de yerden bir avuç kumu ona doğru tutarak, 'Bana avucumdaki kum taneleri kadar doğum günü göster,' dedim. Ne yazık ki, daimi gençliği de istemeyi unutmuşum. Gerçi aşkını kabul etsem, bana bunu da bağışlardı ama reddedince yaşlanmama göz yumdu. Gençliğim, gençliğimin sıhhati çoktan yitip gitti. Yedi yüzyıl yaşadım. Kum tanelerinin sayısına göre önümde görecek üç yüz bahar, üç yüz hasat var. Bedenim her geçen yıl büzüldükçe büzülüyor. Zaman içinde göze görünmeyecek hale geleceğim. Yalnızca bir sesten ibaret olacağım ve sonraki asırlar söylediklerimi saygıyla dinleyecek," dedi.

Sibylla'nın bu son sözleri onun kehanet gücünün göstergesiydi. Mağarasında, ağaçlardan topladığı yapraklar üzerine insanların isimlerini ve kaderlerini yazardı. Üzerinde bu şekilde yazılar bulunan yapraklar mağarada bir düzen içinde durur ve istenildiği zaman müritleri bunlara bakabilirdi. Ancak bazen, kapı açılıp da içeriye rüzgâr hücum edip yaprakları dağıtınca, Sibylla onların tekrar düzenlenmesine yardım etmez ve bu yüzden kehanet onarılmaz biçimde bozulurdu.

Aşağıdaki Sibylla efsanesi sonraki bir tarihe aittir. Tarquinius'lardan birinin hanedanlığı sırasında, kralın huzuruna çıkan bir kadın ona dokuz kitap satmak istemişti. Kral almayı reddedince kadın gidip kitaplardan üçünü yakmıştı. Daha sonra geri dönüp kalan kitapları dokuz kitap için istediği fiyattan satmayı önerdi. Kral yine reddetmişti. Ancak kadın üç kitap daha yaktıktan sonra geri gelip de kalan üç tanesi için aynı fiyatı isteyince kralın merakı uyanmış ve kitapları almıştı. Kitaplarda Roma devletinin kaderi yazılıydı. Bunlar Jupiter Capitolinos Tapınağı'nda, taş bir sandığın içinde saklanıyordu ve yalnızca önemli durumlarda bunlara danışan ve yalnızca görevi içlerinde yazan kehanetleri halka yorumlamak olarak tayin edilmiş resmi görevliler tarafından okunmalarına izin veriliyordu.

Çok sayıda Sibylla bulunuyordu. Ancak Ovidius ve Vergilius'un yazdığı Cumae'li Sibylla bunların en ünlüsüydü. Ovidius'un hikâyesinde Sibylla'nın ömrünü bin yıldan uzun sürmüş göstermesi belki de çeşitli Sibylla'ların tek ve aynı kişinin tekrar tekrar tezahürünü temsil etmek amacıyla olabilir.

Young, *Night Thoughts* isimli şiirinde Sibylla'dan bahseder. Dünyevi bilgelikten söz ederek şöyle der:

> Planladığı kaderin hepsi yapraklardaysa eğer,
> Sibylla gibi cisimsiz, kısacık mutluluk

Daha ilk rüzgârda havada kaybolup giden.
Dünyevi tertipler de Sibylla'nın yaprakları gibidir
İyi insanın günleri de benzer Sibylla'nın kitaplarına,
Artar bedeli devamlı, sayısı azaldıkça.

33

AİNEİAS İTALYA'DA: CAMİLLA – EVANDRUS – NYSOS VE EURYALOS – MEZENTİUS – TURNUS

Sibylla'dan ayrılıp yeniden donanmasına katılan Aineias bir süre İtalya kıyıları boyunca ilerledikten sonra Tiber Irmağı'nın ağzında demirledi. Şair, kahramanını yolculuklarının kaderindeki son durağı olan bu noktaya getirerek, Musasını çağırdı ve olayların geçtiği anda neler olup bittiğini kendisine anlatmasını istedi. Ülkeyi Saturnus soyunun üçüncü kuşağından Latinus yönetiyordu. Artık ihtiyarlamıştı ve erkek vârisi yoktu ama komşu liderlerin çoğunun talip olduğu Lavinia adında büyüleyici bir kızı vardı. Lavinia ailesinin de isteğiyle bu liderler arasından, Rutul kavminin kralı Turnus'ta karar kıldı. Ancak Latinus'un rüyasına giren babası, onu uyarmış ve müstakbel kocasının yabancı bir ülkeden geleceğini söylemişti. Bu birliktelikten dünyaya boyun eğdirecek bir ırk doğacaktı.

Okuyucularımız Harpya'larla yapılan mücadele sırasında bu yarı-insan kuşlardan birinin Troyalılara gözdağı verdiğini ve korkunç acılar çekeceklerini söylediğini hatırlayacaktır. Özellikle de, yolculukları sona ermeden masaları bile kemirecekleri bir açlığa maruz kalacakları kehanetinde bulunmuştu. Bu kehanet gerçekleşmişti. Ellerinde kalan az miktardaki et de tükenince, adamlar otların üzerine oturup peksimetlerini tepsi gibi kucaklarına koymuş ve peksimetlerin üzerinde, ormandan topladıklarını yemişlerdi. Her şeyi silip süpürdükten sonra da kuru peksimetleri yemeğe başlamışlardı. Bunu gören genç İulus, alaylı bir dille; "Şu halimize bakın, masaları bile, yiyoruz," demişti. Bu sözleri duyan Aineias kehanetin gerçekleştiğini anladı. "Selam sana vaat edilmiş topraklar!" diye bağırdı, "Yurdumuz burası, ülkemiz burası." İhtiyatlı davranıp bu topraklarda kimlerin oturduğunu ve kimin hüküm sürdüğünü öğrenmekle işe başladı. Seçilen yüz adam Latinus köyüne gönderildi, yanlarında hediyelerle, dostluk ve müttefiklik talebiyle gittiler. Köye vardıklarında iyi karşılandılar. Latinus, Troyalı kahramanın kehanette geçen müstakbel damadı olduğunu hemen anlamıştı. İttifak önerisini içtenlikle kabul edip elçileri kendi ahırından seçtiği atlara bindirerek hediye ve dostluk mesajları ile gönderdi.

Troyalılar adına her şeyin böyle yolunda gittiğini gören Juno eski husumetinin yeniden canlandığını hissetti. Erebos'tan Alekto'yu çağırdı ve onu karışıklık çıkarması için gönderdi. Furia önce Kraliçe Amata'yı kendi safına çekti ve yeni ittifaka her yönüyle karşı çıkmasını sağladı. İhtiyar bir rahibe kılığına girip Turnus'un şehrine giderek, yabancıların geldiğini ve prenslerinin müstakbel eşini onun elinden alacağını bildirdi. Sonra dikkatini Troyalıların kampına yöneltti. Orada genç İulus ve arkadaşlarının avlanarak eğlendiklerini gördü. Köpeklerin koku duyularını keskinleştirdi ve ağaçlıklar arasında bir geyik bulmalarını sağladı. Bu, kralın çobanı Tyrrheus'un kızı Silvia'nın en gözde evcil geyiğiydi. İulus'un attığı mızrakla yaralanan hayvan eve güçlükle koşabildi ve sahibesinin ayaklarının dibinde can verdi. Onun feryat ve gözyaşları kardeşlerini ve çobanı ayaklandırdı. Öfke içinde avlanan gruba ellerine geçenleri fırlatarak saldırdılar. Troyalılar arkadaşlarını korudu ve sonunda çobanlar aralarından iki kayıp vererek püskürtüldü.

Bunlar savaş rüzgârları estirmeye yetmişti. Kraliçe, Turnus ve köylüler yabancıları ülkelerinden kovması için ihtiyar krala baskı yapıyordu. Kral direnebildiği kadar direndiyse de karşı çıkmanın nafile olduğunu görünce boyun eğip inzivaya çekildi.

İanus Kapılarının Açılması

Savaşa girileceği zaman, ülke başkanının tören kıyafetlerini giyerek, barış zamanı kapalı tutulan İanus Tapınağı'nın kapılarını resmi bir törenle açması gelenekti. Halk ihtiyar kralın bu resmi görevi yerine getirmesi için ısrar ediyor, ancak kral reddediyordu. Bu çekişme sürerken, gökten inen Juno dayanılmaz bir güçle kapılara yüklendi ve parçalayarak açtı. Ansızın bütün ülkeyi bir alev sardı. İnsanlar telaş içinde sağa sola koşturuyor, soludukları havaya bile savaşın kokusu siniyordu.

Turnus herkes tarafından lider olarak görülüyordu. Güçbirliği yapan diğerlerinin başında ise Mezentius vardı. Cesur ve yetenekli bir asker olmasına karşın nefret uyandıran bir acımasızlığı vardı. Civar şehirlerden birinin lideriyken halkı tarafından sürülmüştü. Giderken yanında cömert bir delikanlı ve daha iyi bir babaya layık olan oğlu Lausus'u da götürmüştü.

Camilla

Diana'nın gözdesi, avcı ve savaşçı bir Amazon olan Camilla atlı takipçileri ve kendi cinsinden seçkin askerleriyle birlikte gelip Turnus'un yanında yer aldı. Bu genç bakire elini hiç örekeye ya da dokuma tezgâhına sürmemiş olsa da savaşın

sıkıntılarına katlanmayı ve hızıyla rüzgârı bile geride bırakmayı bilirdi. Dik duran bir mısırı ezmeden üzerinde yürüyebilir ve ayakları batmadan su yüzeyinde koşabilir gibi gelirdi insana. Camilla'nın hikâyesi daha en başından benzersizdi. Sivil ayaklanma ile kendi şehrinden kovulan babası Metabus, kaçarken bebek yaştaki kızını da yanına almıştı. Düşmanları peşinde ormanın içinde kaçarken Amazenus Irmağı'nın kıyısına ulaştı, yağmurlarla yükselmiş olan nehirden karşıya geçmek imkânsız görünüyordu. Bir an duraladıktan sonra ne yapacağına karar verdi. Bebeği sarmaşık dallarıyla kargısına bağladı ve silahını omzunun üzerine kaldırarak Diana'ya seslendi: "Ormanların Tanrıçası! Bu kızı sana adıyorum!" dedi ve kargıyı yüküyle birlikte karşı kıyıya fırlattı. Kargı gürleyen suların üzerinden uçtu. Peşindekiler tam onu yakalamak üzereydi ki nehre atlayıp karşıya yüzdü, kıyıda kargısını ve bebeğini sağ salim buldu. Sonraki yıllarda çobanların arasında yaşadı ve kızına ormana özgü sanatları öğretti. Kızı, daha çocuk yaştayken yay kullanmayı ve cirit atmayı öğrenmişti. Sapanıyla turna veya yabankazı vurup düşürebiliyordu. Giysisi kaplan postuydu. Pek çok anne onu gelini olarak almak istese de, o hep Diana'ya sadık kaldı ve evlilik düşüncesini aklından çıkardı.

Evandrus

Aineias'ın karşısında yer alanlar işte böyle zorlu insanlardı. Geceydi ve yıldızlı gökyüzü altında nehrin kıyısında uzanıp uyudu. Rüyasında, Akarsu Tanrısı Baba Tiber söğütlerin tepesinden başını uzatıp ona şöyle dedi: "Ey, tanrıçadan olma, Latin krallıklarının müstakbel sahibi, vaat edilmiş topraklar burası, senin yurdun burası olacak, burada son bulacak semavi güçlerin düşmanlığı. Yeter ki sebat et. Çok uzakta olmayan dostların var. Gemilerinizi hazırlayıp nehrim boyunca kürek çekin. Seni Arkadia lideri Evandros'a götüreceğim. Nicedir Turnus ve Rutul kavmiyle kavgalı. Seninle müttefik olmaya hazırlanıyor. Hadi kalk! Juno'ya adaklar sun. Öfkesine karşı koyma. Zafer kazandığın zaman da beni unutma," dedi. Aineias kalktı ve hemen hayırlı rüyada söylenen şeyleri yaptı. Juno'ya adak sundu, nehrin ve bütün kollarının tanrısına yardım etmesi için yakardı. Sonra ilk kez olarak silahlı savaşçılarla dolu bir gemi Tiber Nehri üzerinde yüzdü. Gemiler kürekçilerin coşkulu gayretleriyle nehir yukarı hızla ilerlerken, nehir dalgalarını yatıştırdı ve suya usul akmasını buyurdu.

Günün ortasına doğru, yeni kurulan şehrin dağınık evleri görüldü. Sonraki yıllarda şanı göklere ulaşan gururlu Roma şehri burada gelişecekti. Tesadüf eseri, ihtiyar kral Evandros, o gün Hercules ve tanrılar onuruna yapılan yıllık kutlamalara katılmıştı. Oğlu Pallas ve küçük birliğin diğer bütün liderleri de oradaydı. Ormanın

yakınına doğru süzülerek giden uzun gemiyi görünce ayaklandılar. Ancak, Pallas kutlamaların durdurulmasını yasakladı ve eline geçirdiği silahla nehir kıyısına yürüdü. Kim olduklarını, ne istediklerini sordu. Aineias, bir zeytin dalı uzatarak, "Bizler Troyalıyız, sizin dostunuz, Rutul kavminin düşmanıyız. Evandros'u arıyoruz ve sizinle güç birliği yapmayı teklif edeceğiz," dedi. Böyle yüce bir ismi duyunca şaşıran Pallas onları karaya davet etti, Aineias kıyıya ayak basınca elini kavradı ve dostça tokalaştı. Korudan ilerleyerek krala ve yanındakilere ulaştılar, son derece sıcak karşılandılar. Masalarda onlar için yer açıldı ve ziyafet devam etti.

Bebek Roma

Kutlamalar sona erince herkes şehre doğru yürümeye başladı. Yaşlılık dolayısıyla eğilerek yürüyen kral, oğlu ile Aineias arasında yürüyor, bir ona bir oğluna tutunuyor, çeşitli konular üzerine yapılan sohbet yolu kısaltıyordu. Aineias neşe içinde etrafına bakıyor ve söylenenleri dinliyor, manzaranın güzelliğini görüyor ve eski zamanların ünlü kahramanlarını öğreniyordu. Evandros, "Bu uçsuz bucaksız ormanlarda eskiden faunlar, nemfler ve ağaçlardan doğan kaba bir insan ırkı yaşardı. Ne kanunları ne de toplumsal kültürleri vardı. Öküze nasıl boyunduruk vurulacağını, hasadın nasıl yapılacağını bilmez, bereketli zamanlarda ileride meydana gelebilecek kıtlık için hiçbir şey saklamazlardı. Oğullarının Olympos'tan kovduğu Saturnus aralarına geldiğinde durumları böyleydi. Saturnus bu azılı vahşileri bir araya topladı. Onlardan bir topluluk oluşturdu ve kanunlar yaptı. Bunu öyle bir huzur ve bolluk izledi ki insanlar o günden bugüne onun saltanat dönemine Altın Çağ adını verdi. Ancak zaman giderek değişti. Altın hırsı ile altın ve kana susamışlık hâkim oldu. Ülke, talih ve karşı konulmaz alınyazısı beni, bir sürgün olarak anayurdum Arkadia'dan buraya getirene kadar birbirinin peşi sıra gelen zorbaların eline düşmüştü," dedi.

Bunları söyledikten sonra ona Tarpeia kayasını, ileride bütün görkemiyle Capitolium'un yükseleceği, ancak o zamanlarda otlar ve çalılarla kaplı o tümseği gösterdi. Sonra bazı duvar yıkıntılarını işaret edip, "Burada İanus tarafından yapılan Janiculum vardı. Orada da Saturnus'un kenti Saturnia kurulmuştu," dedi. Konuşa konuşa yoksul Evandros'un kulübesine geldiler. Buradan mağrur ve ihtişamlı Forum'un bulunduğu düzlükte böğürerek başıboş dolaşan sürüleri görüyorlardı. Aineias'a içi yapraklarla doldurulmuş ve bir Libya ayısının postuyla kaplanmış bir divan serdiler.

Ertesi sabah, ihtiyar Evandros şafağın ilk ışıklarıyla ve alçak evinin saçağı altındaki kuşların cıvıltılarıyla uyandı. Üzerinde tuniği, omuzlarında panter postu,

ayaklarında sandaletler ve kemerinde asılı muhteşem kılıcıyla konuğuna bakmaya gitti. İki bekçi köpeği de o, beraberindekiler ve korumasının peşinden gidiyordu. Kahramanın yanında sadık dostu Akhates vardı. Pallas'ın da bir süre sonra onlara katılmasının ardından ihtiyar kral konuştu:

"Şanlı Troyalı, böyle büyük bir davada yapabileceğimiz fazla bir şey yok. Devletimiz zayıf. Bir yanımız nehir, diğer yanımız Rutul kavmi. Size kalabalık ve zengin bir halkla ittifak yapmanızı öneriyorum. Kaderiniz sizi en uygun zamanda onlarla buluşturdu. Nehrin öte yakasındaki topraklar Etrüsklerindir. Eski kralları Mezentius, intikam duygularını tatmin etmek için akla gelmedik işkenceler icat eden zorbanın, canavarın biriydi. Ölülerle canlıları ellerinden ve yüzlerinden birbirine bağlar, zavallıları o korkunç kucaklaşma ile ölmeye terk ederdi. Sonunda halkı onu ve ailesini kovdu. Konağını ateşe verip dostlarını öldürdüler. O da kaçıp onu silahlarıyla koruyan Turnus'a sığındı. Etrüskler, ona hak ettiği cezanın verilmesini talep ettiler. Daha önceleri bu taleplerini zorla yaptırmayı da denediler. Ancak, rahipler göklerin iradesine göre o toprakların yerlilerinden hiçbirinin onlara zafer kazandırmayacağını, kaderlerinde denizden gelecek bir liderin olduğunu söyleyerek onları engelliyorlar. Tacı bana da sundular. Böyle büyük işlere girişemeyecek kadar yaşlandım artık. Oğlum da buralı olduğundan seçilmesi mümkün değil. Senin gibi doğum ve yaş şartına uygun, silah konusunda ünlü, tanrıların gözettiği birini liderleri olarak selamlayacaklardır. Yanına tek umudum, huzur kaynağım oğlum Pallas'ı da veririm. Liderliğin altında savaş sanatını öğrenir ve ihtişamlı yiğitliklerine özenebilir."

Daha sonra kral, Troyalı liderler için atların hazırlanmasını emretti; Aineias, beraberinde seçkin adamları ve Pallas ile at üstünde Etrüsk kentine doğru yola çıktı. Diğer adamları ise gemilerle geri gönderdi.[1] Aineias ve yanındakiler Etrüsk ordugâhına sağ salim ulaşarak Tarkhon ve vatandaşları tarafından memnuniyetle karşılandılar.

Nysos ve Euryalos

Bu arada Turnus adamlarını toplamış ve bütün gerekli savaş hazırlıklarını yapmıştı. Juno, İris ile haber gönderip onu Aineias'ın yokluğundan faydalanması ve Troya ordugâhına beklenmedik bir saldırı düzenlemesi için ayarttı. Buna uygun girişimler yapıldıysa da Troyalılar tedbirleri almıştı. Aineias'tan onun yokluğunda

1 Şair buraya atların koşma seslerini taklit ettiği söylenen ünlü bir dize koyar. Şöyle tercüme edilebilir: "Atların toynakları aynı anda yere vurdu, dört-ayakla ezerek." Quadrupendate putrum sonitu quatit ungula campum. —Vergilius

çarpışmaya girmemeleri konusunda kesin emir aldıkları için siperlerinden kımıldamayıp Rutul kavminin onları cepheye çekme girişimlerine karşı çıktılar. Gece bastırınca, düşmana karşı sahip olduklarını düşündüğü üstünlüğün keyfiyle başı dönen Turnus'un ordusu ziyafet düzenleyip eğlendi. Sonunda toprağa uzanıp güven içinde uyudu.

Troyalıların ordugâhında ise işler bunun tam tersiydi. Tedbirli ve endişeliydiler ve Aineias'ın dönüşünü sabırsızlıkla bekliyorlardı. Nysos ordugâhın girişinde nöbet tutuyordu. Kişiliği ve iyi nitelikleriyle ordudaki herkesten farklı olan genç Euryalos da onunla birlikteydi. Bu ikisi dost ve silah arkadaşıydılar. Nysos arkadaşına şöyle dedi: "Düşmanın güvenini ve umursamazlığını fark ettin mi? Çok az ışık var; etraf loş. Adamlar ya şaraba ya da uykuya yenik düşmüş gibiler. Liderlerimizin Aineias'a adam gönderip ondan da haber almak için ne kadar istekli olduğunu biliyorsun. Düşmanın ordugâhından geçip liderimizi bulayım diyorum. Başarabilirsem, bu davranışımın şanı benim için yeterli olur. Yine de bu hizmetimin daha fazlasını hak ettiğini düşünürlerse ona da hayır demem," dedi.

Macera aşkıyla yanıp tutuşan Euryalos, "Nysos, yoksa beni bu işe dahil etmeyecek misin? Seni böylesine tehlikeli bir işe tek başına gönderir miyim sanıyorsun? Ne cesur babam bana böyle öğretti, ne de ben onuru her şeyin üstünde tutmaya karar verip Aineias'ın sancağına katıldığımda böyle hesaplar yaptım," diye yanıtladı. Nysos, "Bundan hiç kuşkum yok dostum. Ama biliyorsun, bu sonu belli olmayan bir girişim. Bana ne olursa olsun, senin güvende olmanı isterim. Hem benden gençsin. Göreceğin çok şey var. Üstelik Acestes şehrindeki diğer kadınlarla huzurla yaşamaktansa ordugâhta seninle birlikte olmayı seçen annenin acı çekmesine neden olmak istemem," dedi. Euryalos ise, "Daha faza konuşma. Beni vazgeçirmek için de boşuna bahane arama. Seninle geliyorum, kararım kesin. Vakit kaybetmeyelim," yanıtını verdi. Muhafızı çağırıp nöbeti devrettikten sonra generalin çadırına gittiler. Liderlerini durumu bildirmek için Aineias'a nasıl haber yollayabilecekleri üzerine düşünürken buldular. İki arkadaşın teklifini memnuniyetle kabul edip, davranışlarını övdüler ve başarılı olurlarsa cömert şekilde ödüllendirileceklerine söz verdiler. İulus, özellikle Euryalos'a dönerek dostluklarının baki kalacağını söyledi. Euryalos ise; "Bir tek isteğim var. İhtiyar annem ordugâhta benimle birlikte. Acestes şehrindeki diğer kadınlarla birlikte kalmayıp benim için Troya topraklarını terk etti. Onunla vedalaşmadan gidiyorum. Gözyaşlarına dayanamam, yakarışlarını da duymazdan gelemem. Sizden ricam sıkıntılı günlerine onu rahat ettirmeniz. Bana söz verin ki, karşıma çıkan tehlikelerle daha cesurca savaşayım," dedi. Gözleri dolan İulus ve diğer komutanlar isteğini mutlaka yerine getireceklerine söz verdiler. İulus, "Annen benim annemdir. Geri dönüp kendin alamazsan, sana söz verdiğim her şey ona verilecek," dedi.

İki arkadaş ordugâhtan ayrılıp düşmanların arasına daldılar. Onları durduracak ne bir nöbetçi ne de gözcü vardı. Her yerde, çimenler üzerinde ve arabaların aralarında askerler serilmiş uyuyorlardı. Savaş kuralları, günün o saatinde cesur bir askerin uyuyan düşmanını öldürmesini yasaklamıyordu. İki Troyalı sessizce aralarından geçerken olabildiğince fazla düşman askeri öldürmüştü. Euryalos ganimet olarak bir çadırda bulduğu, altın ve kuş tüyüyle süslenmiş gösterişli bir tolga aldı. Düşman hatlarından fark edilmeden geçmişlerdi ki aniden Volscens komutasındaki bir birliğin ordugâha yaklaştığını gördüler. Euryalos'un parlayan tolgası dikkatlerini çekmiş, Volscens ikisini de selamlayıp kim olduklarını ve nereden geldiklerini sormuştu. Cevap vermek yerine ormana daldılar. Atlılar kaçış yollarını kesmek için dört bir yana dağıldılar. Nysos kaçmış ve tehlikeden uzaklaşmıştı. Ama Euryalos'un gelmediğini görünce dönüp onu aradı. Tekrar ormana girdi ve bir süre sonra sesler geldiğini duydu. Çalıların arasından bakınca çevresini saran adamların arkadaşını sorguya çektiğini gördü. Şimdi ne yapacaktı? Delikanlıyı kurtarsa mı yoksa onunla birlikte ölse mi daha doğru olurdu?

Başını kaldırıp parlayan aya baktı, "Tanrıça! Yardımını esirgeme!" diyerek komutanlardan birine nişan aldı ve kargısını fırlattı. Sırtından vurulan adam ölümcül yaranın etkisiyle yere yığıldı. Yaşadıkları şaşkınlıkta, havada süzülen bir başka kargıyla askerlerden biri daha düşüp can verdi. Kargıların nereden geldiğini anlamayan Volscens kılıcı elinde Euryalos'un üstüne yürüdü. "İkisinin cezasını sen ödeyeceksin!" dedi ve tam kılıcını Euryalos'un bağrına saplamak üzereyken, arkadaşının tehlikede olduğunu gören Nysos saklandığı yerden çıkarak, "Bendim, Rutul kavmi, kılıçlarınızı bana çevirin. Ben yaptım. O yalnızca arkadaşım olduğu için peşimden geldi!" diye bağırdı. O konuşurken kılıç indi ve Euryalos'un alımlı bağrını delip geçti. Kafası, sabanın biçtiği bir çiçek gibi omzuna düştü. Volscens'e saldırıp kılıcını saplayan Nysos da sayısız kılıç darbesiyle o anda can verdi.

Mezentius

Aineias, Etrüsklü müttefikleriyle birlikte olay yerine zamanında ulaşıp kuşatılan ordugâhı kurtardı. Artık, iki ordu güç olarak neredeyse birbirine denkti, savaş işte o zaman başlamıştı. Şimdi tüm ayrıntıları değil de, okuyucularımıza tanıttığımız ana karakterlerin akıbetlerinin ne olduğunu anlatacağız.

Kendisine karşı ayaklanan vatandaşlarını karşısında bulan zorba Mezentius vahşi bir hayvan gibi öfkeden deliye dönmüştü. Karşısına çıkma cüreti gösteren herkesi öldürdü ve onu gören pek çok kişinin de kaçmasına yol açtı. Sonunda Aineias ile karşılaştı. Sonucu görmek isteyen ordular oldukları yerde hareketsiz

bekliyorlardı. Mezentius'un fırlattığı kargı Aineias'ın kalkanından sekip Anthor'a saplandı.

Anthor, doğuştan Grekti. Yurdu Argos'tan ayrılmış, Evandros'un peşinden İtalya'ya kadar gitmişti. Şair ondan bahsederken deyiş haline gelen şu dokunaklı sözleri kullanır: "Başkasının alması gereken bir darbeyle talihsizce yere yığılır. Bakışlarını göğe kaldırır ve ölürken tatlı Argos'u hatırlar."[1] Sıra kendisine gelen Aineias kargısını fırlattı. Mezentius'un kalkanını delen kargı baldırını yaraladı. Bu manzaraya dayanamayan oğlu Lausus ileri atılıp kendini siper ederken yandaşları da Mezentius'un etrafını sarıp onu oradan uzaklaştırdılar. Kılıcını Lausus'un üzerinde tutarak son darbeyi vurmaktan kaçınan Aineias, öfkeli gencin üstelemesiyle öldürücü darbeyi indirmek zorunda kaldı. Lausus yere düştü ve Aineias merhametle eğildi. "Bahtsız genç," dedi, "senin övgüne layık olabilmek için ne yapabilirim? İçinde zaferler kazandığın silahların üzerinde kalsın. Korkma, bedenin de dostlarına verilecek. Cenaze törenin de gerektiği şekilde yapılacaktır." Böyle diyerek, gencin korku içindeki yandaşlarına seslenip cesedini onlara teslim etti.

Bu arada Mezentius nehir kıyısına götürülmüş ve yarasını yıkamıştı. Çok geçmeden Lausus'un ölüm haberini aldı, duyduğu öfke ve kederle gücü yerine geldi. Atına atladığı gibi savaş alanına giderek Aineias'ı aradı. Onu bulunca atıyla etrafında daireler çizerek eline geçirdiği mızrakları peş peşe fırlatıyordu. Aineias kalkanını siper edip kendi etrafında dönerek mızrakları karşılıyordu. Mezentius üç tur attıktan sonra Aineias kargısını dosdoğru atın başına fırlattı. Kargının hayvanın şakağına saplanmasıyla Mezentius yere düşerken her iki ordudan yükselen bağırış sesleri göğü inletmişti. Mezentius aman dilemedi. Yalnızca bedeninin ondan nefret eden tebaasının saygısızlıklarından korunmasını istedi. Ölümcül darbe için hazırdı ve toprağa dökülen kanıyla can verdi.

Pallas, Camilla, Turnus

Savaş meydanının bir köşesinde bunlar olurken, bir başka yerinde Turnus genç Pallas ile karşılaşıyordu. Dövüşçülerin birbirinin dengi olmadığına şüphe yoktu. Pallas cesur davranmıştı, ancak Turnus'un kargısıyla can verdi. Turnus, ayaklarının dibinde yatan cesur genci görünce neredeyse merhamet edecekti ve galip dövüşçü olarak yenilenin silahlarını alma hakkından vazgeçti. Sadece, altın çivi ve oymalarla süslü kemeri alıp beline sardı. Geri kalanları kurbanın arkadaşlarına verdi.

Çarpışmalardan sonra iki ordunun ölülerini gömmesi için silahlar birkaç gün-

---

1 Sternitur infelix alieno vulnere, coelumque
Adspicît et moriens dulces reminiscitur Argos. —Vergilius.

lüğüne bırakıldı. Aineias, bu arada Turnus'a meydan okuyup savaşın sonucunu kendi aralarında yapacakları tek dövüşle belirlemeyi teklif ettiyse de Turnus buna yanaşmadı. Sonraki mücadelede, özellikle kadın savaşçı Camilla göze çarpmıştı. Kahramanlıkları en yürekli savaşçıları bile aştı. Pek çok Troyalı ve Etrüsklü onun okları veya savaş baltasıyla can verdi. Sonunda, onu uzun süre takip eden ve boşluğunu kollayan Aruns adlı bir Etrüsklü, Camilla'yı görkemli zırhını çekici bir ganimet olarak gördüğü bir düşmanı kovalarken izledi. Kovalamacanın etkisiyle Camilla tehlikenin farkına varmadı ve Aruns'un attığı mızrakla ölümcül bir yara aldı. Yere düştü ve beraberindeki kızların kolları arasında son nefesini verdi. Ne var ki onun kaderini gören Diana, intikamının alınmamasına razı olmadı. Aruns sevinçli ama korkmuş, oradan sessizce kaçarken Diana'nın maiyetinden bir nemfin fırlattığı gizli bir okla vuruldu, sıradan biri gibi ve bir meçhul olarak can verdi.

Nihayet son çarpışma Aineias ile Turnus arasında oldu. Turnus karşılaşmaktan mümkün olduğunca kaçınmıştı. Ancak hem savaşta başarılı olamamasının, hem de yandaşlarından yükselen homurtularının baskısı altında kendini dövüşe hazırladı. Neler olacağı ortadaydı: Aineias'ın bulunduğu tarafta kaderin kendini açık eden hükmü, her acil durumda yardımına koşan tanrıça annesi ve onun isteğiyle oğlu için Vulcanus'un ördüğü silah işlemez zırhı; diğer tarafta ise Jupiter'in Juno'ya kesin emir vererek yardım etmesini yasaklaması ile semavi müttefikleri tarafından yalnız bırakılan Turnus. Turnus kargısını fırlattı. Kargı zarar vermeden Aineias'ın kalkanından sekti. Troyalı kahramanın fırlattığı kargı ise Turnus'un kalkanını delerek bacağına saplandı. Metaneti Turnus'u terk etti ve merhamet dilendi. Aineias canını bağışlamak üzereydi ki Turnus'un, öldürdüğü Pallas'tan aldığı kemer gözüne ilişti. Öfkesi bir anda alevlenen Aineias, "Pallas bu darbeyle seni kurban ediyor!" diye bağırarak kılıcını sapladı.

Aeneis şiiri burada sona erer ve düşmanlarını yenen Aineias'ın gelin olarak Lavinia'yı aldığı sonucunu çıkarmak ise bize kalır. Yazılanlara göre şehri kurmuş ve gelinin adından esinlenerek ona Lavinium adını vermiştir. Oğlu İulus ise Romulus ile Romus'un doğduğu yer ve Roma'nın beşiği olan Alba Longa'yı kurar.

Pope ünlü dizelerinde Camilla'dan bahseder. Şair, "ses, duygunun yankısı olmalıdır" kuralını örnekleyerek şöyle der:

> Aias koskoca bir kayayı fırlatmaya çabalarken
> Dizeler de çabalar ve kelimeler de yavaşlar.
> Öyle değildir ama çevik Camilla koştururken düzlükte
> Koçanların üzerinden uçar ya da kayıp gider suyun üstünden.
>
> —*Essay on Criticism*

34
PYTHAGORAS – MISIR TANRILARI – KEHANET MERKEZLERİ

Pythagoras

İnsan ruhunun doğasıyla ilgili olarak Ankhises'in Aineias'a aktardığı öğreti Pythogoras'ın öğretileriyle benzerlik gösteriyordu. Pythogoras'ın (MÖ 540'ta doğmuştur) ana yurdu Samos Adası olsa da ömrünün büyük bölümünü İtalya'daki Croton'da geçirdi. Bu yüzden bazen "Samoslu" bazen de "Crotonlu filozof" olarak anılırdı. Gençliğinde çok dolaştı. Mısır'a gittiği ve orada rahipler tarafından eğitildikten sonra yolculuğunu Doğu'ya doğru sürdürüp İranlı ve Kaldeli Maguslar ve Hintli Brahma rahiplerini ziyaret ettiği söylenir.

Sonunda gelip yerleştiği Croton'da, olağanüstü nitelikleriyle etrafına bir sürü öğrenci topladı. Buranın halkı lükse ve hovardalığa düşkünlüğüyle ün salmış da olsa, Pythogoras'ın üzerlerinde bıraktığı iyi etkilerin kendini göstermesi uzun sürmemişti. Sonunda sarhoş gezmeme ve ölçülü davranma hâkim oldu. Altı yüz Crotonlu onun öğrencisi olarak, mallarını herkesin yararlanabileceği tek bir ambarda birleştirdi ve bilgelik yolunda birbirine yardım eden bir topluluk meydana getirdiler. En üst derecede saflık ve sadelik öğretisiyle hareket ediyorlardı. Öğrendikleri ilk şey *sessizlik*'ti. Bir süre yalnızca dinleyici olmaları isteniyordu. "O [Pythogoras] böyle buyurdu" (*İpse dixit*) sözü onlar için yeterliydi, herhangi bir kanıta gerek duyulmazdı. Yalnızca ilerlemiş, yıllarca sabırla itaat etmiş öğrencilerin soru sormalarına ve itirazda bulunmalarına izin verilirdi.

Pythogoras sayıları her şeyin özü ve ilkesi olarak görür, onlara gerçek ve müstakil bir varlık atfederdi. Bu nedenle, ona göre, sayılar evreni oluşturan unsurlardı. Filozofun bu süreci nasıl tasavvur ettiği hiçbir zaman tatmin edici şekilde açıklanmadı. Dünyanın çeşitli biçim ve olgularını onların temeli ve özü olarak gördüğü sayılara dayandırıyordu. "Monad" veya birim, ona göre, bütün sayıların kaynağıydı. İki sayısı kusurluydu, artma ve bölünmenin nedeniydi. Üç tamlığın sayısıydı, çünkü bir başı, ortası ve sonu vardı. Kareyi temsil eden Dört kusursuzluğun en üst derecesiydi. On, dört temel sayının toplamını içerdiğinden bütün müzik ve aritmetik oranlarını kapsar ve dünyanın sistemini gösterirdi.

Nasıl bütün sayılar Monad'dan türemişse, Pythogoras'a göre Tanrı'nın saf ve yalın özü de doğanın bütün biçimlerinin kaynağıdır. Tanrılar, ifritler ve kahraman-

lar Yüce Varlık'ın (Supreme) türümleridir ve dördüncü türüm de insan ruhudur. O ölümsüzdür ve bedenin prangalarından kurtulduğunda ölüler diyarına geçerek, bir başka insanın veya hayvanın bedeninde yaşamak için dünyaya geri dönünceye kadar orada kalır. Nihayet yeterli saflığa kavuştuktan sonra, tekrar türediği kaynağa geri döner. Asıl olarak eski Mısır'a dayanan ve insan eylemlerinin ödüllendirilmesi ve cezalandırılması öğretisiyle bağlantılı olan bu ruhların göçü (metampsikoz) öğretisi Pythogoras yandaşlarının hiç hayvan öldürmemelerinin ana nedeniydi.

Ovidius öğrencilerine şu sözleri ile seslenirken Pythogoras'ı temsil etmektedir: "Ruh asla ölmez. Daimi olarak bir mekânı terk edip diğerine geçerler. Bizzat ben Troya Savaşı'nda Panthus'un oğlu Euphorbus olduğumu ve Menelaos'un kargısıyla öldüğümü hatırlıyorum. Daha yakın zamanlarda, Argos'taki Juno Tapınağı'ndayken, ganimetler arasında asılı kalkanımı görünce tanıdım. Her şey değişir, hiçbir şey yok olmaz. Ruh buradan oraya geçer, şimdi bu bedendedir, bir hayvanın bedeninden bir insanın bedenine geçmiştir, sonra tekrar hayvan bedenine girer. Balmumunun belli bir kalıba girmesi, sonra erimesi, sonra tekrar kalıba sokularak başka biçimler alması ama mumun her seferinde aynı mum olması gibi ruh da, yıpransa bile, farklı zamanlarda, farklı biçimlerde hep aynı kalır. Eğer içinizde akrabalarınıza karşı sevginiz tükenmemişse, yalvarırım, belki de kendi akrabanız olabilecek canlıların yaşamlarını ihlal etmekten kaçının."

Shakespeare'nin, *Venedik Taciri* eserinde, Gratiano karakteri metampsikozdan bahseder. Shylock'a şöyle söyler:

> Tereddüt ettim inancımdan senin yüzünden,
> Pythogoras'ın fikrinden yola çıkarsak,
> Hayvanların ruhlarının yerleştirdiği,
> Kendilerini insan gövdelerine;
> Senin kavgacı ruhunu yönetir bir kurt;
> İnsan öldürmekten asılmış
> Ruhunu yerleştirmiş içine, çünkü senin arzuların;
> Vahşi, kanlı, açgözlü ve obur.

Müzikte, gamlardaki notaların sayılarla bağıntısı, eşit zaman aralıklarında titreşmesinden armoninin ve tersi durumdan uyumsuzluğun doğması, Pythogoras'ın zahiri yaratılış için de "armoni" sözcüğünü kullanmasının nedenidir. Bu sözcük onda parçaların birbiriyle tam uyumu anlamına gelir. Dryden, *Song for St. Cecilia 's Day* isimli şiirinin başında bu fikri dile getirir:

Armoniden, o göksel armoniden
Başladı bu sonsuz yapı;
Armoniden armoniye koştu
Tüm notaların alanları içinde,
Diapazon kapandı bütünüyle İnsan içinde.

Evrenin merkezinde (onun öğretisine göre) merkezi bir ateş, yaşamın ilkesi vardı. Merkezdeki bu ateşi Dünya, Ay, Güneş ve beş gezegen çevreliyordu. Farklı gök cisimlerinin birbirine uzaklıkları bir müzikal gamın orantılarına karşılık gelecek şekilde tasarlanmıştı. Gök cisimleri, kendilerinde içlerinde ikamet eden tanrılarla birlikte, merkezi ateşin etrafında, "şarkısı da bulunan" bir koral dans gerçekleştirirdi. Lorenzo Jessica'ya astronomi dersi verirken Shakespeare bu öğretiye gönderme yapar:

Bak Jessica, göğün altı nasıl da kalın
İşlenmiş parlak altın tabaklarla!
Görebildiğin en ufak bir gök cismi bile yok
Ama bir meleğin şarkısına benzeyen hareketinde,
Hâlâ şarkı söylüyor genç gözlü Kerubim'e koro halinde;
Böyle bir armoni ölümsüz ruhlarda vardır!
Ama çürüyen bu balçıktan bedene
Onu öylesine kapatırız ki, duyamayız.

—*Venedik Taciri*

Küreler, iç içe geçirilerek ters çevrilen kâseler şeklinde düzenlenmiş kristal veya camsı yapılar olarak düşünülüyordu. Her kürenin içine sabitlendiği düşünülen bir veya daha fazla gökcismi onunla birlikte hareket ediyordu. Küreler saydam olduğundan içlerine baktığımızda onlarla birlikte dönen göksel cisimleri de görebilirdik. Ancak, bu küreler birbirlerine değmeden birlikte hareket edemedikleri için, bu temas sırasında çıkardıkları ses ölümlülerin kulaklarının algılayamayacağı kadar hafif, mükemmel bir armoni yaratıyordu. Milton, *Hymn on the Nativity* isimli şiirinde kürelerin müziğinden söz eder:

Çınlayın, ey kristal küreler!
Bir kez de insan kulaklarımızı kutsayın;
(Eğer hislerimizi öyle cezp etme gücünüz varsa)
Ve bırakın gümüş çan
Ezgili zamanda devinsin,

Ve bırakın göğün derin orgunun bası üflesin;
Ve sizin dokuz katlı armoninizle
Dönüştürün tüm konseri bir melekler senfonisine.

Liri Pythogoras'ın bulduğu söylenir. Longfellow, *Verses to* a *Child* şiirinde bu hikâyeyi şöyle anlatır:

Eskilerin o yüce Pythogoras'ı,
Beklerken demircinin kapısında,
Ve duyuyor çekiçleri onlar vurdukça
Örslere farklı farklı notalarla,
Farklı tınılardan çalıyor hep titreyerek
Asılı duran demirden dillerde,
Ses veren telin sırrı bu,
Ve oluşturdu yedi telli liri.

Ayrıca aynı şairin *Occupation of Orion* şiirine de bakabilirsiniz.

Samos'un muhteşem Rüzgâr liri.

Sybaris ve Croton

Croton'a komşu olan Sybaris, Croton'un tam aksine lükse düşkünlüğü ve kadınsılığıyla ünlüydü. Şehrin ismi zamanla bir deyiş niteliği kazandı. J. R. Lowell *To the Dandelion* isimli küçük, sevimli şiirinde Sybaris'i bu anlamda kullanır:

Altın-zırhlı arı sen bile hissetmezsin
Haziran ortasında kendini yazda gibi, ılıkça saldırırken
Beyaz zambağın rüzgârlı çadırında,
(Fethettiği Sybaris'e) sarı halkalarını gördüğümde senin
Koyu yeşiller içinden çıkarken.

İki şehir arasında çıkan savaşta Sybaris ele geçirilmiş ve yok edilmiştir. Croton ordusunun başında ünlü atlet Milo vardı. Korkunç gücüne dair anlatılan sayısız hikâyeden biri de dört yaşındaki bir düveyi sırtında taşıdıktan sonra hayvanı bir günde yemesidir. Nasıl öldüğü ise şöyle anlatılır: Ormandan geçerken, ağaçkakanların bir kısmını oyduğu bir ağaç gövdesi görünce oyuğu daha da büyütmek ister.

Ama elini içeri soktuğu sırada ağaç oyuğu kapatır ve elleri o şekilde bağlı kalır. Bu haldeyken saldıran kurtlara yem olur.

Byron, *Ode to Napoleon Bonaparte* şiirinde Milo'nun hikâyesine gönderme yapar:

O ihtiyar, parçalayacaktı meşeyi,
Düşünmemişti onun tepki vereceğini;
Yakaladı gövde onu, boşa uğraştı kaçmaya,
Yapayalnız, nasıl da bakıyor etrafına!

Mısır Tanrıları

Eski Mısırlılar, en yüce tanrı olarak, sonraları Zeus Ammon ya da Jupiter Ammon da denilen Ammon'u görmüşlerdir. Ammon, kelamı ya da farklı cinsiyetlerdeki iradesi –ki Kneph ve Athor'u yaratmıştır– ile tezahür ederdi. Kneph ve Athor'dan Osiris ve İsis türemiştir. Osiris'e Güneş tanrısı, sıcağın, yaşamın ve bereketin kaynağı olarak tapılırdı. Ayrıca Nil tanrısı olarak da görülürdü ve her yıl seller vasıtasıyla karısı İsis'i (Toprak) ziyaret ederdi. Serapis ya da Hermes ise bazen Osiris ile özdeş, bazen de müstakil bir tanrı, Tartaros hükümdarı ve hekimlerin tanrısı olarak temsil edilir. Sadakat ve bekçilik özelliklerinin sembolü, köpek başıyla temsil edilen Anubis koruyucu tanrıdır. Horus ya da Hapocrates ise Osiris'in oğludur. Sessizlik tanrısı olarak, bir nilüferin üzerinde oturmuş ve parmağını dudaklarına götürmüş halde temsil edilir.

Moore'un *Irish Melodies* şiirlerinin birinde Harpocrates'ten söz edilmektedir:

Sen, güllü bir çardak altında,
Sessizce oturacaksın, parmağın dudaklarında:
Onun gibi, oğul, doğmuş
Nil'in kızıllığı üzerindeki oturan
Çiçekler gibi – tek şarkı söyler
Yere ve göğe, Sessiz, hepiniz sessiz!

Osiris ve İsis Miti

Osiris ve İsis bir keresinde, sakinlerine hediye ve nimetler sunmak üzere yer-

yüzüne indiler. İsis önce onlara buğdaydan ve arpadan nasıl yararlanacaklarını gösterdi ve Osiris de ilk tarım aletlerini yaptı, bunları nasıl kullanacaklarını ve öküzü sabana nasıl koşacaklarını öğretti. Sonra kanunları, evlilik kurumunu, sivil örgütlenmeyi getirdi ve tanrılara nasıl ibadet edeceklerini öğretti. Nil Vadisi'ni mutlu bir ülkeye dönüştürdükten sonra bir ordu toplayıp dünyanın geri kalanına nimetlerini bahşetmeye gitti. Silahla değil sadece müzik ve tatlı dille bütün ulusları fethetti. Bunu gören kardeşi Typhon'un içi kıskançlık ve hasetle doldu. Onun yokluğundan yararlanıp tahtı ele geçirmeye çalıştı. Ancak devletin dizginlerini elinde tutan İsis onun planlarını hüsrana uğrattı. Hıncı daha da artan Typhon bu kez kardeşini öldürmeye karar verdi. Bunu da şöyle yaptı: Yetmiş iki kişiyle gizlice anlaşma yaparak, onlarla kralın dönüşü şerefine verilen ziyafete katıldı. Şölen sırasında, önceden yaptırdığı, Osiris'in ölçülerine uygun, gösterişli bir sandık getirtti. İçine sığacak kişiye bu değerli sandığı hediye edeceğini söyledi. Geri kalan herkesin nafile çabalarından sonra Osiris sandığın içine girer girmez Typhon ve yandaşları kapağını kapattıkları sandığı Nil Nehri'ne fırlattılar. Bu korkunç cinayeti öğrenen İsis ağladı ve yas tuttu sonra saçlarını kestirdi, siyahlara büründü ve göğsüne vura vura bin bir gayretle kocasının bedenini aradı. Bu arayışında, Osiris ve Nephthys'in oğlu Anubis ona yardım etti. Bir süre boş yere arayıp durdular, çünkü dalgalarla Byblos kıyılarına vuran sandık, su kıyısında yetişen sazlıklara takılmıştı. Osiris'in bedeninde var olan ilahi kudret, oradaki otlara öyle bir güç vermişti ki sazlıklar, gövdesi tanrının tabutunu da içine alan heybetli bir ağaca dönüşmüştü. Ağaç, kutsal emanetiyle birlikte çok geçmeden kesildi ve Fenike kralının sarayına sütun olarak dikildi. Ancak sonunda Anubis ve kutsal kuşların yardımıyla, olan biteni öğrenen Osiris kraliyet şehrine gitti. Saraydakilere kendini bir hizmetçi olarak tanıtıp kabul edildikten sonra sahte kılığını üzerinden atıp, şimşek ve yıldırımları olan bir tanrıça şeklinde göründü. Asasını değdirmesiyle sütun yarıldı ve içinden kutsal tabut çıktı. Tabutu alıp ülkesine döndü ve onu bir ormanın derinlerine sakladı. Ancak bunu öğrenen Typhon Osiris'in bedenini on dört parçaya bölüp farklı yerlere dağıttı. İsis yorucu bir aramadan sona on üç parçayı buldu. Diğer parça ise Nil balıklarına yem olmuştu. İsis bu kayıp parçanın yerine çınar ağıcından bir parça uydurdu ve eşinin bedenini Philae'de gömdü. Sonradan burası ulusun kutsal mezarlığı oldu ve ülkenin dört bir yanından gelen hacıların ziyaret ettiği bir yer haline geldi. Ayrıca Tanrı Osiris'in onuruna buraya benzersiz güzellikte bir tapınak inşa edildi. Tanrının bedenine ait parçaların bulunduğu her noktaya da olayın hatırasını ölümsüzleştirmek için küçük tapınaklar ve lahitler yapıldı. Bu olayın ardından Osiris, Mısırlıların koruyucu tanrısı oldu. Ruhunun kutsal boğa Apis'in bedeninde yaşadığına ve boğa öldüğünde halefinin bedenine göç ettiğine inanılırdı.

Memphis'in boğası Apis'e Mısırlılar büyük saygıyla tapınırdı. Apis olarak ibadet edilecek hayvanı belli işaretlere göre tespit ederlerdi. Simsiyah olması, alnı-

nın ortasında kare ve sırtında da kartal şeklinde bir beyazlık bulunması ve dilinin altında bokböceği ya da böcek şeklinde bir yumru olması zorunluydu. Aramaya gönderilenler böyle işaretlere sahip bir boğa bulduklarında, hayvan doğuya bakan bir binaya yerleştirilir ve dört ay sütle beslenirdi. Bu sürenin sonunda, rahipler yeniay vakti gösterişli bir törenle boğanın barınağına gidip onu Apis olarak saygıyla selamlarlardı. Daha sonra büyük bir ihtişamla süslenen bir gemiye konur ve Nil'e, oradan da boğaya ibadet için iki şapeli ve bir avlusu bulunan bir tapınağın tahsis edildiği Memphis'e gönderilirdi. Onun için adaklar sunulur, yılda bir kez Nil'in yükselmeye başladığı zamanlarda nehre bir altın kâse atılır ve boğanın doğum gününü kutlamak için görkemli bir festival düzenlenirdi. İnsanlar bu festival sırasında timsahların vahşiliklerini unutup zararsız hale geldiğine inanırdı. Ancak, hayvanın bu mutlu hayatının bir sonu da vardı. Boğanın belli bir süreden fazla yaşamasına izin verilmezdi. Yirmi beş yaşına geldiğinde eğer hâlâ yaşıyorsa, rahipler tarafından kutsal bir sarnıçta boğulur ve Serapis Tapınağı'na gömülürdü. Bu boğa eceliyle ya da cebren öldüğünde, bütün ülke üzüntüye ve yasa boğulur, bu durum boğanın halefi bulunana kadar da devam ederdi.

Günümüz gazetelerinden birinde şöyle bir makale görüyoruz:

"Apis'in Mezarı. Memphis'te yürütülen kazı çalışmaları bu gömülü şehri en az Pompei kadar ilginç kılacağa benziyor. Yüzyıllar boyunca meçhul şekilde gömülü kalan Apis'in görkemli mezarı artık açılıyor."

Milton, *Hymn on the Nativity* şiirinde, Mısır tanrılarından hayali varlıklar olarak değil, İsa'nın gelişiyle kaçan gerçek iblisler olarak söz eder:

Nil'in yabani tanrıları kadar hızlı,
Kaçtı İsis ve Horus ve köpek Anubis.
Osiris de yok görünürde
Memphis korusunda ya da yeşilliğindedir
Böğürtülerle çiğniyordur ıslanmamış çimleri[1];
Ya da dinleniyordur belki
Kutsal sandığında;
Ancak en derin cehennem olabilir onun kefeni.
Boş yere taşıyorlar kara cübbeli büyücüler onun sandığını.
Tefle çalınan karanlık ilahiler arasında

---

1 Mısır'da yağmur yağmaz ve otlar "su almaz." Ülkenin bereketi Nil'in taşkınlarına bağlıdır. Son dizede belirtilen sandığın Mısır tapınaklarının duvarlarında yer alan resimlerde, rahipler tarafından dini törenlerde taşındığı görülmektedir. Bu muhtemelen Osiris'in içine konulduğu sandığı temsil ediyordu.

İsis, heykellerinde bir gizem simgesi olarak yüzü peçeyle örtülü gösterilir. Tennyson *Maud* şiirinde (IV, 8) bu konuya değinir:

> Yaratıcının maksadı karanlık olduğu için İsis örttü yüzünü peçeyle

Kehanet Merkezleri

Kehanet, gelecekle ilgili soruların tanrısal varlıklar tarafından yanıtlanacağına inanılan yeri belirtmek için kullanılan bir addır. Kelime aynı zamanda verilen yanıtı da ifade ederdi.

En eski Yunan kehanet merkezi, Dodona'daki Jupiter Kehanet Merkezi'ydi. Bir hikâyeye göre, merkez şöyle kurulmuştur: İki siyah güvercin Mısır'daki Teb şehrinden havalandı. Biri Epeiros'taki Dodana'ya uçtu, bir meşe ormanında ağaca kondu ve insanların dilinde konuşarak yöre halkına oraya bir Jupiter kehanet merkezi yapmalarını söyledi. Diğer güvercin ise Libya vahasındaki Jupiter Ammon Tapınağı'na uçtu ve o da benzeri bir buyrukta bulundu. Bir başka rivayete göre ise, bunlar güvercin değil, rahiptir ve Mısır'daki Teb şehrinden Fenikeliler tarafından getirilmişler, Oasis ve Dodona'da kehanet merkezleri kurmuşlardır. Kehanet merkezinde, cevapları ağaçların rüzgârda hışırdayan dalları verir ve bu sesler rahipler tarafından yorumlanırdı.

Ancak, Yunan kehanet merkezlerinin en ünlüsü Phokis'teki Parnassos Dağı'nın eteklerinde kurulan Delphoi şehrindeki Apollon'a ait kehanet merkeziydi.

Çok eski tarihlerde, Parnassos'un eteklerinde otlayan keçilerin dağın kenarındaki çok derin bir uçuruma yaklaştıklarında çırpınmaya başladıkları gözlenmişti. Bu durum, uçurumdan yükselen tuhaf bir buhardan kaynaklanıyordu. Çobanlardan biri bunun etkilerini kendi üzerinde denemek üzere ikna edildi ve havayı soluduğunda keçilerle aynı şekilde etkilendi. Bu duruma bir açıklama getiremeyen çevre sakinleri, soluduğu havanın etkisiyle çırpınırken söylediği saçma sözleri tanrısal bir vahiy olarak gördüler. Olay hızla ağızdan ağza yayıldı ve o noktaya bir tapınak dikildi. Kehanet etkisi Toprak tanrıçasına, Neptunus'a, Themis'e ve birtakım başka tanrılara atfedilse de sonunda sadece Apollon'a atfedilir oldu. Pythia adı verilen bir rahibe bu kutsanmış havayı soluma işiyle görevlendirildi. Bu görev için önce Castalia pınarında yıkanarak hazırlanır, sonra defne yapraklarından tacını giyer ve aynı şekilde süslenmiş, tanrısal ilhamın geldiği uçurumun başına konan üçayağın yanına otururdu. Tanrısal ilhamla söyledikleri, rahipler tarafından yorumlanırdı.

Trophonios

Dodona'daki Jupiter ve Delphoi'deki Apollon Kehanet Merkezlerinin yanı sıra Boeotia'daki Trophonios Kehanet Merkezi de epey saygındı. Trophonios ve Agamedes kardeşti. Seçkin mimarlardı ve Delphoi'deki Apollon Tapınanağı'nı ve Kral Hyrieus'un hazine odasını inşa etmişlerdi. Hazine odasının duvarındaki taşlardan birini çıkarılabilecek şekilde yerleştirmişlerdi. Böylelikle bazen hazineden azar azar çalıyorlardı. Bu durum Hyrieus'u şaşırtıyordu, çünkü kilitlere ve mühürlere dokunulmamasına karşın hazinesi durmadan azalıyordu. Kral, sonunda hırsıza bir tuzak kurdu ve Agamedes bu tuzağa yakalandı.

Onu tuzaktan kurtaramayan Trophonios, işkence altında suç ortağını ele vereceğinden korktuğu kardeşinin kafasını kesti. Çok geçmeden, Trophonius'un da toprak tarafından yutulduğu söylenir.

Trophonios Kehanet Merkezi, Boiotia'daki Lebadea şehrindeydi. Büyük bir kuraklık sırasında, Delphoi'deki tanrı Boiotia halkına bu merkezden yardım istemelerini buyurdu. Buyruğa uyup oraya gittiklerinde kehanet merkezi göremediler. Ama aralarından biri, bir arı sürüsünü topraktaki bir yarığa kadar izleyince, aradıkları yerin orada olduğunu anladılar.

Kehanet merkezine danışmak için gelen kişi tarafından özel birtakım ayinler gerçekleştirilirdi. Bu ön hazırlıkların ardından kişi dar bir geçitten mağaraya inerdi. Bu yere ancak geceleri girilebiliyordu. İçeri giren kişi yine aynı dar geçidi kullanarak, ancak bu kez geri geri yürüyerek çıkardı. Dışarı çıkınca hüzünlü ve kasvetli görünürdü. Efkârlı ve keyifsiz insanlar için kullanılan, "Trophonios'a kehanet danışmış" deyişi buradan gelir.

Asklepios

Çok sayıda Asklepios kehanet merkezi bulunsa da en en ünlüsü Epidauros'taki merkezdi. Burada hastalar derman arar, tapınakta uyuyarak sağlıklarına kavuşurlardı. Günümüze kadar gelen rivayetlere bakılırsa, hastaları iyileştirme yöntemi, bugün Hayvan Manyetizması ya da Hipnotizma olarak adlandırılan şeyi andırıyordu.

Yılan, muhtemelen deri değiştirerek gençleşme yeteneğine sahip olduğundan, Asklepios için kutsaldı.

Asklepios kültü Roma'ya büyük bir salgın döneminde girmiş ve tanrıdan yardım dilemek için Epidauros Tapınağı'na bir elçi gönderilmişti. Asklepios merhametli bir tanrıydı ve gemiye geri dönüşünde bir yılan kılığına girerek elçiyle birlikte gitti. Tiber Irmağı'na ulaştıklarında, yılan gemiden kaçarak nehrin üzerindeki bir adayı mesken tuttu ve adaya onun onuruna bir tapınak yapıldı.

Apis

Memphis'te kutsal boğa Apis ona danışanlara, sundukları şeyleri kabul ya da reddederek yanıt verirdi. Soru soran kişinin elinden yiyecek almamasının kötüye, tersi durumunsa iyiye alamet olduğu düşünülürdü.

Kehanet yanıtlarının insan uydurması mı olduğu, yoksa kötü ruhlar aracılığıyla mı yapıldığı tartışmalı bir konudur. Eski çağlarda ikinci düşünce daha yaygındı. Hipnotizma olgusunun ilgi çekmesinden sonra geliştirilen bir üçüncü bir teori ise, Apollon Tapınağı'ndaki kâhinde hipnotik bir trans durumunun yaratıldığını ve gerçek bir durugörü yeteneğinin harekete geçtiğini söyler.

Bir başka tartışma konusu da pagan kehanet merkezlerinin soruları yanıtlamayı bıraktığı tarihe ilişkindir. İlkçağ Hıristiyan yazarları, bu merkezlerin İsa'nın doğumuyla suskunlaştıklarını ve o tarihten sonra sorulara yanıt verdiklerinin duyulmadığını ileri sürer. Milton, *Hymn on the Nativity* şiirinde bu görüşü benimser ve muhteşem ve yüce bir güzellikle dolu dizelerinde "Kurtarıcının Görünmesi" üzerine pagan tanrıların yaşadığı şaşkınlığı tasvir eder:

Kâhinler dilsizdir;
Ne ses, ne korkunç uğultular
Çınlayamaz aldatan sözlerle kemerli çatıda.
Apollon, tapınağından
Kehanet veremiyor artık,
Sahte bir feryatla gidiyor Delphoi'nin yamacından.
Hiçbir gece vecdi ya da üflenen büyüler
İlham vermiyor solgun gözlü rahibeye kehanet hücresinde.

Cowper'in *Yardley Oak* şiirinde, güzel mitolojik göndermelere rastlarız. Aşağıdaki alıntılardan ilki Kastor ve Polluks masalındandır. İkincisi ise ele aldığımız konuyla daha bir ilgili. Meşe palamuduna şöyle seslenir:

Olgunlaştın ve düştün balçıklı toprağa,
Dolarak bitkisel bir gücün güdüsüyle,
Kırdın yumurtanı, ünlü İkizlerin yaptığı gibi
Şimdi yıldız onlar; iki çıkıntılı lob, eşlenmiş tam tamına;
Bir yaprak başardı ve bir yaprak daha,
Ve tüm elementler senin cılız büyümeni
Besledi cömertçe, bir dal oldun.
Sen böyleyken kim yaşadı? Ah, keşke konuşabilseydin

Dodona'da benzerlerinin yaptığı gibi
Kehanetleri, merak edip de sormam
Geleceği, en iyisi bilmemek, ama senin ağzında
Merak uyandıran, geçmiş ise daha az belirsiz.

Tennyson *Talking Oak* şiirinin aşağıdaki dizelerinde Dodona meşelerine değinir:

Ve nesir ve kafiyeyle çalışacağım,
Ve seni daha çok öveceğim ikisiyle
Ozanın kayını ya da ıhlamuru onurlandırdığından da çok,
Ya da şu Tesalya bitkisini
İçinde esmer halka güvercininin oturduğu
Ve mistik cümlelerle konuştuğu

Byron Delphoi Kehanet Merkezi'nden bahseder ve yazılarının Fransız Devrimi'ne büyük katkı sağladığını düşündüğü Rousseau hakkında şunları söyler:

İşte o vakit ilham gelmişti ve ondan geldi,
Pythia'nın eski zamanlardaki mistik mağarasından gelir gibi,
Dünyayı ateşe veren o kehanetler,
Yanması durmadı krallıklar yok olana dek.

35

MİTOLOJİNİN KÖKENİ – TANRI VE TANRIÇA HEYKELLERİ – MİTOLOJİ OZANLARI

Mitolojinin Kökeni

Pagan mitolojisinden hikâyeler dizimizin sonuna ulaştığımızda, bizi bekleyen sorularla karşılaşırız: "Tüm bu hikâyeler nereden geliyor? Hakikate mi dayanıyorlar, yoksa hepsi sadece hayal ürünü mü?" Filozoflar konuyla ilgili çeşitli teoriler öne sürmüştür:

1) Kitabı Mukaddes Teorisi'ne göre; bütün mitolojik efsaneler Kitabı Mu-

kaddes anlatılarından türetilmiş, fakat gerçek olgular başka biçimler kazanmış ve değiştirilmiştir. Dolayısıyla Deukalion aslında Nuh'un, Hercules Samson'un, Arion ise Yunus'un yalnızca bir diğer ismidir. *History of the World* adlı kitabında Sör Walter Raleigh şöyle söyler: "Yubal, Tubal ve Tubal-Kain; çobanlığın, demirciliğin ve müziğin yaratıcıları olan Mercurius, Vulcanus ve Apollon'du. Altın elmaları koruyan Ejderha, Havva'yı kandırmış olan yılandı. Nimrod'un inşa ettirdiği kule ise Devlerin Göklere karşı teşebbüsüydü." Şüphesiz daha pek çok tuhaf rastlantı vardır; ancak bu teori de hikâyeleri büyük nispette açıklayamamıştır.

2) Tarihsel Teori'ye göre, mitolojide bahsi geçen kişilerin hepsi bir zamanlar gerçekten yaşamış olan insanlardır, onlarla ilgili efsaneler ve olağanüstü hikâyeler ise yalnızca daha sonraki dönemlerde yapılmış eklemeler ve süslemelerden ibarettir. Buradan hareketle, rüzgârların kralı ve tanrısı olan Aiolos'un hikâyesi, Tiren Denizi'ndeki bazı adalarda adil ve dindar bir hükümdar olarak saltanat sürmüş, adaların yerli halkına yelken ya da gemi kullanmayı; işaretleri yorumlayarak rüzgâr ve hava durumundaki değişiklikleri anlamayı öğretmiş olması gerçeğinden türemiş olmalıdır. Efsaneye göre, toprağa ektiği ejderha dişlerinin mahsulünü silahlı askerler olarak alan Kadmos gerçekte Fenikeli bir göçmendi ve beraberinde Yunanistan'a getirdiği alfabeyi de yerli halka öğretmişti. İlmin bu temel esaslarından da, şairlerin çoğunlukla masumiyetin ve yalınlığın altın çağı olan insanın ilk halinin yozlaşması olarak tanımladığı medeniyet doğmuştur.

3) Alegorik Teori, antik medeniyetlere dair bütün mitlerin alegorik ve sembolik olduklarını ve gerçekte alegori tarzda bazı ahlaki, dini ve felsefi hakikatler ya da tarihsel olgular içerdiğini, oysa bunların zaman içinde sadece kelime anlamlarıyla anlaşılır olduğunu iddia eder. Bu bakış açısıyla, kendi çocuklarını yutan Saturnus, aslında Greklerin Kronos (Zaman) olarak adlandırdıkları ve varlık kazandırdığı her şeyi gerçekten de yok eden gücün ta kendisidir. İo'nun hikâyesi de benzer şekilde yorumlanabilir, öyle ki İo aslında ay, Argos ise onun başında, uyumadan nöbet tutan yıldızlı gökyüzüdür. İo'nun durmaksızın oradan oraya gezinmesi ise, Milton'ın da aklına geldiği üzere, ayın yörüngesinde dönüşünü simgeler.

Gezgin ayı izlemek için,
Tam tepedeyken dolaşmak onun yakınında
Yolundan saptırılmış biri gibi
Göklerin engin ve geçitsiz yolunda.

—*Il Penseroso*

4) Fiziksel Teori'ye göre hava, ateş ve su elementleri aslında tapınma nesneleri; baş tanrılar da doğa güçlerinin kişileştirilmiş halleriydi. Elementlerin kişileştiril-

mesinden, doğanın farklı nesnelerinden sorumlu olan ve onları yöneten doğaüstü varlıklar kavramına geçiş zor olmamıştır. Canlı bir hayal gücüne sahip olan Grekler bütün tabiatı görünmez varlıklarla doldurmuş ve güneş ile denizden, en küçük pınara ve çaya kadar her nesnenin, bir tanrının korumasında olduğunu varsaymıştır. Wordsworth, *Excursion* isimli şiirinde, Grek mitolojisine bu bakış açısını hoş bir biçimde geliştirmiştir:

Yalnız çoban, gerindi durdu güzel havada
Yumuşak çimler üstünde o yaz gününün yarısında,
Müzikle dinginleşti miskin istirahatı;
Yorgunlukla kısmen uyum içinde
Kendi soluğu bile sessizken, duyabildi nağmeyi
Kendi zayıf yeteneğinin üretebileceği seslerden
Çok daha güzeldi, hayali çekip aldı
Güneşin alevli arabasından bile,
Altın lavtaya dokunan sakalsız bir genci,
Ve aydınlık koruluğu doldurdu hazla.
Güçlü avcı kaldırıp gözlerini
Hilale baktı, minnettar bir kalple
Seslendi tadını çıkarttığı avını paylaşmak için
O dakik ışığı bahşeden sevgili Gezgin'e,
Böylece güzel nemfleriyle birlikte parlayan bir tanrıça
Çayırlardan ve karanlık koruluktan geçti
(Kaya ve mağaradan çoğalan yankılarla
Nağmeli ezgiler onu yalnız bırakmadı)
Bulutların arasından bakarken ay ve yıldızlar
Kuvvetle eserken sert rüzgârlar
Kovalamaca fırtınasının önüne katıldı
Yolcu susuzluğunu dereden dindirdi
Ve fışkıran pınara, Naiad'a teşekkür etti
Uzak tepelere düşen güneş ışınları
Ardında gölgelerle kayarken hızla
Dönüşecektir biraz da hayallerin yardımıyla
Avcılar gibi görünen hızlı Oread'lara
Onlar geçerken Zephyros kanatlarına eser,
Eksik etmediler sevgilerini, nazik fısıltılarla
Kur yaptıkları güzel nesnelerden. Grotesk dallar solmuş,
Ağarmış yaşla sürgünleri ve soyulmuş yaprakları,

Kaba örtünün derinlerinden dışarıyı gözetliyor
Alçak vadide ya da dağın dik yamacında;
Kâh hayat dolu bir geyiğin heyecanlı boynuzlarına
Kâh bir keçinin sakalına karışmış;
Onlar pusudaki Satyr'lerdi, neşeli tanrıların
Yabanıl yavrusu, ya da ta kendisiydi Pan'ın,
O basit çobanın tanrısı hayranlık uyandıran.

Aslında değindiğimiz bütün teoriler bir ölçüde doğrudur. Öyleyse bir ulusun mitolojisinin sadece bir kaynaktan değil de tüm kaynakların toplamından ortaya çıktığını söylemek daha doğru olacaktır. Anlayamadığı doğa olaylarını açıklama arzusu içindeki insanoğlunun birçok mit yarattığına da değinmek gerekir, ayrıca yer ve kişi isimlerine anlam yüklemek için duyulan benzer arzunun ürünü olan mitlerin sayısı da az değildir.

Tanrı Heykelleri

Çeşitli isimler altındaki tanrıları, zihne ulaştırılmak istenen düşüncelere uygun düşecek biçimde göze görünür kılmak, sanatın ve zekânın en yüksek düzeyde kullanılmasını gerektirir. Bu uğurda gerçekleştirilmiş pek çok teşebbüs arasında dört tanesi çok ünlüdür; ilk ikisini sadece antik çağlardaki insanların anlatılarından biliyoruz, diğerleri ise heykeltıraşçılığın günümüze kadar ulaşmış başyapıtları arasındadır.

Olympia Jupiteri

Phidias'ın, *Olympia Jupiter'i* heykelinin, Grek sanatının heykelcilikteki en önemli başarısı olduğu düşünülür. Muazzam boyutlara sahip olan heykel, antik çağlarda "krizelefantin" olarak da adlandırılan fildişi ve altından yapılmıştı; teni simgeleyen kısımları ahşap ya da taş kalıplara dökülerek hazırlanmış fildişinden, giysiler ve diğer süslemeleri ise altındandı. Yüksekliği 12 metreyi aşan heykelin tabanı 4 metreyi bulur. Tanrı tahtında otururken tasvir edilmiş, alnı ise zeytin dalıyla taçlandırılmıştı. Sağ elinde kraliyet asası, sol elinde ise Zafer tanrıçasının bir heykeli vardı. Sedir ağacından yapılma tahtı altın ve mücevherlerle süslenmişti.

Sanatçının cisimleştirmeye çalıştığı fikir, Hellen (Grek) ulusunun baş tanrısının, bütün haşmetiyle ve sükunet içindeki bir fatih olarak tahtında oturarak, teba-

ası olan dünyaya bir baş hareketiyle hükmettiğidir. Phidias bu fikri, Homeros'un *İlyada* destanının I. kitabındaki tasvirinden aldığını açıkça dile getirmiştir. Bu pasaj, Pope'un tercümesiyle şöyledir:

Böyle dedi ve çattı kapkara kaşlarını,
Dalgalandı bukleleri, başını salladı
Kaderin damgası ve tanrının onayını
Yüce gökler korkunç alameti hürmetle aldı,
Sonra tüm Olympos ortasına dek sallandı[1].

Parthenon'daki Minerva

Yine Phidias'ın eseri olan bu heykel, Atina'daki Minerva Tapınağı, yani Parthenon'dadır. Tanrıça ayakta tasvir edilmiştir. Bir elinde mızrağı, diğer elinde Zafer tanrıçasının heykeli vardır. Tolgasının tepesi bir sphinksle süslenmiştir. Heykelin yüksekliği on iki metredir ve tıpkı Jupiter heykeli gibi fildişi ve altındandır. Mermerden yapılma gözleri muhtemelen gözbebeğini belirginleştirmek için renklendirilmiştir. Heykelin bulunduğu Parthenon Tapınağı da Phidias yönetiminde inşa edilmiştir. Tapınağın dışı, pek çoğu Phidias'a ait olan heykellerle süslenmiştir. Bugün British Museum'da sergilenen *Elgin Mermerleri* de bunlara ait parçalardır.

Artık Phidias'ın hem Jupiter'i hem de Minerva'sı kayıp; yine de günümüze kalmış pek çok heykelin ve büstün yüz ifadelerinden yola çıkarak sanatçının bu iki tanrıyı nasıl tasvir ettiği hakkında fikir edinebiliriz. Bunlar sanat dilinde sükunet olarak adlandırılan, ağırbaşlı ve soylu bir güzellikte ve fani ifadelerden yoksun olarak tasvir edilmişlerdir.

---

1 Cowper'in versiyonu o kadar etkileyici olmasa da orijinaline daha yakındır:

Durdu ve karanlık kaşlarının altında
Salladı başını, onay verdi. Etrafında
Hükümdarın sonsuz başları savurdu
Muhteşem bukleleri ve koca dağ sendeledi.

Bu pasajın ünlü bir başka tercümede nasıl göründüğü okuyucularımızın ilgisini çekebilir. Pope'unkiyle aynı tarihlerde *Tickell* adı altında yayınlansa da birçok kişinin Addison'a atfettiği ve Addison ile Pope arasında çekişmeye neden olan bir tercümeydi:

Söylenmişti bu, soylu kaşlarını eğdi ata;
Büyük kara bukleler döküldü arkasından dehşetle.
Kaba alnını tanrının koyu bir gölgeyle kapladı
Olympos müthiş baş sallayışıyla titredi.

Medicilerin Venus'u

Medicilerin Venus'u, ismini bundan iki yüz yıl kadar önce, yani ilk kez dikkatleri üzerine çektiği zaman, heykelin Roma'da bu soyadı taşıyan prenslerin elinde olmasından alır. Tabanına, MÖ 200 civarında yaşamış olan Atinalı heykeltıraş Kleomenes'in eseri olduğu kaydedilmiş olsa da, bu yazının doğruluğu şüphelidir. Bir hikâyeye göre sanatçı kadın güzelliğinin kusursuzluğunu sergileyen bir heykel yapması için resmi makamlarca görevlendirilmiş ve ona çalışmasında yardımcı olmak üzere şehrin en mükemmel vücutlarına sahip kadınları model olarak sunulmuştur. Thomson *Summer*'da buna gönderme yapar:

Dünyayı büyüleyen heykel öylece dururken;
Eğilerek eşsiz övüncünü gizlemeye çalışır,
Kıvançlı Yunanistan'ın birbirine karışmış güzellikleri.

Byron da bu heykelden ve Florence Müzesi'nden bahsederken şöyle der:

Tanrıça taşın içinde sever ve
Doldurur çevresindeki havayı güzellikle

Sonraki dörtlükte şu dizeyi görürüz:

Dardanlı çobanının mükâfatını kan, nabız ve göğüs doğrular.

Bu son anıştırmanın açıklaması için Bölüm 27'ye bakınız.

Apollon Belvedere

Antik dönem heykel sanatının günümüze kalan eserleri arasında en itibarlısı, Roma'da şu an sergilenmekte olduğu, Papa için yapılmış Belvedere Sarayı'nın ismiyle anılan Apollon heykelidir. Eserin sahibi bilinmemektedir. Yaklaşık olarak milattan sonra birinci yüzyıla tarihlenen bu eserin Roma sanatına ait olduğu sanılmaktadır. Mermerden yapılma heykelin boyu yaklaşık iki buçuk metredir. Apollon uzattığı sol elinden sarkmakta olan pelerini dışında tamamen çıplak olarak ayakta durmaktadır. Tanrının canavar Python'u öldürmek için okunu atmasından hemen sonrasını tasvir ettiği düşünülür. (bkz. Bölüm 3) Zafer kazanan tanrı öne, kurbanına doğru adım atmaktadır. Başı da, yayı tutuyormuş gibi görünen sol elini

uzattığı yöne dönüktür. Heykelin duruşu, orantısı ve ihtişamı eşsizdir. Bu etki, genç tanrısal güzelliğin kusursuzluğunun yanı sıra utkulu gücün bilincini taşıyan yüz ifadesiyle tamamlanır.

Geyikli Diana

Louvre Sarayı'ndaki *Geyikli Diana*, birçok bakımdan *Apollon Belvedere*'ye benzetilebilir. Duruş, boyut ve tarzlarında uyuşmalar göze çarpar. Yine de, birinci sınıf bir eser olmasına karşın, katiyen Apollon'la özdeş değildir. Tavrında aceleci ve hevesli bir hareket, yüzünde ise takipteki bir avcının heyecanlı ifadesi vardır. Sol eli yanı başında koşmakta olan dişi geyiğin alnına, sağ eli ise sadağından ok çıkarmak için omzunun arkasına uzanmıştır.

Mitoloji Ozanları

Troya Savaşı ve Greklerin yurtlarına dönüşü ile ilgili bölümlerde büyük oranda alıntı yaptığımız *İlyada* ve *Odysseia* destanlarının yazarı Homeros'un kendisi de neredeyse, övgüler yağdırdığı kahramanlar kadar mitsel bir karakterdir. Geleneksel söylencelerde çoğunlukla kör, ihtiyar ve gezgin bir ozan olarak anlatılır. Oradan oraya dolaşır, prenslerin saraylarında ve köylülerin kulübelerinde arp çalıp şiirleri okur, dinleyenlerinin gönüllerinden koparak ona sunduklarıyla yaşardı. Ondan "Kayalık Sakız Adası'nın kör ihtiyarı" olarak bahseden Byron, ünlü bir epigramda ozanın doğum yerinin belirsizliğine değinir:

> Yedi zengin şehir Homeros'un ölüsü için çekişir,
> Oysa içlerinden birinde yaşamış Homeros ekmek için dilenirdi.

Bu yedi zengin şehir İzmir, Sakız, Rodos, Kolophon, Salamis, Argos ve Atina'dır.

Modern akademisyenler, Homeros'un şiirlerinin yalnızca bir zihnin ürünü olup olmadığından şüphe duymuştur. Bu kuşkunun kaynağında, bugüne ulaşmış sikkelerden ve diğer yazıtlardan da eski olan, bu uzunlukta şiirler ve eserlerin, yazı malzemelerinin henüz kullanılmadığı o dönemde yazılabilmelerinin son derece güç oluşu yatmaktadır. Öte yandan bu uzunluktaki şiirlerin çağlar boyunca sadece bellek yoluyla sözlü olarak nasıl aktarılabildiği sorusu da akıllara gelir. Bu da, başka-

larının şiirlerini ezberlemekte uzmanlaşmış olan, ulusal efsaneleri ve kahramanlık destanlarını ücret karşılığında ezberden okuyan ve Rapsodistler olarak adlandırılan kişiler sayesinde açıklanabilir.

Günümüzde hâkim olan düşünce şiirlerin iskeletinin ve biçiminin büyük oranda Homeros'a ait olduğu, fakat onun dizeleri üzerinde başka ellerin sayısız ekleme ve değişiklik yaptığı yönündedir.

Herodot tarafından ifade edildiği üzere, Homeros dönemi MÖ 850'ye tarihlenir.

Vergilius

Aineias hikâyesini aldığımız *Aeneis* destanının yazarı olan ve Maro soyadıyla da anılan Vergilius, Roma İmparatoru Augustus hükümdarlığını, Augustus Çağı ismi altında üne kavuşturan büyük bir ozandır. Vergilius MÖ 70 yılında Mantua'da doğmuştur. En üstün manzum örnekler olarak sınıflandırılan epik tarzdaki muhteşem şiiri, Homeros'unkiler kadar önemli görülür. Vergilius belki özgünlük ve yaratıcılık bakımından Homeros'a denk değildi, ancak doğruluk ve zarafet açısından ondan daha da üstündür. İngiliz eleştirmenler, çağdaş şairlerden yalnızca Milton'ı antik dönemin bu meşhur yazarlarıyla aynı sınıfta değerlendirirler. İçinden birçok alıntı ve örnek sunduğumuz Milton'ın *Yitik Cennet*'i, antik çağların önemli eserleriyle mukayese edildiğinde pek çok açıdan onlara denk, hatta bazı bakımlardan onlardan da üstündür. Dryden'a ait olan aşağıdaki epigramda, iğneleyici eleştirilerde alışkın olduğumuz gerçekçi üslupla bu üç şair anlatılır:

MILTON ÜZERİNE
Üç farklı çağda üç şair doğdu,
Yunanistan, İtalya ve İngiltere'yi süsledi,
İlki ruhunun yüceliğiyle üstün geldi,
Sonraki ihtişamıyla, sonuncusu her ikisiyle,
Doğanın gücü daha ileri gidemedi,
Üçüncüsü için birleştirdi ilk ikisini.

Aşağıdaki dizeler de Cowper'in *Table Talk*'undan:

Çağlar önce Homeros'un ışığı belirdi,
Çağlar önce Mantualı kuğu duyuldu.
Zaman doğayı bilinmeyen mesafelere taşımayı,

Bir Milton doğurmayı bir kez daha istedi.
Böylece istenilen zamanlarda doğdu ve battı,
Ve uzak diyarlarda bir şafağı ateşledi,
İstediği bölgeleri yüceltirek;
Yunanistan'da battı, İtalya'da doğdu
Gotik karanlığın usandırıcı yıllarının ardından
Sonunda tüm görkemiyle belirdi adamızda.
Böylece güzel yalıçapkınları daldı denize,
Parlak tüyleri sonra göründü uzaklarda.

Ovidius

Sıklıkla diğer ismi Naso ile de anılan Ovidius MÖ 43 yılında doğdu. Kamu yaşamı üzerine eğitim aldı ve yüksek mevkilerde görev yaptı; ancak şiire gönül vermişti ve genç yaşta kendisini şiire adadı. Çağının şairleriyle yakınlık kurmaya çalışırken, Horatius'la tanışıp arkadaş oldu. Vergilius'u da görebildi, ancak ünlü şair öldüğünde Ovidius henüz onunla arkadaşlık kuramayacak kadar genç ve tanınmamış bir kimseydi. İyi bir ücreti olan Ovidius, Roma'da son derece rahat bir yaşam sürüyordu. İmparator Augustus'un ailesine de çok yakındı; ancak bu aileden birinin uğradığı bir hakaret sonucu şairin yaşam koşullarının altüst olduğu ve kalan ömrüne kara bulutların çöktüğü düşünülür. Elli yaşında Roma'dan Karadeniz yakınlarındaki Tomis'e[1] sürüldü. Zengin Roma'nın sunduğu imkânlara ve seçkin çağdaşlarıyla yakınlığa alışmış olan şair, ömrünün son on yılını burada sert bir iklimde, barbarların arasında, endişe ve keder içinde tüketti. Sürgünde olduğu sürece tek avuntusu karısına ve uzaktaki dostlarına yazmaktı, mektupların hepsi de manzumelerden oluşuyordu. Her ne kadar bu şiirlerin (*Trista* ve *Letters from Pontus*) tek teması şairin kederi olsa da, ince zevki ve yaratıcılığı sayesinde dizelerini sıkıcı olmaktan kurtarmış, böylelikle de zevkle ve duygudaşlıkla okunacak eserler ortaya koymuştur.

Ovidius'un başlıca yapıtları, her ikisi de mitolojik şiirlerden oluşan *Metamorphoses* ve *Fasti* olmuştur. Biz de Grek ve Roma mitolojisi hikâyelerimizin çoğunu onun *Metamorphoses'ından* aldık. Yakın dönem yazarlarından biri bu şiirleri şu şekilde yorumlamıştır:

"Bugün bile şair, ressam ve heykeltıraşların eserlerini süslemeye devam eden zengin Grek mitolojisi, Ovidius'un şiirlerine de konu olmuştur. İlk çağların efsane-

1 Köstence (yay. hzl.)

vi hikâyelerini incelikle, sade ve dokunaklı bir üslupla anlatır, onlara ancak usta bir kaleme bahşedilebilecek bir yetenekle gerçeklik duygusu kazandırır. Tabiat tasvirleri çarpıcı ve gerçekçidir; uygun olanları özenle seçmesi ve gereksiz anlatımlardan kaçınması sayesinde, tamamladığında eserinin ne eksiği ne de fazlası olur. Özellikle gençlik yıllarında zevkle okunan *Metamorphoses,* olgun yaşlarda daha da büyük bir hazla, tekrar tekrar okunur. Şair ayrıca, şiirlerinin onu yaşatacağını ve Roma adının bilindiği her yerde okunacağını söyleme cüretini de göstermiştir."

Şairin bahsi geçen bu tahmini, *Metamorphoses'ın* kapanış dizelerinde de yer alır:

Ve artık bitiriyorum, ne Jove'nin hiddetinin
Ne zamanın dişlilerinin, ne kılıcın, ne de ateşin
Hiçbir şey katamayacağı eserimi. Zihni değil,
Sadece bedeni etkileyecek o gün geldiğinde
Yaşamımın kalıntılarını alıp götürdüğünde,
Daha üstün bir parçam gezecek yıldızların üzerinde,
Ve şanım sonsuza dek sürecek.
Roma silahlarının ve sanatının yayıldığı her yerde,
Orada okunacak kitabım insanlar tarafından;
Şairin önsezisinde varsa doğruluk payı,
İsmim ve şöhretim olacaktır ebedi.

36

MODERN CANAVARLAR – PHOENİX – BASİLİSK – UNİCORN – SEMENDER

Modern Canavarlar

Paganizmin sahte tanrılarıyla bir bağlantıları bulunmamasına karşın Hıristiyanlığın yayılmasının ardından halk inanışlarında varlığını sürdüren ve eski hurafeler olan "korkunç Gorgo'lar, Hydra'lar ve Khimaira'ların" vârisleri olarak görünen bir dizi hayal ürünü varlık vardır. Klasik yazarlar da onlardan bahsetmiş olsa da, daha çok modern çağlarda popülerlik ve geçerlilik kazanmış görünürler. Bu

yaratıkların hikâyelerinin izleri, antik yazarların şiirlerine, gezginlerin öykülerine ve eski doğa tarihi kitaplarına kadar sürülebilir. Bizim aktaracağımız hikâyeler ise çoğunlukla *Penny Cyclopedia*'dan alınmıştır.

Phoenix

Ovidius Phoenix'in hikâyesini şöyle anlatır: "Varlıkların çoğu bir ana ile bir babadan türer, ancak kendi kendini yaratan bir tür de vardır. Asurlular onu Phoenix olarak adlandırır. Meyveyle ya da çiçekle beslenmez. Onun besini buhur kokusu ve hoş kokulu reçinelerdir. Beş yüz yıl yaşadıktan sonra, bir meşe ağacının dallarına ya da palmiyenin tepesine bir yuva yaparak, bu yuvaya tarçın, Hint sümbülü ve mürrüsafi taşır durur. Ölürken biriktirdiği bu yığının üzerine oturur ve son nefesini bu kokuların arasında verir. Anne kuşun bedeninden bir yavru doğar, onun kaderinde de atasınınki kadar uzun bir ömür vardır. Yavru büyüyüp güçlendiğinde, ağaçtaki yuvasını (kendi beşiğini ve atasının mezarını) Mısır'daki Heliopolis'e taşır ve onu Güneş tapınağına bırakır."

Şair hikâyeyi bu şekilde anlatır, gelin şimdi de bir felsefe tarihçisinin anlatımına bakalım, Tacitus şöyle der: "Phoenix adıyla bilinen mucizevi kuş birkaç yüzyıl ortadan kaybolduktan sonra Paulus Fabius'un konsüllüğü döneminde (MS 34) yeniden Mısır'ı ziyaret etti. Yolculuğunda, değişik görünümüne kapılmış ve eşsiz güzelliğine hayran kalmış olan türlü türlü kuş ona eşlik etmişti." Yazar daha sonra öncekinden birkaç detay dışında çok da farklı şeyler söylemeden kuşu anlatır. "Tüyleri bitip de, kanatlarına güvenir güvenmez genç kuşun tek düşündüğü babasının cenaze törenini yapmak olur. Ne var ki bu hesapsızca yapılacak bir iş değildir. Biraz mürrüsafi biriktirir, sonra da kuvvetini sınamak için bu yükle kısa gezintilere çıkar. Artık kuvvet kazandığına inandığında, babasının cansız bedenini yüklenip Güneş sunağına götürür ve onu orada güzel kokulu alevlerin içinde kül olmaya bırakır." Buna birkaç detay da eklemiş olan yazarlar da vardır. Buna göre, cansız Phoenix'in bedeni bir yumurta biçiminde sıkıştırılarak mürrüsafi ile sarılır. Kuşun çürüyen etinden bir solucan doğar ve bu solucan büyüdüğünde bir kuşa dönüşür. Herodot ise kuşu şöyle anlatır: "Bizzat görmemiş olsam da resmine rastladım. Tüyleri yer yer altın rengi, yer yer kızıldır; genel hatlarına ve büyüklüğüne bakıldığında daha çok bir kartalı andırır."

Phoenix'in gerçekten var olduğu inanışına yazarlar arasından ilk itiraz Sör Thomas Browen'dan gelir ve bu düşüncesini 1646 yılında yayımlanan *Vulgar Errors* isimli eserinde dile getirir. Ancak birkaç yıl sonra kuşun çok seyrek kendini gösterdiği düşüncesiyle yapılan bu itiraza Alexander Ross'tan yanıt gelir: "İçgü-

düleri ona zalim bir yaratık olan insandan uzak durmayı öğretmiştir. Zaten ulaşılabilse, türünün sonuncusu bile olsa, muhakkak zengin bir obur onu bir çırpıda midesine indirecektir."

Dryden, ilk dönem şiirlerinden birinde Phoenix'ten şöyle bahseder:

Yeni doğmuş Phoenix ilk görüldüğünde,
Tüylü tebaası kraliçelerine hayran kaldı,
O Doğu'da ilerlemeyi sürdürürken,
Peşindekilerin sayısı her korulukta artardı
Ozanlar onu öven şarkılar söylerken.
Hoşnut dinleyicileri çırpardı ellerini.

Milton *Yitik Cennet* şiirinin V. kitabında yeryüzüne inen İsrafil'i bir Phoenix'e benzetir:

Aşağıya doğru, yüzükoyun uçarak
Hızlanıyor, engin ve semavi gökte.
Dünyalar arasında süzülüyor, sağlam kanatlarla,
Şimdi kutup rüzgârları üzerinde, sonra hızla eserek,
Savurur dolgun havayı; yükselen kartalların da
Ötesine kadar, Phoenix gibi görünür tüm kuşlara,
Herkes ona bakar; bu yalnız kuş uçarken
Emanet etmek için hatırasını Mısır'a
Teb kentindeki güneşin parlak tapınağına.

Kokatris veya Basilisk

Bu, "yılanların kralı" olarak anılırdı. Başının üzerinde soyluluğunun kanıtı olarak taç yerine bir sorguç ya da ibik olduğu söylenirdi. Bir karakurbağa ya da yılanın kuluçkaya yattığı horoz yumurtasından çıktığına inanılırdı. Bu hayvanın birkaç türü vardı, biri yaklaştığı her şeyi yakardı; bir diğeri gezinen Medusa kafaları biçimindeydi ve bakışları önce dehşet, hemen akabinde de ölüm getirirdi. Shakespeare'in *III. Richard*'ında Richard'ın gözleri için yaptığı iltifata Leydi Anne "Keşke Basilisk'inkiler olsalardı da, seni çarpıp öldürselerdi!" diye karşılık verir.

Basiliskler yılanların kralları olarak adlandırılırdı. Uysal davranan ve yanmak ya da taş kesilmek istemeyen akıllı ve temkinli yılanlar, krallarının tıslamasını

uzaktan duydukları an, leziz bir avın başında olsalar dahi, ziyafetlerini canavar krallarına bırakıp kaçarlardı.

Romalı doğabilimci Plinius onu şöyle tarif eder: "Diğer yılanlar gibi yerde sürünüp kıvrılamaz, azametle dimdik ilerler. Geçtiği çalıların ölmesi yalnızca dokunduğu için değildir, aynı zamanda nefesidir onları kurutup solduran, kayaları paramparça eden. Onun içindeki kötülük böylesine kuvvetlidir." Eskiden at sırtında birinin mızrağıyla öldürüldüğü zaman, zehrinin etkisinin silahtan sadece biniciye değil, ata da ulaşıp tesir ederek her ikisini de öldürdüğüne inanılırdı. Lukanus dizelerinde bundan şöyle bahseder:

> Ne fark eder Mağribi Basilisk'i öldürse,
> Onun cansız bedenini kumlu ovaya düşürse,
> Mızraktan yukarı ilerler kurnaz zehri,
> Elinin içine sızar ve öldürür galibi.

Böylesi mucizevi bir olaya azizlerin efsanelerinde rastlanmaması çok da olası değildi. Çöldeki bir azizin pınara giderken birden bir Basilisk gördüğüne dair bir kayıt vardır. Adam hemen bakışlarını göğe kaldırır, Tanrı'ya dua edip yakarır ve canavar ayaklarının dibinde can verir.

Basilisk'in muhteşem güçleri Galenos, İbn-i Sina ve Scaliger gibi pek çok âlim tarafından doğrulanmıştır. Ancak zaman zaman, hikâyenin genelini kabul etseler de bazı kısımlarına itiraz edenler çıkmıştır. Eğitimli bir hekim olan Jonston'ın şu bilge ifadesi dikkat çeker: "Bakışlarının öldürdüğüne inanmam mümkün değil; öyle olsaydı onu görüp de bu hikâyeyi anlatabilecek kadar yaşarlar mıydı?" Ancak saygıdeğer bilge, onu avlamaya gidenlerin yanlarında, bakışları sahibine geri yansıtacak bir ayna götürdüklerinden habersizdir. Böylece şairane bir adaletle Basilisk'in silahı kendine dönerdi.

Peki ya yanına yaklaşılması imkânsız olan bu korkunç canavara kim saldırabilirdi? "Herkese bir hasım düşer" der eski bir deyiş, tıpkı Kokatris'in gelincik görünce ürkmesi gibi. Basilisk'in bakışı ne kadar dehşet verici olsa da gelincik buna aldırmaz, cesaretle düşmanının üzerine yürürdü. Gelincik ısırılınca bir süreliğine geri çekilir, Basilisk'in solduramadığı tek bitki olan sedefotu yerdi. Çok geçmeden kuvvet kazanıp karşısına yeniden çıkar, düşmanının cesedi yere serilinceye kadar da yakasını bırakmazdı. Sanki canavarın, dünyaya gelişindeki çarpıklığın farkındaymış gibi, gelincik horozdan hiç hoşlanmazdı. Horoz sesi duyar duymaz can verdiğinden, bunda haksız da sayılmazdı.

Basilisk bir konuda işe yarardı, Apollon Tapınağı'nda ve bazı evlerde örümceklere karşı en iyi çözüm olarak leşinin sallandırıldığını biliyoruz. Ayrıca Diana'nın

tapınağına hiçbir kırlangıcın girmeye cesaret edememesinin nedeni, orada da leşinin asılı durmasıdır.

Bu tuhaflıklardan yeterince bahsettiğimizin farkındayız, yine de okurlarımızın Kokatris'in neye benzediğini merak edebileceklerini düşünüyoruz. Ancak on altıncı yüzyılda yaşamış ünlü doğabilimci Ulysses Aldrovandus'un tabiat bilgisi üzerine değerli pek çok bilginin yanı sıra masallar ve faydasız bilgiler de içeren, bilhassa da horozlara ve boğalara gereğinden çok daha fazla yer verdiği, on üç (folyo) ciltlik bir çalışması olduğunu belirtmekte fayda var. Bu nedenle güvenilirliği şüpheli olan bütün lakırdılar ve palavralar için, İngilizcede "horoz ve boğa hikâyeleri"[1] anlamına gelen bir deyiş kullanılır olmuştur.

Shelley *Ode to Naples* adlı şirinde, 1820 yılında Napoli'deki bir anayasal hükümetin bildirisinin uyandırdığı büyük coşkuyla dolu olarak Basilisk'e şöyle bir göndermede bulunur:

Kimmerli anarşistler küfretse ne yazar,
Özgürlüğe ve sana? Bir başka Aktaion yanılgısıdır
Düştükleri, onları da kendi tazıları parçalar!
Hasmını görünmez yaralarla öldüren
İmparator Basilisk gibi ol sen!
Bakışlarını zulme dik, ta ki o korkunç tehlike,
Dehşete düşüp dünyadan göçünceye dek
Korkma, dik gözlerini, özgür insanlar kuvvetleniyor,
Kölelerse güçsüz düşmüş, hasımlarına bakıyor.

Unicorn

Modern çağlarda unicorn çoğunlukla Romalı doğabilimci Plinius'un yaptığı unicorn anlatısına göre tasvir edilir. Plinius onu "geyik kafalı, fil ayaklı, domuz kuyruklu, alnının orta yerinden uzanan ve neredeyse bir metreyi bulan tek bir siyah boynuzlu, bunlar dışında bedeni ata benzeyen, sesi şiddetli bir böğürtü olarak çıkan, son derece vahşi bir hayvan," olarak tanımlar. Son olarak da "canlı olarak ele geçirilemeyeceğini," belirtir, belki de o günlerde hayvanın canlı olarak arenada dövüştürülmesini önlemek için gerçekten de böyle bir gerekçe gösterilmesi gerekliydi.

Unicorn bu kıymetli ava nasıl ulaşabileceklerini bilemeyen avcılar için hep üzücü bir muamma olmuştur. Kimileri, boynuzunun hareketli olduğunu ve hayva-

1 İngilizcede *cock and bull stories.* (çev.)

nın bunu küçük bir kılıç gibi kullanabildiğini, dolayısıyla eskrimde çok yetenekli olmadıkça avcıların hiç şansı olmadığını söyler. Kimileri ise hayvanın bütün kuvvetinin boynuzunda gizli olduğunu, köşeye sıkıştırıldığında, dik uçurumlardan aşağı boynuzunun üzerine düşecek şekilde kendisini attığını ve düştükten sonra da hiçbir zarar görmeden koşarak uzaklaştığını anlatır.

Ne var ki görünüşe göre zavallı hayvanı yakalama yolunu sonunda bulmuşlardır. Hayvanın saflığa ve masumiyete olan aşkını keşfettiklerinde avcılar beraberlerinde, hiçbir şeyden habersiz olan unicornun yolunun üzerine yerleştirecekleri genç bir bakire götürmüşlerdir. Unicorn kızı görünce saygıyla yaklaşmış, onun yanına uzanıp, başını kucağına yaslayarak uykuya dalmıştır. Ancak hain bakirenin işaretiyle avcılar ortaya çıkmış ve masum hayvanı uykusunda yakalamıştır.

Böyle masallardan bıkmış olacaklar ki, zooloğlar unicornun gerçekten var olduğuna inanmaz. Ancak bu hikâyelerin doğmasına, belki de kafalarında, boynuzu andıran kemiksi bir şişlik olan hayvanlar neden olmuş olabilir. Gergedan boynuzu da benzer bir yapıdadır ama uzunluğu on beş santimetreden fazla değildir, üstelik tarif edilen unicorn boynuzuna hiçbir bakımdan da benzemez. Onun boynuzuna belki de en çok zürafanın alnındaki kemik çıkıntısı benzer, ne var ki bu da son derece kısa ve küttür, ayrıca bu çıkıntı hayvanın tek boynuzu değildir, olsa olsa diğer ikisinin ortasında üçüncü bir boynuz konumundadır. Belki gergedan haricinde, tek boynuzlu başka bir hayvanın var olmadığını söylemek küstahlık olarak görülebilir, fakat at ya da geyik gibi bir hayvanın alnına, canlıyken sert ve uzun bir boynuz takılmasının çok da mümkün görünmediği açıktır.

Semender

On altıncı yüzyılda yaşamış olan İtalyan sanatçı Benvenuto Cellini, kaleme aldığı ünlü otobiyografisinde şöyle anlatır: "Babam çamaşırları yıkadığımız, ocağında meşelerin yandığı küçük odada alevlerin içinde, kertenkeleye benzeyen ve bu elementin en yüksek sıcaklıklarında bile hayatta kalmış olan küçük bir hayvan gördüğünde beş yaşlarındaydım. Onu tanıyarak hemen beni ve kız kardeşimi yanına çağırmıştı. Bize bu hayvanı gösterdikten sonra kulağımda bir tokat patladı. Ancak ağlamaya başladığımda, beni öpüp okşayarak yatıştırdı ve şöyle söyledi: 'Canım oğlum, kabahatin olduğundan değil, ateşte gördüğün bu küçük yaratığın bir semender olduğunu unutmayasın diye tokat attım, çünkü bildiğim kadarıyla bugüne kadar onu gören olmadı.' Sonra da beni kucakladı ve biraz harçlık verdi."

Senyör Cellini'nin hem gözünün hem de kulağının şahit olduğu bir hikâyeyi inkâr etmek çok mantıklı görünmez. Üstelik Aristoteles ile Plinius başta olmak

üzere pek çok bilge filozof da semenderin bu yeteneğinden bahseder. Söylediklerine göre, bu küçük hayvan ateşe direnmekle kalmaz, aynı zamanda alevler saldırdığında onu nasıl alt edeceğini de gayet iyi bilir ve ateşi söndürebilirmiş.

Hayvanın ateşe dayanıklı derisini, yine ateşe karşı bir silah olarak kullanması şaşırtıcı değildir. Zaten semender (gerçekten de böyle bir hayvan vardır, bir kertenkele türüdür) derisinden bir giysinin ateşe dayanıklı olduğu ya da başka kılıflara emanet edilemeyecek kadar kıymetli olan eşyaların sarılıp saklanmasında bu derinin kullanıldığı bilinir. Ayrıca semender yününden ateşe dayanıklı kıyafetler yapıldığı ileri sürülse de, bazı dikkatli araştırmacılar bunların hammaddesinin aslında dokunabilecek kadar ince iplikler haline getirilmiş olan asbest minerali olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Yukarıda anlatılan hikâyelerin dayanağı muhtemelen, semenderin derisindeki gözeneklerden gerçekten de süte benzer yapışkan bir sıvı salgılıyor oluşudur. Ürktüğünde bu sıvıdan fazla miktarlarda salgıladığından, vücudu doğal olarak kısa bir süre için ateşe karşı korunur. Aynı zamanda kış uykusuna yatan bir hayvandır, kış geldiğinde bir ağaç kovuğuna çekilip oracığa kıvrılır, ilkbahar onu uyandırana kadar da ağır uykusundan kalkmaz. Bu durum bazen onun açısından yangına körükle gitmeye benzetilebilir, çünkü tehlikeli bir durumun ortasında son anda uyandığında ancak tüm marifetlerini kullanarak kaçabilir. Salgıladığı yapışkan sıvı mutlaka işine yarayacaktır. Ayrıca onu gördüğünü iddia eden herkes, beklenmeyen bir çeviklikle her defasında ateşten kaçtığını söyler, bacakları ve vücudunun bazı kısımlarının fena halde yandığı bir sefer hariç.

Dr. Young, *Night Thoughts*'ta, yıldızlı göklere bakıp da ondan etkilenmeyen bir septiği ateşte yanmayan semendere benzetir:

Dinsiz astronom çıldırdı!

Ah! Nasıl bir deha bilgilendirmiştir gökleri!
Lorenzo'nun semender kalbi nasıl oldu da
Kutsal alevlerin içinde yanmadan kalabildi?

37
DOĞU MİTOLOJİSİ – ZERDÜŞT – HİNDU MİTOLOJİSİ – KASTLAR – BUDA – DALAY LAMA

Zerdüşt

Perslerin dini ile ilgili bugün bildiklerimizin çoğu, aslında Zend Avesta adlı kutsal kitaplarından edindiklerimizden ibarettir. Bu dinin kurucusu, esasında kendinden önce var olan dinin reformcusu olan Zerdüşt'tür. Yaşadığı dönem kesin olarak bilinmese de, inanç sisteminin Batı Asya'da Kyros (MÖ 550) döneminden, Büyük İskender'in İran fethine kadar hâkim din olduğundan şüphe yoktur. Makedon monarşisi altında bölgenin yabancı inançlarla tanışması sonucu büyük ölçüde yozlaşmış olsa da, Zerdüşt'ün öğretileri daha sonraları yeniden itibar kazanmıştır.

Zerdüşt, iki kudretli varlık yaratmış ve onlara kendi tabiatının iyi olduğunu düşündüğü yönlerini bahşetmiş olan, yüce bir yaratıcıya inanıyordu. Bunlardan Ormuzd (Grekler ona Oromasdes der) yaratıcıya sadık kalarak bütün iyiliklerin kaynağı olarak övülmüştür; diğer taraftan Ahriman[1] (Arimanes) başkaldırmış ve yeryüzündeki bütün kötülüklerin yaratıcısı haline gelmiştir. Ormuzd insanı yaratarak ona mutluluk için ihtiyacı olanları bahşetmiş; ancak Ahriman vahşi hayvanları, zehirli sürüngenleri ve zehirli bitkileri yaratmakla kalmayıp dünyaya kötülüğü de getirerek bu mutluluğu bozmuştur. Bunun sonucu olarak, bugün dünyanın her yerinde iyilik ile kötülük iç içedir. İyiliğin ve kötülüğün, yani Ormuzd ile Ahriman'ın müritleri ise sürekli birbirleriyle savaş halindedir. Ancak gün gelecek bu savaş, Ormuzd ile müritlerinin zaferiyle son bulacak, Ahriman ile yandaşları ise ebedi karanlığa mahkûm olacaktır.

Kadim Perslerin tapınakları, sunakları ya da ikonları yoktu, dini ayinleri ise son derece sadeydi. Tanrılara kurbanlarını dağların zirvelerinde sunarlardı. Işık ve sağlık kaynağı Ormuzd'ın sembolleri olan ateşe, ışığa ve güneşe tapsalar da, bunları kendi başlarına bağımsız ilahlar olarak görmezlerdi. Ayinler ve dini törenler, Zerdüşt rahipleri Maguslar[2] tarafından yönetilirdi. Maguslar astroloji ve büyü konusunda o denli bilgiliydiler ki; bu şöhretleri her sınıftan majisyenin onların isimleriyle anılmasına da yol açmıştır. Wordsworth, kadim Perslerin ibadetlerinden şöyle bahseder:

1 Ehrimen olarak da anılır. (çev.)
2 Magi (çev.)

Persler, reddederdi hararetle
Sunak ile putu ve insan eliyle yapılan
Tapınak duvarları ile çatılarını
Onların üzerinden zirveler yükselir,
Alnının üstünde mersin kaplı taçla,
Sunulmuş bir adak aya ve yıldızlara,
Rüzgârlara ve elementlerin anasına
Göklere ve onun uğruna,
Hassas varoluşa ve bir Tanrı'ya.
—*Excursion*, IV. Kitap

Byron, *Childe Harold*'da bu eski Pers ibadetlerinden bahseder:

Boşuna mı kurmuştu kadim Persler
Sunaklarını toprağa tepeden bakan dağların
Yükseklerine ve zirvelerine, bu yüzden
Ruhun arandığı tapınak duvarsızdır,
Uğruna insan eliyle dikilmiş mabetler güçsüzdür
Gelin o zaman kıyaslayın
Got veya Grek sütunlarını ve put mabetlerini,
Dualarını duvarlar içine kapatıp sınırlamayan
Doğa'nın ibadet diyarları toprak ve havayla.
—III. 91.

Hıristiyanlığın doğuşundan sonra bile gelişimini sürdürmüş olan Zerdüştlük üçüncü yüzyılda hâlâ Doğu'da hâkim inançtı. Bu durumunu Müslümanlığın yükselişine ve Perslerin büyük bölümünü eski inançlarını terk etmeye zorlayan Arapların yedinci yüzyılda İran'ı fethine kadar da korudu. Atalarının inançlarını terk etmeyi reddedenler Kirman çöllerine ve Hindistan'a kaçtılar, bugün ise Hindistan'da, Pers isminden türetilmiş *Parsiler* adıyla hâlâ varlıklarını sürdürmektedirler. Araplar onları Arapçada kâfir anlamına gelen *Gueberler*[1] olarak adlandırır. Bugün Bombay'daki Parsiler son derece etkin, kültürlü ve varlıklı bir sınıftır. Yaşamda saflık, dürüstlük ve uzlaşmacılıktan yana tutumları ile tanınırlar. Tanrının bir simgesi olduğuna inandıkları ateşe atfedilmiş olan çok sayıda tapınakları vardır.

Bu kadim inanış Moore'un *Lalla Rookh*'undaki en güzel hikâyelerden biri olan *Fire Worshippers*'a da konu olmuştur.

1 Gâvurlar (çev.)

Ben o kâfir soydanım, evet!
Ateşin kullarından. Bu sabahın ve hatta
Yaratıcılarının mabedine dolan
Göklerin canlı ışıklarının kullarındanım.
İran'dan kovulmuşlardanım, evet!
Hakikatten intikam için, Arapların
Ateş mabedimizi yıktığı güne lanet!
Tanrı'nın yanan gözleri huzurunda
Vatanımın zincirlerini kıracağıma
Yahut öleceğime yemin ederim!

Hindu Mitolojisi

Hinduların dininin Vedalara dayandığı söylenir. Yaratılış esnasında Brahma'nın kendisi tarafından oluşturulduğuna inanıldıkları için Hindular bu kitapları dini metinlerin en kutsalları olarak görürler. Ancak Vedaların günümüzdeki düzenlemesi yaklaşık beş bin yıl önce yaşamış olan bilge Vyasa'ya atfedilir.

Vedalar hiç kuşkusuz yüce bir Tanrı inanışına dayanır. Bu tanrının ismi Brahma'dır. Yaratıcı, esirgeyici ve yok edici olmak üzere üç ayrı kişileştirilmiş güç olan, Brahma, Vişnu ve Şiva Trimurti ya da Hindu üçlemesi ile temsil edilir. Bu baş tanrılardan sonra gelenlerin en ünlüleri şunlardır: 1) İndra: Gökyüzü, şimşek, yıldırım, fırtına ve yağmur tanrısı 2) Agni: Ateş tanrısı 3) Yama: Ölüler ülkesinin tanrısı 4) Surya: Güneş tanrısı.

Brahma evrenin yaratıcısıdır, tüm tanrıların doğduğu ve sonunda tekrar döneceği kaynaktır. "Brahma dışarıdan herhangi bir yardım almadan, sütün kaymağa, suyun buza dönüşmesi gibi türlü türlü biçimlere girebilir ve değişebilir." Vedalara göre, kıvılcımın ateşin parçası olması misali, insan ruhu da yüce Tanrı'nın bir parçasıdır.

Vişnu

Vişnu, Hindu üçlemesinin ikincisidir ve koruyucu, esirgeyici ilkenin kişileştirilmesidir. Vişnu, tehlikeli dönemlerde dünyayı korumak için farklı enkarnasyonlarda, başka bir değişle farklı bedenlerde yeryüzüne inmiştir. Bu enkarnasyonlar ya da vücut buluşlar Avatarlar olarak adlandırılır. Sayısız olsalar da on tanesi esastır. Birinci Avatar Matsya, yani balıktı ve Vişnu bütün yeryüzü tufanla sular altında kaldığında, insan soyunun atası Manu'yu bu şekilde kurtardı. İkinci Avatar kap-

lumbağaydı, tanrılar ölümsüzlük iksiri Amrita[1] yapmak için denizi çalkalarlarken, Vişnu bu biçimde enkarne olarak yeryüzünü desteklemiştir.

Genel olarak haklıyı koruyucu ya da haksızı cezalandırıcı niteliklere sahip olan diğer Avatarları atlayıp, Vişnu Avatarlarının en ünlüsü olan dokuzuncuya geçebiliriz. İnsan formundaki yenilmez savaşçı Krişna Avatar dünyayı ona zulmeden zorbaların elinden kahramanca kurtarmıştır.

Brahmanlar genellikle Buda'yı Vişnu'nun bir Avatarı olarak görür; Buda enkarnasyonunun tanrıların düşmanları olan Asuraları, Vedaların kutsal kaidelerini terk etmeye kışkırtarak, kuvvetlerini ve kudretlerini yitirmelerini sağladığı düşünülür.

Onuncu Avatar ise Kalki'dir. Dünyanın içinde bulunduğu bu çağ sona erdiğinde Vişnu bu enkarnasyonla görünecek, kötülüğü ve ahlaksızlığı tamamen yok ederek insanlığa yeniden erdem ve saflık bahşedecektir.

Şiva

Hindu üçlemesinin sonuncusu olan Şiva, yok edici ilkenin kişileştirilmesidir. Üçüncü sırada yer alsa da, inananlarının sayısı ve yaygınlığı bakımından diğer ikisinin önündedir. Puranalar (modern Hinduizmin kutsal metinleri), bu tanrının başlangıçtaki yok edici gücünden bahsetmez. Bu güç yirmi beş milyon yıl dolmadan veya evrenin sonu gelmeden kendini göstermeyecektir. Mahadeva (Şiva'nın diğer ismi) yıkımdan çok, yeniden doğuşun simgesidir.

Vişnu ve Şiva'ya inananlar; her biri kendi tanrısının üstün olduğunu öne süren ve diğerini inkâr eden, iki mezhebe ayrılır. Yaratıcı Brahma'nın ise artık görevinin bittiğini düşünerek onu etkin görmezler. Hindistan'da sayısız Mahadeva ve Vişnu tapınağı olmasına rağmen Brahma'nın yalnızca bir tapınağı vardır. Şiva'ya inananlarla karşılaştırıldıklarında Vişnu'ya inananlar yaşama karşı daha şefkatli oluşlarıyla ve bunun sonucu olarak hayvansal gıdalardan kaçınmalarıyla ayırt edilirler, ayrıca ibadetleri Şiva'ya inananlarınki kadar ıstıraplı değildir.

Jagannatha

Jagannatha'ya tapanların Vişnu ya da Şiva'ya inananlardan sayılıp sayılmayacağı konusunda görüş ayrılıkları vardır. Kalküta'nın yaklaşık beş yüz kilometre güneybatısındaki Jagannatha Tapınağı sahile yakındır. Bütünüyle ağaç oyması

1 Ambrosia (çev.)

olan mabudun, siyah renkli korkunç bir yüzü ve kan kırmızısı şişkin bir ağzı vardır. Hindu bayramlarında bu figürün tahtı, tekerlekler üzerinde taşınan ve yüksekliği on sekiz metreyi bulan bir kulenin üzerine yerleştirilir. Halkın çekebilmesi için kuleye altı uzun halat bağlıdır. Rahipler ve maiyetleri kulenin üzerindeki tahtın çevresinde dururlar ve zaman zaman inananlara dönüp ilahiler söyleyerek onları selamlarlar. Kule sokaklarda gezdirilirken birçok kişi tekerleklerin altında ezilmek için kendisini yere atar, kalabalık ise mabudun kurbanlardan hoşlanacağını düşünerek bu davranışa tezahüratlar yağdırır. Her yıl, bilhassa da mart ve temmuz aylarında kutlanan büyük bayramlarda, tapınak hacıların akınına uğrar. Bütün kastların beraber yemekler yediği böyle özel günlerde tapınağı en az yetmiş ya da seksen bin kişinin ziyaret ettiği söylenir.

Kastlar

Kadim zamanlardan bu yana Hindular mesleki olarak sınıflara veya kastlara ayrılır. İlk üç kastın yabancı bir ırktan meydana gelmesi, sistemin ülke yerlilerini sindirerek, onların daha düşük bir kasta düşmelerine neden olan fetihle başladığını akla getirir. Kimileri ise sistemin izini, mesleklerin babadan oğla geçişinin tercihine kadar sürer.

Hindu geleneği çeşitli kastların kökenine ilişkin olarak şu izahı sunar: Yaradılış esnasında Brahma dünyaya kendi bedeninden varlık bulan dünya sakinlerini bahşetmek istedi. Böylece ağzından, dört Vedayı emanet ettiği, en büyük olan Brahma (rahip) doğdu; sağ kolundan Kshatriya (savaşçı), sol kolundansa savaşçının karısı varlık buldu. Uyluklarından erkek ve kadın Vaişyaları (çiftçiler ve tüccarlar), son olarak da bacaklarından Şudraları (sanatkârlar ve işçiler) doğurdu.

Brahma'nın, böyle anlamlı biçimde dünyaya gelmiş olan dört oğlu insan ırkının ataları ve kendi kastlarının liderleri oldu. Onlara, tüm itikat kaidelerini ve dini ayinleri yerine getirmeleri için gereken her şeyi kapsayan dört Veda buyruldu. Ayrıca, Brahma'nın kafasından yaratıldıklarından Brahmanlar en üstte olmak üzere, doğdukları sıraya göre sınıflandırıldılar.

İlk üç kast ile Şudralar arasına çekilmiş olan güçlü bir yetki sınırı vardır. İlk üç kastın Vedalardaki dini bilgileri öğrenmelerine müsaade edilmişken, bu izin Şudralara verilmemiştir. Vedaları öğretme ayrıcalığına da sahip olan Brahmanlar önceleri bilgiyi sadece kendilerine saklıyorlardı. Ülkenin hükümdarı her ne kadar Racputlar denilen Kshatriya sınıfından seçilse de, gerçekte gücü elinde tutmakta olan Brahmanlar; ülkenin kraliyet danışmanları, hâkimleri ve yargıçları konumundaydılar; kişisel dokunulmazlıklarının yanı sıra mallarının da dokunulamazlığı vardı; en adi

suçları işleseler dahi alacakları en büyük ceza krallıktan sürülmek olurdu. Hükümdarlardan bile büyük saygı görürlerdi, çünkü ister âlim isterse de cahil olsun, bir Brahman tanrısal güce sahipti.

Olgunluk yıllarına ulaştığında evlenmek bir Brahman için görev haline gelir. Ayrıca zenginler tarafından desteklenmeli, geçimini zahmetli bir uğraşla ya da üreterek kazanmak zorunda kalmamalıdır. Ancak, çalışan sınıfların bütün Brahmanların geçimini sağlamaları mümkün olamadığından, onların da üretime yönelik işler yapmalarına gereklilik nedeniyle müsaade verilmiştir.

Mertebeleri ve ayrıcalıkları mesleklerinden rahatlıkla anlaşılabilecek olan iki ara sınıf hakkında söylenecek çok fazla şey yoktur. Dördüncü sınıf, Şudralar ise daha üst sınıfların, özellikle de Brahmanların hizmetindeki memurlardır; ancak mekanik işlerde çalışabilir, resim ve yazma sanatı gibi uygulamalı sanatlarla uğraşabilir veya tüccarlık ya da çiftçilik yapabilirler. Dolayısıyla bazen bu sınıftan zenginler çıkabilir, aynı şekilde Brahmanlar da yoksullaşabilir. Bu durum ise olağan bir sonuç doğurur; zengin Şudraların bazen yoksul Brahmanları ayak işlerinde kullandığı da olur.

Başlangıçtaki saf sınıflara dahil olmadığından ve kastlardan hiçbirine giremeyen ya da bunlardan atılan kişilerden, yani kast-dışı sınıftan meydana geldiği için Şudraların bile altında olan bir sınıf daha vardır. Bunlar en bayağı ve en zor işlerde çalıştırılan Paryalardır. Pisliğe bulaşmadan yapılamayacak işleri yapmaya zorlanırlar, üstelik onların da pis olduğu, hatta dokundukları her şeyin kirlendiği düşünülür. Her türlü yurttaşlık hakkından yoksundurlar, yaşamlarının, evlerinin ve eşyalarının biçimini düzenleyen özel kanunlarla küçük düşürülürler. Diğer kastların tapınak ya da pagodalarına gitmeleri yasaktır, ancak kendi pagodaları ve dini ritüelleri vardır. Başka kastlardan bir kimsenin evine girmelerine müsaade edilmez; olur da dikkatsizlikle ya da mecburiyetten girmişlerse, o evin dinsel törenlerle arındırılması gerekir. Pazar ve çarşılarda görünmeleri de yasaktır. Ayrıca insanları orayı kullanmamaları konusunda uyarmak için etrafı hayvan kemikleriyle çevrelenmiş, belli kuyuları kullanmalarına müsaade edilir. Şehirler ve köylerden uzakta, izbe ağıllarda yaşarlar. Yiyeceklerle ilgili herhangi bir kısıtlamaya tabi tutulmamaları ise, onlara verilmiş bir imtiyazdan ziyade bir aşağılamadır, çünkü hiçbir şeyin onları kirletmesinin mümkün olamayacağı kadar aşağılık görülürler. İlk üç kastın et yemesi bütünüyle yasakken, dördüncü kastın sığır eti dışında her eti yemesine müsaade edilir. Ancak sadece en alttaki kastın herhangi bir kısıtlama olmaksızın her türlü yiyeceği yemesine izin verilir.

Buda

Vedalar Buda'yı Vişnu'nun bir enkarnasyonu olarak tasvir eder, oysa müritleri onun, Sakyasinha, Aslan, Buda ve Bilge gibi tamamlayıcı bazı sıfatlarla da anılan Gautama isimli fani bir bilge olduğuna inanır.

Doğumunun tarihlendirildiği farklı dönemler karşılaştırıldığında, İsa'dan yaklaşık bin yıl kadar önce yaşadığı sonucuna varılır.

Buda bir kralın oğluydu, doğumundan birkaç gün sona ülkesinin geleneklerine uygun olarak bir tanrının sunağı huzuruna çıkarılmış ve söylenildiğine göre ikon, yeni doğmuş peygamberin gelecekteki yüceliğinin bir kehaneti olarak başını eğmiştir. Çok kısa sürede son derece üstün yetenekler kazandı, aynı şekilde karakterinin eşsiz güzelliği de dikkat çekti. Erişkin çağa geldiğinde, insanların ahlaksızlığı ve mutsuzluğu üzerine derin derin düşündü ve zihninde toplumdan uzaklaşıp kendisini meditasyona adama fikri belirdi. Babası bu niyetine karşı çıksa da nafileydi. Buda tetikteki nöbetçileri bir şekilde atlatarak saraydan kaçtı, kendisine güvenli bir inziva yeri buldu ve burada altı yıl boyunca rahatsız edilmeden tefekkür halinde yaşadı. Bu sürenin sonunda, bir din öğretmeni olarak Benares'e gitmek için ayrıldı. Başlarda onu dinleyenler akıl sağlığından şüpheye düştüler, ancak öğretileri kısa sürede itibar kazandı. Öğretileri öylesine hızlı yayıldı ki, kendisi dahi henüz hayattayken bütün Hindistan'a yayılmış olduklarını görebildi ve seksen yaşında öldü.

Budistler, Vedaların otoritesini ve Hindular tarafından riayet edilen bu metinlerin içerdiği dini kaideleri bütünüyle reddederler. Ayrıca toplumdaki kast ayrımına karşı çıkar, her türlü kanlı adağı ve kurbanı yasaklar ve et yenilmesine müsaade eder. Her sınıftan seçilebilen rahiplerin gezinerek ve dilenerek geçimlerini sağlamaları beklenir; ayrıca başka insanların işe yaramaz görerek bir kenara attıklarını yararlı hale getirmek için çabalamak ve bitkilerin şifa verici güçlerini keşfetmek de görevleri arasındadır. Fakat Seylan Adası'nda[1] üç rahip mertebesi tanınır: En üst mertebedekiler çoğunlukla soylu ve bilgili kişilerdir ve ülkenin eski hükümdarlarının dolgun gelire bağladığı baş tapınaklarda yaşarlar.

Buda'nın ortaya çıkışını takip eden birkaç yüzyıl boyunca, Brahmanlar bu mezhebe göz yummuştur. Böylelikle Budizm öğretisi Hindistan yarımadasının her yerine yayılmış, ardından Seylan'a ve yarımadanın doğusuna ulaşmıştır. Sonraları, doğduğu ülkede tamamen yok olmasına yol açacak kadar uzun eziyetler çekecek, fakat yine de komşu ülkelerde geniş ölçüde yayılacaktır. Budizmin Çin'e MS 65 yılları civarında geldiği, buradan da Kore, Japonya ve Java'ya[2] yayıldığı sanılmaktadır.

1 Bugünkü Sri Lanka. (yay. hzl.)
2 Cava Adası (yay. hzl.)

Dalay Lama

Tanrısal olandan varlık bulan insan ruhunun insan bedeninde hapsedilişinin bir ıstırap hali ve önceki hayatlardaki günahlarla zaafların bir sonucu olduğuna inanan Brahman ve Budist mezheplerin öğretilerine benzer bir öğretidir. Ancak dünyevi hayat sürmek yerine, insanların esenliği ve mutluluğu için çalışmaya gönüllü olarak yeryüzüne çok az sayıda kişinin indiğine inanırlar. Bu insanlar, zamanla Tibet'in, Çin'in ve Budizmin hâkim olduğu diğer ülkelerin Lamalarının varlığında, günümüze kadar ulaşmasını sağlayan Buda'nın şahsının yeniden tezahürleri olarak görülmeye başlanmıştır. Cengiz Han ve haleflerinin zaferleri neticesinde, Tibet'te yaşayan Lama, mezhebin ruhani lideri olma şerefine erişti. Onun yönetimine ayrı bir eyalet tahsis edildi ve böylece, ruhani itibarının yanı sıra dünyevi bir hükümdar da oldu ve Dalay Lama olarak anıldı.

Hıristiyan misyonerler Tibet'e ilk geldiklerinde, Asya'nın göbeğinde Roma Katolik kilisesine benzeyen bir saray ve diğer dini kurumları gördüklerinde şaşırdılar. Rahip ve rahibeler için manastırlarla, son derece ihtişamlı ve görkemli dini ayinler ve ritüellerle karşılaştıklarında bazıları bu benzerliklerden ötürü Lamaizmi Hıristiyanlığın bir tür yozlaşması olarak gördü. Aslında Lamaların bazı ibadet şekillerinin, Budizmin Tibet'e girdiği yıllarla aynı dönemde Tataristan'a yerleşmiş olan Hıristiyan Nesturi mezhebinden alınmış olması çok da uzak bir ihtimal olarak görünmemektedir.

Prestor John

Muhtemelen Tatarlar arasında yaşamış bir Lama veya ruhani lider hakkındaki eski bir hikâye, gezgin tüccarlarca nakledilip Avrupa'ya yayılarak burada, Asya'da Prestor ya da Papaz John adında bir piskoposun yaşadığına dair bir söylentiye dönüşmüştür. Papa ve ondan birkaç yıl sonra ise Fransa Kralı IX. Louis, papazı aramaları için birer misyoner heyeti göndermiş, ancak iki heyet de onu bulamamıştır. Ne var ki heyet orada bazı Nesturi Hıristiyan cemaatleriyle karşılaşmış olduğundan, Doğu'da bir yerlerde böyle bir zatın yaşadığına dair inanç korunmuştur. On beşinci yüzyıla gelindiğinde, Portekizli bir gezgin olan Pedro Covilham Kızıl Deniz'in yakınlarındaki Habeşlerin ülkesinde (Habeşistan) bir Hıristiyan prensi olduğunu öğrenmiş ve bu zatın gerçek Papaz John olduğunu düşünmüştür. Bunun üzerine Habeşistan'a gitmiş ve kendisinin Negus dediği kralın sarayına girmeyi başarmıştır.

Milton da *Yitik Cennet*'in XI. kitabında, Adem'in soyundan gelenlerin ulusla-

rının ve şehirlerinin yeryüzünün her yerine yayılacağına ilişkin öngörüsünü anlatırken, ondan da şöyle bahseder:

... Görmedi gözleri
Negus imparatorluğunu, onun uzak limanı
Ercoco'yu ve kralları denizci olmayan
Mombaza ve Quiloa ve Melind'i.

38

KUZEY MİTOLOJİSİ – VALHALLA – VALKYRIE

Kuzey Mitolojisi

Şimdiye kadar değindiğimiz hikâyeler Güney ülkelerin mitolojileriyle ilgiliydi. Ancak antik inançların, göz ardı etmememiz gereken bir kolu daha vardır. Bu, İskandinavlar olarak bilinen ve günümüzde İsveç, Danimarka, Norveç ve İzlanda'da yaşayan Kuzey uluslarının mitolojisidir. Bu mitolojik kayıtlar Edda'lar olarak bilinen iki yapıtta yer alırlar; bunlardan 1056 yılına tarihlendirilen daha eski olanı manzum olarak yazılmıştır, düzyazılardan oluştuğu için nesir Edda olarak bilinen daha yeni olanı ise 1640 yılına aittir.

Edda'lara göre, bir zamanlar gök de, altındaki yer de yoktu, sadece dipsiz bir derinlik ve içinde bir pınarın aktığı sisli bir dünya vardı. Bu pınar on iki kola ayrılmış, ancak kaynaktan çok uzaklaştıklarında bu nehirlerin her biri donarak buza dönüşmüş, sonunda bu buz tabakaları üst üste binerek büyük derinliği doldurmuş.

Sis dünyasının güneyinde ışık dünyası vardı ve bu dünyadan esen ılık rüzgârlar buzları eritti. Buharlar göğe yükselerek bulutları oluşturdu. Bu bulutlardan Buz Devi Ymir ile onu sütüyle besleyip doyuran dev inek Audhumbla doğdu. İnek ak kırağı ve buzdaki tuzu yalayarak beslenirdi. Yine bir gün buzlu kayaları yalıyordu ki bir insanın saçları ortaya çıktı. İkinci gün bütün başı, üçüncü gün ise güzellik, çeviklik ve güçle donatılmış olan bedeni ortaya çıktı. Bu bir tanrıydı; ondan ve devler soyunun kızı olan eşinden; Odin, Vili, Ve olmak üzere üç oğul dünyaya geldi. Oğullar Dev Ymir'i öldürdü ve devin bedeninden yeryüzü, kanından denizler, kemiklerinden dağlar, saçlarından ağaçlar, kafatasından gökler ve beyninden ise kar ve doluyla yüklü bulutlar meydana geldi. Ymir'in kaşlarından ise tanrılar, daha sonra insanların yaşayacağı Midgard'ı (Orta Dünya) yarattılar.

Odin göklere güneşi ve ayı yerleştirdi, daha sonra yörüngelerini belirleyerek günü, geceyi ve mevsimleri yarattı. Güneşin ışınları yeryüzüne ulaşır ulaşmaz, bitkiler âlemi filizlenip boy verdi. Dünyayı yaratmalarından bir süre sonra, tanrılar eserlerinden hoşnut olarak deniz kıyısında dolaşırlarken bir şeylerin eksik olduğunu fark ettiler, üzerinde insanoğlu yoktu. Bunun üzerine dişbudak ağacından erkeği, mürver ağacından ise kadını yarattılar ve erkeğe Ask, kadına ise Embla ismini verdiler. Odin onlara can ve ruh, Vili akıl ve hareket, Ve ise ifade ve konuşma yeteneği ile duyuları bahşetti. Ardından yaşamaları için Midgard onlara verildi ve burada insan soyunun ataları oldular.

Güçlü dişbudak ağacı Yggdrasill evreni taşımakla yükümlüdür. Buz devi Ymir'in bedeninden meydana gelmiş olan ağacın, biri Asgard'a (tanrıların evi), biri Jotunheim'a (devlerin evi) ve sonuncusu da Niffleheim'a (karanlık ve soğuk diyarlara) uzanan muazzam büyüklükte üç kökü, her birinin de yanı başında onlara su veren bir pınarı vardır. Asgard'a uzanan kökü, isimleri Urdur (geçmiş), Verdandi (şimdi) ve Skuld (gelecek) olan Nornlar, yani kader dağıtan tanrıçalar gözetir. Jotunheim'ın yanındaki pınar, içinde bilgelik ve zekânın gizlendiği Ymir'in kuyusudur, ancak Niffleheim'ın pınarı durmadan ağacın kökünü kemiren engerek Nidhogge'yi (karanlık) besler. Ağacın dallarında, dört rüzgârı temsil eden dört karaca koşturup durur ve bunlar tomurcukları kemirir. Ağacın altında Ymir yatar; ve ağacın yükünden kurtulmaya çalıştıkça zelzeleler olur.

Tanrıların ülkesi Asgard olarak anılır ve buraya ancak Bifrost (gökkuşağı) Köprüsü'nden geçerek ulaşılabilir. Asgard'da tanrıların yaşadığı, altından ve gümüşten saraylar vardır; bunların en güzeli Odin'in evi Valhalla'dır. Odin tahtına oturduğunda tüm göğü ve yeri görür. Her bir omzunun üzerinde, her gün dünyayı uçarak dolaştıktan sonra dönüp gördüklerini ve duyduklarını tanrıya anlatan Hugin ve Munin isimli iki kuzgun durur. Odin'in ayaklarının dibinde Geri ve Freki isminde iki kurt yatar; Odin önüne konan etlerin hepsini bu kurtlara verir, çünkü kendisi yiyeceğe ihtiyaç duymaz. Odin'in hem yiyeceği hem içeceği bal şarabıdır. Odin runik alfabeyi yaratmıştır, kaderin runik harflerle metal bir kalkanın üzerine işlenmesi de Nornların görevidir. Odin'in ismi Woden diye okunur, haftanın dördüncü günü olan çarşambanın İngilizce karşılığı olan *Wednesday*, *Odin's day*'den[1] gelir.

Odin, sık sık *Alfdaur* (All-father)[2] olarak anılır, ancak bu isim bazen İskandinavların Odin'den daha üstün, yaratılmamış ve ebedi olan bir tanrı fikrine sahip olduklarını ifade edecek şekilde kullanılır.

1 Odin'in günü (çev.)
2 Herkesin babası (çev.)

Valhalla Eğlenceleri

Valhalla Odin'in büyük sarayıdır. Burada, hepsi hayatını cesurca savaşırken kaybetmiş olan seçilmiş kahramanlara ziyafetler verirdi, ancak bu saraya huzur ve sükunet içinde ölmüş olanlar giremezdi. Ziyafette yaban domuzu Schrimnir'in eti ikram edilirdi ve her sabah pişirilse de akşama yeniden bütün haline döndüğünden herkese yeterdi. Misafirlere içecek olarak da Heidrum isimli dişi keçiden sağılan bal şarabı sunulurdu. Kahramanlar yiyip içmedikleri zamanlarda her gün saraydan avluya ya da çayıra çıkar ve birbirlerini paramparça edene kadar dövüşerek eğlenirlerdi. Yemek zamanı geldiğinde ise bütün yaraları iyileşir, onlar da Valhalla'ya dönerek yiyip içerlerdi.

Valkyrie

Valkyrieler at binen, miğferli ve mızraklı bakire savaşçılardır. Valhalla'da, son hesaplaşma günü gelip çattığında devlerle çarpışmak için mümkün olduğunca fazla kahraman toplamak isteyen Odin onları ölecek olanlar arasından seçim yapmaları için yeryüzündeki bütün savaş meydanlarına gönderir. Onun ulakları olan Valkyrielerin isimleri "ölü seçiciler" anlamına gelir. Görevlerini yapmak üzere at sürerlerken, zırhlarından Kuzey semalarını aydınlatan tuhaf titreşimli bir ışık yayılır; insanlar bunları "Aurora Borealis" veya "Kuzey Işıkları" olarak adlandırırlar.[1]

Thor ve Diğer Tanrılar

Yıldırım tanrısı Thor Odin'in en büyük oğludur ve hem tanrıların hem de insanların en güçlüsüdür. Çok kıymetli üç nesneye sahiptir. Bunlardan ilki, ataları ve akrabalarından birçoğunun kafasını yardığı için hem Buz hem Dağ devlerinin, kendilerine fırlatıldığını gördükleri anda başlarını geleceği anladıkları çekicidir. Çekiç fırlatıldığında kendi kendine Thor'un eline geri döner. Sahip olduğu ikinci olağanüstü nesne kuvvet kemeridir. Bu kemeri takar takmaz tanrısal gücü ikiye katlanır. Üçüncü kıymetli nesnesi ise, çekicini etkili olarak kullanması gerektiğinde giydiği demir eldivenleridir. Perşembenin İngilizce karşılığı olan Thursday sözcüğü de *Thor's day*'den[2] gelir.

Tanrıların en ünlülerinden biri olan Freyr, yağmurdan, güneş ışığından ve bü-

1 Gray'in *The Fatal Sisters* odu bu batıl inanç üzerine kuruludur.
2 Thor'un günü (çev.)

tün toprak mahsullerinden sorumludur. Kız kardeşi Freyja tanrıçaların en merhametlisidir. Müziği, baharı ve çiçekleri sever, özellikle Elf'lere (perilere) çok düşkündür. Aşk şarkılarına bayılır ve âşıklar ondan istediğinde dileklerini kabul eder.

Şiir tanrısı olan Bragi'nin şarkıları savaşçıların kahramanlıklarını anlatır. Eşi İdun'un ise bir elma sepeti vardır, öyle ki ihtiyarlaşmaya başladıklarını hisseden tanrıların yeniden gençleşmek için bu sepetteki elmaların tadına bakmaları yeterli olacaktır.

Heimdall tanrıların bekçisidir; tanrılar onu devlerin Bifrost (gökkuşağı) Köprüsü'nden geçmelerini önlemesi için göğün sınırına yerleştirilmiştir. Bir kuştan bile daha az uykuya ihtiyaç duyan bu bekçinin gözleri öyle keskindir ki, gece karanlığında bile gündüzmüşçesine kilometrelerce uzağı görebilir. Kulakları öylesine hassastır ki, hiçbir sesi kaçırmaz, hatta yerdeki çimenlerin veya koyunların sırtındaki yünün büyüme sesini bile duyabilir.

Loki ve Soyu

Her türlü hile ve fesada başvurduğu, durmadan tanrılara iftiralar attığı söylenen Loki isimli bir tanrı daha vardır ki, yakışıklı ve iyi görünümlü olmasına karşın hercai ruhu ve kötü karakteriyle tanınır. Aslında devlerin soyundan gelir, ancak bir şekilde tanrıların arasına kabul edilmeyi başarmıştır. Tanrıları müşkül durumlara sokmaktan ve daha sonra onları kurnazlığı, zekâsı ve becerileri sayesinde bu tehlikelerden kurtarmaktan hoşlanır. İlki Kurt Fenris, ikincisi Yılan Midgard ve üçüncüsü de Hela (ölüm) adında üç çocuğu vardır. Tanrılar da büyümekte olan bu çocukların varlığından ve bir gün hem kendilerinin hem de insanların başlarına bela olacaklarından haberdardır. Bu nedenle Odin onları getirmesi için birini göndermenin akıllıca olacağını düşünür. Geldiklerinde, Yılan Midgard'ı yeryüzünü kuşatan derin Okeanos'a atar, ancak kuyruğunu ağzına alarak bütün yeryüzünü saracak kadar devasa boyutlara ulaşmıştır. Hela'yı Niffleheim'a atar ve ona dokuz dünyayı ya da bölgeyi yönetme yetkisi verir. Hela burada kendisine gönderilenleri, yani hastalıktan ya da ihtiyarlıktan ölmüş olan kişileri bu bölgelere dağıtır. Hela'nın sarayının adı Elvidner'dir. Sofrası Açlık'tır, bıçağı Açlıktan Ölme, uşağı Gecikme, hizmetçisi Yavaşlık, kapı eşiği Uçurum, yatağı Dert, evinin duvar kâğıtları ise Şiddetli Istırap'tır. Vücudunun yarısı ten rengi, yarısı mavi olduğundan kolaylıkla tanınabilir, ayrıca yüz ifadesi son derece sert ve ürkütücüdür.

Kurt Fenris getirildiğinde ise tanrılar ona zincir vurmayı başarana kadar büyük sıkıntılar çeker, canavar en güçlü prangaları bile, örümcek ağlarıymışçasına parçalayıp atar. Sonunda tanrılar dağ ruhlarına bir ulak gönderirler, onlar da kedi-

nin ayak sesi, kadın sakalı, kaya kökü, balık nefesi, ayı siniri (öfkesi) ve kuş salyasından Gleipnir adında, bir ipek sicim kadar yumuşak ve pürüzsüz görünen, sihirli bir zincir yaparlar. Tanrılar kurttan kendisini son derece narin görünen bu iplikle bağlamasını ister, ancak Fenris zincirin büyülü olduğundan şüphelenir. Kurt, zincirin tekrar çıkarılacağına güvence olarak, tanrılardan birinin elini ağzına koyması koşuluyla bu zincirle bağlanmayı kabul eder. Bunu yapmaya yalnızca Tyr (savaş tanrısı) cesaret edebilir. Ancak kurt kedisine vurulan bu sihirli zinciri koparamayacağını ve tanrıların da onu bırakmayacağını anlayınca Tyr'ın elini koparır, Tyr o günden sonra tek elli kalmıştır.

Thor'un Dağ Devinin Ücretini Ödemesi

Bir zamanlar, tanrılar evlerini yaparlarken, Midgard ile Valhalla'yı bitirmelerinin hemen ardından, bir zanaatkâr çıkageldi. Onlar için buz ve dağ devlerinin saldırılarına karşı güvende olmalarını sağlayacak olan son derece korunaklı bir saray inşa etmeyi önerdi. Ancak mükâfat olarak Tanrıça Freyja'yı ve Güneş'le Ay'ı istedi. Tanrılar, işi kimseden yardım almadan ve bir kış mevsimi süresince bitirmesi şartıyla isteğini kabul ettiler, yazın ilk günü geldiğinde iş tamamlanmamış olursa kararlaştırdıkları mükâfatı alamayacaktı. Şartlar üzerinde anlaştıktan sonra usta şartlara, iş esnasında Svadilfari isimli atını kullanmasına müsaade edilmesini eklemek istedi, Loki'nin tavsiyesiyle tanrılar bu isteğine de razı geldiler. Kışın birinci günü inşaata başladı, atı ise geceleri yapı için taş çekiyordu. Tanrılar muazzam boyutlardaki taşları gördüklerinde şaşkına döndü, üstelik bu meşakkatli işte atın ustadan bir buçuk kat daha fazla iş yaptığını açıkça görebiliyorlardı. Ancak pazarlık bitmiş ve koşullar üzerinde kutsal yeminle anlaşmaya varılmıştı. Aslında bu önlem olmasa, özellikle tam da Thor iblislere karşı yaptığı seferden dönecekken zaten bir devin tanrılar arasında kendisini güvende hissetmesi mümkün olmazdı.

Kışın sonuna yaklaşılırken, inşaat epey ilerlemiş, sur duvarları evi zapt edilmez kılmaya yetecek kadar yükselmiş ve güçlenmişti. Kısacası, yaza üç gün kala, bir tek kapının inşası kalmıştı. Bunun üzerine tanrılar adalet tahtlarına oturdu ve durum üzerine istişareye giriştiler; birbirlerine Freyja'nın verilmesinin ya da devin Güneş'le Ay'ı götürerek göklerin karanlığa terk edilmesinin onaylanmasını, kimin önermiş olduğunu soruyorlardı.

Nihayet, böylesi kötü bir tavsiyeyi olsa olsa, daha önce de birçok kötü eylem gerçekleştirmiş olan Loki'nin vermiş olabileceğinde karar kıldılar ve olur da ustanın işi tamamlamasını ya da istediği mükâfatı almasını önlemenin bir yolunu bulmazlarsa Loki'nin merhametsizce öldürüleceğine hüküm verdiler. Bunun üze-

rine yakalanan Loki korku içinde, ne pahasına olursa olsun, adamın mükâfatını kaybetmesini sağlayacak şekilde sorunu çözeceğine yemin etti. O gece, adam atıyla beraber inşaata devam ederken, ormanın içinden ansızın bir kısrak çıktı ve kişnemeye başladı. Svadilfari birden dizginlerinden kurtulup kaçtı ve kısrağın peşi sıra ormana daldı, adam da atını yakalamak için mecburen arkalarına düştü. Bütün gece birbiri ardında kovalamaca ile geçti, şafak söktüğünde ise işin olağan seyri aksamıştı. Usta inşaatı zamanında tamamlamasının mümkün olmayacağını görünce, kendi gerçek görünümüne bürünerek bir deve dönüştü. Tanrılar aralarına gerçek bir dağ devinin karışmış olduğunu açıkça görmüştü, bu nedenle artık kendilerini bağlı hissetmedikleri yeminlerini bozdular ve Thor'u çağırdılar. Thor hemen yardıma koştu ve dağ devine ücretini, Güneş ve Ay'la ya da onu Jotunheim'a göndererek değil, kafasını parçalayan bir çekiç darbesiyle ve onu tepetaklak Niffleheim'a fırlatarak ödedi.

Çekicin Geri Alınması

Bir defasında Dev Thrym Thor'un çekicini bir şekilde ele geçirdi ve onu Jotunheim kayalıklarının sekiz kulaç altına gömdü. Thor çekice karşılık anlaşma yapması için Loki'yi Thrym'e gönderdi. Loki ise, devi ancak Freyja'nın gelini olmaya razı gelmesi koşuluyla silahı geri vermeye ikna edebildi; elçiliğinin neticesinde çıkan sonucu dönüp Thor'a anlattı. Fakat güzelliğinin Buz devlerinin kralına sunulması fikri karşısında aşk tanrıçası korkuya kapıldı. Durumun aciliyeti yüzünden, Loki Thor'u Freyja'nın giysilerini giyip onunla Jotunheim'a gelmeye ikna edebildi. Thrym duvaklı gelinini nezaketle ağırladı, ancak akşam yemeğinde sekiz som balığı ile koskoca bir öküzü midesine indirdikten sonra daha pek çok şey yediğini, yanında da üç fıçı bal şarabı içtiğini görünce hayrete düştü. Fakat Loki, kızın sevgilisini, Jotunheim'ın şanlı hükümdarını görme arzusuyla kıvrandığından, sekiz gecedir boğazından lokma geçmediğini söyleyerek durumu idare etti. Thrym merakına yenik düşerek sonunda gizlice kızın peçesinin altından onu gözetledi ve korkuyla geri çekildi; Freyja'nın gözlerinin neden alev alev parladığını sordu. Loki yine aynı mazeretle devi ikna etti. Thrym çekicinin getirilerek gelininin kucağına konulmasını buyurdu. Bunun üzerine Thor gizlendiği kılıktan kurtularak korkunç silahını kaptı ve Thrym ile bütün hizmetçilerini katletti.

Freyr'in de olağanüstü bir silahı vardı; bu, sahibi dilediğinde kendi başına savaş meydanını boydan boya kana bulayabilecek bir kılıçtı. Freyr bir gün bu silahını kaybetti, ancak o Thor kadar talihli değildi ve hiçbir zaman kılıcını geri alamadı. Bu hikâye şöyledir: Freyr bir defasında, tüm evreni bütünüyle gören bir konumda

olan Odin'in tahtına çıktı. Buradan etrafı izlerken çok uzaktaki devin krallığında güzel bir genç kız gördü. Ancak onu görür görmez varlığını öyle bir hüzün sarmıştı ki, o andan sonra ne gözüne uyku girdi, ne boğazından bir yudum içki geçti, ne de tek kelime edebildi. Sonunda ulağı Skirnir sırrını öğrendi ve kılıcını mükâfat olarak vermesi karşılığında genç kızı ona gelin olarak getireceğine söz verdi. Freyr bu anlaşmaya razı oldu ve ona kılıcını verdi. Bunun üzerine Skirnir genç kızla anlaşmak üzere yola çıktı ve ondan dokuz gece içinde kararlaştırılan yere geleceğine ve orada Freyr ile evleneceğine dair söz alabildi. Skirnir görevini başarıyla gerçekleştirdiğini söylediğinde ise Freyr haykırdı:

Bir gece bu kadar uzunken
İkincisi çok daha uzun olur
Peki nasıl dayanacağım üçüne?
Bir aylık zaman bile
Bu özlem dolu zamanın
Yarısından daha kısa görünüyor bana

Böylece Freyr tüm kadınların en güzeli olan Gerda'ya kavuştu, ancak eşi uğruna kılıcını feda etti.

Skirnir For ve hemen öncesindeki *Thrym's Quida* adlı hikâyelerin şiirsel anlatımları, Longfellow'un *Poets and Poetry of Europe* isimli eserinde bulunabilir.

39

THOR'UN JOTUNHEIM ZİYARETİ

Thor'un Devler Ülkesi Jotunheım'ı Ziyareti

Bir gün Tanrı Thor ile uşağı Thialfi, beraberlerine Loki'yi de alıp devler ülkesine doğru yola koyuldu. İnsanların en hızlısı olan Thialfi, içinde erzaklarının bulunduğu heybeyi taşıyordu. Gece çöktüğünde, kendilerini uçsuz bucaksız bir ormanda buldular ve geceyi geçirebilecekleri bir yer ararlarken nihayet, girişi binanın cephesini boydan boya kaplayan muazzam büyüklükte bir eve vardılar. İçeri girip yatıp uyudular, ancak gece yarısı tüm binayı sarsan zelzeleler yüzünden telaşla uyandılar. Yerinden kalkan Thor yanındakilerden, güvenli bir yer ararken kendisine katılmalarını istedi. Sağ tarafta bitişikte bir oda buldular, diğerleri odaya girse de Thor olabilecekleri düşünerek, kendisini savunmak için elinde çekiciyle eşikte

bekledi. Gece boyunca korkunç inleme sesleri duydular, artık gün ağarırken Thor nihayet evden dışarı çıktı ve yerde bir devin yattığını gördü, onları telaşlandıran sesin ise devin horlaması olduğunu anladı. Söylenildiğine göre Thor ilk kez o an çekicine davranmaktan korkmuştur. Çok geçmeden dev kalktığında Thor ona sadece ismini sormakla yetinebilmişti.

Dev, "İsmim Skrymir," diye yanıtladıktan sonra devam etti, "fakat sana ismini sormama gerek yok, çünkü senin Tanrı Thor olduğunu biliyorum. Fakat eldivenimde ne yaptığınızı anlayamadım." Thor o an, ev sanarak geceyi geçirdikleri yerin aslında devin eldiveni, beraberindekilerin sığındıkları odanın ise eldivenin başparmağı olduğunu anladı. Skrymir onlara yolculuklarında eşlik etmeyi önerdi, Thor kabul etti. Yola çıkmadan kahvaltı yaptılar. Yemekleri bittiğinde Skrymir erzak ve öteberilerini koyduğu heybeyi omzuna attı. Devin adımları o denli uzundu ki, ona yetişmekte epeyce zorlandılar. Yine de bu şekilde bütün gün yol aldılar ve alacakaranlığın çökmesiyle Skrymir gözüne geceyi altında geçirebileceği büyük bir meşe ağacı kestirdi. Ağacın altına kıvrılırken de uyuyacağını söyledi ve ekledi: "İsterseniz heybede yiyecek bir şeyler bulabilirsiniz."

Skrymir çok geçmeden uykuya daldı ve gürültüyle horlamaya başladı. Thor ise devin çok sıkı bağladığı heybeyi açmaya çalıştıysa da, tek bir düğümünü bile çözmeyi başaramadı. Sonunda sinirlenerek iki eliyle kavradığı çekicini, öfkeyle devin kafasına fırlattı. Uyanan Skrymir önce, "Başıma düşen bir yaprak mıydı?" diyerek etrafına bakındı, ardından da, "Yemeğinizi yediniz mi, daha yatmıyor musunuz?" diye sordu. Thor, tam da uyumak üzere olduklarını söyleyerek başka bir ağacın altına gidip yattı. Ne var ki o gece Thor'un gözüne uyku girmedi, Skrymir öyle gürültülü horluyordu ki, sesi artık ormanda yankılanmaya başlamıştı. Dayanamayıp kalktı ve çekicini kaptığı gibi olanca kuvvetiyle devin kafasına fırlattı, bu defa kafatasında derin bir iz bırakmayı başarmıştı. Skrymir uyanıp, "Neydi o?" diye bağırdı, hemen ardından ekledi: "Bu ağaçta kuş yuvası mı var acaba? Sanırım başıma dallardan yosun düştü. Sen ne alemdesin Thor?" diye seslendi. Thor devin yanından aceleyle uzaklaştı ve yeni uyandığını, fakat henüz gece yarısı olduğundan hâlâ uyumaya zamanlarının olduğunu söyledi. Oysa üçüncü bir fırsatı olursa, bu defa aralarındaki tüm meseleyi kökünden çözeceğini düşünüyordu. Gün ağarmaya yakın, Skrymir'in yeniden derin bir uykuya dalmış olduğunu fark ederek kalktı ve silahına sarıldı. Bu defaki darbesi öyle şiddetli oldu ki, çekiç kabzasına kadar kafatasının içine gömüldü. Ne var ki Skrymir doğruldu ve yanağını kaşıyarak konuşmaya başladı: "Başıma meşe palamudu düştü. Hey! Uyanık mısın Thor? Sanırım kalkıp hazırlanma zamanı geldi, Utgard şehrine çok kalmadı. Birbirinize benim hiç de küçük bir adam olmadığımı fısıldadığınızı duydum, fakat Utgard'a varınca oradakilerin çoğunun benden de uzun olduğunu göreceksiniz. Size tavsiyem, orada

kendinizle çok övünmemeye çalışmanız, çünkü Utgard-Loki'nin tebaası sizin gibi ufaklıkların böbürlenmesine pek katlanamaz. Neyse, siz doğudan devam edeceksin, ben de kuzeye sapacağım. Yani burada ayrılmamız gerek."

Sözlerini bitirdikten sonra heybesini sırtına atıp onlardan ayrıldı ve ormanın derinliklerinde gözden kayboldu, Thor'un da zaten onu durdurup beraber yola devam etmeyi istemek gibi bir niyeti yoktu. Thor ve arkadaşları da yola koyuldu; öğleye doğru bir düzlüğün ortasına kurulmuş bir şehir gördüler. Şehir öyle yüksekti ki, bütünüyle görebilmeleri için başlarını biraz geriye atmaları gerekmişti. Kente vardıklarında kapısı ardına kadar açık olan, muazzam büyüklükte bir saray gördüler ve içeri daldılar. Salonda sıralar üzerinde oturmakta olan, şaşılacak büyüklükte bir sürü adamla karşılaştılar. Kral Utgard-Loki'nin huzuruna çıkana kadar ilerlediler ve hükümdarı büyük bir saygıyla selamladılar. Onlara küçümseyici bir gülümsemeyle bakan kral, "Yanılmıyorsam, şuradaki delikanlı Tanrı Thor olsa gerek?" ve devam etti, "Belki de göründüğünden daha iyisindir. Sen ve arkadaşların, kendinizi hangi marifet bakımından üstün görüyorsunuz? Zira diğerlerinden kahramanlıklarıyla ya da şu veya bu biçimde üstün olmayan kişilerin burada kalmasına müsaade verilmiyor," dedi.

"Bildiğim tek yeteneğim, "dedi Loki, "herkesten daha hızlı yemek yemektir; benimle yarışmak isteyenlere bunu kanıtlamaya hazırım."

"Eğer gerçek iddia ettiğini gibiyse, bu gerçekten büyük bir beceri," dedi ve ekledi, "deneyip görelim bakalım."

Salondaki adamlarının arasından, sıranın en ucunda oturmakta olan Logi isimli birine gelmesini ve Loki'ye karşı marifetlerini göstermesini buyurdu. Zemine içi tıka basa etle dolu bir tekne yerleştirildi ve bir ucuna Loki diğer ucuna ise Logi oturdu. Teknenin ortasında buluşuncaya dek ellerinden geldiğince hızla yemeğe koyuldular. Loki sadece etleri yiyorken, rakibini etleri kemikleri ile birlikte yalayıp yuttu, üstelik tekneyi de midesine indirdi ve neticede salondakiler Loki'nin yenildiğine hükmetti.

Utgard-Loki daha sonra Thor'un yanındaki geç adama yeteneğini sordu. Bunun üzerine Thialfi çok hızlı bir koşucu olduğunu ve bir rakibi çıkarsa onunla yarışabileceğini söyledi. Kral koşma becerisinin övünülecek bir meziyet olduğunu, ancak yarışmanın galibi olabilmesi için çevikliğini sergilemesi gerektiğini söyledi. Ardından ayağa kalktı ve salondakilerle birlikte koşuya uygun bir zemini olan bir düzlüğe gitti. Daha sonra Hugi isimli genç bir adamı çağırarak ona Thialfi ile yarışmasını buyurdu. Hugi öyle bir fark attı ki, ilk turu tamamladıktan sonra rakibini başlangıç noktasından çok uzak olmayan bir noktada yeniden yakaladı, ikinci ve üçüncü turlarda da Thialfi kayda değer bir başarı gösteremedi.

Utgard-Loki bu defa Thor'a dönüp ünlü yeteneğini kanıtlamak için hangi alan-

da yarışmayı seçeceğini sordu. Thor içki içmede isteyen herkesle yarışmayı deneyebileceğini söyledi. Utgard-Loki sakiden, halkının sofra adabına aykırı bir kabahat işledikleri zaman bitirmek zorunda kaldıkları büyük boynuz kadehini getirmesini istedi. Saki kadehi Thor'a verdikten sonra Utgard-Loki tekrar konuşmaya başladı: "Çoğu kişi bu boynuz kadehi iki dikişte boşaltabilse de, iyi bir içici onu bir seferde boşaltacaktır. Sıradan içiciler ise kadehi ancak üç dikişte bitirebilir."

Thor boynuza baktığında gözüne çok da büyük görünmedi, ancak biraz uzundu. Yine de çok susadığı için nefes bile almadan kadehi hemen dudaklarına götürdü, ikinci kez kafasına dikmek zorunda kalmamak için, dayanabileceği kadar uzun süre içmeyi sürdürdü, ne var ki boynuzu masaya koyup içine baktığında, likörün neredeyse hiç azalmamış olduğunu gördü.

Derin bir nefes aldı ve yeniden kafasına dikti, var gücüyle devam etmeye çalışsa da, sonunda boynuzu dudaklarından çekti. Her ne kadar bu defa kadehi döküp saçmadan taşıyabiliyor olsa da, bir öncekinden de daha az içmiş görünüyordu.

"Ne oldu, Thor?" dedi Utgard-Loki, "Eğer boynuzu üçüncü dikişte kurutmak istiyorsan, bu kadar tutumlu davranmamalısın, aksine kana kana içmen gerekir. Şayet benim düşündüğümden daha üstün herhangi bir başarı sergilemezsen burada, kendi yurdunda olduğu gibi güçlü bir adam olarak anılmayacağını söylemek durumundayım." Öfkeden deliye dönen Thor boynuzu tekrar dudaklarına götürdü ve bu defa boşaltabilmek için elinden gelen her şeyi yaptı, ancak kadehe yeniden baktığında likörün çok az eksildiğini görünce tekrar denemek istemediğine karar vererek boynuzu sakiye uzattı.

"Gerçekte, bizim düşündüğümüz kadar kuvvetli biri olmadığını açıkça görebiliyorum," dedi Utgard-Loki. "Her ne kadar buradan bir mükâfatla ayrılabileceğine pek olasılık vermesem de, kendini sınamak istediğin başka bir alan varsa söyle!" dedi.

"Sen neyi denememi önerirsin?" diye sordu Thor.

"Bizim saçma denilecek kadar basit bir oyunumuz vardır," diye karşılık verdi Utgard-Loki, "gerçi onu da bizler değil, çocuklar oynar. Tek yapılması gereken kedimi yerden kaldırmaktır. Aslında büyük Thor'a böylesi bir oyundan bahsetmeye bile kalkışmazdım ama sandığımız gibi biri olmadığını gördüm."

Sözlerini bitirir bitirmez, büyük, gri bir kedi salonun ortasına sıçradı. Thor kediyi karnının altından tutup var gücüyle kaldırmaya çalıştı, ancak tüm gayretine rağmen kedinin sırtı bükülse de, ayaklarının yalnızca birini yerden kaldırabildi. Bunu gördükten sonra da çabalamayı bıraktı.

"Bu deneme de beklediğim gibi sonuçlandı," dedi Utgard-Loki, "kedi büyük ancak halkımla kıyaslandığında Thor küçücük kalıyor."

"Sen küçük de bakalım," diye karşılık verdi Thor, "bir de ben bu denli öfkelenmişken, aranızdan kimin benimle güreşmeye cesaret edebileceğini görelim."

"Burada seninle güreşmeye kalkışmanın," dedi Utgard-Loki, salondaki adamlara bakarak, "kendisini küçük düşüreceğini düşünmeyen birini göremiyorum. Bari biri gidip de, sütannem kocakarı Elli'yi çağırsın; Thor onunla güreşsin hiç olmazsa. Gerçi o da kuvveti Thor'dan aşağı kalmayan birçok adamın sırtını yere getirmiştir."

Salona dişleri dökülmüş ihtiyar bir kadın girdi. Utgard-Loki durumu ona kısaca anlattı ve Thor'u alt etmesini söyledi. Thor kocakarıyı ne kadar sıkı tutarsa, kadın ayakta o kadar sağlam duruyordu. Zorlu bir mücadelenin ardından Thor ayakta duramaz hale geldi ve sonunda tek dizi üzerinde çöktü. Bunu gören Utgard-Loki güreşi bırakmalarını buyurdu ve Thor'un artık salondaki başka biriyle güreşmeyi istemesine gerek kalmadığını söyledi. Vakit geç olmuştu, bu yüzden Thor'u ve arkadaşlarını yerlerine buyur etti ve hep birlikte keyifli bir gece geçirdiler.

Ertesi sabah gün ağarırken, Thor ve arkadaşları kalkıp giyindi ve ayrılmak için hazırlandı. Utgard-Loki onların şerefine yiyecekten içeceğine hiçbir şeyin eksik olmadığı güzel bir sofra hazırlattı. Yemeğin ardından Utgard-Loki konuklarına şehrin kapısına kadar eşlik etti, uğurlarken Thor'a yolculuğunun nasıl geçtiğini ve kendisinden güçlü kişilerle karşılaşıp karşılaşmadığını sordu. Thor, kendinden büyük bir utanç duyduğunu inkâr edemeyeceğini söyleyerek yanıtladı ve sonra da ekledi. "Yine de en çok değersiz biri olduğumu söylemen bana dokundu."

"Hayır," dedi Utgard-Loki, "yaşadığım ve hüküm sürdüğüm sürece, bir daha asla kapısından içeri giremeyeceğin bu şehirden artık çıktığımıza göre, bana da dürüst olmak yakışır. Aslında, senin bu denli kuvvetli olduğundan ve neredeyse başıma iş açacağından daha önce haberim olsaydı, şehre girmene hiç müsaade etmezdim. Pekâlâ, işte söylüyorum. Yolculuğun süresince seni illüzyonlarımla aldattım. İlk olarak ormanda, açamayasın diye heybenin ağzına demir bir teli sıkı sıkı doladım. Bunun üzerine bana çekicini tam üç kez fırlattın; ilk atışın her ne kadar en hafifi olsa da, bana gerçekten isabet etseydi oracıkta canımdan olurdum; aslında her seferinde yana çekildim ve çekicin dağa isabet etti, şu an orada her biri çok derin olan üç vadi görebilirsin. Bu vadileri oluşturan senin çekiç darbelerindir. Yarışlara gelince, onlarda da benzer illüzyonlara başvurdum. İlkinde Loki sanki bizzat açlığın kendisiymişçesine, önüne ne konulduysa yalayıp yuttu; oysa rakibi Logi, gerçekte Ateş'in ta kendisiydi, dolayısıyla sadece eti değil, etin konduğu tekneyi de tüketip bitirdi. Thialfi'nin koşudaki rakibi Hugi, Düşünce'den başkası değildi, bu yüzden de Thialfi'nin ona yetişebilmesi imkânsızdı. Sen ise, boynuzu boşaltmaya kalkıştığında, tüm dürüstlüğümle söylüyorum, gözlerimle görmeseydim kesinlikle inanamayacağım kadar olağanüstü bir iş çıkardın, çünkü o boynuzun bir ucu, her ne kadar sen farkında olmasan da, denizdedir; kıyıya gittiğinde üç dikişte denizi ne kadar alçalttığını kendin de göreceksin. Kediyi kaldırmakta gösterdiğin başarının

da bundan geri kalır yanı yoktu; dürüst olmak gerekirse, bir patisinin yerden kalktığını görünce hepimiz dehşete kapıldık, çünkü senin kedi sanıp kaldırmaya çalıştığın gerçekte, yeryüzünün çevresini kuşatmış olan Midgard yılanıydı ki sen onu öylesine esnetip gerdin ki, neredeyse dayanamayacak ve başıyla kuyruğu ayrılacaktı. Elli ile yaptığın güreşe gelince, o aslında en şaşırtıcı başarılarından biriydi; çünkü Elli'nin gerçekte temsil ettiği İhtiyarlık'ın bugüne kadar düşürmediği ve boyun eğdirmediği bir kimse ne çıkmış ne de gelecekte çıkacaktır. Madem artık ayrılıyoruz, bana yaklaşmamanın aslında her ikimiz için daha iyi olacağını söylememe izin ver. Aksi halde kendimi yine başka illüzyonlarla savunmak zorunda kalacağım. Bu durumda benimle yarışarak ün kazanamamakla kalmayıp, aynı zamanda boşuna emek ve güç harcamış olursun."

Thor'un duydukları karşısında öfkeden gözü döndü, hemen çekicini çıkardı, ancak dev tam da fırlatacakken Utgard-Loki bir anda gözden kayboldu. Thor bu defa şehri yok etmek için geri döndü ama yerinde yemyeşil bir ovadan başka bir şey yoktu.

40

BALDUR'UN ÖLÜMÜ – ELF'LER – RUNİK HARFLER – SKALD'LAR – İZLANDA

Baldur'un Ölümü

Hayatının tehlikede olduğunu gösteren kabuslar yüzünden eziyet çeken İyilik Tanrısı Baldur, rüyasında gördüklerini anlatınca, tanrılar onu tehdit eden bu tehlikeden korumanın bir yolunu bulmaya karar verdiler. Odin'in karısı Frigga, ateşi ve suyu, demiri ve diğer madenleri, taşları, ağaçları, hastalıkları, hayvanları, kuşları, zehirleri ve sürüngenleri Baldur'a zarar vermeyeceklerine dair yemin etmeye zorladı. Yine de hâlâ oğlunun kaderinden endişe duyan Odin bununla yetinmedi ve bir de gidip Fenris, Hela ve Midgard yılanının annesi olan dev kâhin Angerboda'ya danışmak istedi. Ne var ki kadın ölmüş olduğundan Odin'in onu Hela'nın ülkesinde araması gerekiyordu. Odin'in bu inişi, Gray'in aşağıdaki dizelerle başlayan güzel kasidesine de konu olmuştur:

İnsanlığın kralı hızla kalktı
Ve hemen semer vurdu kömür karası atına.

Frigga'nın aldığı önlemlerin yeterli olacağını düşünen tanrıların kimi Baldur'u bir hedefmiş gibi kullanıp ona ok ya da taş atarak, kimisi de kılıcını ya da baltasını ona doğru savurarak kendi aralarında eğleniyorlar, gerçekten de ne yaparlarsa yapsınlar, Baldur en yufak bir zarar görmüyordu. Çok geçmeden bu onların en sevdiği eğlence haline geldi, hatta bu şekilde Baldur'u onurlandırdıklarını düşünüyorlardı. Loki de onları izliyor, fakat Baldur'un zarar görmemesine canı fena halde sıkılıyordu. Bu yüzden kadın kılığına girerek Frigga'nın sarayı Fensalir'e gitti. Frigga onu bu kılıkta tanımadı ve ona tanrıların neler yaptığını bilip bilmediğini sordu. Loki, Baldur'a ok ve taş attıklarını, ancak Baldur'un bundan hiç zarar görmediğini anlattı. Frigga, "Ne de olsa artık Baldur'u ne taş, ne sopa, ne de başka bir şey incitebilir, hepsinden zorla söz aldım," dedi. "Sahi mi?" diye bağırdı Loki, "Baldur'a zarar vermeyeceklerine yemin mi ettiler?" "Hem de hepsi!" diye yanıtladı Frigga, "Bir tek Valhalla'nın doğusunda yetişen ökseotu denilen küçük çalı hariç. Açıkçası yemin etmesi gerekmeyecek kadar genç ve kuvvetsiz göründü gözüme."

Bunun üzerine Loki saraydan ayrıldı, tekrar kendi biçimini aldı. Gidip ökseotunu bulup kopardı ve tanrıların yanına döndü. Kör olduğundan eğlencelere katılmayan ve diğerlerinden ayrı duran Hod'u görerek yanına gitti. "Neden sen de Baldur'a bir şeyler atmıyorsun?" diye sordu.

"Kör olduğumdan Baldur'un nerede olduğunu görmüyorum ki," diye yanıtladı Hod, "hem atacak bir şeyim de yok."

"O zaman benimle gel," dedi Loki, "sen de bu dalı ona atarak onlar gibi Baldur'a saygını gösterebilirsin, ben kolunu onun bulunduğu yere yöneltirim."

Hod ökseotunu aldı ve Loki'nin yönlendirmesiyle Baldur'a attı. Çalının dikenleri Baldur'un her yanına saplandı ve cansız bedeni o anda yere yığıldı. O ana kadar, ne tanrılar ne de insanlar böylesi gaddar bir eyleme şahit olmuştu. Baldur'u yerde görünce hepsinin korkudan nutku tutuldu, her biri bunu yapanı yakalamak konusunda hemfikir olarak birbirlerine bakındı. Ancak toplandıkları kutsal yere hürmetlerinden, intikamlarını ertelemek zorunda kaldılar. Istıraplarını feryatlar ve ağıtlarla gösterdiler. Biraz olsun kendilerine geldiklerinde, Frigga aralarından kimin onun bütün sevgisini ve iyi niyetini kazanmak istediğini sordu. Ardından ekledi: "Bunun için, Hel'e gidip Baldur'un Asgard'a dönmesine müsaade etmesi karşılığında Hela'ya ne istediğini sorması yeterli olacaktır." Bu sözler üzerine, Odin'in Açıkgöz lakaplı oğlu Hermod işi üstlenmeyi önerdi. Odin'in rüzgârı bile geride bırakan sekiz bacaklı atı Sleipnir getirildi ve Hermod hemen atına binip onu dörtnala sürdü. Dokuz gün dokuz gece süren, göz gözü görmeyecek kadar karanlık ve derin vadilerdeki yolculuğunun ardından Gyoll Nehri'ne ulaştı. Parlak altınla kaplı köprüden geçerek nehri aştı. Köprüyü bekleyen genç kız Hermod'a adını ve soyunu sorduktan sonra, "Dün köprüden geçen beş ölü, şu köprüyü senin kadar

sallamadı," dedi. "Hem ölüm rengine de bürünmemişsin, Hel yolunda neden at sürüyorsun?"

"Baldur'u bulmak için," diye yanıtladı Hermod, sonra da, "o buradan geçti mi?" diye sordu.

Kız, "Evet, dedi, "Gyoll Köprüsü'nü geçerek ölüler ülkesine doğru yola koyuldu."

Hermod yoluna devam etti ve Hel'in parmaklıklı kapılarına ulaştı. Burada atından inip semerinin kolanlarını sıkıştırdı, ardından da tekrar atına atlayıp hayvanı iki ayağıyla da mahmuzladı ve bir sıçrayışta kapıyı aştı. Yola devam etti ve saraya ulaştı. Kardeşi Baldur'u burada, salonun en ayrıcalıklı yerinde otururken buldu ve geceyi onunla geçirdi. Sabah olduğunda Hermod tanrıların ülkesinde ağıtlar dışında bir ses duyulmadığını söyleyerek, Hela'dan Baldur'un onunla eve dönmesine müsaade etmesini istedi. Hela bunun üzerine Baldur'un onun söylediği kadar sevilip sevilmediğinin sınanacağını belirtti. "Eğer," diye devam etti, "dünyadaki canlı ve cansız bütün varlıklar onun için gözyaşı dökerse, onun hayata dönmesine müsaade ederim. Lakin bir tek kişi bile onun aleyhinde konuşursa, ya da ağlamak istemezse Baldur Hel'de kalacak."

Hermod daha sonra atını Asgard'a sürdü ve olup biteni tanrılara anlattı.

Tanrılar, haberi alınca Baldur'un Hel'den dönebilmesi için her şeyden ağlamasını istemek üzere dünyanın dört bir tarafına ulaklar gönderdiler. İnsanlar ve yaşayan diğer canlıların hepsi, ayrıca toprak, taşlar, ağaçlar ve madenler, bu isteği memnuniyetle kabul etti ve böylece; soğuktan sıcağa götürüldüklerinde nasıl ağlıyorlarsa, her şey öyle ağladı. Ulaklar dönüş yolunda, bir mağarada yaşayan Thokk isminde yaşlı bir büyücü kadınla karşılaştılar ve ondan da Baldur'un Hel'den dönebilmesi için ağlamasını istediler. Kadın onları şöyle yanıtladı:

Thokk ağlayacak
Kuru gözlerle,
Bırakın Hela kendine saklasın.
Baldur'un ıstırap ateşini.

Bu kocakarının tanrılara ve insanlara kötülük yapmaktan hiç vazgeçmeyen Loki olduğundan neredeyse şüphe yoktur. Onun yüzünden Baldur Asgard'a geri dönememiştir.[1]

---

1 Longfellow'un Baldur'un ölümü üzerine şiirleri *Tegner's Drapa* başlığı altında bulunabilir.

Baldur'un Cenazesi

Tanrılar Baldur'un naaşını, dünyanın en büyük gemisi kabul edilen Baldur'un gemisi *Hringham*'ın durduğu kıyıya götürdüler. Ölü bedeni, gemiye yığılan odunların üzerine yerleştirildi. Yaslı eşin kalbi bu manzaraya ve ıstıraba daha fazla katlanamadı ve o da kocasıyla birlikte aynı ateşte yakıldı. Baldur'un cenaze törenine, bütün halklardan pek çok insan geldi. İlk gelen Odin olmuştu; ona Frigga ve Valkyrie ile kuzgunları eşlik ediyordu; ardından domuz Gullinbursti'nin çektiği arabasıyla Freyr; atı Gullinbursti'nin sırtında Heimdall ve kedilerin çektiği arabasıyla Freyja geldi. Buz ve Dağ devlerinden de cenazeye katılanların sayısı bir hayli fazlaydı. Baldur'un süslenmiş atı da yığınların üzerine yerleştirildi ve sahibiyle aynı ateşte yakıldı.

Ancak Loki de layık olduğu cezayı buldu. Tanrıların öfkelerinin boyutunu görünce korkusundan dağa kaçtı ve gelen tehlikeleri gözleyebilmek için oraya dört kapılı bir kulübe inşa etti. Daha sonra balık avlayabilmek için ağı icat etti. Balıkçıların o günden bu yana kullandıkları ağ onun icadıdır. Ne var ki Odin onun saklanma yerini buldu ve tanrılar onu yakalamak için bir araya geldi. Loki bunu görünce bir som balığına dönüşüp dere taşlarının arasına saklandı. Fakat tanrılar onun balık ağını alıp suya attı. Loki yakalanacağını anlayarak ağın üstünden atlamayı deneyince, Thor onu havada kuyruğundan yakalayıp elleriyle kıstırdı; işte bu yüzden bu balığın kuyruk kısmı inceciktir. Ardından onu zincirlerle bağladılar ve başının üstüne, zehrini damla damla başına akıtacak bir yılan astılar. Karısı Siguna yanına oturup düşen damlaları bir kâseyle yakalıyordu, ancak dolan kâseyi boşaltmak için döndüğünde, zehir Loki'nin yüzüne damlıyor, her damlayla da dev dehşet içinde inliyordu. Öyle kıvranıyordu ki toprak şiddetinden sarsılıyor ve insanların zelzele olarak adlandırdığı sarsıntılar meydana geliyordu.

Elf'ler

Edda'lar, mertebeleri tanrılardan aşağı olsa da, büyük güçlere sahip olan ve Elf'ler olarak adlandırılan varlıklardan bahseder; Beyaz Periler veya Işık Elf'leri olarak adlandırılan bu sınıf, ince ve şeffaf giysiler giyen, fazlaca açık tenli, güneşten bile parlak varlıklardı. Işığı çok severlerdi, insan ırkına karşı son derece naziklerdi ve çoğunlukla güzel, sevimli çocuklar olarak görünürlerdi. Ülkeleri Alfheim, ışığının altında eğlendikleri Güneş Tanrısı Freyr'in hâkimiyetindeydi.

Siyah ya da Gece Elf'leri ise onlardan farklı bir türdü. Bunlar uzun, sivri burunları ve kirli esmer tenleri olan çirkin cücelerdi. Güneş ışınları onlara değer değ-

mez anında taşa dönüştükleri için, bu öldürücü düşmanlarından kaçarak sadece geceleri ortaya çıkarlardı. Lisanları ıssızlığın yankısıydı; yeraltı mağaralarında ve yarıklarında yaşarlardı. Aslında Ymir'in çürüyen bedeninde ortaya çıkan kurtçuklar olarak dünyaya geldiklerine, tanrıların ise onlara daha sonra insan görünümü ve zekâ bahşettiğine inanılırdı. Özellikle gizemli doğa güçleri konusunda bilgili oluşlarıyla ve oyarak resmettikleri runik yazılarıyla tanınırlardı. Yaratılanlar arasında en sanatkâr tür onlardı; özellikle maden ve odun işçiliğinde çok yetenekliydiler. Freyr'e verdikleri, bütün tanrıları savaş silahlarını ve günlük eşyalarıyla birlikte içine alacak kadar büyük olmasına rağmen, işçiliğindeki maharet sayesinde katlanarak cebe konulabilen *Skidbladnir* gemisi ile Thor'un çekici en ünlü eserleriydi.

Ragnarök, Tanrıların Alacakaranlığı

Kuzey uluslarında, bütün dünyanın, Valhalla ve Niffleheim tanrılarının, bütün Jotunheim, Alfheim ve Midgard sakinlerinin günün birinde yok olacağına dair kesin bir inanış vardır. Ancak bu kıyamet günü habersiz gelmeyecek. Göğün dört bir yanından karın yağacağı, şiddetli ayazların yaşanacağı, sert rüzgârların ve fırtınaların çıkacağı ve güneşin yüzünü göstermeyeceği, arada tek bir yaz mevsiminin dahi görülmeyeceği, üç kış ardı ardına yaşanacak. Akabinde yine aynı şekilde, ancak bu defa evrenin her yerine savaşın ve düşmanlığın yayılacağı üç kış daha gelecek. Yeryüzü korkudan sarsılacak, denizler yataklarını terk edecek, gökler parçalanacak, sayısız insan ölecek ve göklerdeki kartallar insanların sessiz titreşen cesetleriyle ziyafet çekecekler. Bu vakit bağlarını koparan Kurt Fenrir, denizdeki yatağından çıkan Midgard yılanı ve zincirlerinden kurtulan Loki de tanrıların düşmanlarının safında yerlerini alacak. Bu toplu katliamın ortasında Muspelheim'ın oğulları, önünde ve arkasında alevlerin yükseldiği Surt'un önderliğinde ilerleyecek. Atlarıyla Bifrost'tan geçecekler ve gökkuşağı köprüsü hayvanların toynakları altında yıkılacak, ancak köprünün çöküşüne aldırış etmeksizin Vigrid adındaki savaş meydanına doğru yollarına devam edecekler. Meydana kurt Fenrir, yılan Midgard, Loki ve Hela'nın takipçileri ile Don devleri de gelecek.

Köprünün bekçisi Heimdall kalkıp tanrıları ve kahramanları savaşa çağırmak için Giallar boynuzunu üfleyecek. Odin'in liderliğindeki Tanrılar ordusu saldıracak, Odin kurt Fenrir'le mücadelesinde canavarın kurbanı olacak, fakat Odin'in oğlu Vidar Fenrir'i öldürecek. Midgard yılanını öldürerek büyük ün kazanacak olsa da Thor, ölen canavarın üzerine kustuğu zehir yüzünden can verecek. Loki ve Heimdall karşılaşacak, sonunda her ikisi de ölene kadar dövüşecekler. Tanrılar ve düşmanları savaşta ölecek; Freyr'i öldüren Surt dünyaya alevler ve ateşler püskürterek

bütün evreni yakıp kavuracak. Güneş kararacak, yeryüzü Okeanos'a batacak, yıldızlar göklerden dökülecek ve zaman artık var olmayacak.

Sonra Alfadur (Her Şeye Kadir Olan) denizden yeni bir gökle yeni bir yeryüzü yaratacak. Yeni yeryüzünden bolluk ve bereket fışkıracak, toprak emek ve bakıma ihtiyaç duymaksızın mahsul verecek. Kötülük ve ıstırap artık bilinmeyecek, bütün tanrılar ve insanlar hep birlikte mutluluk içinde yaşayacaklar.

Runik Yazılar

Danimarka, Norveç veya İsveç'te yolculuk ederken, runik diye adlandırılan ve ilk bakışta bildiklerimizden çok farklı görünen harflerin kazınmış olduğu çeşit çeşit taşa rastlamadan yolculuk etmek neredeyse imkânsızdır. Harflerde hemen hemen aynı olan, bazen tek başına, bazen birlikte kullanılan küçük çubuklar şeklinde düz çizgiler dikkat çeker. Kuzey halkları bu çubukları önceden geleceği öğrenmek için kullanırdı. Bunlar sallanıp karıştırılır ve oluşturdukları biçimden yola çıkılarak bir tür kehanette bulunulurdu.

Runik harfler çok çeşitliydi. Genellikle büyü amacıyla kullanılırlardı. Zararlı ya da tehlikeli olarak görülen harfler düşmanların başına çeşitli belalar açmak; iyi harfler ise kötülükleri savuşturmak için kullanılırdı. Bazılarına tedavi amaçlı, bazılarınaysa aşkta kazanmak için başvurulurdu. Bunlar daha sonra, bugün binlercesi bulunmuş olan yazıtlarda kullanıldı. Lisan günümüzde İzlanda'da hâlâ kullanılmakta olan, Nors denilen bir Gotik lehçedir. Bu nedenle yazıtlar açık biçimde okunabilmiştir, ne var ki bugüne kadar tarihi az da olsa aydınlatabilecek nitelikteki yazıtların sayısı çok azdır. Bunlar genellikle mezar kitabeleridir.

Gray'in *Descent of Odin* adlı kasidesinde de runik harflerin büyü amaçlı bu kullanımından bahsedilir:

Yüzünü dönüp kuzey diyarlara,
Runik kafiyeyi tekrarladı üç defa;
Söyledi üç kez, korkunç aksanlarla,
Ölüleri dirilten o titrek dizeyi,
Ta ki yerdeki oyuktan,
Yavaşça soluklarını verene dek.

Skald'lar

Skald'lar, uygarlığın erken dönemlerinde bütün toplumlarda çok önemli bir sınıf olan ozanlar ve şairlerdi. Tarihsel bilgilerin emanetçileri olarak görülür; kendi yeteneklerine göre ölmüş ya da hâlâ yaşayan kahramanların öykülerini kimi zaman şiir olarak, kimi zamansa ezgiler eşliğinde ezbere okurlar ve savaşçıların kaba ziyafetlerine zihinsel bir lezzet katarlardı. Skald'ların eserlerine Saga denirdi. Pek çoğu günümüze kadar ulaşmış olan Saga'lar, değerli tarihsel malzemeler içermekle kalmaz, aynı zamanda ait oldukları dönemin toplum yapısını da doğru olarak resmederler.

İzlanda

Edda'lar ve Saga'lar bizlere İzlanda'dan ulaşırlar. Carlyle'ın *Heroes and Hero Worship* isimli derslerinden yapılan aşağıdaki alıntı, bu tuhaf hikâyelerin doğduğu bölgenin canlı bir anlatımını sunar. Bırakalım da okuyucu bunu klasik mitolojinin kökeni olarak görülen Yunanistan ile karşılaştırsın:

"Yerbilimcilerin deniz dibinden püsküren ateşlerle oluştuğunu söylediği bu tuhaf adada, yılın çoğunun kara fırtınalarla geçtiği, yine de yazların vahşi ve pırıl pırıl güzelliklerini sergilediği, karlı dağlarıyla, kükreyen gayzerleriyle, kükürtlü gölleriyle ve korkutucu volkanik kanyonlarıyla, Ayaz'la Ateş'in darmadağın savaş meydanı gibi, Kuzey Okyanusu'nda sert ve haşin yükselen bu lav diyarında, işte bu çorak ve vahşi topraklarda, İzlanda'da yazılmıştır, bizim her yerde aradığımız o eserler ve yazılı anıtlar. Bu yabanıl adayı çepeçevre saran sahil kesimi, hem sürülerin yaşadığı, hem de onlarla ve denizin verdikleriyle insanların hayatta kaldığı yemyeşil topraklardır. Halkı, belli ki zihinlerinde derin düşünceleri olan ve bu düşüncelerini müzikle ifade eden şairlerdi. İzlanda denizden püskürmeseydi ve İskandinavlar tarafından keşfedilmeseydi, ne de büyük bir kayıp olurdu!"

41

DRUİD'LER – İONA

Druid'ler

Druid'ler, Gal ülkesi, Britanya ve Almanya'daki eski Kelt halklarının rahipleri ya da vaizleriydi. Onlara dair bilgilerimiz, Grek ve Roma yazarlarının eserlerinden alınmış olup günümüze ulaşan Galce ve Keltçe şiirlerle karşılaştırılmıştır.

Druid'lerin rahip, yargıç, âlim ve hekim karışımı bir görevleri vardı. Hindistan'daki Brahmanlar, Pers ülkesindeki Maguslar ve Mısır rahipleri onlara hürmet gösteren kendi halklarının nasıl yanında yer alıyorsa, Druid'ler ile Kelt kavimleri arasında da benzer bir ilişki mevcuttu.

Druid'ler Be'al adını verdikleri bir tek tanrıya inanır ve onu öğretirlerdi. Kelt çağı uzmanları, Fenikelilerin Baal'i ile benzerlik gösteren bu adın "her şeyin içindeki yaşam" ya da "tüm varlıkların kaynağı" anlamına geldiğini söyler. Bu benzerliği daha da çarpıcı kılan ise, Druid'lerin ve Fenikelilerin bu tek tanrıyı Güneş ile özdeşleştirmeleridir. Ateş tanrısallığın bir sembolü olarak görülürdü. Latin yazarlar ise Druid'lerin daha aşağı düzeyde sayısız tanrıya da taptıklarını iddia ederler.

Taptıkları şeyi nesnel olarak temsil eden herhangi bir heykel kullanmadıkları gibi, kutsal ayinleri için tapınaklarda ya da benzer binalarda toplanmazlardı. Genellikle (her biri irice) taşların çevrelediği, çapı altı metreden otuz metreye kadar olan bir daire onların kutsal mekânını oluştururdu. Günümüze dek kalanlar arasında en ünlüsü İngiltere'deki Salisbury düzlüğünde yer alan Stonehenge'dir.

Bu kutsal daireler, genellikle bir akarsu kenarında, bir koruda ya da büyükçe bir meşenin altında bulunurdu. Dairenin merkezinde Cromlech adı verilen sunak olur, bu büyük taş, diğer taşlar ayaklarını oluşturacak şekilde bir masa biçiminde yerleştirilirdi. Druid'lerin tepelerin doruğunda yer alan irice kayalar ya da geniş taş yığınları gibi kendilerine ait yüksek yerleri de vardı. Buralara Cairn adını verir ve güneş sembolü altındaki tanrıya tapınırken kullanırlardı.

Druid'lerin tanrılarına kurban sunduklarına şüphe yoktur. Ancak ne sundukları konusunda bir belirsizlik olduğu için, inançlarıyla bağlantılı dini ayinlerine dair neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz. Klasik (Romalı) yazarlar, savaşta başarı kazanılması ya da tehlikeli hastalıklardan kurtulmak gibi olağanüstü durumlarda insan kurban edildiğini doğrulamaktadır. Sezar bunun nasıl yapıldığını ayrıntılı biçimde anlatır: "Kol ve bacakları bükülmüş dallarla şekillendirilen ve içleri canlı insanlarla doldurulan muazzam boylarda heykelleri vardır. Bu dallar ateşe verildiklerinde,

içinde bulunanların etrafını alevler sarar." Kelt yazarlar, Roma tarihçilerinin bu olaya ilişkin tanıklıklarını sarsmaya yönelik birçok girişimde bulunmuşlarsa da, başarılı olamamışlardır.

Druid'ler her yıl iki festivali kutlarlardı. Mayıs başında kutlanan Beltane ya da "Tanrının ateşi" olarak adlandırılan ilk bayramda, Güneş'in onuruna yüksek bir noktada büyük bir ateş yakılır, kışın kasvet ve ıssızlığından geri dönme cömertliği gösteren güneş karşılanırdı. Bu gelenek İskoçya'nın bazı bölgelerinde Whitsunday adı ile günümüzde de yapılmaktadır. Sör Walter Scott, bu kelimeyi *Lady of the Lake* adlı kitabındaki *Boat Song* şiirinde kullanır.

Bizimki körpe fidan değil, talihiyle pınar yanına ekilmiş
Beltane'de çiçek açar, kışın solup gidermiş

Druid'lerin diğer büyük bayramına "Samh" ya da "barış ateşi" adı verilir ve Hallow-eve günü (kasımın birinci günü) kutlanırdı. Bu sözcük İskoçya'nın kuzey bölgelerinde halen kullanılmaktadır. Bu önemli günde, Druid'ler bölgenin en merkezi yerinde resmi bir meclis toplar, kendi sınıflarına ait yargı işlerini yerine getirirlerdi. Böyle zamanlarda, kişisel ya da kamusal bütün meseleler, kişiye ya da mülke yönelik bütün suçlar hüküm vermeleri için önlerine getirilirdi. Bu yargı işlemleriyle belli batıl geleneklerin birleştirildiği de olurdu. Özellikle de kutsal ateşin yakılması ve bölgede daha önce özenle söndürülen tüm ocakların bu ateşle yeniden yakılması gibi gelenekler buna örnektir. Hallow-eve günü ateş yakma geleneği, Hıristiyanlıktan çok sonra bile İngiliz adalarında varlığını sürdürmüştür.

Druid'lerin, her sene düzenlenen bu iki büyük festivalin yanı sıra, dolunayı ve özellikle de ayın altıncı gününü kutlama alışkanlıkları vardı. Ayın altıncı gününde, gözde ağaçları olan meşelerde yetişen ökseotunu arar, bu ota ve meşeye özel bir önem ve kutsallık atfederlerdi. Ökseotunun bulunması büyük sevinç ve resmi bir tapınma durumu oluştururdu. Plinius bununla ilgili olarak şöyle der: "Bu bitkiyi kendi dillerinde 'her şeyi iyileştiren' anlamına gelen bir kelime ile adlandırır, ağacın altında şenlik ve kurban töreni için resmi hazırlıklar yaptıktan sonra getirdikleri iki süt beyazı boğayı ilk kez olarak boynuzlarından bağlarlardı. Sonra, beyaz giysiler içinde bir rahip ağaca tırmanır, altın bir orakla ökseotunu keserdi. Ot, beyaz bir örtüde toplanır, ardından kurbanları öldürme işine geçilir ve aynı zamanda tanrının kurbanı adayanlardan lütfunu esirgememesi için dua edilirdi." Ökseotunu demleyerek suyunu içer, bu suyun bütün hastalıklara şifa olduğunu düşünürlerdi. Ökseotu parazit bir bitkidir ve meşe ağacında her zaman için kolay bulunmaz, bu nedenle bulunduğunda daha kıymetli hale gelirdi.

Druid'ler yalnızca din değil, aynı zamanda ahlak hocalarıydı. Ahlak öğretile-

rine dair önemli örnekleri ise *Triads of the Welsh Bards* adlı elyazması metinlerde buluyoruz. Bu metinlerden, ahlaki doğrulukla ilgili yerinde görüşlerinin olduğunu ve çok soylu, değerli davranış ilkelerine sahip olduklarını anlıyoruz. Ayrıca bunları halka itinayla da telkin ediyorlardı. Aynı zamanda kendi dönemlerinin ve toplumlarının âlim ve aydınları durumundaydılar. Yazı yazmayı bilip bilmedikleri konusu kuşkulu da olsa bilmeleri daha yüksek ihtimaldir. Ancak öğretileri, tarihleri ya da şiirleri ile ilgili hiçbir şeyi yazıya geçirmedikleri neredeyse kesindir. Öğretimleri sözeldir ve edebiyatları (eğer böyle bir durum için bu kelime kullanılabilirse) yalnızca sözlü gelenek yoluyla korunabiliyordu. Ancak Romalı yazarlar "doğanın düzenine ve kanunlarına büyük özen gösterdiklerini; yıldızlara ve hareketlerine, dünyanın ve ülkelerin büyüklüklerine ve ölümsüz tanrıların kudretine ilişkin birçok şeyi araştırdıklarını ve gençlere öğrettiklerini" kabul etmektedir.

Geçmişleriyle ilgili bilgiler, atalarının kahramanca eylemlerinin övüldüğü geleneksel hikâyelerden ibarettir. Bu metinler nazım formunda yazıldıklarından Druid'lerin hem şiir sanatının hem de tarihlerinin bir parçasını oluşturuyorlardı. Ossian'ın şiirlerinde, eğer gerçekten Druid'lerin zamanında yazılmamışlarsa, ozanların şarkılarının aslına sadık sunumları diyebileceğimiz metinler yer almaktadır.

Ozanlar Druid hiyerarşisinin önemli bir parçasıydı. Pennant adlı yazar şöyle diyor: "Ozanlara, ilhama denk güçler bahşedilmiş olsa gerek. Onlar geçmişe ait kamusal ve özel tüm tutanakların sözel tarihçileriydi. Ayrıca usta şecerecilerdi."

Pennant, Eisteddfod ya da ozanların ve âşıkların toplantılarını ayrıntılı şekilde anlatır. Bu toplantılar, Druid rahiplerinin diğer görevlerinin geçerliliğini kaybetmesinden uzun zaman sonra bile Galler'de asırlar boyunca devam etmiştir. Bu toplantılarda sadece yetenekli ozanlar şiirlerini okuyabilir ve ancak hünerli âşıklar eserlerini icra edebilirdi. Yetenekleri konusunda karar vermeleri için önceden tayin edilen bir heyet derecelendirme yapardı.

Daha eski zamanlarda, bu heyetin üyeleri Galli prensleri tarafından tayin edilirken, Galler'in fethinden sonra İngiltere kralları tarafından görevlendirilmeye başlanmışlardı. Günümüze ulaşan bilgilere göre, I. Edward, onun hükümranlığına karşı halk direnişini uyandırmadaki etkileri nedeniyle intikamını almak için ozanlara zulmetmişti. Bu konu, şair Gray'e ait "Bard" adlı ünlü *od*un da konusunu oluşturur.

Günümüzde Gal şiirini ve müziğini sevenler hâlâ, o kadim isim altında böyle toplantılar düzenlemektedirler. Bayan Hemans'ın şiirleri arasında, 22 Mayıs 1822 tarihinde Londra'da düzenlenen bir Eisteddfod, yani Galli Ozanlar Toplantısı için yazılmış bir şiir vardır. Şiir, kadim toplantının, aşağıdaki dizelerin de bir bölümünü oluşturduğu tasviri ile başlar:

... güçlerine karşı gelinen sonsuz kayalıkların ortasında
Mağrur anında sorguçlu Romalılar
Druid'lerin kadim dolmenlerinin kaşlarını çattığı
Ve meşelerin etrafta gizemli mırıltılarla nefes aldığı
Orada, düzlüklerde ya da yükseklerde
O kadim zamanlardan ilham alanlar toplanırdı;
Güneşin yüzünde, ışığın gözü altında
Her biri, soylu başını göklere kaldırarak,
Başka kimsenin giremeyeceği o çemberin içinde dururdu.

Druid sistemi, en parlak günlerini Julius Caesar'ın komutasındaki Roma istilası döneminde yaşadı. Bu dünya fatihleri, amansız öfkelerini baş düşmanları Druid'lere yöneltmişlerdir. Anakaranın her yerinde baskı gören Druid'ler Anglesey ve bir mevsim boyunca günümüzde kabul görmeyen ayinlerini düzenledikleri İona'ya çekilmişlerdir.

Druid'ler, İskoçya havarisi Aziz Columba'nın gelişiyle yerlerinden edilinceye ve batıl inançları yok edilinceye kadar İona, komşu adalar ve anakaradaki hâkimiyetlerini korudular. Havarinin ilk işi bölgede yaşayan insanlara Hıristiyanlık inancını kabul ettirmek olmuştur.

İona

İngiliz adalarının en küçüklerinden biri olan, anakaranın engebeli ve çorak bir kıyısına yakın, tehlikeli sularla çevrili ve üzerinde tek bir zenginlik kaynağı bulunmayan İona, putperestliğin tüm kasvetinin neredeyse bütün Kuzey Avrupa'ya çöktüğü bir zamanda uygarlığın ve dinin merkezi olarak tarihte kendine ölümsüz bir yer edinmiştir. İona ya da diğer adıyla Icolmkill, yarım kilometre genişliğinde bir boğazla ayrıldığı Mull Adası'nın ucunda yer alır ve İskoçya anakarasına uzaklığı 30 kilometre kadardır.

Columba İrlandalıydı ve ülkenin prensleriyle kan bağı bulunuyordu. O zamanlar, İskoçya'nın batı ve kuzey kesimleri hâlâ putperestliğin karanlığı altındayken, İrlanda Hıristiyanlığın ışığıyla aydınlanan bir ülkeydi. Columba, on iki arkadaşıyla birlikte, postlarla örtülü hasır bir tekneyle yaptığı yolculuktan sonra MS 563 yılında İona Adası'na çıktı. Adada yaşayan Druid'ler yerleşmesini engellemeye çalıştı. Komşu kıyılardaki vahşi kabileler de ona düşmanca davrandı ve birkaç tehlikeli saldırı düzenlediler. Yine de Columba azmi ve gayretiyle bu karşı koymaların üs-

tesinden geldi. Kralın adayı hediye etmesini sağlayıp orada bir manastır kurdu ve kendisi de başrahibi oldu. Yorulmak bilmeden İskoçya ve adalarında kutsal kitabın öğretisini yaydı. Öylesine saygı görüyordu ki bir piskopos olmamasına, sadece bir rahip ve keşiş olmasına karşın piskoposlarıyla birlikte bütün eyalet ona ve haleflerine bağlıydı. Pikt'lerin hükümdarı bilgeliği ve değerlerinden öylesine etkilendi ki ona en yüksek onuru verdi. Komşu liderler ve prensler de ona akıl danışıyor ve anlaşmazlıkların halledilmesinde onun yargısına başvuruyorlardı.

Columba, İona Adası'na ayak bastığında kendisine eşlik eden on yandaşıyla başında kendisinin bulunduğu dini bir yapı oluşturmuştu. Bunlara durumlar gerektirdikçe ara sıra diğer kişiler ekleniyor, böylelikle başlangıçtaki sayı daima muhafaza ediliyordu. Bu kurum manastır olarak ve başındaki kişi de başrahip olarak adlandırıldı. Ancak bu sistemin sonraki çağların manastır kurumlarıyla ortak bir yanı pek yoktu.

Bu kurallara boyun eğenlere Culdee'ler adı veriliyordu. Bu isim muhtemelen, "Tanrı'ya tapanlar" anlamına gelen Latince *cultores Dei* sözünden türetilmiştir. Bunlar, kutsal kitabın vaaz edilmesi ve gençlere öğretilmesi gibi ortak işlerde birbirlerine yardımcı olmak ve aynı zamanda birlikte ibadet ederek içlerindeki tanrı sevgisini yaşatmak amacıyla bir araya gelmiş dindar bir topluluktu. Tarikata katılırken belli yeminler edilirdi. Ancak bunlar manastır tarikatlarında edilen yeminlere benzemiyordu, çünkü Culdee'ler bekârlık, yoksulluk ve itaat şeklindeki genel manastır yeminlerinden üçüncüsü dışındakilere bağlı değillerdi. Yoksulluk yemini edilmezdi. Aksine, kendilerinin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin rahatını sağlamak amacıyla gayretli çalışmalar yürüttükleri anlaşılıyor. Evlenmelerine de izin veriliyordu ve çoğu evliydi. Eşlerinin manastırda onlarla birlikte kalmalarına izin verilmese de manastırın bitişiğinde onlara ayrılmış bir eve sahiplerdi. İona'nın yakınında hâlâ kadınlar adası "Eilen nam ban" adını taşıyan bir ada bulunmaktadır. Görünüşe göre, vazifeleri nedeniyle okulda ya da tapınakta bulunmalarının gerektiği durumlar dışında kocaları da bu adada onlarla kalırdı.

Campbell, *Reullura* şiirinde İonalı evli keşişlerden söz eder:

> ... Saf Culdee'ler
> Albyn'in ilk keşişlerindendi,
> Denizlerinde bir adadan evvel
> Sakson rahipleri ayak basmış oraya,
> Çok eskiden beri yasakmış cemaate
> Kutsal evlilik bağıyla birleşmek.
> Sonra Aodh ünlenmiş uzaklarda,

İona'da etkili vaazlar verirmiş.
Ve Reullura güzellik yıldızıyla
Odasını paylaşırdı onunla.

Moore, *Irish Melodies*'deki şiirlerinden birinde, St. Senanus ve adaya *sığınmak* isteyen ama kovulan bir kadının efsanesini anlatır:

Acele et ve git bu kutsal adadan,
Sabah gülüşünden önceki kafir gemi;
Çünkü karanlık olsa da güvertende,
Bir kadın bedeni görüyorum;
Bu kutsal çimenliğin kadın ayağıyla
Asla çiğnenmeyeceğine yemin ettim.

Bu ve diğer bazı açılardan Culdee'ler, Roma kilisesinin yerleşmiş kurallarından ayrılarak sapkın olarak görülüyorlardı. Dolayısıyla Roma'nın gücü arttıkça, Culdee'lerinki azaldı. Yine de Culdee cemaatlerinin sindirilmesi ve üyelerinin dağıtılması on üçüncü yüzyılı buldu. Bireysel olarak çabalamayı sürdürdüler ve ufukta Reform'un ışıkları dünyayı aydınlatıncaya kadar Papalık sisteminin haksız saldırılarına direndiler.

Batı denizlerindeki konumu nedeniyle İona, bölgeyi istila eden Norveçli ve Danimarkalı korsanların saldırılarına maruz kalıyordu. Korsanlar tarafından sürekli yağmalanıyor, evleri yakılıyor ve adanın barışsever sakinleri kılıçtan geçiriliyordu. Bu olumsuz koşullar adanın giderek gerilemesine neden oldu ve bu süreç Culdee'lerin bütün İskoçya'da çökertilmesiyle hız kazandı. Papalık yönetimi altında ada, bir rahibe manastırı mevkisi durumuna geldi. Manastırın kalıntıları bugün hâlâ görülebilmektedir. Reform döneminde manastır boşaltıldığında, rahibelerin adada kalmalarına ve cemaat halinde yaşamalarına izin verildi.

Günümüzde İona sayısız kilise ve mezar taşı kalıntıları nedeniyle gezginlerin uğrak yeri durumundadır. Bu kalıntılardan en önemlileri, Katedral ya da Manastır Kilisesi ve Rahibe Manastırı Şapeli'dir. Bu kalıntıların yanı sıra adada Hıristiyanlığınkinden farklı ibadet şekillerinin ve inanışların varlığını gösteren daha eski tarihlere ait kalıntılar da mevcuttur. Bunlar çeşitli parçalar halinde ve Druid kökenli oldukları düşünülen dairesel taş yığınlarıdır. Johnson, bütün bu antik dinsel kalıntılara bakarak şöyle haykırır: "Marathon düzlüklerinde vatanperverliği güçlenmeyen ya da İona kalıntıları arasında dindarlığı artmayan insanın imrenilecek yanı yok."

Scott, *Lord of the Isles* şiirinde, İona'daki kiliseyi hoş bir şekilde Staffa Mağarası'yla karşılaştırır:

Doğa kendisi dikecek gibi
Yaratıcıya övgü için bir kilise!
Alelade kullanılsın diye değil
Yükselmesi sütunların, eğilmesi kemerlerin;
Ne de daha az ciddi bir konu anlatacak
Çekilen ve kabaran hüryalar,
Ve her korkunç duraklama arasında,
Yüksek kubbeden bir yanıt gelecek,
Çeşitli tonlarda uzun ve coşkun,
Orgun ezgisiyle dalga geçen,
Yaşlı İona'nın kutsal tapınağının
Girişini öne yapmak da boşuna.
O Doğa'nın sesi şöyle der gibidir,
İyi yaptın, toprağın kırılgan çocuğu,
Mütevazı güçlerinle o sağlam tapınak,
Yüksek ve çetin duruyor, ama bir de benimkine bak!

42

BEOWULF

Beowulf destanının bulunduğu elyazması MS 1000 dolaylarında yazılmış olsa da, halk ozanları şiiri asırlar boyu söylenmiş ve geliştirmiştir. Ozanlar Ecgtheow'un oğlu ve krallığı günümüz İsviçre'sinin güneyinde kurulan Got Kralı Hygelac'ın yeğeninin kahramanca öykülerini ezberden okurlardı.

Beowulf daha çocuk yaşta, yetişkinliği sırasında Danimarka Kralı Hrothgar'ı Canavar Grendel'den kurtaran kişi olacağına dair güç ve cesaret emareleri vermiştir. Daha sonraları da aynı güç ve cesareti kendi krallığında öfkeli ejderha ona ölümcül bir darbe savurduğunda göstermiştir.

Beowulf'un adını ilk duyuruşu Fin ülkesine varmadan yedi gün ve yedi gece boyunca yüzdüğü sırada pek çok deniz canavarına karşı kazandığı zaferden sonra olmuştur. Hetware topraklarının savunulmasına yardım ederken, düşmanların çoğunu öldürmüş ve gemisine onu kovalayanlardan otuz tanesinin zırhını getirerek yüzücü olarak kahramanlığını da göstermiştir. Ülkesinin tacı ona sunulduğunda, erkekliğe yeni adım atmakta olan Beowulf, kraliçenin küçük oğlu Heardred yara-

rına bunu reddetmiştir. Bunun yerine, genç kral ülkeyi tek başına yönetebilecek kadar büyüyünceye kadar koruyucu ve danışman rolünü üstlenmiştir.

Danimarka Kralı Hrothgar, on iki yıl boyunca krallığını yakıp yıkan Grendel adlı obur bir canavar yüzünden acı çekmişti. Grendel'in insan elinin dövdüğü demirle yapılan bütün silahlara karşı tılsımı vardı. Boş arazilerde yaşar ve geceleri konuklarını kaçırıp öldürmek için Hrothgar'ın sarayını ziyaret ederdi.

Denizcilerden Grendel'in bu canice ziyaretlerini duyan Beowulf, Hrothgar'a gücüne güç katmak üzere on dört gözü pek arkadaşıyla birlikte Gotland'dan yola çıktı. Danimarka kıyılarında karaya çıkan Beowulf'un casus olduğu sanıldı. Kıyıdaki muhafızları geçmesine izin vermeleri konusunda ikna ettikten sonra Kral Hrothgar tarafından kabul edildi ve ağırlandı. Kral ve saray erkânı gece için odalarına çekilince salonda yalnızca Beowulf ve arkadaşları kaldı. Grendel içeri girdiğinde Beowulf haricinde herkes uyuyordu. Silahı olmayan Beowulf canavarla boğuştu ve amansız gücü sayesinde Grendel'in kollarından birini omzundan kopardı. Grendel ölümcül bir yara almış, salondan yuvasına kadar kanlı bir iz bırakmıştı.

Grendel'in yeniden saldırabileceği korkusu hepten yatışınca Danimarkalılar salona geri döndü. Bu sırada Beowulf ve adamları buldukları yerlere saklandılar. Grendel'in annesi yavrusuna bu ölümcül yarayı açan kişiden intikam almak üzere geldi. Danimarkalı soylulardan birini kaçıran ejderha aynı zamanda Grendel'in kopan kolunu alıp götürdü. Kan izlerini takip eden Beowulf anneyi öldürmek üzere yola çıktı. Yanında kılıcı Hrunting ile bir su kıyısına vardı. Suya atladı ve denizin altındaki bir mahzene yüzdü. Orada Grendel'in annesi ile savaştı. Deniz mağarasında bulduğu eski bir kılıçla onu öldürdü. Hemen yakında da Grendel'in ölü bedeni duruyordu. Beowulf ejderhanın başını kesti ve Kral Hrothgar'a ganimet olarak verilmek üzere yanında götürdü. Sarayda muhteşem bir sevinç vardı. Beowulf'un Gotland'a döndüğü zamanki karşılanışı ise daha da muhteşemdi. Ona geniş araziler ve pek çok yüksek onur verildi.

Kısa bir süre sonra genç kral Heardred, İsveçlilerle yapılan bir savaşta öldü. Beowulf onun yerine tahta geçti.

Beowulf elli yıl boyunca halkını barış ve huzur içinde yönetti. Sonra birden bir ejderha, gömdüğü hazinesinin yerinden çalınmasına öfkelenerek Beowulf'un krallığını yakıp yıkmaya başladı. Tıpkı Grendel gibi bu canavar da, katliam ve talan işleri için mağarasını geceleri terk ediyordu.

Artık yaşlı bir hükümdar olan Beowulf, ejderha ile yardım almadan tek başına savaşmaya karar vermişti. İçeriden buhar çıkan mağarasının girişine yaklaştı, Gözüpek Beowulf meydan okuyan bağırışlarla ileri atıldı. Ejderha ağzından ateş püskürterek dışarı çıktı. Canavar tüm hışmıyla Beowulf'a saldırdı, neredeyse ilk saldırısında onu parçalayacaktı. Mücadele öylesine korkutucu bir hale geldi ki,

Beowulf'un adamları biri dışında orayı terk edip kaçtılar. Wiglaf yaşlı hükümdarına yardım etmek için kalmıştı. Ejderhanın bir başka saldırısı Beowulf'un kılıcını parçalara ayırdı ve canavar pençelerini de onun boğazına geçirdi. Wiglaf da kavgaya karışarak ölmekte olan Beowulf'a ejderhayı öldürmesinde yardım etti.

Ölümünden önce Beowulf Gotland tahtının vârisini Wiglaf olarak ilan etti ve kendi küllerinin denize hâkim yüksek bir tepe üzerinde onun anısına yapılacak bir tapınağa konmasını buyurdu. Beowulf'un bedeni geniş bir odun yığını üzerinde yakılırken, yığının etrafında atları üzerindeki on iki Got, bir yandan keder içinde ağıt yakıyor, bir yandan da iyi ve yüce insan Beowulf'a methiyeler düzüyordu.

DİZİN

A

B

C

D

E

F

G

H

I-İ

J

K

L

M

N

O-Ö

P

Q

R

S-Ş

T

U-Ü

V

W

Y

Z

THOMAS BULFINCH

KLASİK YUNAN ve ROMA MİTOLOJİSİ

Yunan ve Roma mitolojisinin okurla en etkin buluşması 1855'te Thomas Bulfinch sayesinde olmuştur. Bulfinch'in en büyük dileği, üstün bir yaratıcılığın eseri bu muhteşem öyküleri herkes için keyifli kılmaktı, çünkü ona göre "mitoloji bilgisi olmadan, kendi dilimizdeki o zarif edebiyatın bile çoğu ne anlaşılır, ne de takdir görür." Buradan hareketle, yazarın mitolojik hikâyeleri tutarlı bir bütünlük içinde, şiir ve resim sanatından örneklerle süsleyerek ahenkli bir üslupla anlatması, eserinin nesiller boyu geniş kitlelerce kabul görmesinin en büyük nedenidir.

Klasik Yunan ve Roma Mitolojisi, Olympos tanrıları hakkında ayrıntılı ve ilgi çekici bilgilerin yanı sıra Cupido ve Psykhe'nin aşk hikâyesi, Troya Savaşı ve Odysseus'un epik yolculuğu gibi kahramanlık öyküleri ile Homeros, Ovidius, Vergilius, Lord Byron ve Milton gibi klasik şair-yazarlardan alıntılara da yer veren zengin bir içerik sunuyor...

ISBN 978-975-10-3247-8

